

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVIII. évfolyam 3. szám 2020. szeptember

**SZAKMAI
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	altábornagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Farkas Ádám, PhD	főhadnagy
	Dr. Fűrjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	Dr. Puskás Béla, PhD	alezredes
	Simon László	alezredes
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelőszerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. FARKAS ÁDÁM

GONDOLATOK A NEMZETBIZTONSÁG FOGALMÁRÓL5

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

**GONDOLATOK MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI
STRATÉGIÁJÁBAN AZONOSÍTOTT KIEMELT BIZTONSÁGI
KOCKÁZATOK NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAIRÓL.....21**

KISVÁRI TAMÁS

**A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG RÉSZVÉTELE AZ ENSZ
BÉKEFENNTARTÓ TEVÉKENYSÉGÉBEN32**

MAJOROSI ÁDÁM

ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS EGYIPTOMBAN.....45

CSÓKA ATTILA

ABV-TERRORIZMUS.....68

PUSKÁS ANNA

**“VÉRES MŰKINCSEK” – TERRORIZMUS – KULTURÁLIS
HÍRSZERZÉS79**

DR. HABIL. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN

**A KÜLPOLITIKA MILITARIZÁLÓDÁSA FRANCIAORSZÁGBAN
(2012-2017)
A FRANÇOIS HOLLANDE-KORSZAK KÜL- ÉS
BIZTONSÁGPOLITIKÁJA A VÁLSÁGÖVEZETEKBE.....92**

DR. ANDREIDES GÁBOR

**ÖSSZEFONÓDÁSOK. NÉHÁNY ÉSZREVÉTEL A SZICÍLIAI
MAFFIÁRÓL ÉS A POLITIKÁRÓL117**

TECHNIKAI RENDSZEREK

KNAPP GÁBOR

**AZ ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓBIZTONSÁG-
TUDATOSÍTÁS FELADATRENDSZERÉNEK HONVÉDELMI
ÁGAZATI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA ÉS KIHÍVÁSAI**136

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

BERECZKI DÁVID

**ADATELEMZÉS FELSŐFOKON II. RÉSZ –
A PREDIKTÍV MODELLEZÉS ÚTVESZTŐJÉBEN**167

AZ OLVASÓHOZ

SZABÓ KÁROLY

**RENDAHAGYÓ RECENZÍÓ: 90 ÉVE JELENT MEG MAXIMILIAN
RONGE KRIEGS-UND INDUSTRIE-SPIONAGE (ZWÖLF JAHRE
KUNDSCHAFTSDIENST) CÍMŰ KÖTETE**.....189

E SZÁMUNK TARTALMA198

CONTENTS199

SZERZŐINK210

E SZÁMUNK LEKTORAI211

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI212

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. FARKAS ÁDÁM

GONDOLATOK A NEMZETBIZTONSÁG FOGALMÁRÓL¹

A 20. század vége és a 21. század első két évtizede egyértelműen megerősíti azt a tendenciát, hogy a társadalmak és az államok biztonsága szempontjából egyre növekvő jelentőségre tesz szert a nemzetbiztonsági szféra. Az információs korszak dinamikus fejlődése számtalan technikai újítás, ezáltal gazdasági erősödés, ezzel pedig jóléti előrelépés alapja, azonban más oldalról ezek a lehetőségek kihívásokat is jelentenek, hiszen azok mind egyéni, mind magasabb szinten szervezett visszaélésekre is hasznosíthatók, még hozzá titokban, leplezett módon. A kihívások ilyen módon gyarapodó módozatai tehát jelentékeny kihívás elé állítják a nemzetbiztonság szavatolására hivatott állami szerveket, és az ezek irányításáért, fejlesztéséért felelős döntéshozókat is.

A nemzetbiztonság előtt álló 21. századi feladatokról és kihívásokról szóló kutatások mellett azonban szükségesnek mutatkozik néhány gondolattal körüljárni e témát az államrendszer, illetve az ellátandó feladatokat az állami funkciók felől is közelítve. Miközben ugyanis a nemzetbiztonsági szféra szakmai és szemléleti önállósága vitán felül álló, tudományos különeműsége pedig fokozatosan erősödik, aközben nem lehet elfelejteni, hogy a nemzetbiztonság tradicionálisan épít a más szakmák, tudományok ismereteire és művelőire, vagyis helyet kell, hogy biztosítson az államtudományi, illetve a kormányzástani megközelítéseknek is.

Ennek megalapozottsága már fogalmi szinten is megmutatkozik. A nemzetbiztonság fogalma esetében ugyanis – legalább – két jelentéstartalmat társíthatunk a szabályozást, valamint a köznapi és a politikai diskurzust figyelve. Ebben a terminusban első ránézésre vegyülni, esetenként inkább összekuszálódni látszik egy szervezetszintű/funkcionális és egy összkormányzati/rendszerszintű jelentéstartalom. Egyszerűbben fogalmazva, a nemzetbiztonság fogalmának használata során megjelenhet a köznapi értelemben vett titkosszolgálatok jelensége, illetve a nemzetbiztonságának komplex jelenségegyüttese, amelyet e kifejezéssel – például a magyar Nemzetbiztonsági Kabinet elnevezésében, vagy az USA nemzetbiztonsági törvényében² – egyfajta ernyőfogalomként egy számos-számtalan funkciót egyesítő szisztéma leírására alkalmazunk. Ezt a fogalmi kettőséget jól tükrözi a köznapi/politikai tematizálás mellett a szakirodalom is, hiszen akár a konkrét nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi áttekintésére³ irányuló munkáról,

¹ A tanulmány a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa által, a 2019-2020-as időszakra jóváhagyott, „A hírszerzés és elhárítás fejlesztésének lehetséges államszervezési irányai” című egyéni kutatási program keretében készült.

² National Security Act 1947.

³ BÉRES János (Szerk.): Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018. ISBN: 9789631295481

akár a hazai nemzetbiztonsági funkció egyes szakkönyveiről⁴ beszélünk, mindkét jelentéstartalom megtalálható.

Tényszerű ugyan, hogy a fogalmi tisztázás tudományos értelemben arra sarkallhatna minket, hogy adott fogalomhoz az állam szisztémája tekintetében egy jelentéstartalmat párosítsunk, a magam részéről azonban azt gondolom, hogy egy ilyen fajta szemléletváltásig – ha az egyáltalán a gyakorlatban szükséges – nagyobb hangsúlyt kell fektetni arra, hogy a két – látszólag – versengő jelentéstartalmat az állam rendszere tekintetében mélyebben is átgondoljuk, ha úgy tetszik, gondolkodásmódunkban pontosítsuk.

Jelen tanulmány ehhez kíván néhány kapaszkodót, felvetést, gondolatot biztosítani abban a reményben, hogy egyes kérdések ezáltal letisztultabbá, vagy akár idővel a szabályozás és az államszervezés szintjén is rendezhetővé, fejleszhetővé válnak. Céлом tehát, hogy néhány rendszerszemlélet felől közelítő gondolattal hozzájáruljak – sokak korábbi munkássága után és nyomán – ahhoz a folyamathoz, amely hazánkban is lassanként a nemzetbiztonság makroszintű megerősödése, vagyis a védelmi és biztonsági szemléletünk korszerűsítése felé mutat. Másik oldalról azonban e tanulmány – illetve az azt magában foglaló kutatás egésze is – arra törekszik, hogy a nemzetbiztonsággal kapcsolatos kérdések megközelítésében az eddigiektől részint eltérő módon inkább egy jog-, illetve államtudományi, kormányzástani megközelítésből vizsgálja a felmerült kérdéseket, még hozzá abban a meggyőződésben, hogy a nemzetbiztonsági szakmaiság terén is igaz az, ami lényegében az összes szakma és tudomány vonatkozásában. Jelesül az, hogy modern és differenciáltan szervezett állami keretek között ezek minden vívmánya csak akkor tud megfelelően érvényre jutni, ha azokat sikerül transzformálni az állam és a jog sajátos elvi, fogalmi rendszerébe. Bízom abban, hogy ehhez a rendszerszemléletű megközelítésre és az államfókuszú szemléletre nagyobb hangsúlyt fordító következő gondolatok hozzá tudnak majd járulni.

1. A Janus-arcú nemzetbiztonság fogalomról általában

Ahogy a bevezető gondolatokban már megelőlegeztem, a nemzetbiztonság fogalomhoz – legalább – két jelentéstartalmat, pontosabban inkább két értelmezési dimenziót párosíthatunk. E kettősség érdekessége az, hogy azok között jelentékeny kapcsolat, hovatovább rész-egész viszony áll fenn, aminek eredője a 20. század forrásaiban és az államszervezet ugrásszerű fejlődésében ragadható meg. A fogalmi kettősség kiindulópontja ugyanis egyik oldalról az, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység – mint funkció, és azt realizáló szervezetek összessége – a transzatlanti térség számos országában jelentős önállóságra, és egyfajta ágazati elkülönülésre a múlt század technológiai, társadalmi és politikai változásai során tett szert. Ez az önállósodás azonban van, ahol egybeesett a totalitárius tapasztalatokkal, másutt pedig a totalitarizmus elleni erőteljes harc követelményeivel. Az előbbi esetben tehát a nemzetbiztonság fogalmával kellett felváltani azokat a meghatározásokat és

⁴ Vö.: DOBÁK Imre (Szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete; Budapest, Nemzeti Közszerzői Társaság, 2014; RESPERGER István (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018; RESPERGER István (Szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek; Budapest, Dialóg Campus, 2018.

elnevezéseket, amelyek a 20. században váltak bevetté, de kompromittálódtak⁵ a totalitárius hatalomgyakorlással összefüggésben. Az utóbbi esetben pedig a nemzetbiztonság fogalmát kellett egy olyan gyűjtőfogalomként használni, amivel tükrözhető, hogy a szemben álló totalitárius ellenség a nemzet biztonságának bármely szektorában megjelenhet, ezért a fellépésnek is komplexnek, a nemzet biztonságának egészén átívelőnek kell lennie. Másik oldalról azonban ez az időszak egybeesik a biztonság fogalmának megváltozásával is, amely a korábban katonailag determinált biztonságfelfogásból egy komplex, a nemzet egészének differenciált viszonyaira kiterjedő biztonság szemlélet felé mozdult el, ezért a katonai megfogalmazások helyett önálló és átfogó megközelítést tükröző elnevezésre volt szükség.

A konkrét elnevezések bővületén túlhaladva azonban érdemes ezt a kettősséget előzetesen is átgondolni. Egyik oldalról a nemzetbiztonság a politikai-kormányzati szinten a legszélesebb értelemben vett védelmi és biztonsági politikát és döntéshozatalt öleli fel, ahogy erre a következőkben kitérek. Ez tehát a legtágabb erna fogalomként értelmezendő, amelybe beleértendők olyan „civil” – tehát nem a védelmi és biztonsági szférákba tartozó – állami, társadalmi funkciók és viszonyrendszerek is, amelyek a biztonságban való sajátos szerepük és súlyuk miatt fokozott figyelmet kell, hogy kapjanak a biztonság tervezése, szervezése, szavatolása tekintetében. Másik oldalról azonban érdemes felhívni arra is a figyelmet, hogy a nemzetbiztonsági jelző szervezeti szinten való paralel megjelenéséből levonható az a következtetés, hogy az érintett szolgálatokat a jogalkotó olyanként hozta létre, amely a maga speciális eljárásaival, eszközeivel és módszereivel a nemzet és az állam biztonságának legszélesebb viszonyrendszerében hivatott ellátni a feladatait.

A szervezeti – mikro – és a kormányzati – makro – szintek nemzetbiztonsági fogalmait tehát nem indokolt egymástól teljesen elkülönítve értelmezni, még ha az egyébként esetenként értelemzavaró is lehet, ha egy adott szövegkörnyezetben a két szintet együtt kell megjeleníteni. A két eltérő szint fogalmi parkjának párhuzamosságát tehát úgy is felfoghatjuk, hogy azok a két szint közti kapcsolatot tükrözik, vagyis azt, hogy a makroszinten megjelenő széles spektrumú biztonságfelfogás és „kezelés” szervezeti-funkcionális szinten történő leképeződése mutatkozik meg a fogalmi kettősségből.

Az előzőekben rögzített pozitív viszonyulás mellett azonban ezt a fogalmi kettősséget érdemes az egyes államok elemzése kapcsán egy olyan megközelítésből is vizsgálni, hogy a két szint között rendelkezésre áll-e a megfelelő közvetítő közeg, azaz egyfajta mezoszint. Másként fogalmazva, létezik-e egy olyan köztes tér az államrendszer nemzetbiztonsági vonatkozásai kapcsán, amely a mikroszintű információk és intézkedések bizonyos fokú – biztonsági szempontból is elfogadható – szintetizálása mellett transzformálni is tudja azokat a makroszintre szükséges

⁵ Típusosan ilyen Magyarországon az államvédelem, állambiztonság fogalma az Államvédelmi Hatóság, illetve a BM III. – állambiztonsági – főcsoportfőnökség öröksége, német területen pedig a biztonsági szolgálat (Sicherheitsdienst, röviden SD) vagy épp az államrendőrség (Geheime Staatspolizei, röviden Gestapo) elnevezés a náci örökség miatt, ami mellett az elnevezések politikai rendszerváltásokhoz való igazodására akár Oroszország esetében is fel lehet hívni a figyelmet (a GRU GU-vá alakulása, vagy a KGB nyomán létrejövő FSZB és SZVR tekintetében).

információ-igény attribútumaihoz, illetve össze tudja passzítani azokat olyan tényezőkkel, amelyek a biztonság szektorális megközelítése alapján máshova tartoznak. Az ilyen közvetítő közeg jellemzői – például léte/nem léte; korszerűsége/korszerűtlensége; kiegyensúlyozottsága/kiegyensúlyozatlansága stb. – ugyanis szintén jelentős mértékben tükrözhetik vissza az adott állam rendszerszintű működésének sajátosságait, és végső soron védelmi és biztonsági rendszerének és reagáló képességének hatékonyságát is. Ezzel a mezoszinttel tehát a kutatás későbbi fázisában célszerű önállóan is, valamint további kutatások és önálló tanulmányok keretében foglalkozni.

Mindezekre figyelemmel érdemes mélyebben is megközelíteni a Janus-arcú nemzetbiztonság fogalom egyes szintjeit egy államszervezet-központú szemléletmód segítségével, hiszen egy ilyen aspektus

- a) erősítheti az egyes államok működésének elemzésére irányuló tudományos vizsgálatokat;
- b) államszervezési és –fejlesztési oldalról segítheti a nemzetbiztonság rendszerszintű, szisztematikus, koherens fejlesztését; valamint e kettő által
- c) fokozhatja az államműködés hatékonyságának és korszerűségének növelését is.

2. A nemzetbiztonság, mint szervezeti – mikro – szintű fogalom

A fogalom egyik – funkcionális – dimenziója tehát a szervezeti szint, ha úgy tetszik a titkosszolgálati⁶ szféra, amelynek szervezeteit a 20. század önállósodási folyamatai óta számos államban⁷ és így a rendszerváltást követően⁸ hazánkban is *nemzetbiztonsági szolgálatok* elnevezéssel illetik. Kiemelendő persze, hogy a nemzetbiztonsági jelző mellett számos államban meghatározó a hírszerző, az információs, a védelmi, a biztonsági vagy épp az államvédelmi jelző is. Ez a dimenzió az állam rendszerében mikroszintként is megfogható, hiszen az adott

⁶ Jelzésértékű, hogy Magyarországon a titkosszolgálatok fogalmat „szakszerűtlennek” tekintjük arra hivatkozással, hogy a rendszerváltást követő jogalkotás nemzetbiztonsági szolgálatokká nevezte át ezen szerveinket. A szakmai diskurzus és annak a közérthetősége kapcsán érdemes lenne azonban mérlegelni a titkosszolgálati jelző rehabilitálását, példának okáért arra figyelemmel, hogy azt a nemzetközi szakirodalom is meglehetősen széles körben és elfogadottan használja, azaz eltérve a magyar történelmi tapasztalásoktól és traumáktól, nem társít hozzá általánosan pejoratív jelentéstartalmat. Emellett hazai viszonylatban is érvként hívható fel az is, hogy mind az 1989-es jogállami revízió utáni alkotmányunk 40/A. §-a, mind pedig Magyarország Alaptörvényének 46. cikke használta, illetve jelenleg is használja a titkosszolgálati jelzőt.

⁷ Példa lehet erre az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (National Security Agency), a szlovák Nemzeti Biztonsági Hivatal (Národný bezpečnostný úrad), a bolgár Állami Nemzetbiztonsági Ügynökség (Drzsavna Agencija Nacionalna Sigurnost), a montenegrói Nemzetbiztonsági Ügynökség (Agencija za Nacionalnu Bezbednost), norvég Nemzetbiztonsági Hatóság (Nasjonalt sikkerhetsmyndighet), az Örmény Köztársaság Kormányának Nemzetbiztonsági Szolgálat (Szluzsbá Nacionálnoj Bezopásznosztyi pri právyelsztve), a spanyol Nemzetbiztonsági Hivatal (Departamento de Seguridad Nacional) vagy a svéd Polgári Nemzetbiztonsági Szolgálat (Sakerhetspolisen).

⁸ A gyűjtőfogalmi jelleget Magyarország Alaptörvényének 46. cikke, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény is egyértelműen jelzi, de ez visszatükröződik egyes szervezetek elnevezéséből is, így például a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatéból, valamint a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatéból.

szervezetre való vonatkozással a legkisebb önálló strukturális elemet helyezi a fogalom középpontjába.

Erről a dimenzióról már előljáróban érdemes rögzíteni, hogy hazánk gyakorlatától eltérően a nemzetbiztonsági szolgálatok elnevezés nem mindenhol jelent gyűjtőfogalmi jelleget a terminológiában. Azt is mondhatnánk, hogy Magyarországon a gyűjtőfogalmi jelleg inkább a jogalkotók történelmi-politikai reakciójának eredménye az 1989 előtti pártállami időszakra nézve, amelynek e körbe tartozó szervezeteit állambiztonsági szerveknek, vagy állambiztonsági szolgálatoknak nevezték összefoglalóan.

Részint az elnevezések, de még inkább a mikro, azaz szervezeti szint jellemzően a nemzetbiztonsági feladatösszesség egy-egy csoportjának szervezésére, ellátási struktúrájára irányítja rá a figyelmet, hiszen a szervezet jellege, feladatrendszere és alárendeltsége szükségképpen tükrözi az az által ellátott fő funkciókat. A mikroszint szisztematikus áttekintése és elemzése tehát – a feladatellátás konkrétumainak ismerete nélkül is – alkalmas lehet arra, hogy megmutassa egy adott állam mit ért bele – a látható, jogi térben – a nemzetbiztonsági működésbe és annak szegmenseibe, továbbá arra is, hogy rávilágítson, mely területekhez, funkciókhoz párosít a nyílt jogi szabályozással deklaráltan is nemzetbiztonsági támogatást, prioritásokat.

A mikroszint másik fontos visszatükröződését az egyes szervezetek profiljai adják, hiszen az adott állam viszonyainak, szemléletének, biztonságfelfogásának egyik lenyomatát jelenti, hogy a nemzetbiztonság mikroszintjén megjelenő szolgálatai milyen portfóliót képviselnek. Az, hogy egy államban méreteihez és geopolitikai potenciáljához mérten hány szolgálat és milyen profil-megosztással van, utalhat arra, hogy milyen az adott államban a hatalommegosztás rendszere, a nemzetbiztonsági funkciókkal szembeni kormányzati/törvényhozási/társadalmi bizalom, illetve hogy a szolgálatok irányítását végző kormányzaton belül milyen erőközpontok, súlypontok léteznek. Másik oldalról ez a dimenzió azt is tükrözi, hogy az adott állam hozzávetőleg mekkora erőforrás-megoszlással, funkcionális részletezettséggel tekint a nemzetbiztonsági vonatkozásokra. Ez persze viszonylagos államismérvként értelmezendő, hiszen nincs törvényszerűség arra nézve, hogy mekkora állammérethez, illetve hatalmi potenciálhoz hány és milyen megoszlású szolgálat „dukál”. Az azonban jelzésértékű, hogy az e területen meghatározónak, jelentősnek tekinthető szereplők (és nem csak a nagyhatalmak, hogy példaként hozzuk adott esetben Izraelt) általában a heterogén, szakosított szervezeti mátrix felé mozdulnak el és nem a minél kisebb számú szolgálati rendszer felé.

A nemzetbiztonság mikroszintjének megszervezése és szabályozása tehát az államrendszer elemzése vonatkozásában is releváns, és adott esetben jelentős markernek tekinthető. Az, hogy egy adott állam a szolgálatait például a polgári-katonai megoszlás tengelyén; a polgári vagy katonai szegmensen belül funkcionális vagy fegyvernemi tagoltságban; elhárító-hírszerző klasszifikációban; végrehajtó-szolgáltató megközelítésben; vagy épp klasszikusan humán alapú és elkülönült technikai portfóliókban szervezi meg, mind-mind jellemzését adja az adott állam nemzetbiztonsági rezsimjének, és távlatosan ugyan, de rendszerszintű működéshatékonyosságának és biztonságfelfogásának, továbbá politikai kultúrája egyes szegmenseinek és hagyományainak is.

A mikroszint emellett abban is segíthet, hogy az egyes szolgálatokat az államrendszeren belül a nyílt költségvetési számok alapján legalább hozzávetőlegesen mérlegelni tudjuk, amivel kapcsolatban persze célszerű az irányító költségvetési kereteit és annak változását is elemzés tárgyává tenni. A szervezetek jellegéből – részleges titkosságából, fedettségéből – adódóan ez is viszonylagos eredményre vezet, mindazonáltal az állam szervezeteinek vonatkozásában a nemzetbiztonsági szolgálatok költségvetési súlyozása szintén alkalmas lehet arra, hogy visszatükrözze a titkosszolgálati funkció nagybani jelentőségét az államszervezeten belül.

A transzatlanti térségben a funkcionális szint jelentőséget kaphat a titkosszolgálati szféra és a civil társadalom közti reláció vonatkozásában is, hiszen ezekkel a szervezetekkel szemben egyfajta társadalmi misztikum, illetve időszakos bizalmatlanság minden államban felmerül az eljárások, a módszerek, a működés és a részletes feladatok titkossága, fedettsége, illetve sajátos, és nem minden elemében megismerhető motivációja miatt. Részint ennek is tudható be, hogy globális értelemben is jelentősnek mondható nemzetbiztonsági szolgálatok fokozatosan nyitnak a társadalom felé. Ennek bevett csatornáját adhatják a múzeumok, a kommunikatív webfelületek, illetve a tudományos életben való részvétel és az adott szolgálat, illetve a funkcionális ág történetének fokozatos (de szükségképpen részleges) feldolgozása és megismertetése. Úgy is mondhatnánk, hogy az adott államrendszer vonatkozásában a civil kontroll viszonylagos feltérképezésében is egy szempont lehet a titkosszolgálatok társadalommal való kapcsolatának informatív vagy kevésbé informatív jellege. A civil kontroll és a bizalom dimenziójában egy másik aspektus lehet annak a megnyilatkozása, hogy az adott államban jelentős tudományos, kutatási, központi közigazgatási vagy akár politikai tisztségeket milyen arányban vállalnak (vállalhatnak) olyanok, akikről e funkciók betöltésekor nyilvánosan is kommunikálják, hogy korábban valamely nemzetbiztonsági szolgálat állományában szolgáltak. E tendencia érzékelhető vagy elhanyagolható volta egyik részről az adott állam szolgálatokkal szembeni bizalmát és elfogadását, másik részről pedig a szolgálatok nyilvánossággal kapcsolatos viszonyulását is tükrözi.

A mikroszint jelen tanulmányban vállalt általános, rendszerszerű megközelítése tekintetében is célszerű azonban kitekinteni az előzőekben már példálózó jelleggel megemlített osztályozási módozatok történelmi és egyben funkcionális determináltságára is. A nemzetbiztonsági szolgálatok és általában a „titkosszolgálati” szféra elmúlt bő évszázados önállósulása és dinamikus fejlődése tekintetében ugyanis látni kell, hogy a történelmi gyökereknek még meghatározó jelentősége van/lehet, amivel jelen gondolatok között is indokolt foglalkozni, előre bocsátva, hogy a mikroszint osztályozásával – ami egyben funkcionális tagolást is jelent – érdemes lesz a jövőben különálló, de hasonló megközelítésű elemzésben is foglalkozni. Visszakanyarodva tehát a történelmi determinációhoz: a legtöbb államban – bizonyos tekintetben a demokratikus tradícióktól függetlenül – él az az alapvető felosztás, amely a nemzetbiztonsági szolgálatokat a katonai, illetve a polgári osztályokba sorolja feladataik, viszonyrendszerük és ezzel összefüggésben nem ritkán személyi állományuk jogállását is tükrözve. Ez a felosztás egyszerre tekinthető egyfajta tradíciónak, vagy evolúciós visszatükröződésnek, de egyben szakmai és jogállami garanciának is.

A hírszerzés, kémkedés, elhárítás történetével foglalkozó kötetek⁹ sora emeli ki, hogy a ma ismert, önálló nemzetbiztonsági szolgálatok jó része a 20. században önállósult. Persze ezeket a funkciókat ezt megelőzően is el kellett látni az állam szervezetében, azonban ezek kiterjedtsége, jelentősége a 20. századot megelőző korok technológiai színvonala, illetve a katonai és ezen belül is háborúdominanciájú biztonságfelfogása miatt kisebb mérvű, eltérő jellegű és jelentőségű volt. Értelemszerű tehát, hogy a hírszerző és elhárító funkciók a haderőn és a rendészetben belül jelentek meg korábban, mint speciális szolgálati formák. A 20. század technológiai, biztonsági és nem utolsósorban politikai-társadalmi dinamikusa volt az, ami a hadseregek és a különféle rendőrségek berkein belül lévő hírszerző és elhárító képességek felerősítése, majd szervezeti önállósítása, végül pedig ágazati jellegű elkülönülése felé hatottak. Ennek az eredetnek vagy evolúciónak a tradicionalitása abban érthető tetten, hogy különféle nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerében a legtöbb államban a mai napig meghatározónak mondható az, hogy mely másik fegyveres testületből eredeztethetők.

A *katonai nemzetbiztonsági szolgálatok* alapfeladatai között visszatérő módon jelenik meg a haderő művelet-tervezésének és művelet-végrehajtásának információkkal való támogatása, vagy épp a katonai állomány tekintetében a belső elhárítási feladatok ellátása, amelyen túl azonban a katonai védelemnél sokkal szélesebb körű, de a katonai viszonyokhoz ezer szálon kötődő feladatok is jelen vannak (például hadiipari tevékenységekkel összefüggők, katonadiplomáciaiak, a katonai szervezeteket veszélyeztető radikalizmusra irányuló, rádióelektronikaik, terror-elhárítási vagy alkotmányvédelmi jellegűek stb.).

Ennek megfelelően a *polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál* is jellemzően megmutatkozik, hogy mely másik állami szférából, illetve szervezetből nőttek ki. A diplomáciai testületekből eredő hírszerző szolgálatok jellemzően az információszerzési és érdekérvényesítési feladataikon túlmenően a diplomáciai testületek „titkosszolgálati” védelmében, információbiztonsági biztosításában is jelentős feladatokat látnak el, illetve más módon is aktívan támogatják a diplomaták munkáját. A rendészeti szférából – a 20. században jellemzően a politikai

⁹ Vö.: ANDREW, Christopher: *The Secret World, A History of Intelligence*, New Heaven and London, Yale University Press, 2018. ISBN: 9780300238440; HUGHES, John – COLONEL, Wilson: *The Secret State: A History of Intelligence and Espionage*; New York, Pegasus Books, 2017. ISBN: 9781681773025; LOWENTHAL, Mark M.: *Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig*; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. ISBN: 9786155559211; JENSEN, Carl J. – MCÉLREATH, David H. – GRAVES, Melissa: *Bezetés a hírszerzésbe*; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. ISBN: 9786155559198; ROLINGTON, Alfred: *Hírszerzés a 21. században. A mozaikmódszer*; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2013; JAGADICS Péter – RAJOS Sándor – SIMON László – SZABÓ Károly: *A magyar katonai elhárítás története 1918-2018*; Budapest, Univerzum Könyvek, 2018. ISBN: 9786155628665; ÁRVAI Zoltán – GYARAKI Károly: *100 éves az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és elhárítás 1918 – 2018*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019. ISBN: 9789633277645; BÉRES János (Szerk.): *Válogatás a magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből: szemelvénygyűjtemény, 1918-2018*; Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2018; BODA József: *„Szigorúan Titkos!?” Nemzetbiztonsági almanach*; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016. ISBN: 9789633276709; PILCH Jenő: *A papirusz titkai: a kémkedés története I-III*; Budapest, Kassák Kiadó, 1996. ISBN: 0219004642400; PIEKALKIEWICZ, Janusz: *A kémkedés világtörténete I-II*; Budapest, Zrínyi Kiadó, 1998. ISBN: 9633273064

rendőrségek közbülső állapotán keresztül – leváló nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerében pedig a rendészeti, és különösen a bűnüldözést titkosszolgálati eszközökkel támogató funkciók vannak jelen az önálló, polgári viszonyokra irányuló, komplex nemzetbiztonsági feladatok mellett.

Azt is mondhatnánk tehát, hogy egy nemzetbiztonsági szolgálat feladatrendszeréből, és e tekintetben a polgári/katonai klasszifikációban való elhelyezkedéséből jó eséllyel következtetni lehet annak eredetére, tradicionális „hovatarozására”.

A polgári-katonai felosztásnak azonban funkcionális és jogállami értelemben vett garanciális természete is van. Egyrésztől ugyanis ez egyértelműen tükrözi, hogy sem a katonai, sem a rendészeti, sem a nemzetbiztonsági szférában nem alakulhat ki olyan fokú hatalomkoncentráció, ami a 20. század borzalmainak felderengéséhez vezethetne. A nemzetbiztonsági szolgálatok általi támogatás ugyanis azt mutatja, hogy a katonai és a rendészeti szféra információs szempontból képvisel kisebb potenciált, míg értelemeszerű, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok oldalán a kiterjedt erőalkalmazás képessége az, ami nem tekinthető érdemi/bevett jellemzőnek, hiszen az szükség esetén a másik két szervtípus együttműködésével érvényesíthető. Ebből tehát az erőkoncentráció garanciális kizártsága mutatkozik meg, amihez érdemes hozzávenni, hogy a fent leírtak egyben portfólió szerinti tagoltságot is jelentenek, ami pedig az adott szolgálati formára való szakosodás, vagyis a professzionalizáció alapja.

Jogállami szempontból azonban további garanciát is hordoz ez a felosztás, hiszen az által, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok között megkülönböztetjük a katonai és a polgári szolgálatokat, az információs oldalon sem fordulhat elő, hogy fúzió alakuljon ki, amely ha az erőalkalmazás képességeivel nem is, de egy ország teljes védelmi és biztonsági információparkjával való rendelkezést biztosítana. Értelemeszerű ugyanis, hogy, ahol a szolgálatok száma alacsony, és nincs polgári-katonai felosztás, hanem mondjuk egy hírszerző és egy elhárító szolgálat van – a polgári-katonai felosztás szempontjából integrálva – ott például egy szervezetben fut össze az állam teljes védelmi képességeivel összefüggő elhárítási információ- és kapcsolattömeg mind a rendészet, mind a haderő vonatkozásában. Ez a fajta fúzió meglátásom szerint nem feltétlenül nyújt kellő garanciát, pontosabban az államszervezet más pontjain tesz szükségessé jelentősebb fékeket és ellensúlyokat egy ilyen integrált információs bázis és egyben képesség megfelelő mederben tartásához. Életszerűbb lehet az ilyen irányú – feltehetően költségcsökkentést is célzó – integrációs megoldások tekintetében inkább azt az utat járni, amely a polgári-katonai felosztást megtartva fuzionál, vagyis az esetlegesen igényként felmerülő egységesítést a hírszerző és az elhárító képességek tengelyén valósítja meg. Ez esetben ugyanis az információs és kapcsolati hálók összekapcsolása nem terjed ki az adott állam teljes védelmi, biztonsági mátrixára, de hatékonyságnövelő hatást érhet el az által, hogy a külső (hírszerző) és belső (elhárító) információkat szervezeti szinten kapcsolja össze egymással.

Mindezeket összefűzve a szervezeti szint tekintetében megállapítható, hogy a hírszerző és elhárító szolgálatok vonatkozásában a nemzetbiztonsági jelző használata – akár szervezeti, akár gyűjtőfogalmi szinten – megindokolható, hiszen a nemzetbiztonság komplexitása tükröződik feladatrendszereikben, emellett pedig a

szervezetek evolúciós hagyományai és az azokból fakadó feladatok is abba az irányba mutatnak, hogy e szervezetek feladatai a nemzet széles értelemben vett biztonságát hivatottak a klasszikus katonai, vagy rendészeti funkciókon túlnyúló módon garantálni. Fontos azonban kiemelni, hogy a szervezeti önállóság és ezáltal a fogalmi elkülönítés is a komplex feladatrendszer ellátásához történetileg kialakult sajátos eszköz-, módszer- és eljárásparc alkalmazásából, illetve az ezekhez igazodó strukturális és személyi megoldásokból következik. Nagyvonalakban úgy is mondhatnák, hogy az egyes biztonsági szektorokon túlnyúló működése és a titkosszolgálati eszközök és eljárások alkalmazása az, ami a differencia specifica-ját adja a nemzetbiztonsági szolgálatoknak. A szervezeti – mikro – szint alakítása, fejlesztése során tehát e megkülönböztető jegy rendelkezésre állását és funkcionálisát célszerű alapul venni, majd erre a funkcionális osztályozást és a változó biztonsági környezet kihívásait alakító tényezőként rávetíteni annak érdekében, hogy az állam egészének rendszerén belül is koherens és korszerű megközelítése alakuljon ki a nemzetbiztonság mikroszintjének.

3. A nemzetbiztonság, mint makro- vagy rendszer/kormányzási szintű fogalom

A nemzetbiztonság fogalom másik – rendszerszintű – dimenziója az összkormányzati, a nemzet biztonságának nagy egészére irányuló döntéshozatallal azonosítható szint, amely fajsúlyosan a fegyveres védelmi funkciók súlyozásával, de a nem fegyveres tényezők sokaságára kiterjedő módon helyezi a döntés-előkészítés és a döntéshozatal homlokterébe a nemzet biztonságának és érdekérvényesítésének szavatolását. Ez a dimenzió az állam rendszerére vetítve makroszintként is megragadható, tehát már nem szakfeladatok és funkciók ellátására, hanem a kormányzás biztonsági tematizáltságára, illetve az állam biztonsági jellegű érdekeinek érvényesítésére rendszerszinten fókuszál.

Ezzel a nemzetbiztonság fogalom makroszinten egy olyan absztrakt biztonsági szegmenst jelent, amelybe az egyes államok azokat a kihívásokat, fenyegetéseket sorolják, amelyek jelentős és súlyos mértékben tudják aláásni, illetve veszélyeztetni a társadalom rendjét, békéjét, biztonságát, illetve az állam működését, érdekeinek érvényesülését. E körben elsődlegesen a katonai védelmi, a rendészeti, illetve a titkosszolgálati funkciók/ágazatok kooperációja, szemléletük fuzionálása, illetve működésük felsőszintű koordinációja jelenik meg, azonban fontos azt is kiemelni, hogy számos államban e területeken messze kívül eső, de a társadalmi biztonság szempontjából kulcsfontosságú ágazatok (járványügy, energetika, gyógyszer- és kábítószerügy, infokommunikáció stb.) is megjelennek.

Leegyszerűsítő módon azt is mondhatnánk, hogy nemzetbiztonság e makroszintű dimenziója nem más, mint a 20. században kibontakozó komplex biztonság¹⁰ politikai, kormányzati leképezése mind a szemléletmód, mind pedig a döntéselőkészítés és –hozatal tekintetében. Ha a biztonságot – helyesen – egy fokozódó komplexitású és ez által adott szektor vagy dimenzió dominanciájával le nem írható jelenségként értelmezzük, akkor egyértelműnek és okszerűnek tűnik az a fejlődés, amivel a korábban domináns hadpolitikai, katonapolitikai szemlélet kormányzati jelentőségét egyre inkább az összetettebb és differenciáltabb nemzetbiztonsági politika veszi át. Erről azonban még célszerű jelenidőben beszélni, mivel a transzatlanti térségben meglehetősen eltérő fejlettségi, kiforrottsági, működési szintek tapasztalhatók ezen hangsúlyváltás, vagy inkább szemléletváltás tekintetében.

A makroszint megközelítését, értelmezését Samuel P. Huntingtonnak a nemzetbiztonsági politikáról adott meghatározása mind a szisztéma és komplexitás, mind pedig a politikai determinációk szempontjából kiválóan tükrözi. Eszerint: „*A nemzetbiztonsági politika célja az ország társadalmi, gazdasági és politikai intézményei biztonságának erősítése más független országok részéről jelentkező fenyegetésekkel szemben. A nemzetbiztonsági politika elvileg három formában és két szinten létezhet. A katonai biztonsági politika azon tevékenységek programja, amelyet arra terveznek, hogy minimalizálják, vagy semlegesítsék az ország meggyengítésére vagy megsemmisítésére irányuló erőfeszítéseket olyan fegyveres erők részéről, amelyek intézményi vagy területi határain kívül tevékenykednek. A belbiztonsági politika a felforgatás veszélye ellen veszi föl a küzdelmet – vagyis azon erőfeszítés ellen, amely az állam meggyöngyítésére vagy megsemmisítésére irányul a területi vagy intézményi határain belül tevékenykedő erők részéről. A helyzeti biztonsági politika az állam viszonylagos erejének csökkentésére irányuló, a társadalmi, gazdasági, demográfiai és politikai viszonyokban bekövetkező hosszú távú változásokból fakadó lemorzsolódás veszélyével foglalkozik. E politika mindhárom formájának van operatív és intézményi szintje. Az operatív politika a biztonsági fenyegetéssel való szembeszállás céljából tett azonnali intézkedésekből áll. Az intézményi politika azzal a móddal foglalkozik, ahogyan megfogalmazzák és megvalósítják az operatív politikát.*”¹¹ Ebből jól látható, hogy már messze szélesebb spektrumot ölel fel a biztonság dimenziói kapcsán, mint a katonai biztonságra fókuszáló korábbi időszakok szemlélete. Konstrukciójában az ágazati jellegű tagoltság (a katonai-belbiztonsági felosztással) még jelen van ugyan, de a helyzeti politikával egy ezeken átívelő, átfogó szemléletmódot is megjelenít, amelyekre aztán ráépíti azt a meggyőződését, hogy mind a nemzetbiztonsági politika mint nagy egész, mind pedig az egyes „rész” politikák tekintetében van azonnali reagálási szint

¹⁰ Vö.: Barry BUZAN – Ole WAEVER – Jaap DE WILDE: A biztonsági elemzés új keretei; In.: PÓTI László (Szerk.): Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Önértelmezés és viták a hidegháború utáni korszakban; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2006.; DANNREUTHER, Roland: Nemzetközi biztonság; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2016. ISBN: 9786155559204; DEÁK Péter: Biztonságpolitika a hétköznapiakban; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2009. ISBN: 9789633274712; DEÁK Péter (Szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv; Budapest, Osiris Kiadó, 2007. ISBN: 9789633899151; SZÁLKAI Kinga – STEPPER Péter (Szerk.): A biztonság szektorális értelmezése. Új kihívások a kutatás napirendjén, Pécs-Budapest, Publikon Kiadó, 2015.

¹¹ HUNTINGTON, Samuel P.: A katona és az állam; Budapest, Zrínyi–Atlanti Kiadó, 1994. p. 8.

és van egy stratégiai távlatú, az ő szóhasználatában intézményi szint a megvalósításra. Kiemelendő ezzel kapcsolatban, hogy Huntington gondolatvilága az 1947-ben megalkotott amerikai nemzetbiztonsági törvény szellemiségét és struktúráját tükrözte, vagyis lényegében tudományos absztrakcióját adta egy már megvalósulásba fordult szemléletváltásnak, amit a hidegháború kibontakozása kényszerített ki. Ebben a rendszerben az éles és bármikor eszkalálódó katonai szembenállás mellett napi szinten volt jelen a hírszerzési háború, a gazdasági versengés, a társadalmi modell-verseny és a társadalompszichológiai beavatkozások lehetősége, egyfajta kulturális és ideológiai feszültség kezelése, továbbá számos más, ezekkel összefüggő – jóléti, egészségügyi, innovációs, külpolitikai, oktatási stb. – kérdés, amelyeket komplex módon kellett kezelni. Ehhez értelemszerűen a szembenállás sarokponti területeire, azaz a klasszikusan fegyveres karakterű biztonsági szektorokra épülő, de a komplexitást garantáló rendszert kellett felépíteni a szakmai tanácsadás vonatkozásában is. Ennek tudható be, hogy az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsa rendkívül sokrétű feladatrendszerrel és szakmai összetétellel írható le, ami mellett dinamikusan fejlődtek a különféle biztonsági szektorokkal foglalkozó kutató, elemző think thank-ek, intézetek, tanszékek az elmúlt évszázadban. A nemzetbiztonsági politika, mint makroszint ugyanis nem csak azt jelenti, hogy az állam különféle területein működő funkcionáriusok álláspontjait kell kanalizálni és szintetizálni, hanem azt is, hogy tudáshátteret és a közigazgatási/bürokratikus módszereken túllépő elemzési képességeket is ki kell alakítani a döntéshozatal mögött, majd azokat kapcsolni is kell a döntéshozatalhoz. Ez utóbbi jelentőségét az USA vonatkozásában talán jól szemlélteti, hogy a 20. század két meghatározó külpolitikai alakja, Henry Kissinger és Zbigniew Brzezinski is ebből a háttértudás-teremtésből épült fel és került a Fehér Házbá¹².

Fontos azonban azt is látni, hogy Huntington fogalom meghatározása 1957-ben, tíz évvel a National Security Act megalkotása után, de még jóval az információs és vele a biztonsági „forradalom” azon szakaszai előtt született, amelyek révén ma már információs társadalomról, online globalitásról és egyben a virtuális tereknek való kitettségről beszélhetünk. Korát jól tükrözi még a szembenállás állami szereplőkre szorítása, amihez mérten mára a nem állami szereplők súlya jelentősen felértékelődött a legtöbb új, vagy a globalitás és a technológiafejlődés miatt újszerűnek ható fenyegetés miatt. Mindezek mellett is megállapítható azonban, hogy alapvonalaiban ez a modell egy olyan makroszintű rendszert és szemléletmódot alapozott meg, amire méltán építhető fel a multidimenzionális biztonság felfogása és lehetőség szerinti szavatolása. Elgondolkodtató azonban, hogy ha mind az amerikai törvényhozás, mind az annak eredményeit mélyebb kontextusba helyező tudományos gondolkodás a nemzetbiztonsági politika és az azzal összefüggő kormányzati működés tekintetében már a hidegháború elején is egy komplex, koordinált és széleskörű szakmaiságra épített működést igényelt, akkor milyen elvárásokkal, kritériumokkal kell ma szembenézni ezen a területen ahhoz, hogy azt egy állam korszerűnek nevezhesse.

¹² GATI, Charles: Zbig. Zbigniew Brzezinski a stratégia; Budapest, Noran Libro, 2014. ISBN: 978-615-52-7458-9; KISSINGER, Henry: Fehér házi éveim I-III; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. ISBN: 9786155559471

Érdemes tehát kísérletet tenni arra, hogy Huntington nyomait fürkészve megpróbáljuk általánosítani a nemzetbiztonság makroszintű, azaz politikai-kormányzati megközelítését. A magam részéről ehhez egy olyan munkafogalmat javaslok, amely szerint *a szektorálisan tagolt biztonság különféle dimenzióinak hatásai egymásra vetülve, egymást erősítve, egymással új eredményeket és hatásokat eredményező kölcsönhatásokra lépve közelítendő meg és azokba mindazon jelenségek relevánsként bevonandók, amelyek közvetlen, vagy jól prognosztizálható időn belül közvetlenné váló visszahatási képességgel rendelkeznek a fizikai valóságra, illetve az állam- és/vagy a társadalomműködés folyamataira, stabilitására.*

Egy ilyen megközelítés persze szükségképpen rendkívül sokrétű, már-már végtelen számú releváns tényező bevonását eredményezheti. Mindazonáltal megpróbál rávilágítani arra, hogy ma már a biztonság szempontjából éppoly jelentősnek tekinthető egy társadalom berendezkedése; jóléti kiterjedése; iskolázottsága és intellektuális színvonala; mint egészségügyi helyzete és ellátórendszere; az adott állam infrastrukturális fejlettsége és annak belső megoszlása; gazdasági jellemzői; kommunikációs ismérvei; innovációs lehetőségei; geopolitikai és geográfiai helyzete; vallási és kulturális sajátosságai; adaptációs képességei; katonai, nemzetbiztonsági, belbiztonsági képesség- és hatékonyság-szintjei; közigazgatási korszerűsége; vagy épp politikai stabilitása és fejlődőképessége. A különféle fenyegetések és kihívások ugyanis egymással kölcsönhatásba hozzák az egyes aspektusokat és így fejtik ki hatásukat az adott társadalmi és állami berendezkedésre. Ennek megfelelően az az állam, amely nem komplexen közelít a kihívásokhoz és a fejlesztésekhez, az jelentős versenyhátrányra, hosszú távon pedig kudarcra van ítélve, hiszen a 21. században úgy fest, a biztonsági dinamika tovább gyorsul, és egy gazdasági válságot rövid időtávon belül követhetnek fegyveres konfliktusok, társadalmi-kulturális feszültségek, migrációs nyomások, járványok, természeti/ipari katasztrófák, terrorcselekmények, majd ezek ismétlődései különféle variációkban. Ezekre pedig összehangolt helyett részleges fejlesztésekkel, illetve az állam megújulási képességének fokozása – egy ehhez megfelelően alkalmazkodó állami humánpolitika, illetve kutatás-fejlesztési és oktatási politika – nélkül nem lehet megfelelő válaszokat adni. A szükséges összhang és előremutató fejlesztési célok azonosításában és koordinációjában pedig a nemzetbiztonság makroszintjének kiemelt jelentősége lehet, vagyis annak a „napi” szintű helyzetértékelés és művelet-irányítás mellett stratégiai tervező-szervező jelentősége is van, amihez a szükséges feltételeknek rendelkezésre kell állnia.

Ha a munkafogalomra tett javaslatomat, mint a vizsgált politikai, kormányzási ernyőterületet tükrözőt elfogadjuk, akkor magától értetődő lesz számunkra, hogy ennek hatékony működéséhez

- rendszerszemlélettel felépített szabályozás,
- egy valódi kapcsolódásokra és kölcsönhatásokra épülő, tehát „nagy” rendszert alkotni képes szervezetalakítás és –fejlesztés,
- szakosított apparátus és ezt biztosító kutatási és képzési keretrendszer,
- átgondolt és komplex kommunikációs és biztonság tudatosító stratégia, valamint
- komplex és jól strukturált, mégis hatékony és adott esetben gyors reagálást biztosító döntés-előkészítési és döntés-hozatali rendszer

szükséges.

Ezek a kritériumok – ahogy erre Huntington is felhívja a figyelmet – azonban nem lehetnek előzmények vagy történelmi alapok nélküliek. Mind a szakapparátus, mind a stratégiák, vagy a döntéshozatal vonatkozásában egyértelmű, hogy a biztonság 20. század előtti felfogása kitermelte már a különféle példákat, alapokat. A 20. század előtt a biztonság erőteljesen katonai dominanciájú felfogásban érvényesült, aminek fő oka az volt, hogy a járványok és a természeti csapások akkor még kevésbé befolyásolható jelenségei mellett a nem ritkán beálló háború volt az a fenyegetés, amely a legnagyobb mértékben képes volt aláásni egy társadalom, illetve egy állam működését, vagy akár fennmaradását is. Ebből adódott az állam azon evolúciós reakciója, hogy legjelentősebb fegyveres apparátusává a haderőt tette, amelynek sajátosságai mind a jogi szabályozásban, mind pedig az állami döntéshozatalban testet öltöttek.

Értelemszerűnek tűnik tehát, hogy amikor a biztonság a technikai, gazdasági, társadalmi, politikai változások és fejlődés miatt a korábbinál jóval összetettebb, de egy adott terület dominanciájával már nem jellemezhető, akkor szükség van arra, hogy az egyébként minden más „civil” vonatkozásában is egyre bővülő feladatkörű állam a nemzetbiztonság komplex rendszerében is létrehozza a korszerűsége és hatékonyságra törekvő szabályozási, strukturális, döntéshozatali, illetve bürokratikus megoldásait. Ezek nélkül ugyanis régi receptek, régi megoldások és régi beidegződések által determinált apparátus alkalmazására kényszerülne, ami megújulási képességében kevésbé megfelelő, és egy idő után már határfokában is jelentékenyen hanyatló cselekvésekhez, tehát az állam funkcionális zavaraihoz és a biztonság eróziójának fokozódásához vezetne.

Ezt a kényszert az államok többsége felismerte. Nem véletlen, hogy a 20. század a nemzetbiztonság tekintetében a sajátos szabályozások, illetve a speciális szervezetalakítások időszaka volt, amelyben már egyre fokozottabb figyelmet kapott a kormányzati döntéshozatal és –előkészítés szakosítása is a nemzetbiztonság aspektusából. Ennek köszönhető, hogy a nemzetbiztonság makroszintű fogalma számos állam sajátos döntéshozatali, illetve döntéstámogató fórumában visszaköszön (Nemzetbiztonsági Tanács, Nemzetbiztonsági Titkárság, Nemzetbiztonsági Bizottság stb. elnevezéssel) annak érdekében, hogy az egyes államok vezetői a nemzetbiztonságot érintő döntéseiket úgy tudják meghozni, hogy az érintett ágazatok vezetői mellett a döntéshozatalt szakosított, a komplex biztonság szakmai vonatkozásait és igazgatási sajátosságait is ismerő szervek és szakértők támogatják. Ezek az instrumentumok azonban még a 20. század vívmányai, vagyis ezek talaján mérlegelni kell a további fejlesztés lehetséges irányait, hogy a 21. századi körülményekhez igazodó és hatékonyabb rendszereket tudjunk kialakítani.

4. Összegzés

Mindent egybevetve tehát azt mondhatjuk, hogy a nemzetbiztonság fogalom jelenleg az államrendszer szempontjából mikro és makroszinten értelmezhető. Előbbi a szervezeti/funkcionális szintet, utóbbi pedig a politikai/kormányzati szintet jelenti. Ezek a fogalmak és jelentési dimenziók egymással kapcsolatban, kölcsönhatásban állnak, így – jobb terminológiai kialakításáig – a fogalmi párhuzamosság fenntartható. A fogalmi kettőség kapcsán érdemes arra is fókuszálni, hogy az egyes szintek jelentése és jelentősége tekintetében talán vannak még olyan

lehetőségek, amelyek kiaknázásra várnak. Ilyen például ezeknek a használata egy adott állam rendszerének, sajátosságainak értékelésében és feltárásában, vagy épp biztonságfelfogásának elemzésében. Másik oldalról azonban azt is látni kell, hogy ez a fogalmi kettősség a 20. század következményeként ragadható meg. A mikroszintet jelentős mértékben befolyásolják a történelmi előzmények, vagy épp traumák az elnevezések és a szabályozások szintjén egyaránt, míg a makroszint lényegében a hidegháború elejének vívmánya, de általánosan elterjedtnek és zökkenőmentes ágazatközi összhangot biztosítónak még nem nevezhető.

A mikroszint kapcsán látni kell, hogy hajlam mutatkozik – különösen a poszt-szovjet térségben – az elnevezések központba állítására, miközben a nemzetközi térben nincsen általánosan elfogadott elnevezés, illetve azok az elnevezések sem feltétlenül inkrimináltak, amelyeket például Magyarországon a pártállami évtizedekkel való szakítás jegyében obligón kívül helyeztünk. E tekintetben sokkal célravezetőbb az az elmúlt években egyre erősödő személet, amely a nemzetbiztonsági szervezetek államon belüli elemzése körében a funkciót helyezi a középpontba és az ezzel párosuló szabályozási, szervezési, képzési, kutatási, költségvetési vonatkozásokat. E tekintetben a technikafejlődés a szervezetek szakosodása, klasszifikációja kapcsán jelentős kihívást jelent, amivel összefüggésben viszont érdemes minél nagyobb hangsúlyt fektetni egyes „klasszikusnak” mondható felosztások stabilizálására, vitán felül álló alapértékké tételére. Ilyen például a polgári-katonai felosztás, ami nem csak a tradíciók miatt fontos, hanem azért is, mert a fegyveres biztonságszavatolás nemzetbiztonságtól eltérő másik két ágazatát, a katonait és a belbiztonságit/rendészetit modellezi le azok szakosodott nemzetbiztonsági támogatása felől közelítve. Ennek tehát szakszerűségi, szemléletbeli és nem utolsó sorban hatalommegosztási és információbiztonsági jelentőségei is vannak, melyek a jogállamiság és a stabil államműködés tekintetében is számításba veendőek.

A makroszint vonatkozásban azt mondhatjuk, hogy a nemzetbiztonság politikai, kormányzati szinten való megjelenítése és sajátos jogállásúvá és funkcionálisúvá tétele egyértelmű és szükséges a biztonság komplex jellegéből adódóan. Fontos azonban e tekintetben is, hogy ne mosódjanak össze a jelentéstartalmak se a tág értelemben vett köztudat, se a politikai, illetve közigazgatási diskurzus keretei között. A nemzetbiztonság szervezeti szintű vonatkozásai részét képezik a nemzetbiztonság makroszintű rendszerének, aminek minden viszonylatban egyértelműnek kell lennie. Látni kell azonban azt is, hogy a nemzetbiztonság makroszintű megközelítésének korszerű és hatékony érvényesüléséhez a politikai döntéshozatal „szakosításán” vagy tematizálásán túl arra is szükség van, hogy azt egy a nemzetbiztonság komplexitásához igazodó szakmai apparátus támogassa mind a kormányzati koordináció, mind pedig a döntéselőkészítés, igazgatás tekintetében.

Ez utóbbi igényre figyelemmel szükségesnek mutatkozik a jövőben külön tanulmányokban és kutatásokban azt is részletesen megvizsgálni, hogy a mikro- és makroszint között miként létesíthető hatékonyan egy olyan mezoszint, amely az egyes szervezetek szakmai/funkcionális szintje és a politika/kormányzati szint között megfelelő módon tudja a szinergiákat megteremteni a funkciók korlátozása, vagy egy hatékonyságrontó ágazatközi versengés táplálása nélkül. Ennek jelenleg a nemzetközi térben is csak részleges és eltérő mintái láthatók, amelyek egyik

csoportja a politikai szintet közvetlenül támogató titkársági/törzs jelleg, másik csoportja pedig a szolgálatok vezetőit tömörítő csoportosulások, illetve a szolgálatok működését közvetlenül a kormányzat szintjéről, de szakmai megközelítéssel koordináló entitások létesítése.¹³ E modellekhez részint Magyarország is felzárkózott már, hiszen a Nemzetbiztonsági Kabinet munkáját támogató Nemzetbiztonsági Munkacsoport részlegesen felfogható ilyen funkcionális vezetőket tömörítő grémiumként, míg a Miniszterelnöki Kormányiroda nemzeti információs államtitkára a kormányzati szintet közvetlenül támogató szakmai koordinátorként¹⁴. Érdekesnek tartom azonban a jelen tanulmány megközelítésmódjára építve külön is megvizsgálni a mezoszint kérdéseit. Véleményem szerint ugyanis egy ilyen fajta (állam)rendszer felőli közelítés kiegészítheti, támogathatja a nemzetbiztonság elméleti és szak-tudományos elemzéseit, kutatásait, szakmai megállapításait.

Felhasznált irodalom:

- ANDREW, Christopher: *The Secret World, A History of Intelligence*, New Heaven and London, Yale University Press, 2018. ISBN: 9780300238440
- ÁRVAI Zoltán – GYARAKI Károly: *100 éves az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és elhárítás 1918 – 2018*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019. ISBN: 9789633277645
- Barry BUZAN – Ole WAEVER – Jaap DE WILDE: *A biztonsági elemzés új keretei*; In.: PÓTI László (Szerk.): *Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Önértelmezés és viták a hidegháború utáni korszakban*; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2006.
- BÉRES János (Szerk.): *Válogatás a magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből: szemelvénygyűjtemény, 1918-2018*; Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2018.
- BÉRES János (Szerk.): *Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok*; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018. ISBN: 9789631295481
- BODA József: *„Szigorúan Titkos!”? Nemzetbiztonsági almanach*; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016. ISBN: 9789633276709
- DANNREUTHER, Roland: *Nemzetközi biztonság*; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2016. ISBN: 9786155559204

¹³ Itt az azonos jellegű szervezetek vezetőit tömörítő szakbizottságoktól (egyesített vezérkari, hírszerzési, elhárítási, büntildözési és büntmegelőzési, gazdaságbiztonsági, humánbiztonsági, stb.) kezdve a politikai/kormányzati döntéshozatalt segítő állandó törzsek és titkárságok, mint információs és igazgatási koordinációs központok létesítésén, vagy a különféle nemzeti szintű válságkezelési központok kialakításán át több példa is létezik a világ különféle államaiban. Ezek egyik része az ágazati versengés mérséklését és a kooperációt szolgálja, másik része pedig az átfogó megközelítés érvényesítését a kormányzati döntéshozatal szakmai döntés-előkészítése során.

¹⁴ Vö.: HÓDOS László: *Gondolatok a nemzeti hírszerző képesség koordinációjáért felelős szerv közjogi helyzetéről*; *Szakmai Szemle* 2018/4. szám, pp. 5-16.

- DEÁK Péter: Biztonságpolitika a hétköznapokban; Budapest, Zrínyi Kiadó, 2009. ISBN: 9789633274712
- DEÁK Péter (Szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv; Budapest, Osiris Kiadó, 2007. ISBN: 9789633899151
- DOBÁK Imre (Szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete; Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014.
- GATI, Charles: Zbig. Zbigniew Brzezinski a stratégia; Budapest, Noran Libro, 2014. ISBN: 978-615-52-7458-9
- HÓDOS László: Gondolatok a nemzeti hírszerző képesség koordinációjáért felelős szerv közjogi helyzetéről; Szakmai Szemle 2018/4. szám, pp. 5-16.
- HUGHES, John – COLONEL, Wilson: The Secret State: A History of Intelligence and Espionage; New York, Pegasus Books, 2017. ISBN: 9781681773025
- HUNTINGTON, Samuel P.: A katona és az állam; Budapest, Zrínyi–Atlanti Kiadó, 1994.
- JAGADICS Péter – RAJOS Sándor – SIMON László – SZABÓ Károly: A magyar katonai elhárítás története 1918-2018; Budapest, Univerzum Könyvek, 2018. ISBN: 9786155628665
- JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bezetés a hírszerzésbe; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. ISBN: 9786155559198
- KISSINGER, Henry: Fehér házi éveim I-III; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. ISBN: 9786155559471
- LOWENTHAL, Mark M.: Hírszerzés. A titkoktól a politikai döntésekig; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. ISBN: 9786155559211
- PIEKALKIEWICZ, Janusz: A kémkedés világtörténete I-II; Budapest, Zrínyi Kiadó, 1998. ISBN: 9633273064
- PILCH Jenő: A papirusz titkai: a kémkedés története I-III; Budapest, Kassák Kiadó, 1996. ISBN: 0219004642400
- RESPERGER István (Szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- RESPERGER István (Szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek; Budapest, Dialóg Campus, 2018.
- ROLINGTON, Alfred: Hírszerzés a 21. században. A mozaikmódszer; Budapest, Antall József Tudásközpont, 2013.
- SZÁLKAI Kinga – STEPPER Péter (szerk.): A biztonság szektorális értelmezése. Új kihívások a kutatás napirendjén, Pécs-Budapest, Publikon Kiadó, 2015.

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

GONDOLATOK MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJÁBAN AZONOSÍTOTT, EGYES KIEMELT BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK NEMZETBIZTONSÁGIASPEKTUSAIRÓL

1. Bevezető

Magyarország Kormánya, kiemelten a Honvédelmi Minisztérium munkatársai munkájának köszönhetően elfogadta Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiáját (a továbbiakban: NBS). Ez a korábbi, 2012-ben elfogadott előző, azonos elnevezésű stratégiai dokumentumot helyezi hatályon kívül. A tanulmány célja, hogy az NBS VII. fejezetében megjelenített Kiemelt biztonsági kockázatokkal összefüggésben a hazánkat érő kihívások, kockázatok és fenyegetések nemzetbiztonsági aspektusait vizsgálja. Az előbbieik közül jelen publikációban kiemelten a c), d) és o) pontban rögzítettekkel foglalkozom, mivel a nemzet biztonsága szempontjából egyformán jelentős biztonsági kockázatok közül véleményem szerint ezek rendelkeznek leginkább aktualitással, a tudományos és a védelmi szektor figyelme napjainkban ezekre fókuszál legjobban.

2. Az NBS kiemelt biztonsági kockázatokként azonosított, a tanulmány szempontrendszerére alapján fókuszba állított fenyegetésekről¹

A 2012-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégia elfogadását követően számos, egész Európát, és benne természetesen Magyarországot is cselekvésre kényszerítő esemény történt. Talán ezek közül leglátványosabb a tömeges migráció megjelenése volt 2015-ben. Ennek során hazánk transzport útvonallá változott, emiatt a kormányzat azonnali és határozott lépéseket tett, melynek során az Ideiglenes Biztonsági Határzár is kialakításra került.

A tanulmány fókuszába az NBS c), d) és o) pontja szerinti, alábbi három fenyegetések közötti esetleges összefüggést, valamint az egymásra gyakorolt hatást helyeztem:

„c) összehangolt és széleskörű diplomáciai, információs és titkosszolgálati műveletek, pénzügyi-gazdasági nyomásgyakorlással, pénzügyi spekulációs támadásokkal vagy katonai fenyegetéssel párosulva (hibrid) Magyarország destabilizálása, kormányzati cselekvőképességének, politikai stabilitásának és társadalmi egységének gyengítése, továbbá nemzetközi érdekérvényesítő képességének korlátozása céljából;

d) jelentős károkat okozó kibertámadások a kormányzati informatikai rendszerek, az E-közigazgatás, a közműszolgáltatók, a stratégiai vállalatok, a létfontosságú infrastruktúra egyéb elemei és más, a társadalom működésében fontos szervezetek számítógépes hálózatai ellen;

¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról VII. fejezet

o) a lakosság tömeges és súlyos megbetegedésének kockázatát hordozó járványos betegség magyarországi megjelenése és gyors terjedése.”

3. Hibrid típusú fenyegetések azonosítása és a hazai válaszlehetőségek

Az NBS VII. fejezet c) pontjában megjelenített jellemzőkkel bíró, új típusú fenyegetettség megjelenése, vagy inkább alkalmazása a nemzetközi szinten egyre erőteljesebb és kiterjedtebb. Az alkalmazó e tevékenységsorozat közben a modern technológiák által nyújtott kifinomult lehetőségeket használja fel, és a gazdaságra, médiára, a kibertérre és a szociális érintkezés különböző formáira is kiterjeszti műveleteit. Az egyes elemek (támadó intézkedések) külön-külön vagy egymást erősítő hatású alkalmazása – a hagyományosnak tekinthető támadási formák használata nélkül is – már alkalmas lehet a befolyásolásra, a zavarkeltésre, egyes államok belső rendjének megbontására, a társadalom hangulatának formálására. Az új típusú fenyegetettség fokozott szintjére tekintettel Magyarország kiemelt feladatként tekint a hibrid fenyegetések elleni fellépésre, illetve azok kezelésére.

A hibrid kihívások nemzetbiztonsági szempontból történő azonosításának egyik meghatározó eleme, hogy a detektálhatóan ellenérdekelt szolgálathoz tartozó „hivatasos” vagy az állami szereplő kötelező jelenlétének keresését, felderítését mellőzhetjük, sőt érdemes is tágabb látókörrel keresnünk az intézkedés szereplőit, valamint forrását. Nem elengedhetetlenül szükséges a tevékenység irányítójára „foglalkozásszerű összeesküvőként” tekinteni. Miként az NBS V. fejezete Magyarország biztonsági helyzetének elemzése során rámutat, *„az állami és nem állami szereplők által szponzorált politikai, gazdasági és társadalmi folyamatok befolyásolására irányuló stratégiák száma, változatossága és határfoka növekszik. A befolyásolás egyik eszköze lehet a nemzetközi közvélemény szervezett és módszeres Magyarország ellen hangolása. Az információs műveletek hatékonyságát növeli, hogy az álhírek, dezinformációk terjedését a közösségi média rendkívül gyorsá teszi. A nyílt befolyásolás politikai és gazdasági nyomásgyakorlásban is megjelenhet, amely során az ellenérdekelt nemzetközi szereplők korlátozni próbálhatják hazánk cselekvőképességét.”* Ez sokkal súlyosabb veszélyt jelent, a nem csak állami szereplőkkel szembeni küzdelemben tehát komolyabb erőforrás-ráfordítást igényel, mint korábban gondolhattuk. A nyílt politikai befolyásolás eszköze lehet egy olyan cikk megjelentetése, mely „véletlenül” tíz percen belül, tökéletes fordításban legalább három különböző nyelven jelenik meg a világ különböző pontjain, és Magyarország mozgásterének jelentős korlátozását eredményezi.

Az Európai Unió új, 2019–2024 közötti időszakra vonatkozó stratégiai menetrendje a társadalom hibrid fenyegetések, rosszindulatú informatikai tevékenységek és dezinformáció elleni védelmének fontosságát emeli ki, továbbá hangsúlyozza, hogy az ilyen veszélyek kezelése átfogó megközelítést igényel, több kooperációval, koordinációval, erőforrással és komolyabb technológiai eszközpark bevetésével. Ez a feladatkör azért kimondottan bonyolult, mert a tevékenység leginkább a nemzetállamok elszigetelése, hiteltelenítése útján valósul meg, vagyis – akár az EU akár a NATO esetében – a tagállamok egymás iránti bizalmának

csökkentése a cél². Ennek ellensúlyozására válik rendkívül fontossá az ellenséges hírszerzési tevékenységgel szembeni ellenálló képesség erősítése.

A tagállamok egymás közötti, illetve a tagállamok és más érintett nemzetközi szervezetek közötti koordináció, különösen a NATO-val, támogatná az EU-ban végzett ellenséges tevékenységekkel szembeni kémelhárítás összehangolását³. Ehhez társul továbbá, hogy a hibrid hadviselés, mint nem katonai, illetve katonai tevékenység jelentős költségvonzattal jár. Így Magyarország esetében *„kiemelt jelentősége van annak a szempontnak, hogy a „korlátozott erőforrásokkal” rendelkező államok esetében a nemzetbiztonsági struktúrák hatékony működtetése, a koordinációs, irányítási, a technikai és az emberi erőforrásokra épülő információgyűjtő, az elemző-értékelő, vagy akár a különböző szakértői területek összehangolt munkája”*⁴ ténylegesen összeadódjon és így kerüljön felhasználásra akár a fenyegetések felderítése és elhárítása, akár Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek, céljainak érvényesítésekor.

A bűnüldözés hagyományos értelemben vett elsődleges feladatával ellentétben a nemzetbiztonsági funkció – érdemben – információgyűjtést, előzetes felderítést és elhárítást, továbbá – általában – megelőző jellegű tevékenységet hajt végre mind a környezet, mind a fenyegetések vonatkozásában. Ezzel a biztonság megőrzése (fenyegetés elhárítása) mellett tágabb értelemben is erősíti és előmozdítja a nemzeti érdekek érvényesítését (ide értve akár az ún. befolyásolást is), tehát rendeltetésében, feladatát tekintve, és ebből adódóan eszköztárszerében és hatásköreiben is eltér a védelmi szféra többi ágazatától. A deklarált munkamegosztás mellett az NBS VIII. fejezetének 126. pontjában megjelenítettek szerint: *„Az azonosított kihívások megelőzése, kezelése és elhárítása elsődlegesen nemzeti felelősség, amely a Kormány feladata, együttműködésben a társadalommal. A biztonság elsődleges alapja a szilárd társadalmi, gazdasági és pénzügyi szerkezet, valamint nemzeti szinten a megelőző és védelmi intézkedések fenntartható és rugalmas rendszere, ezen belül pedig a haderő, valamint a rendvédelmi szervek (a rendőrség, a büntetés-végrehajtás, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a katasztrófavédelem és rendvédelmi feladatai tekintetében az állami adó- és vámhatóság) célirányos fejlesztése.”* Vagyis az állami szervek, kiemelten a rendvédelmi szervek és az egyedüli nemzetbiztonsági szolgálat, amely nem rendvédelmi szerv is egyben, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat feladata a társadalommal közösen a biztonság garantálása. Az eltérő feladatrendszerből adódik, hogy hibrid kihívásokkal összefüggésben más eszköztárszer áll a Honvédség, a Rendőrség és egy nemzetbiztonsági szolgálat rendelkezésére.

² Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös keretéről szóló közös közleménye (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>) (Letöltés ideje: 2019. 10. 26.)

³ A reziliencia és a hibrid fenyegetések kezelésére szolgáló képességek megerősítése, Európai Bizottság, 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0016&from=GA> (Letöltés ideje: 2019. 10. 26.)

⁴ DOBÁK Imre: Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe; Hadtudomány, 2015/4. p. 114.

Ezt a védelmi igazgatási szempontból is jelentős elkülönülést nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény indokolása is az alábbiak szerint rögzíti:

„Az államok nemzetbiztonsági érdekeik védelme és más nemzetek szándékainak megismerése érdekében igénybe veszik a nemzetbiztonsági szolgálatok sajátos, más szervezetek által nem helyettesíthető lehetőségeit. Az alapvetően titkos és rá jellemző⁵ eszközöket felhasználó nemzetbiztonsági tevékenység megfelelő jogi szabályozást igényel annak érdekében, hogy semmilyen körülmények között ne jelenthessen veszélyforrást a demokratikus jogrendre, ezen belül az állampolgári jogokat csak akkor és olyan mértékben korlátozhassa, amennyiben az az ország nemzetbiztonságának megóvása, szuverenitásának érvényesítése céljából szükségeszerű és indokolt.”⁶

Magyarország Alaptörvénye határozza meg azt, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokat a Kormány irányítja, a szervezetükre, működésükre vonatkozó részletes szabályokat, a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának szabályait, valamint a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő szabályokat sarkalatos törvény⁷ határozza meg.

A kialakított struktúrában a nemzetbiztonsági szektormodellek⁸ alapján történő áttekintés eredményeként a magyarországi szolgálatokkal összefüggésben megállapítható, hogy még mindig érvényesül az egymással konkuráló szolgálatok közötti korlátozott együttműködés. Ennek következtében detektálható esetleges hátrányok⁹ egy koordinatív funkcióval rendelkező kormányzati igazgatási szerv útján volnának ellensúlyozhatók, míg a vetélkedő jelleg erősségei hatékonyabban kihasználhatóvá válhatnak a megfelelő elemzést, értékelést felhasználó gyakorlati működéssel.

A koordináció és a különböző ágazatok közötti együttműködés szükségességét az NBS IV. fejezetében, hazánk alapvető adottságainak felsorolása során a jogalkotó kiemeli, miszerint *„a Hibrid támadással szembeni ellenálló képességünket növeli a nemzet egysége, demokráciánk szilárdsága, a közös nyelv, a felgyorsított döntéshozatali képesség, valamint a honvédelmi és rendvédelmi erők szoros együttműködése egymással és a releváns polgári infrastruktúrával. Az új biztonsági kihívások miatt azonban folyamatosan szükséges fejleszteni az információs és*

⁵ Figyelmet érdemlő körülmény, hogy előbbiekről rögzítésének évében, 1994-ben a leginkább a nemzetbiztonsági szolgálatok eszköztárában elhelyezkedő képességek, ismeretek és alkalmazások jelenleg széles körben kerülnek felhasználásra a nem állami, ún. magán hírszerzési tevékenységet végző (különösen a jelentős ipari, gazdasági szereplők által is, így ma már nem beszélhetünk kizárólag állami felhasználókról ezen eszközök tekintetében.

⁶ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény általános indokolása alapján

⁷ Lásd Magyarország Alaptörvényének a 46. cikk (4) és (6) bekezdéseit. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény az a sarkalatos törvény, amelyre az Alaptörvény utal.

⁸ Dr. HÉJJA István: Nemzetbiztonsági szervezeti modellek; In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. pp. 57-72.

⁹ Uo. p. 63.

kiberhadviselés elleni védekezés rendszerét”.¹⁰ Mivel az érintett országgal szembeni hibrid hadviselés eredményessége az ott lévő, elhárító feladatokat ellátó szervek – egymással – konkuráló működése mellett jelentősen megnövekszik, ezért nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a fenyegetés kivédése csak sokkal szorosabb együttműködés mellett lehetséges. Ennek kialakításakor, figyelemmel az előbbiekre, nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy „...A globális biztonsági környezetben zajló változások következtében felértékelődik a hírszerzés és az elhárítás szerepe. A műveleti területre jellemző összetett kihívások, valamint a gyakran változó biztonsági helyzet szintén megnöveli a pontos és időbeni információk és értékelések iránti igényt.”¹¹

4. Fenyegetés a kibertérből és az arra adható válaszok

Az információs műveletek és a bizalom aláásása során kiemelt jelentősége van a kibertérből érkező fenyegetések elhárításának. A kölcsönös bizalom megrendülését előidéző szakmai hibák, a kibertámadások súlyos következményeit egy nagyon tanulságos történet segít jobban megvizsgálni. Ez az NBS VII. fejezetének d) pontjában szereplő kiemelt biztonsági kockázat egy véletlenszerűen kiragadott – detektált és dokumentált – esete, amely az Amerikai Egyesült Államok legutóbbi elnökválasztását is beárnyékolta, és az egész világ elektronikai információbiztonsággal foglalkozó szakembereit cselekvésre ösztönözte. A védelem erősítése iránti igényt a politikai vezetés is támogatta, ennek hazánkban is számos megnyilvánulási formáját tapasztaltuk az elmúlt években. A példa szerinti történet azonban nem Magyarországról szól, hiszen mindig igaznak fogadható el az a kijelentés, hogy jobb mások kárán tapasztalatot szerezni, mint az, ha magunk szenvednénk meg érte.

Az Amerikai Egyesült Államok 2020-ban újra elnököt választ. A tanulmány írásának idején a COVID-19 ellenes küzdelem közepette, elsődlegesen Kína felé fordulnak ugyan a gyanakvó amerikai választópolgári tekintetek (kiemelten a republikánusok által emlegetett választási panelek miatt), azonban a demokraták nyilván nem fognak megfeledkezni az állandó és súlyos orosz veszélyről sem a választási kampány során, különösen, ha megint elveszítik az elnökválasztást. A tanulmány témája szempontjából vizsgálva fókuszba állított kiberhadviseléssel összefüggésben érdemes megjegyezni egy, a Holland Királyság katonai és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatai közös munkáságának köszönhetően felderített, ugyanakkor előző amerikai elnökválasztást beárnyékoló COZY BEAR incidenst. Elsődlegesen a polgári nemzetbiztonsági szolgálat, vagyis az Általános Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst – AIVD) sikeréről van szó, melynek köszönhetően maga Hollandia is célkeresztbe került végül, és emiatt kellett elővigyázatosságból kézzel számolni minden szavazatot a 2017 márciusában tartott választáson.

¹⁰ NBS IV. fejezet 31. pontja

¹¹ SZENTGÁLI Gergely: Csendben szolgálni, 1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és átalakítása 2010 és 2014 között, Hadtudomány, 2015/1-2. p. 52.

4.1. Az incidens az AIVD szemszögéből

Az érdemben 2014 nyara óta működő Közös SIGINT és Kiber Egység (Joint Sigint Cyber Unit¹² – JSCU) az AIVD és a Holland Katonai Hírszerző és Biztonsági Szolgálat (Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst – MIVD), közös egysége, amely más feladatai mellett a hírszerzés kiberműveletek révén történő fókuszálására koncentrált. Ugyanezen a nyáron az egység tippeket kapott egy orosz hackercsoportról, amely egy moszkvai egyetemi komplexumban működik. A JSCU lobogója alatt működő AIVD-csoportnak sikerült behatolnia az orosz belső számítógépes hálózatba. Az AIVD nemcsak a számítógépes hálózathoz szerzett hozzáférést, hanem a folyosón lévő biztonsági kamera felvételeihez is. A felvételeken látható személyekkel kapcsolatos információkat megosztották az amerikai hírszerző szolgálatokkal. Hollandiában¹³ stratégiai szinten a kibervédelmi feladatok végrehajtását az Igazságügyi és Biztonsági Minisztérium alárendeltségébe tartozó Nemzeti Kiberbiztonsági Központ (Nationaal Cyber Security Centrum – NCSC) koordinálja. A katonai kibertámadások elhárításáért a Kibervédelmi Parancsnokság (Defensief Cyber Command – DCC) szakmai alárendeltségében lévő Számítógépes Eseménykezelő Védelmi Csoport (Defensief Computer Emergency Response Team) felelős. A kiberhírszerzési (CYBINT) feladatok végrehajtása a MIVD feladata. Ebbe az intézményi rendbe illeszkedik a szolgálatok közös egysége a JSCU.

Hazánk kibervédelmi képességeinek fejlesztése is elsődlegesen két pilléren nyugszik, amely a redundancia miatt helyes megoldásnak tartható. A katonai pillért a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, míg a polgári pillért a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat biztosítja.

2014 őszén az oroszok hozzáféréshez jutottak a Fehér Ház nem minősített számítógépes hálózatához. Ez lehetővé tette számukra bizalmas feljegyzések és nem nyilvános információk megismerését Obama elnök utazásairól, és sikeresen ellopták e-mailjeinek – legalább – egy részét. Ezeket a kibermanővereket is felfedte a holland hírszerző szolgálat, és értesítette az amerikaiakat.

2014 novemberében a hollandok detektálták, hogy az orosz hackerek (újra) sikeresen behatoltak a State Department számítógépes hálózatába. Miután a holland hírszerző vezetők erre felhívták a figyelmet, az amerikaiak az orosz támadást 24 órán belül sikerrel elhárították. A digitális összecsapást évekkel később egy aspen-i vitafórumon az NSA igazgatóhelyettese kemény kézitusaként aposztrofálta. Hírszerzési forrásokra támaszkodva a Washington Post azt írta, hogy egy nyugati szövetségese segítséget nyújtott a támadás elhárítása érdekében, azonban további részleteket nem jelentettek meg.

2015 nyarán a holland hírszerző szolgálat volt az első, aki figyelmeztette amerikai kollégáit a Cozy Bear által a Demokrata Nemzeti Bizottság (az Amerikai

¹² A közös SIGINT egység létrehozásáról szóló dokumentum (Parlamenti levél)
<https://web.archive.org/web/20141108103250/http://www.defensie.nl/binaries/defensie/documenten/kamerstukken/2014/07/03/kamerbrief-en-convenant-jscu/kamerbrief+en+convenant+gecombineerd.pdf> (Letöltés ideje 2020. 04. 26.)

¹³ A feladatok megosztásáról részleteiben lásd: AIVD annual report 2018
<https://english.aivd.nl/publications/annual-report/2019/05/14/aivd-annual-report-2018>
(Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

Egyesült Államok Demokrata Pártjának igazgatási szempontból legfontosabb szervezete – röviden a DNC) elleni egy, az orosz kormányhoz kötődő hackercsoport által végrehajtott kibertámadásra. A legtöbb nyugati hírszerző szolgálat feltételezi, hogy a csoportot az (orosz) SVR külföldi hírszerző szolgálat irányítja. A nyugati hírszerző szolgálatok és a kiberbiztonsági társaságok évek óta vadásznak a csoportra, amely szerinte a világon, beleértve Hollandiát is, kormányzati ügynökségeket és vállalkozásokat támadott meg.

A Hollandia által a DNC-t, a Fehér Házat és más állami hivatalokat ért támadásról megosztott információk Robert Muellernek, az FBI által az amerikai választásokba való esetleges orosz beavatkozást kivizsgáló különleges ügyésznek az íróasztalára kerültek. A New York Times pedig az év decemberében bejelentette, hogy többek között Ausztráliából, az Egyesült Királyságból és Hollandiából származó információk alapján végezte a vizsgálatot az FBI.

4.2. A Cozy és a Fancy Bear csoportokról¹⁴

Az előbbieket végrehajtó orosz hackereket a hírszerző szolgálatok és a kiberbiztonsági társaságok a The Dukes és az APT29 néven ismerik, ám leginkább Cozy Bear néven említik őket. Az orosz hackerek egy másik csoportja a Fancy Bear (más néven APT28-cal) is felelős (a Cozy Bear mellett) a DNC elleni támadásokért. Ugyanis a Cozy Bear 2015 nyarán, míg a Fancy Bear 2016 áprilisában „kereste fel” a demokraták washingtoni szervereit. A hollandok 2016-ben is tetten érték a támadókat és ismét figyelmeztették az Egyesült Államok hatóságait.

The New York Times beszámolt róla, hogy a DNC már hónapok óta nem vette komolyan az FBI figyelmeztetéseit. Végül a CrowdStrike kiberbiztonsági vállalat vizsgálta ki az eseményeket a Demokrata Párt megbízása alapján, melynek során arra a következtetésre jutott, hogy a Cozy Bear és a Fancy Bear együttesen felelősek a támadásokért¹⁵. Az amerikai hírszerző szolgálatok szerint az oroszok végül továbbították a Fancy Bear által megszerzett e-maileket a Wikileaks-nek, amely ezeket egyből közzé is tette. A publikált levélváltások óriási botrányt eredményeztek az amerikai választási kampányban, ennek hullámai Hazánkban is érezhetők voltak (a magyar külpolitika orosz, illetve amerikai orientációjára utaló cikkek jelentek meg). Az incidens műszaki és technikai körülményeiről az ESET szoftverfejlesztő és forgalmazó cég készített elemzést, mely a biztonsági réseket és a felhasználói hibák sorát jeleníti meg¹⁶.

4.3. Az eset tanulságai, a levonható következtetések

A rendelkezésre álló adatok (átadott információk) alapján az AIVD hackerek már nem férnek hozzá a Cozy Bear adataihoz. A sajtóértesülések szerint az amerikai hírszerzési munkatársak, politikai szereplők, akik 2017-ben egy nyugati szövetséges

¹⁴ Bear on bear; <https://www.economist.com/united-states/2016/09/22/bear-on-bear> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

¹⁵ Who is Cozy Bear; <https://www.crowdstrike.com/blog/who-is-cozy-bear/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

¹⁶ ESET Operation Ghost Dukes; https://www.welivesecurity.com/wp-content/uploads/2019/10/ESET_Operation_Ghost_Dukes.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

segítségét dicsérték a levelezésükben, vélhetően az alkalmazott eszközök és módszerek dekonspirálódását okozhatták. A nyilvánosságra kerülés a holland szakmai és politikai elitet is mélyen megrázta, nagyfokú csalódottságát eredményezte. Egy televíziós műsorban nyugdíjba vonulása előtt, 2018 nyarán az AIVD igazgatója, Rob Bertholee kijelentette, hogy különös óvatossággal kell eljárni a műveleti információk megosztásakor az Egyesült Államokkal, most, amikor Donald Trump elnök¹⁷. Úgy fest, hogy érdemes ezt észben tartania a szakmai és politikai közösségeknek. Gróf Széchenyi István szavaival élve „*Józan ész soha sem áldoz fel pillanati vagy igen kis időre terjedő haszonért, habár ma nyulhat is hozzá, jövendő nagyobb `s tartósb hasznot; de inkább az ideigóráiglan rövid nyomást a várható hosszabb kellem miatt békével türi*”.

5. Az NBS VII. fejezet a c), d) és o) pontban rögzített kiemelt biztonsági kockázatok közötti kapcsolatról

A hibrid és kiberhadviselés közötti kapcsolat összefüggései jól láthatók. Hogyan kapcsolódik előbbi kettőhöz „*a lakosság tömeges és súlyos megbetegedésének kockázatát hordozó járványos betegség magyarországi megjelenése és gyors terjedése?*”¹⁸ Lehetséges-e előzőek káros hatásainak szándékos, gondatlan vagy véltlen növelése a járvány miatt elrendelt veszélyhelyzet idején? Elegendő a kormányzati tájékoztatást követnünk ahhoz, hogy felismerjük, a kibertérben elindított dezinformáció, mint az országos nyilvánosságot kapott „Budapestet hamarosan le fogják zárni” tartalmú hamis híresztelés miféle politikai, gazdasági, társadalmi károkat képes okozni. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozóiroda és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat gyors, határozott intézkedéseinek köszönhetően a Budapest lezárásáról szóló, de más álhírek terjesztőit is azonosították és velük szemben büntetőeljárás indult. A bármely okból kialakult sebezhetőség kiváló lehetőség az online csalások elkövetői számára is, akik szintén a kibertérben követik el a bűncselekményeket. A sebezhetőség a járvány miatti bizonytalanság eredményeként alakul ki. Ennek legjobb ellenszere a magyar kormány által is alkalmazott széles körű tájékoztatás. Interneten, televízióban, nyomtatott és elektronikus sajtóban közöl folyamatosan adatokat a kormányzat, megerősíti a társadalomban, hogy a helyén van az államapparátus, pánikra nincs ok. A dezinformáció terjesztése, a bizalom aláásásának kiváló eszköze ellen csak így lehet felvenni a harcot. Azok a biztonsági kockázatok, amelyeket sajátos szempontok szerint kiemeltem, pontosan a társadalom kötőszövetét rombolják le. Az államapparátus vagy a helyi szintű vezetők munkájába vetett bizalmat, de akár a kormányzati vagy nem kormányzati munkahelyek légkörét is teljesen tönkre tudják tenni azok a megnyilvánulások, melyeket jobb esetben csak sajtóhírekből ismertünk meg az elmúlt hónapokban.

¹⁷ Did the Trump admin alert Russia that foreign intel were watching their hacking program? <https://www.dailykos.com/stories/2018/1/26/1736337/-Did-Trump-or-his-loyalists-reveal-foreign-intel-on-hacking-program-to-the-Russians> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

¹⁸ Az NBS VII. fejezet o) pontjában leírtak szerint

Az álhírek terjesztésének egyik legveszélyesebb területe a jogalkotás tevékenységének támadása hazai és nemzetközi szinten. Az úgynevezett lawfare¹⁹, amely elsősorban a jogi eszközök alkalmazását jelenti a hibrid hadviselés során, megítélésem szerint értelmezhető úgy, hogy ide sorolandó a jogalkotás legfelsőbb szintje által alkotott jogforrások folyamatos, az esetek többségében alaptalan támadása is, mivel a célja a jogalkotó hiteltelenítése, a belé vetett közbizalom megingatása. A jog uralmának helyességébe vetett társadalmi bizalom gyengítése alkalmas az állam destabilizálására, mozgásterének csökkentésére.

Az NBS-ben szereplő, a tanulmány fókuszába helyezett kihívások elleni küzdelem során kulcsszerepe van a proaktív jogalkotásnak²⁰ és a megfelelő alkotmányos kontroll melletti jogalkalmazásnak.

Összegzés, következtetések

Megállapíthatjuk, hogy a kibertérből érkező álhírek a járvány elleni védekezést alapvetően nehezítik meg és ezzel számos emberéletet és jelentős anyagi javakat sodornak veszélybe. A közösségi oldalak igyekeznek ezeket kiszűrni, sajnos azonban hazánkban (is) több olyan esettel (álhírrrel) találkozhattunk, amely a legnépszerűbb videómegosztó honlapról, vagy valamelyik közösségi oldalról indult útnak, és okozott jelentős hátrányt.

Nem szabad megfeledkezni a jogintézmények alapjogkorlátozó voltáról, miközben vizsgáljuk a jogalkotási lehetőségeket még az ország életében extrémitásnak tekinthető különleges jogrend alkalmazásának idején sem. A szükségesség és arányosság követelményeinek ekkor is meg kell felelnie a döntéseknek, intézkedéseknek.

A kibertérben jelenlévő, pontosabban onnan érkező, azt felhasználó dezinformációs művelet a járvány idején (de minden más, különleges jogrend kihirdetését megalapozó helyzetben) jelentősebb eredménnyel jár (hátránnyal fenyeget). Emiatt komolyabb dologi és személyi erőforrásokat igénylő feladatokat képez a nemzetbiztonsági elhárításért és rendvédelemért felelős szervek számára is, így erre a (veszélyek elhárítására történő) folyamatos felkészülés, illetve a (jövőbeli, konkrét) feladatok tervezése során a nemzetbiztonsági szolgálatoknak és más állami szerveknek fokozottan figyelniük kell.

¹⁹ A kifejezés használatáról bővebben lásd: Colonel Charles J. Dunlap: Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts; <http://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf> (Letöltés ideje: 2019.10.31.)

²⁰ Fontos megjegyezni, hogy emiatt elengedhetetlen a különleges jogrend alkalmazása során a rendeletek útján történő irányítás.

Felhasznált irodalom:

- BÉRES János (szerk.): Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok; Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. ISBN: 9789631295481, pp. 66-79.
- DOBÁK Imre: Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe; Hadtudomány, 2015/4. pp. 113-130.
- FARKAS Ádám: A védelmi kötelezettségtől a fegyveres védelem rendszeréig; Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2018/1. pp. 7-22.
- FINSZTER Géza: A rendészeti stratégia és az alkotmányozás; Kriminológiai Közlemények, 2010. pp. 155-165.
- HÉJJA István: Nemzetbiztonsági szervezeti modellek; In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 57-72.
- HÓDOS László: Gondolatok a gerilla-hadviselés elleni küzdelem egyes összefüggéseinek tudományos vizsgálatáról; Szakmai Szemle 2019/3. pp. 67-80.
- KENEDLI Tamás: Magyarország külpolitikájának stratégiai kérdései és a belőle következő nemzetbiztonsági feladatok. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 95-99.
- KENEDLI Tamás: Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 73-94.
- KOVÁCS Krisztián: A befolyásolás szerepe a modern hadviselésben. Felsőfokú Nemzetbiztonsági Tanfolyam, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018.
- PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összeapásai című előadása; Hadtudomány 2005/4. pp. 188-193.
- SZABÓ Károly: A katonai kémelhárítás feladatrendszerének új vonásai Európa és Magyarország megváltozott biztonsági környezetében; Felderítő Szemle 2018/2. pp. 179-189.
- SZENTGÁLI Gergely: Csendben szolgálni: 1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és átalakítása 2010 és 2014 között; Hadtudomány, 2015/1-2. p. 54.

Felhasznált jogszabályok:

- Magyarország 2011. április 25-én kihirdetett Alaptörvénye
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 94/2018. (V.22.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről
- 1144/2010. (VII. 7.) Korm. határozat a Kormány ügyrendjéről szóló

- 1035/2012 (II.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1063/2020. (IV.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 23/2020. (IV. 24.) HM utasítás a honvédelmi szervezetek 2020. évi kiemelt feladatainak, valamint a 2021-2022. évi fő célkitűzéseinek meghatározásáról

Internetes források:

- A közös SIGINT egység létrehozásáról szóló dokumentum (Parlamenti levél) <https://web.archive.org/web/20141108103250/http://www.defensie.nl/binaries/defensie/documenten/kamerstukken/2014/07/03/kamerbrief-en-convenant-jscu/kamerbrief+en+convenant+gecombineerd.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- AIVD annual report 2018; <https://english.aivd.nl/publications/annual-report/2019/05/14/aivd-annual-report-2018> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös keretéről szóló közös közleménye; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018> (Letöltés ideje: 2019. 10. 26.)
- Bear on bear; <https://www.economist.com/united-states/2016/09/22/bear-on-bear> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Colonel Charles J. Dunlap: Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts; <http://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 10. 31.)
- Did the Trump admin alert Russia that foreign intel were watching their hacking program? <https://www.dailykos.com/stories/2018/1/26/1736337/-Did-Trump-or-his-loyalists-reveal-foreign-intel-on-hacking-program-to-the-Russians> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- ESET Operation Ghost Dukes; https://www.welivesecurity.com/wp-content/uploads/2019/10/ESET_Operation_Ghost_Dukes.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Who is Cozy Bear; <https://www.crowdstrike.com/blog/who-is-cozy-bear/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG RÉSZVÉTELE AZ ENSZ BÉKEFENNTARTÓ TEVÉKENYSÉGÉBEN

A kínai sajtóban 2015 szeptembere óta rendszeresen megjelenő hír, hogy az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagjai közül a Kínai Népköztársaság az ENSZ békefenntartó műveleteinek legnagyobb hozzájáruló nemzete és a második legnagyobb pénzügyi támogatója az Egyesült Államok után.¹ Hszi Csinping (Xi Jinping)² kínai államfő 2015. szeptember 28-án az ENSZ és az Egyesült Államok által szervezett Békefenntartásról Rendezett Csúcstalálkozón³ jelentette be, hogy Kína felajánl egy 8.000 fős készenléti rendőri erőt az ENSZ műveletekhez, 100 millió amerikai dollár értékű támogatást biztosít az Afrikai Uniónak egy, a szervezet égisze alatt működő készenléti békefenntartó erő létrehozására, és 1 milliárd amerikai dollár értékű hozzájárulás-növelést ad az ENSZ Béke- és Fejlesztési Alapjába az elkövetkező tíz évben.⁴

Jelen tanulmányban azt kívánom megvizsgálni, hogy miként változott Kína békefenntartó tevékenysége, és a szerepvállalás összhangban van-e a Kínai Népköztársaság gazdasági és katonai képességeivel.

A Kínai Népköztársaság és az ENSZ viszonya

Az Egyesült Nemzetek Szervezetét 1945. október 24-én 50 tagállam – köztük Kína – alapította, miután ratifikálták a szervezet Alapokmányát.⁵ Lengyelország később írta alá az alapszerződést és vált az ENSZ 51. tagállamává. A szervezet fő célkitűzései a nemzetközi béke és biztonság garantálása, a nemzetek közötti baráti kapcsolatok fejlesztése, részvétel a nemzetközi problémák kezelésében, az emberi jogok védelme és a nemzetek erőfeszítéseinek összehangolása.⁶ Az alapokmány hat ENSZ-főszervet hozott létre, köztük a Biztonsági Tanácsot, amelynek öt állandó tagja és 10 kétéves időtartamra megválasztott nem állandó tagállama van. Az öt állandó tagállam az Egyesült Államok, a Szovjetunió, Kína, Franciaország és Nagy-Britannia. Vagyis Kína a kezdetektől tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének és

¹ YIN, He: China takes the lead in UN peacekeeping; China Daily, 2019. 09. 26, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/26/WS5d8bfa01a310cf3e3556d7f3.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

² A kínai nevek magyar kiejtés szerinti írása mellett zárójelben jelzem azok angol átírását a könnyebb kereshetőség érdekében.

³ Leaders Summit on Peacekeeping

⁴ PERLEZ, Jane: Xi Jinping's U.S. Visit; New York Times, 2015. 09. 18. <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/reporters-notebook/xi-jinping-visit/china-surprises-u-n-with-100-million-and-thousands-of-troops-for-peacekeeping> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵ Charter of the United Nations

⁶ Szn.: What is the Security Council? United Nations, <https://www.un.org/securitycouncil/content/what-security-council>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

állandó tagsággal rendelkezik az ENSZ Biztonsági Tanácsában, de két évtizedig Kínát Tajvan szigete, azaz a Kínai Köztársaság képviselte, amely Peking álláspontja szerint sosem volt legitim képviselője Kínának, és nem tekinthető önálló államnak; álláspontja szerint Tajvan a Kínai Népköztársaság részét képezi, annak egy tartománya.⁷

Kínán belül 1927-től polgárháború dúlt a Csang Kaj Shek (Chiang Kai-shek) vezette Nacionalista Erők és Mao Ce-tung (Mao Zedong) vezette kommunista erők között. Japán 1931-ben megszállta előbb a Kína legészakkeletibb tartományát jelentő Mandzsúriát, majd 1937-től kiterjesztette a megszállást Kína délebbre eső területeire is, elfoglalta Sanghajt (Shanghai), Nankingot (Nanjing) és Hsziant (Xian) is. A kínai nacionalista és kommunista erők 1936-ban megegyezésre jutottak, hogy egyesítik erőiket és Közös Front (United Front) néven együtt harcolnak a japán megszállás ellen. A Mao Ce-tung vezette Kommunista Párt is elfogadta az 1911-ben, Szun Jat-szen (Sun Yat-sen) által kikiáltott Kínai Köztársaság három alapelvét⁸, a kínai nemzet egységét, a demokráciát és az emberek egyenlőségét, utóbbit a Kommunista Párt a szocializmus alapelvének tartja. A nacionalisták és a kommunisták között a polgárháború folyamatosan zajlott, de amikor a közös ellenség, Japán ellen harcoltak, akkor időszakosan képesek voltak erőik egyesítésére. A japán erők 1945 szeptemberében való kiűzését követően ismét felerősödött a polgárháború a Kommunista Párt és a Nacionalista Párt között, mialatt Kínát a Csang Kaj-shek vezette Kínai Nacionalista Párt vezette kormány irányította. Csang Kaj-shek 1928 és 1975. április 5-i halála közötti időszakban folyamatosan a Kínai Köztársaság miniszterelnöke vagy államelnöke volt, így őt tekintették Kína legitim vezetőjének az ENSZ megalakításához vezető tárgyalásokon is.⁹

1949 végére a Mao Ce-tung vezette Kommunista Párt kiszorította a Nacionalista Párt erőit a szárazföldi Kína területéről és 1949. október 1-jén kikiáltották a Kínai Népköztársaságot, míg a nyugati hatalmak által Kína legitim vezetésének tartott nacionalista kormány Taiwan szigetére menekült.¹⁰

A Kínai Népköztársaság kikiáltása komoly feszültségekhez vezetett az ENSZ-ben, mivel az ENSZ állandó tagállamai közül csak a Szovjetunió ismerte el az új vezetést, mint Kína legitim képviselőjét. A nyugati hatalmak továbbra is a Tajvanra menekült Kínai Köztársaságot tartották az ország legitim vezetésének, amely Kínát képviselte az ENSZ Biztonsági Tanácsában. A Kínai Népköztársaság ENSZ tagságának nyugati országok általi visszautasítása miatt a Szovjetunió 1950 januárjától bojkottálta az ENSZ Biztonsági Tanács üléseit a Kínai Köztársaság

⁷ ELEANOR, Albert: China-Taiwan Relations; Council of Foreign Relations, 2020. 01. 22. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)

⁸ Szn.: Three Principles of the People. Encyclopædia Britannica; <https://www.britannica.com/event/Three-Principles-of-the-People> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁹ Szn.: War between Nationalists and communists; Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/place/China/War-between-Nationalists-and-communists> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

¹⁰ Szn.: Civil war (1945–49); Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/place/China/Civil-war-1945-49> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)

képviselőinek jelenléte miatt.¹¹ Ez tette lehetővé, hogy az ENSZ erőket küldjön a Koreai Köztársaság (Dél-Korea) megmentésére a Koreai Demokratikus Népköztársaság (Észak-Korea) 1950-es támadását követően.¹²

A Kínai Népköztársaság kormányfője Csou Enlaj (Zhou Enlai) a népköztársaság kikiáltását követően kérte az Egyesült Nemzetek Szervezetét, hogy az ország legyen Kína egyetlen képviselője a szervezetben. A Szovjetunió és India határozattervezetet nyújtott be 1950-ben az ENSZ 5. közgyűlésének, de az Egyesült Államok közbenjárására a határozattervezet nem kapott többséget. Az Egyesült Államok javaslatára egy héttagú bizottságot hoztak létre Kanada, Ecuador, India, Irak, Mexikó, a Fülöp-szigetek és Lengyelország részvételével, hogy megvizsgálják Kína képviselői helyzetét. A bizottság a tajvani Kínai Köztársaságot hagyta meg Kína legitím képviselőjének. Több sikertelen próbálkozást követően az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között a 70-es években megindult közeledés eredményeképpen 1971. október 25-én az ENSZ Közgyűlése 2758-as számú határozatával a Kínai Népköztársaságot tette meg Kína egyetlen legitím képviselőjévé az ENSZ-ben, megszüntetve ezzel a tajvani Kínai Köztársaság tagságát, és ezzel lényegében eltörölve státuszát, mint önálló állam.¹³ Csak az ENSZ-tagság jelentheti egy állam számára a hivatalos, teljeskörű elismertséget.

Összeségében a Kínai Népköztársaság a megalapítását követő több mint két évtizedben ellenséges szervezetként tekintett az Egyesült Nemzetek Szervezetére, mivel az nem ismerte el a Kínai Népköztársaság legitimitását. Peking és az ENSZ hivatalos kapcsolata így csak 1971. október 25-től kezdődik és itt fejeződött be a Kínai Köztársaság (Tajvan) tagsága.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete akkor vehet fel egy államot tagjai közé, ha azt a Biztonsági Tanács 15 tagállama közül legalább kilenc támogatja, benne az öt állandó tagsággal rendelkező ország kötelező támogatását is, majd az ENSZ Közgyűlés a Biztonsági Tanács ajánlása alapján kétharmados többséggel jóváhagyja azt.¹⁴ Az ENSZ-nek jelenleg 193 tagállama van, legutóbb Dél-Szudán csatlakozott a szervezethez 2011-ben, amely egyébiránt Kína kiemelt energetikai partnere Afrikában, ahol Kína a legnagyobb ENSZ keretében résztvevő békefenntartó kontingensét tartja fenn.

Figyelembe véve a Kínai Népköztársaság elutasító álláspontját Tajvan önállósága kérdéskörében, az érvényben lévő szabályok szerint Tajvan csak a Kínai Népköztársaság támogatásával válhatna az ENSZ tagállamává, ami a jelenlegi politikai helyzet miatt lehetetlen. Ez akkor is kivitelezhetetlen, ha az Egyesült

¹¹ Szn.: This Day in History 1950. január 13. Soviets boycott United Nations Security Council; <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

¹² Szn.: UN SC Resolution 84; United Nations Security Council, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/84> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)

¹³ Szn.: Struggle to restore China's lawful seat in the United Nations, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18013.shtml (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

¹⁴ Szn.: About UN membership; United Nations, <https://www.un.org/en/sections/member-states/about-un-membership/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

Államok szorgalmazná ezt, ami nem túl valószínű, hiszen Washington 1979 óta elismeri az „Egy-Kína” elvet. Ugyanakkor erre az időszakra datálódik az amerikai törvényhozás által elfogadott Tajvan-törvény is, ami arra kötelezi az Egyesült Államok mindenkori vezetését, hogy biztosítson védelmet a Tajvanon működő Kínai Köztársaság részére, ha a Kínai Népköztársaság katonai erővel kívánná elfoglalni a területet.¹⁵

Kína hozzájárulása az ENSZ békefenntartó tevékenységéhez

A Kínai Népköztársaság az ENSZ Biztonsági Tanácsába való 1971-ben történt bekerülését követően nagyon szkeptikusan közelítette meg az ENSZ békefenntartó tevékenységét, mivel az ENSZ tevékenységét és a békefenntartást is más államok belügyeibe való beavatkozásnak tekintette. Ezzel kapcsolatban az első jelentős változás Peking álláspontjában 1981-re tehető, amikor a Kínai Népköztársaság megszavazta az ENSZ ciprusi missziója mandátumának meghosszabbítását. A pekingi vezetés ebben az időszakban jelezte először, hogy a jövőben a Kínai Népköztársaság is csatlakozhat békefenntartó műveletekhez, de bármely békefenntartó művelet támogatásához alapvető feltételnek tekintette, hogy a konfliktusban is érintett ország járuljon hozzá ENSZ békefenntartók telepítéséhez.¹⁶ Kína az ENSZ békefenntartó missziókra vonatkozó határozatok esetén a 90-es években csak abban az esetben vétózott, amikor olyan területre kívánt az ENSZ békefenntartókat küldeni, amely országok diplomáciai kapcsolatokat tartottak fenn a Kínai Köztársasággal, egyéb esetben nemtetszését általában tartózkodással fejezte ki. Kína 1997-ben a Guatemalába tervezett ENSZ-missziót, majd 1999-ben a Macedóniába tervezett műveletet vétózta meg, mindkét esetben amiatt, hogy az adott országok diplomáciai kapcsolatokat tartottak fenn a tajvani kormánnyal.¹⁷ A valós szerepvállalás kapcsán 1989 áttörést jelentett, mivel a Kínai Népköztársaság első ízben küldött összesen 40 fő választási megfigyelőt a namíbiai referendumra való felkészülésre és a választások tisztaságának ellenőrzésre, illetve 1990-ben küldött először valódi békefenntartó feladattal katonai megfigyelőket a közel-keleti fegyverszünet ellenőrző műveletbe.¹⁸ 1991-ben Kína előbb 20 katonai megfigyelőt küldött az ENSZ nyugat-szaharai missziójába,¹⁹ majd a 16 katonai megfigyelővel csatlakozott az Irak-Kuvait megfigyelő művelethez.^{20 21}

Kína a 90-es elején szerveződő ENSZ-műveletek kapcsán három kritériumot határozott meg a műveletek támogatáshoz. Minden a konfliktusban érintett félnek egyet kell értenie az ENSZ beavatkozásával, a beavatkozás semmilyen mértékben

¹⁵ Szn.: Taiwan relations Act, American Institute in Taiwan, <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)

¹⁶ ZÜRCHER, Christoph: 30 years of Chinese Peacekeeping; University of Ottawa, Center for International Policy Studies, 2019. január <https://www.cips-cepi.ca/wp-content/uploads/2019/01/30YearsofChinesePeacekeeping-FINAL-Jan23.pdf> p. 19. (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

¹⁷ Uo. p. 21.

¹⁸ United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO)

¹⁹ United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara (MNURSO)

²⁰ United Nations Iraq–Kuwait Observation Mission (UNIKOM)

²¹ ZÜRCHER i.m. p. 22.

nem korlátozhatja az ország szuverenitását és a műveletben csak a lehető legkisebb szükséges katonai erő alkalmazható.²²

A Kínai Népköztársaság 1992-ben vállalt először szerepet alegységgel egy békefenntartó műveletben, amikor 49 katonai megfigyelő küldése mellett egy 400 fős műszaki kontingenssel csatlakozott az ENSZ kambodzsai műveletéhez. A részvételhez jó alapot adhatott az a tény, hogy a Pol Pot vezette kegyetlen Vörös Khmer rezsim egyetlen valós támogatója a Kínai Népköztársaság volt, amely közel 5.000 kínai szakértővel segítette a rezsim kormányzását. A rezsim és annak vezetője több mint 2 millió kambodzsai haláláért volt felelős 1975 és 79 közötti kormányzása idején.²³ A kínai műszaki katonák aktív szerepet vállaltak az ország polgárháború utáni újjáépítésben. Egyébiránt az ENSZ kambodzsai művelete újdonság volt a szervezet ENSZ 1990 utáni történetében is, mivel a korábnál jelentősen nagyobb létszámú művelettel az ország politikai és gazdasági rendszerének teljes helyreállítását célozta meg a brutalitásáról és kegyetlenségéről hírhedt Vörös Khmer-rezsim felszámolását követően. Az ENSZ 15.900 fős katonai kontingenssel, 3.400 fős rendőri erővel, 2.000 fő kormányzati alkalmazottal és 450 megfigyelővel segítette az ország újjáépítésében. A kambodzsai ENSZ-műveletben²⁴ 45 tagország képviseltette magát. A kínai műszaki kontingens a kambodzsai ENSZ-erők műszaki kapacitásainak 20%-át képezte, így komoly hatással volt az ország újjáépítésére, kivívva ezzel a helyi lakosság elismerését.²⁵ A Kambodzsában való nagyobb kínai szerepvállalás ellenére Peking továbbra is komoly fenntartásokat fogalmazott meg az ENSZ béketeremtő erőfeszítései vonatkozásában és továbbra is csak nagyon korlátozottan járult hozzá, hogy az ENSZ Alapokmány VII fejezet 42. paragrafus²⁶ alapján a tagországok katonai erőt is alkalmazzanak a konfliktus kiterjedésének megakadályozására vagy a konfliktus felszámolására. Kína 1990-ben az Első Iraki Háború idején is csak azért tekintett el a beavatkozás megvétőzésától, és csak tartózkodott, mert az Egyesült Államokkal rendezni kívánta kapcsolatait az 1989 júniusi Tienanmen téri vérengzést követően. (A nyugati országok az Egyesült Államok vezetésével mélyen elítéltek a véres kínai beavatkozást és a fiatalok tüntetésének haderővel való leverését és azóta is fennálló szankciókkal sújtották a Kínai Népköztársaságot.)²⁷

Kína 1993 szeptemberéig tartotta fenn 440 fős kontingensét Kambodzsában, majd az évtized végéig már csak katonai megfigyelőkkel vett részt az ENSZ műveletekben. 1993-94-ben összesen 20 megfigyelőt küldött Mozambikba, 1993 és 97 között összesen 33 megfigyelőt Libériába, 1998-tól 2000-ig 2 megfigyelőt

²² ZÜRCHER i. m. p. 19

²³ HUNT, Luke: What was China's Khmer Rouge Role? The Diplomat, 2011. 12. 17, <https://thediplomat.com/2011/12/what-was-chinas-khmer-rouge-role/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 05.)

²⁴ United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC)

²⁵ ZÜRCHER i. m. p. 23.

²⁶ Szn.: CHAPTER VII: ACTION WITH RESPECT TO THREATS TO THE PEACE, BREACHES OF THE PEACE, AND ACTS OF AGGRESSION, UN Charter; ENSZ honlapja, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

²⁷ REVELL, Eric: How the U.S. Responded to China's Massacre at Tiananmen Square 30 Years Ago On This Date, Countable, 2019. 06. 04., <https://www.countable.us/articles/28780-u-s-responded-china-s-massacre-tiananmen-square-30-years-ago-date> (Letöltés ideje: 2020. 06. 04.)

Afganisztánba. Az Irak-Kuvait tűzszüneti megállapodás ellenőrzésében 2003-ig vettek részt kínai katonák, ám Peking a mai napig fenntartotta, illetve bővítette katonai megfigyelő jelenlétét Nyugat-Szaharában, illetve küld megfigyelőket az ENSZ közel-keleti tűzszüneteket ellenőrző misszióiba.²⁸

1999-ben Kína egyértelműen ellenezte a NATO jugoszláviai beavatkozását, mivel azt egy szuverén ország belügyeibe való beavatkozásnak, az ország szuverenitása megsértésének minősítette. A Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok vezette NATO között a kapcsolatok mélypontjának tekinthető, amikor 1999. május 9-én az USAF – Washington állítása szerint tévedésből – lebombázta a belgrádi kínai nagykövetséget három kínai állampolgár halálát és 20 kínai személy sérülését okozva. Míg az Egyesült Államok nem szándékos támadásnak, hanem járulékos károkozásnak minősítette az esetet, addig Kína az Egyesült Államok globális hatalmi törekvése részének tekintette azt, ami tovább rombolta az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság viszonyát.²⁹ 1999 őszén ugyanakkor az ENSZ Kína hozzájárulásával felhatalmazást adott Ausztráliának egy katonai beavatkozásra Kelet-Timorban³⁰, amelyhez Peking nem katonai erővel csatlakozott, hanem a párhuzamosan létrehozott ENSZ rendőri erők³¹ kötelékét erősítette kezdetben 10 fő megfigyelővel, majd 2000 és 2006 között folyamatosan növekvő létszámmal.³²

Kína 2000 és 2008 között összesen 49 megfigyelővel vett részt az ENSZ Etiópiában és Eritreában³³ végrehajtott műveletében, illetve 2001-2002-ben összesen 15 fővel a Bosznia-Hercegovinában³⁴ zajló misszióban.³⁵

Kína katonai kontingensekkel a 2000-es években először 2003-ban 79 fővel Libériában³⁶, majd 2004-ben 400 fővel, főképp műszaki és egészségügyi katonákkal a Kongói Demokratikus Köztársaságban³⁷ vett részt ENSZ-műveletben. 2004-ben 596 főre bővítette kontingensét Libériában, szintén műszaki és egészségügyi egységek küldésével, illetve egy 133 fős rendőri kontingenst küldött az ENSZ Haiti műveletébe³⁸. 2006-ban pedig 230 kínai katona érkezett Szudánba³⁹ jelent meg, amelyek összességében jelentős változást jelentettek a kínai ENSZ szerepvállalást számbeli mutatóit illetően. Összehasonlításképpen a Kínai Népköztársaság 2000-ben még csak 43 katonai megfigyelővel és 55 fő rendőrrel vett részt az ENSZ békefenntartó műveleteiben, addig 2006-ban már 1.419 fős katonai, 180 fős rendőri

²⁸ YASUHIRO Matsuda: China's UN Peacekeeping Operations Policy: Analysis of the Factors behind the Policy Shift toward Active Engagement; The Japan Institute of International Affairs, 2011.

http://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/china/160331_Yasuhiro_Matsuda.pdf, p. 5. (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

²⁹ ZÜRCHER i.m. p. 19.

³⁰ International Forces East Timor (INTERFET)

³¹ United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET),

³² ZÜRCHER i.m. p. 26.

³³ United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea (UNMEE)

³⁴ United Nations in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH)

³⁵ YASUHIRO i. m. p. 6.

³⁶ United Nations Mission in Liberia (UNMIL)

³⁷ United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC)

³⁸ United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH)

³⁹ United Nations Mission in Sudan (UNMIS)

kontingenssel és 67 főnyi katonai megfigyelővel, vagyis összesen 1.666 fővel volt jelen a missziókban. Ugyanakkor a pekingi katonai szerepvállalás ebben az időszakban is csak műszaki, szállító és egészségügyi kontingensekre korlátozódott, tehát a Kínai Népköztársaság katonai kontingensei csak az újjáépítésre és a humanitárius segítségnyújtásra korlátozták részvételüket.⁴⁰

A Kínai Népköztársaság 2008-ra már a legnagyobb hozzájárulónak vált a Biztonsági Tanács állandó tagállamai közül az ENSZ békefenntartó műveleteinek, 1.889 fős katonai és 204 fős rendőri kontingenssel, illetve 53 fő katonai megfigyelővel, összesen 2.146 fővel.⁴¹

Peking 2012-ig 2.000 fő körüli szerepvállalást tartott fenn, főképp az ENSZ afrikai műveleteiben. 2013-ban megkezdődött békefenntartó szerepvállalása minőségi fejlődése, amikor a Kínai Népköztársaság egy 400 fős kontingenszt küldött Maliba, amely az egészségügyi és műszaki alegységek mellett egy lövész századot is tartalmazott biztosítási feladatok végrehajtására. Ez volt az első alkalom, hogy Kína „harcoló” alegységgel vett részt egy ENSZ-műveletben.⁴² 2015-re Kína kiegészítette az ENSZ Dél-Szudánban működő missziójában szolgáló egészségügyi és műszaki alegységeit egy 700 fős lövészszázalaj küldésével, ami Peking második lépése volt az akár békekikényszerítést is magában foglaló szerepvállalás irányában, amit a Kínai Népköztársaság évekig visszautasított.⁴³ 2015-re a kínai szerepvállalás mértéke meghaladta a 3.000 főt, benne 2.839 fős katonai és 169 fős rendőri kontingenssel, valamint megfigyelőként szolgáló 29 rendőrrel és 37 katonával.⁴⁴

A kínai szerepvállalás minőségi változásának következő állomása 2017-re tehető, amikor a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg⁴⁵ négy Mi-17 típusú helikopterből és 140 fős kiszolgáló személyzetből álló kontingenssel egészítette ki az ENSZ dárfúri műveletének⁴⁶ képességeit⁴⁷. Ezzel Peking először küldött katonai légi szállítóképességet ENSZ-műveletbe. A lépéssel egyidejűleg Kína 2.644 főre csökkentette szerepvállalását, a 2.419 fős katonai kontingens mellett egy 140 fős rendőri kontingens, illetve egyéni megfigyelő beosztásban 16 rendőrt és 28 katonát, míg 41 katonát a műveletek parancsnokságain törzsbeosztásokban biztosított az ENSZ számára.⁴⁸

⁴⁰ RICHARDSON, Anna: Beijing's Blue Berets: UN Peacekeeping and the Evolution of Chinese Diplomacy; The Atlantic, 2013. 05. 13., <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/05/beijings-blue-berets-un-peacekeeping-and-the-evolution-of-chinese-diplomacy/275793/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 05.)

⁴¹ ZÜRCHER i. m. p. 18.

⁴² HILLE, Kathrin: China commits combat troops to Mali; Financial Times, 2013. 06. 27. <https://www.ft.com/content/e46f3e42-defe-11e2-881f-00144feab7de> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁴³ Szn.: China sends infantry battalion to South Sudan; CNTV, 2015. 04. 08., http://www.china.org.cn/video/2015-04/08/content_35266623.htm (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁴⁴ ZÜRCHER i. m. p. 18.

⁴⁵ People's Liberation Army of the People's Republic of China (PLA of PRC)

⁴⁶ United Nations African Union Mission in Darfur (UNAMID)

⁴⁷ Szn.: China's helicopter unit joins peacekeeping mission in Darfur; Xinhua News Agency, 2017. 06. 11. http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/11/c_136357212.htm. (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁴⁸ ZÜRCHER i. m. p. 18.

Kína a tanulmány írása idején 1.031 fővel vesz részt az ENSZ dél-szudáni műveletében, további 413 fővel Maliban, 410 fővel Libanonban, 365 fővel Dárfúrban, 218 fővel a Kongói Demokratikus Köztársaságban, 12 fő megfigyelővel a nyugat-szaharai misszióban, illetve négy fő katonai megfigyelővel az arab-izraeli tüzszünetet ellenőrző, és öt fővel a ciprusi műveletben⁴⁹, vagyis a teljes ENSZ szerepvállalás 2020 májusában összesen 2.458 fő volt.

Az ENSZ békefenntartó műveleteiben való kínai részvétel mellett meg kell említenem Kína jelenlétét a kalózkodás elleni nemzetközi haditengerészeti műveletben is Szomália partjainál, az Ádeni-öbölben, amely nemzetközi művelethez Kína 2008 decemberében csatlakozott három hajóegységgel⁵⁰. Kína 2008 decembere óta hathónapos váltással küldi a haditengerészet két fregattból, rombolóból vagy partraszállító hajóból és egy kiszolgáló hajóból álló különítményét a hajókon szolgáló 6-700 fő tengerésszel. Időnként kínai tengeralattjárók is megjelennek a térségben a kínai kötelék biztosítására. 2019 decemberében Kína a 34. köteléket vezényelte a térségbe. A három kínai hadihajó általában a műveletbe való utazás során, illetve a szerepvállalás befejezését követően jószolgálati látogatásokat tesz a világ különböző részein, és közös érdek alapján haditengerészeti gyakorlatokat tart baráti országokkal. Ennek keretében került sor közös orosz-kínai haditengerészeti gyakorlatokra a Földközi- és a Fekete-tenger térségében⁵¹ vagy a Balti-tengeren az elmúlt években⁵². A kínai haditengerészet hajóegységei az elmúlt években 63 országban 103 „baráti látogatást tettek” a kalózkodás elleni művelethez kapcsolódóan. A művelet kapcsán Kína 2017-ben létrehozta első külföldi katonai bázisát, amikor Dzsibutiban logisztikai bázist hozott létre három hajóból álló kontingense kiszolgálására.⁵³

Visszatérve a Kínai Népköztársaság ENSZ-beli szerepvállalására, meg kell vizsgálnunk a Hszi elnök által bejelentett pénzügyi támogatás növekedését, amivel Kína a sajtójelentések szerint az ENSZ-békefenntartás költségvetésének második legnagyobb hozzájárulójává vált. Valóban, 2019-ben Kína 15,67%-os részesedéssel járult hozzá a békefenntartás költségeihez, amellyel második legnagyobb befizető az Egyesült Államok 27,89%-os részesedése mellett. Az Egyesült Királyság a költségek 5,76%-át, Franciaország 5,61%-át, míg az Oroszországi Föderáció 3,04%-át biztosította 2019-ben.⁵⁴ Figyelembe véve, hogy Peking a 2000-es évek elején még

⁴⁹ Szn.: United Nations Peacekeeping – China. United Nations; <https://peacekeeping.un.org/en/china>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵⁰ XIN, Liu: 11 years on, Chinese navy escort missions make the world safer; CGTN, 2019. 12. 27. <https://news.cgtn.com/news/2019-12-27/Chinese-navy-s-escort-missions-make-the-world-safer-MLNzwMg3mw/index.html>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵¹ Szn.: Russian, Chinese combat ships pass through Black Sea straits for Mediterranean drills. TASS, 2015.05.14., <https://tass.com/russia/794708> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵² HIGGINS, Andrew: China and Russia Hold First Joint Naval Drill in the Baltic Sea; The New York Times, 2017. 07. 25. <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/china-russia-baltic-navy-exercises.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵³ HEADLEY, Tyler: China's Djibouti Base: A One Year Update; The Diplomat, 2018. 12. 04. <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵⁴ Szn.: How we are funded; United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

csak az ENSZ békefenntartó költségvetésének kevesebb, mint 1%-át finanszírozta⁵⁵, jelentősnek tekinthető a fejlődés ezen a területen is.

A Kínai Népköztársaság az elmúlt évtizedekben az ENSZ Biztonsági Tanács felelős tagja lett, amely abban is megmutatkozik, hogy az állandó tagállamok közül Franciaországgal együtt a legritkábban alkalmazta a vétó lehetőségét. Kína 1971 és 2019 között 14 alkalommal élt vétójogával, ebből 11-szer Oroszországgal együtt, amely közül nyolc alkalommal a szíriai konfliktus kapcsán alkalmazták azt a nyugati hatalmak határozattervezeteinek megakadályozására. Ezzel szemben az Egyesült Államok ugyanezen időszakban 80 alkalommal élt a vétó lehetőségével, míg Oroszország 38, az Egyesült Királyság pedig 24 alkalommal.⁵⁶

Ami a Kínai Népköztársaság részvételét illeti az ENSZ békefenntartó műveleteiben, igaz, hogy Peking az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagállamai közül a legnagyobb hozzájáruló a 2020. március 31-i adatok szerint a maga 2.538 fős szerepvállalásával, Franciaország 697 fős, az Egyesült Királyság 246 fős, az Oroszországi Föderáció 73 és az Egyesült Államok 29 fős ENSZ-részvételével szemben.⁵⁷ Ugyanakkor, véleményem szerint a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg több mint 2 millió fős és a Fegyveres Népi Rendőrség közel 660.000 fős létszáma mellett a 2. 538 fős kínai szerepvállalás nem tekinthető jelentősnek vagy arányosnak.

Főképp nem az, ha figyelembe vesszük, hogy az Egyesült Államok 7.000 fő feletti létszámmal harcol az ISIL/DAESH terrorszervezet ellen Irakban és Szíriában, illetve 14.000 fővel van jelen a Kínával is határos Afganisztánban⁵⁸, de Oroszország is állítólag több tízezer katonát küldött Szíriába a terrorszervezet ellen és Assad szíriai elnök megsegítésére, illetve, hogy biztosítsa szíriai bázisait.⁵⁹

Jelenleg Kína az ENSZ-békefenntartás 10. legnagyobb hozzájárulója, de az első öt hozzájáruló: Etiópia, Banglades, Ruanda, Nepál és India mind 5.000 fő feletti létszámot biztosít, vagyis Kínához képest minimum kétszeres létszámmal vannak jelen az ENSZ műveleteiben. India lakosságát tekintve hasonló méretű, mint a Kínai Népköztársaság, de gazdasági teljesítménye jelentősen elmarad attól, míg a másik négy ország lakosság száma – és gazdasági teljesítménye – nem összemérhető Kína 1,4 milliárd fős lakosságával.⁶⁰

⁵⁵ WUTHNOW, Joel: Is China contributing to the United Nations' mission? CSIS, <https://chinapower.csis.org/china-un-mission/>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵⁶ WUTHNOW, i.m.

⁵⁷ Szn.: Troop and police contributors; United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵⁸ AYESH, Rashaan: Where U.S. troops and military assets are deployed in the Middle East; AXIOS, 2020. 01. 08., <https://www.axios.com/where-us-troops-deployed-middle-east-5e96fdb2-c7ba-4f26-90b4-7bf452f83847.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

⁵⁹ O'CONNOR, Tom: How Many Russian Troops in Syria? Military Reveals Full Count as U.S. Told to Leave, Newsweek, 2018. 08. 23., <https://www.newsweek.com/how-many-russia-troops-syria-military-reveals-full-count-us-told-leave-1088409> (Letöltés: 2020. 06. 05.)

⁶⁰ Szn.: Troop and police contributors, i. m.

Összegzés

Összességében a Kínai Népköztársaság az ENSZ-békefenntartásban komoly előrelépést ért el az elmúlt három évtizedben. A 90-es években, a kambodzsai szerepvállalást nem számolva, Peking még csak 100 fő alatti megfigyelővel vett részt az ENSZ-műveletekben, addig 2015-ben a részvétel meghaladta a 3.000 főt, ami 2020-ra 2.538 főre csökkent. A kínai részvétel az elmúlt harminc évben szintén komoly minőségi fejlődésen ment át, mivel 2013 óta a korábbi egészségügyi, műszaki és szállító alegységekre építő humanitárius segítségnyújtáson túl Peking már kész klasszikus katonai képességekkel, vagyis a biztonságot garantáló lövészes alegységekkel is részt venni a műveletekben, és 2017-ben először komoly technikai képességet is küldött Dárfúrbá, amikor négy helikopterrel és hozzá tartozó személyzettel növelte részvételét.

Kína pénzügyi támogatása az ENSZ békefenntartási költségvetéséhez az ország gazdasági erejéhez mérten – illetve összehasonlítva az Egyesült Államok, Japán vagy a többi befizető gazdasági teljesítményével – arányosnak tekinthető. Ugyanakkor Kína 2.500 fős békefenntartó szerepvállalása – még ha számszakilag több is, mint az ENSZ Biztonsági Tanács másik négy állandó tagjának részvétele ENSZ-műveletekben – nem tekinthető arányosnak, különösen, ha figyelembe vesszük a kínai haderő létszámát.

Összehasonlítva Kína részvételét ENSZ-missziókban az Egyesült Államok, az Oroszországi Föderáció, az Egyesült Királyság vagy Franciaország szerepvállalásával, a pekingi abból a szempontból példaértékűnek tekinthető, hogy a Kínai Népköztársaság ragaszkodik ahhoz, hogy külföldön csak az ENSZ-békefenntartás keretében vegyen részt konfliktusok kezelésében. Ugyanakkor a nyugati hatalmak részéről sokszor az a jogosnak tűnő vád éri Kínát, hogy az ENSZ keretében történő békefenntartás Afrikában nagyon jól illeszkedik a pekingi vezetés terjeszkedést célzó Afrika-politikájához, vagyis Pekingben csak olyan országban való részvételt támogatnak, ahol komoly kínai gazdasági érdekek vannak.

Hiányosságként meg kell említenem, hogy például a szíriai konfliktusban, amelyben több százezer polgári lakos vesztette az életét, az ENSZ éppen az Oroszországi Föderáció és Kína vétója miatt nem tudott bekapcsolódni a rendezésbe, illetve az ISIL/DAESH terrorszervezet elleni harcba, ami nem csak az Egyesült Államok és a nyugati országok problémája, hanem egy olyan globális biztonsági fenyegetés, amire az ENSZ-nek is reagálnia kellett volna.

Kínának hosszabb távon módosítani kell majd azon alapkritériumán is, hogy semmiképpen sem avatkozik be egy ország belügyeibe, illetve minden módon kiáll egy ország szuverenitása mellett, akkor is, ha az adott országban az emberi vagy kisebbségi jogok súlyos megsértése történik. Kína hozzáállása abból ered, hogy az ország el akarja kerülni, hogy más országok beavatkozzanak Kína belügyeibe, beleértve a Kínai Népköztársaság autoriter berendezkedésen alapuló egypárti vezetése által elkövetett emberi jogi és kisebbségi jogsértések vizsgálatát is. Ugyanakkor az ENSZ hatékony fellépését csak az garantálhatná, ha bizonyos globális kérdésekben a Biztonsági Tanács állandó tagállamai konszenzusra jutnának, és lehetővé tennék, hogy a világszervezet együtt léphessen fel olyan súlyos jogsértések megakadályozásában, mint amikor például egy rezsím tömegpusztító

fegyvert alkalmaz saját lakossága ellen, vagy tömegmészárlást követ el a lakosság egy etnikai vagy vallási csoportja ellen. Továbbá Kínának is aktív szerepet kell vállalnia, ha a nemzetközi közösségnek egy globális terrorszervezet ellen kell felvenni a harcot. A Kínai Népköztársaságnak – mint a világ legnépesebb országának és második legnagyobb gazdaságának, továbbá az ENSZ BT állandó tagállamának – nem csak belföldi, hanem nemzetközi kötelezettségei is vannak az emberei és kisebbségi jogok védelmében, még ha ebben a tekintetben vannak belső problémái is.

Az ENSZ Biztonsági Tanács tagjainak bizonyos elvi kérdésekben meg kellene találniuk a közös hangot, vagy hosszabb távon meg kellene reformálni a szervezet döntéshozatali rendszerét, mivel nem tekinthető demokratikus eljárásnak, ha egy ország a vétőjogára építve képes szembe menni a Biztonsági Tanács másik 14 tagállamával egy adott konfliktus esetén, ha az érdekei ezt kívánják. Mindez ellentmond azon diplomáciai alapelvnek, hogy az ENSZ tagországai méretüktől függetlenül egyenlők és azonos jogokat élveznek, illetve a demokratikus döntéshozatal azon alapelvével, hogy a többség döntést tud hozni a kisebbség felett.

Felhasznált irodalom:

- AYESH, Rashaan: Where U.S. troops and military assets are deployed in the Middle East; AXIOS, 2020. 01. 08., <https://www.axios.com/where-us-troops-deployed-middle-east-5e96fdb2-c7ba-4f26-90b4-7bf452f83847.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- ELEANOR, Albert: China-Taiwan Relations; Council of Foreign Relations, 2020. 01. 22. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)
- HEADLEY, Tyler: China's Djibouti Base: A One Year Update; The Diplomat, 2018. 12. 04. <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- HIGGINS, Andrew: China and Russia Hold First Joint Naval Drill in the Baltic Sea; The New York Times, 2017. 07. 25. <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/china-russia-baltic-navy-exercises.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- HILLE, Kathrin: China commits combat troops to Mali; Financial Times, 2013. 06. 27. <https://www.ft.com/content/e46f3e42-defe-11e2-881f-00144feab7de> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- HUNT, Luke: What was China's Khmer Rouge Role? The Diplomat, 2011. 12. 17, <https://thediplomat.com/2011/12/what-was-chinas-khmer-rouge-role/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 05.)
- O'CONNOR, Tom: How Many Russian Troops in Syria? Military Reveals Full Count as U.S. Told to Leave, Newsweek, 2018. 08. 23., <https://www.newsweek.com/how-many-russia-troops-syria-military-reveals-full-count-us-told-leave-1088409> (Letöltés: 2020. 06. 05.)

- PERLEZ, Jane: Xi Jinping's U.S. Visit; New York Times, 2015. 09. 18. <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/reporters-notebook/xi-jinping-visit/china-surprises-u-n-with-100-million-and-thousands-of-troops-for-peacekeeping> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- REVELL, Eric: How the U.S. Responded to China's Massacre at Tiananmen Square 30 Years Ago On This Date, Countable, 2019. 06. 04., <https://www.countable.us/articles/28780-u-s-responded-china-s-massacre-tiananmen-square-30-years-ago-date> (Letöltés ideje: 2020. 06. 04.)
- RICHARDSON, Anna: Beijing's Blue Berets: UN Peacekeeping and the Evolution of Chinese Diplomacy; The Atlantic, 2013. 05. 13., <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/05/beijings-blue-berets-un-peacekeeping-and-the-evolution-of-chinese-diplomacy/275793/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 05.)
- Szn.: This Day in History 1950. January 13. Soviets boycott United Nations Security Council; <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: About UN membership; United Nations, <https://www.un.org/en/sections/member-states/about-un-membership/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: CHAPTER VII: ACTION WITH RESPECT TO THREATS TO THE PEACE, BREACHES OF THE PEACE, AND ACTS OF AGGRESSION, UN Charter; ENSZ honlapja, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: China's helicopter unit joins peacekeeping mission in Darfur; Xinhua News Agency, 2017. 06. 11. http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/11/c_136357212.htm, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: China sends infantry battalion to South Sudan; CNTV, 2015. 04. 08., http://www.china.org.cn/video/2015-04/08/content_35266623.htm (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: Civil war (1945–49); Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/place/China/Civil-war-1945-49> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)
- Szn.: How we are funded; United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: Russian, Chinese combat ships pass through Black Sea straits for Mediterranean drills. TASS, 2015.05.14., <https://tass.com/russia/794708> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: Struggle to restore China's lawful seat in the United Nations, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18013.shtml (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

- Szn.: Taiwan relations Act; American Institute in Taiwan, <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)
- Szn.: Three Principles of the People. Encyclopædia Britannica; <https://www.britannica.com/event/Three-Principles-of-the-People> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: Troop and police contributors; United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: UN SC Resolution 84; United Nations Security Council, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/84> (Letöltés ideje: 2020. 06. 03.)
- Szn.: United Nations Peacekeeping – China. United Nations; <https://peacekeeping.un.org/en/china>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: War between Nationalists and communists; Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/place/China/War-between-Nationalists-and-communists> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- Szn.: What is the Security Council? United Nations, <https://www.un.org/securitycouncil/content/what-security-council>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- WUTHNOW, Joel: Is China contributing to the United Nations’ mission? CSIS, <https://chinapower.csis.org/china-un-mission/>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- XIN, Liu: 11 years on, Chinese navy escort missions make the world safer; CGTN, 2019. 12. 27. <https://news.cgtn.com/news/2019-12-27/Chinese-navy-s-escort-missions-make-the-world-safer-MLNzwMg3mw/index.html>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- YASUHIRO Matsuda: China’s UN Peacekeeping Operations Policy: Analysis of the Factors behind the Policy Shift toward Active Engagement; The Japan Institute of International Affairs, 2011, http://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/china/160331_Yasuhiro_Matsuda.pdf (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- YIN, He: China takes the lead in UN peacekeeping; China Daily, 2019. 09. 26, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/26/WS5d8bfa01a310cf3e3556d7f3.html> (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)
- ZÜRCHER, Christoph: 30 years of Chinese Peacekeeping; University of Ottawa, Center for International Policy Studies, 2019. január <https://www.cips-cepi.ca/wp-content/uploads/2019/01/30YearsofChinesePeacekeeping-FINAL-Jan23.pdf>, (Letöltés ideje: 2020. 05. 16.)

Bevezetés

Ebben a munkában az Egyiptomra nehezedő aszimmetrikus kihívásokkal foglalkozom. Az ország a Közel-Kelet egyik jelentős állama, és az ott zajló történések az egész régióban éreztetik hatásukat. Az elmúlt években jelentős részben megnövekedett a terrorszervezetek tevékenysége Egyiptomban, amelyek főleg a biztonsági erők ellen követnek el támadásokat. Mivel ezek a csoportok jóval kisebbek, mint az egyiptomi hadsereg, ezért olcsó, egyszerű, és nagy pusztító erejű eszközöket és módszereket használnak, ami az aszimmetrikus hadviselés fogalomrendszerébe beilleszthető. Ezek az eszközök a Közel-Kelet más terrorszervezeteinél is megjelentek, ezért ezek értékelése más, a térség konfliktusainak elemzésénél is felhasználható. Másrészt, több, különböző ideológiával rendelkező terrorcsoport van az országban, amelyek vizsgálata hasznos lehet a többi terrorszervezet működésének megértéséhez. Harmadrészt pedig Egyiptom jelentős terrorellenes tevékenységet folytat, ennek áttekintésével pedig képet kaphatunk arról, hogy hogyan gondolkodik egy közel-keleti ország a terrorizmusról, milyen eszközei vannak a fenyegetés megszüntetésére, mennyire képes fejlődni, vagy éppen mennyire sikeres a tevékenysége. Ezzel pedig egy általános képet alakíthatunk arról is, hogy a térség államai hogyan próbálnak fellépni a terrorszervezetek ellen.

1. Az aszimmetrikus hadviselés elmélete

Az aszimmetrikus hadviselés elmélete a 20. század végén, és a 21. század elején keletkezett. Azt a célt szolgálta, hogy leírja és megválaszolja azokat a tapasztalatokat, amelyeket a konvencionális, főleg nyugati erők a műveleti területeken szereztek (Irak, Afganisztán). Azonban azt kiemelhetjük, hogy ahány szerző, annyiféle fogalom alakult ki az elmúlt évek során.¹ Mindegyikük másképp látta ennek a régi/új hadviselési formának a megjelenését, és mást emel ki, mást tart belőle fontosnak. Ez a fajta hadviselési forma jelenleg számos kontinensen és a konfliktusok mindegyikében megtalálható. Megjelenése a nemzetközi folyamatokkal és a hadviselésben beállt változásokkal egyaránt magyarázható.

¹ LELE, Ajey: *Asymmetric Warfare: A State vs Non-State Conflict*; Oasis, 2014. július-decemberi szám, p.107, <https://revistas.uexternado.edu.co/index.php/oasis/article/view/4011/4312> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

Ide sorolható a hidegháború során a gerilla hadviselés megjelenése, a globalizáció következtében fellépő gazdasági, telekommunikációs interdependencia és az atomfegyver megjelenése, valamint a kézfegyverek elterjedése²

1.1. Az aszimmetrikus hadviselés főbb jellemzői

A 21. században az államok erőszakmonopóliuma lecsökkent, azt nem állami szereplők sajátították ki maguknak (terrorszervezetek, etnikai csoportok, törzsek, hadurak). Emiatt az állam nem képes fenntartani a rendet, éppen ezért polgárháború alakulhat ki, vagy az ország működésképtelenné válhat.³ A béke és a háború közti határvonal elmosódik, mivel a műveletek nem érik el a háborús küszöböt. A háborúnak nincs konkrét kezdete és vége, időben elhúzódik. Ez Egyiptomban is megfigyelhető, ahol, bár harcolnak a terrrorszervezetek ellen, de nem beszélhetünk hagyományos értelemben vett polgárháborúról, az ország jelentős része a békeállapotnak megfelelően működik. Ez a hadviselési forma azonban nemcsak a működésképtelen államok szintjén valósul meg, a terrrorszervezetek, vagy más, nem állami szereplők előszeretettel használják ki az erősebb, konvencionális fél gyengeségeit, hogy előnyre tegyenek szert. Ezek a szervezetek olyan képességekkel is rendelkeznek, mint egy állam (például az Iszlám Állam is, amelynek van katonai képessége, gazdasági erőforrásai, adót szed, van propagandacsoportja stb.).⁴ Ezen szereplők kisméretűek, és több különböző csoport lehet egy adott ország területén, amely ellen harcolni kell. Erre szintén Egyiptomot hozhatjuk fel példaként, amely több, nem állami csoporttal harcol, amelyek egymással nem alakítottak ki összefogást, bár a céljuk lényegében azonos, a hadsereg hatalmát akarják megdönteni. A nem állami szereplők nem képesek hagyományos módon felvenni a harcot az ellenség erőivel, hanem új, innovatív eszközökkel, amelyek olcsók és nagy pusztításra képesek (bombatámadások, orgyilkosságok, öngyilkos merényletek).

Nagyon fontos, hogy igyekeznek főleg az ellenség és a saját lakosság befolyásolására törekedni. Ezért a műveleteiknek nagy nyilvánosságot biztosítanak, és ezeket több médiafelületen tárják a világ közvéleménye felé. Ennek célja az erősebb fél pszichológiai egyensúlyának megbontása, a lakosság támogatásának megnyerése, illetve a helyiek félelmeinek felszínre hozása. Az aszimmetrikus szervezetek a felépítésüket tekintve decentralizáltak. Több, kisebb csoportra osztódnak, amelyek az ország különböző részeire, vagy több államba is áttelepülhetnek. Mivel nincs egységes vezetés, ezért azt nehezebb felderíteni, és eliminálni. Másrészt a csoportok több, különböző, a többi háborúzó féltől eltérő

² SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekvényesítés új lehetőségei; PHD-értekezés, 2012. pp. 12-34., <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/9570/Somkuti%20B%C3%A1lint%20%C3%A9rtekez%C3%A9s?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

³ RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok; Honvédségi Szemle, 2017/1. p. 27., https://honvedelem.hu/files/files/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

⁴ KISS Álmos Péter: Átvihetők-e az aszimmetrikus hadviselés tapasztalatai? Hadtudomány, 2009. évi elektronikus szám, p. 2., http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/2009_elektronikus/2009_e_8.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

eszközt is bevetethetnek, amelyek miatt nehezebb az ellenük való védekezés.⁵ A szervezetek számára egyszerű eszközök állnak rendelkezésre, ami csökkenti a kiképzésre fordított időt és pénzt. Ezzel szemben a konvencionális félnek jelentős ráfordítást igényel a katonák képzése, és a fegyverzet fenntartása.⁶ Ráadásul jelentős összeget kell fordítania az infrastruktúra fenntartására és esetleges javítására. Másrészt, amíg az aszimmetrikus erők a médiát a saját elgondolásuk szerint, szabályok nélkül használhatják, a hagyományos erőknek transzparensnek és megbízhatónak kell látszania a médiában, és a tényeket kommunikálnia. Emiatt jóval nehezebb a lakosság támogatásának elnyerése, és ez megnehezítheti a műveletek végrehajtását is, mivel azokról aszimmetrikus fél is értesülhet.⁷

Az imént említett jellemzők Egyiptomra hatványozottan érvényesek. A terrorcsoportok igyekeznek egyszerű eszközöket használni (robbantásos merénylet, löfegyveres támadás), ezeket pedig akár kombinálhatják is (öngyilkos merénylet a tűzharc közben, amely kibillentí az egyensúlyából a konvencionális felet). Nagy hangsúlyt fektetnek a terrorszervezetek a médiában való megjelenésükre, ezért jelentős tevékenységet fejtenek ki a közösségi médiában, ahol az üzeneteiket megoszthatják, és a merényleteikről is beszámolhatnak. Ezek kisebb sejtekre oszthatóak, amelyek képesek a felső vezetéstől függetlenül működni. Egyiptomban a szélsőséges szervezetek vezetése többször cserélődött a biztonsági erők tevékenysége miatt, amely igyekezett a fontosabb személyeket likvidálni, letartóztatni. Azonban a merényleteknek ezzel sem sikerült gátat szabni, bár azok minősége jelentős romlásnak indult a képzett, volt katonákból álló vezetés eltűnése következtében.

2. Terorellenes műveletek

2.1. Sínai-félsziget, a felkelés okai

A Sínai-félsziget Afrika és Ázsia csatlakozásánál fekszik, területe 60000 km². 1.400.000 ember lakja, többségükben beduinok. A terület nagy kiterjedésű, átszabdelt, kisebb dombokkal tarkított, ami ideálissá teszi egy esetleges felkelés elindításához. Területén két kormányzóság található, a lakosság 60%-a az északi régióban él. A terület rendkívül elzárt, az országgal csak néhány ponton érintkezik. Az Egyiptom és Izrael közti hatnapos háború alatt Egyiptom elvesztette a félszigetet, amit a jóm kippúri háború során igyekezett visszaszerezni. Azt azonban csak az 1978-ban megkötött Camp-David-i békemegállapodással sikerült birtokba venni. Ám az érte folytatott háborúk hatásai nagyban befolyásolták a térség további

⁵ LONG, David E.: *Countering Asymmetrical Warfare in the 21st Century: A Grand Strategic Vision*; 2007. p.3., <https://www.hsdl.org/?view&did=487275> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

⁶ RESPERGER István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra; In: RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, Kis háborúk nagy hatással*; Zrínyi Kiadó Budapest, 2014. p. 27. ISBN 9789633275924

⁷ VERWEIJ, Desirée – VAN BAARDA, Ted: *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare, Counter-terrorism, Democratic Values and Military Ethics*; Martinus Nijhoff Publishers, 2009. p. 397.

fejlődését.⁸ Egyiptom továbbra is számított egy esetleges háborúra, emiatt a területet ütközőzónaként igyekezett felhasználni Izrael ellen. Így az infrastrukturális beruházásokra kevés figyelmet fordítottak. Másrészt az egyiptomi hadsereg nem bízott meg az itt élő beduin törzsekben sem, mert azt gyanították, hogy a 73-as háború alatt a törzsek az izraeli műveleteket segítették. Bár ez nem volt igaz, de ez nem változtatta meg az egyiptomi véleményt. Emiatt a Sínai-félszigeten élők nem kaptak egyiptomi állampolgárságot, nem lehettek a hadsereg és a biztonsági szervek tagjai sem. Egyiptom a félszigetet nem kormányozta, hanem ennek irányítását gyakorlatilag a beduin törzsekre hagyta. Emiatt a térség kvázi autonómiát élvezett, ami megkönnyítette a felkelés későbbi kibontakozását.⁹ A déli területeken azonban jelentős fejlesztéseket hajtottak végre, mivel ez a turisták kedvelt célpontjának számított. Am ez egyoldalú fejlesztéspolitikának bizonyult, tekintve, hogy az északi területek ebből semmit nem kaptak. Ráadásul északon az alapvető szolgáltatásokhoz is alig férhettek hozzá (gyógyszer, élelmiszer), emiatt a helyiek a csempészetből kezdtek megélni. Alagutakat alakítottak ki a keleti határok alatt a mai palesztin területek felé, így a határon virágzott a feketekereskedelem. Nemcsak élelmiszert vagy gyógyszert, de fegyvert is csempészték. Az egyiptomi hatóságok igyekeztek ezeket az alagutakat megszüntetni, de emiatt konfliktusba keveredtek az itt élő beduinokkal.¹⁰ A kormányzat megígérte nekik, hogy fejleszteni fogják a régiót, és forrásokat különítenek el erre a célra, ez azonban nem valósult meg. Közben különféle szélsőséges szervezetek tűntek fel a térségben, akik ki tudták használni a beduinok rossz életkörülményeit, és toboroztak a fiatalok között. A beduinok nem voltak szélsőségesek, inkább a szűfizmus irányzatát követték. Azonban a rossz életkörülmények végül a kormány ellen fordították őket. Ekkor következett be az „Arab tavasz” Egyiptomban.¹¹

2.2. Az „Arab tavasz”-tól Murszi elnökségének végéig

Az „Arab tavasz” Tunéziából indult ki, a folyamat háttérében a rossz életkörülmények álltak. Egyiptomban a kialakult tüntetések a Mubarak-rendszer bukásához vezettek. A zavargások következtében a hadsereg erőit át kellett csoportosítani az ország belső területeire a Sínai-félszigetről. Emiatt a térségben egy hatalmi vákuum keletkezett. A hadsereg egyébként minimális erővel volt jelen a félszigeten, tekintve a Camp-David-i egyezményben foglalt kritériumokat, amelyek szabályozták az egyiptomi katonai jelenlétet a régióban. A Sínai-félsziget a szerződésben négy részre, zónára volt bontva: A-, B-, C-, és D-zónára. A zónákban a szerződés csak bizonyos katonai erő fenntartását engedélyezte, amelyek a D-zóna felé csökkentek.¹² Ez a gyakorlatban igen korlátozott rendfenntartó erőt jelentett a

⁸ Sinai Conflict Analysis; 2017., p. 3., [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20\(new%20K4D%20template\).pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20(new%20K4D%20template).pdf) (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

⁹ DENTICE, Giuseppe: The Geopolitics of Violent Extremism: The Case of Sinai; 2018. pp.18-19., <https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2018/02/EuroMeSCo36-Geopolitics-of-Violent-Extremism.-The-Case-of-Sinai.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

¹⁰ GENTRY, Chris: The Sinai Insurgency, Part 1: An Introduction; 2018. <https://international-review.org/the-sinai-insurgency-part-1-an-introduction/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

¹¹ DENTICE (2018) i. m. pp.18-19.

¹² Az A zónában Egyiptom egy gyalogsági hadosztályt tarthatott. A B zónában négy rendőrségi zászlóalj volt szolgálatban, míg a C zónában már csak a civil rendőrök tartózkodhattak. Végezetül a D zónát már Izrael ellenőrizte négy gyalogzászlóaljjal. Lsd.:

területen, így a kivonás után nem volt olyan erő, amely fenntartotta volna a rendet. A beduinok ezt kihasználva fellázadtak a Mubarak-rendszer ellen, és megtámadták a rendőrkapitányságokat, a kihelyezett rendőrörposztokat, ahonnan fegyvereket zsákmányoltak. Közben Líbiában is zajlott a polgárháború, ahol jelentős fegyvermennyiség került a civilek kezébe. Ezek a csempészetnek köszönhetően megjelentek Egyiptomban, a Sínai-félszigeten is. A felkelőkhöz csatlakoztak a szélsőséges szervezetek is, akikhez az egyiptomi börtönökből szabadult radikális elemek is áramolhattak. A felkelők Izraelt is támadni tudták, amit azért tehettek, mert Izrael csekély intézkedéseket tett, mivel tartott egy esetleges egyiptomi retorziótól. Így a délnyugati határon felhúztak egy falat, és a különleges erőket vezényelték a térségbe, akik igyekeztek megállítani a félszigetről érkező támadásokat. A térség újbóli ellenőrzése miatt a hadsereg egy offenzívát indított Operation Eagle (Sas-hadművelet néven).¹³

Erről a műveletről az izraeli fél is értesült, amit 2011. augusztus 26-án fogadtak el, cserébe csak azt kérték, hogy izraeli kérésre a katonákat vonják vissza, ha erre szükség lesz. A műveletben két különleges egység dandár harccsoportja vett részt, összesen kétezer fő és 250 páncélozott csapatszállító harcjármű. Ennek fő célja az volt, hogy a főbb városokban (Rafah, Sheik Zuveid) elfoglalják a stratégiai fontosságú pontokat, majd ezekben felszámolják a szélsőséges csoportosulásokat. Miután megtisztították az északi városokat, azután a középső területre fogják az erőket átcsoportosítani, és innen is kiszorítják a terrorcsoportokat. Itt nagy hangsúlyt fektettek a harcihelikopteres bevetésekre, mivel nagyméretű területet kellett átvizsgálni, amely sziklás és sivatagos volt. Itt több búvóhely vagy menedék lehetett, amiket a helikopterek könnyebben elérhettek.¹⁴ A műveletek először még jelentős sikereket is hoztak. Augusztus 15-én például a hadsereg erői elfoglaltak egy házat, ahol terroristák rejtőztek. Egyet megöltek, a másik négyet letartóztatták, illetve löfegyvereket és robbanóanyagot foglaltak le. A városokat igyekeztek az ellenőrző pontokon keresztül ellenőrizni, és a terroristák mozgását korlátozni. Azonban ez az eszköz sem bizonyult megfelelőnek, tekintve, hogy a hadsereg emiatt elvesztette a mobilitását, ami nem segítette a szélsőségesek elleni harcban. A terroristák rugalmasak voltak, igyekeztek éjszaka mozogni, és többször is rálóttek az ellenőrző pontokra, ahol a katonák voltak. Előfordult, hogy egy ellenőrző pontot több mint harmincszor is megtámadtak.¹⁵ Majd rövid tűzharc után visszavonultak, és a hadsereg erői nem mindig tudták üldözni őket.

WATANABE, Lian: Sinai Peninsula – from Buffer Zone to Battlefield, CSS Analyses in Security Policy; 2015. február, p. 2., <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse168-EN.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

¹³ KATZ, Yaakov: Egypt launches massive operation to control Sinai; 2011. <https://www.jpost.com/defense/egypt-launches-massive-operation-to-control-sinai> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

¹⁴ KHALED, Osama: Special forces deployed to Sinai to restore security; 2011. <https://www.egyptindependent.com/special-forces-deployed-sinai-restore-security/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

¹⁵ MAHER, Hatem et al.: UPDATED: Egyptian troops strike hard in North Sinai after multiple attacks; 2012., <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/49906/Egypt/Politics-/UPDATED-Egyptian-troops-strike-hard-in-North-Sinai.aspx> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

A harcok 2012 augusztusában lángoltak fel, amikor a felkelők augusztus 5-én megtámadtak egy határellenőrző pontot, ahol 16 határőrt öltek meg. A katonák éppen az esti vacsorára készültek fel Ramadánkor, amikor a felkelők tüzet nyitottak rájuk. El-Arishban is több ellenőrzőpontot ért támadás.¹⁶ Emiatt a hadsereg erői újabb hadműveletet indítottak el. Noha hivatalosan nem indítottak másik műveletet, mert az előző folytatásának tartották, de a hadsereg kommunikációjából arra lehetett következtetni, hogy egy új művelet indult el, amely az Operation Sinai (Sínai-hadművelet) nevet kapta.¹⁷ A művelet kezdetén a hadsereg légicsapásokat indított több ház ellen, majd a főbb városokat páncélozott harcjárművek, és katonai erők szállták meg. Megnőtt a házkutatások intenzitása is, hivatalos híradások alapján az egyik ilyen házkutatás után hat feltételezhető szélsőségest fogtak el, akiknek közül lehetett a 16 halálos áldozatot követelő támadáshoz.¹⁸ A hadműveletet több olyan területre is kiterjesztették, ahol a szélsőségesek élhetnek. Például Mahdeya falut is megszállták a hadsereg erői, amely az egyik fegyvercsempész központnak számított a régióban. Emiatt azonban sokszor ártatlanokat tartóztattak le, mivel a terroristák sokszor a hadsereg megérkezése előtt elhagyták a helyszínt. Emiatt a katonák azt hitték, hogy a lakosok között bújtak meg, és sok ártatlant letartóztattak közülük. Ez pedig növelhette az elégedetlenséget, amit a terroristák ki tudtak használni toborzási, műveleti célra.¹⁹

A szélsőségesek azonban igyekeztek kerülni az összecsapásokat, és inkább olyan területről indítottak támadást, ahonnan az egyiptomiak nem várták. Így például a hegyek felől is indítottak merényleteket, ahová gyorsan vissza is tudtak vonulni és a katonák nem tudták üldözni őket. Emiatt a hadsereg például megkezdte a Jebel el-Halal hegység elfoglalásának előkészítését is, amely szárazföldi erőket és helikoptereket foglalt magában. A hegyért a további évek folyamán is nehéz küzdelem folyt, amelyet végül 2017-ben sikerült pacifikálni.²⁰ A szélsőségesek a hegyek felől támadták meg az MFO (Multinational Force and Observers, Többnemzeti Megfigyelő Erők) állományát, ám a támadásban senki sem sérült meg. A békefenntartók korábban is harcoltak a szélsőségesek ellen, így elhárították a merényletet.²¹ Közben az újonnan megválasztott, a Muszlim Testvériség alkotta kormány tárgyalásokat kezdett az Egyesült Államokkal hírszerzői támogatásról. Az ország több eszközt ajánlott fel az egyiptomi fél részére, például szélsőségesekkel kapcsolatos lehallgatási anyagokat, drón, és a területről készített műholdfotókat,

¹⁶ Egypt border guards killed in Sinai attack, 2012., <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/201285183958163902.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

¹⁷ EL-BEHAIRY Nouran: Egyptian armed forces announce results of "Operation Sinai", 2012. <https://www.dailynewsegypt.com/2012/09/08/egyptian-armed-forces-announce-results-of-operation-sinai/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

¹⁸ Egypt kills militants, seizes weapons in Sinai offensive; 2012. <https://edition.cnn.com/2012/09/08/world/africa/egypt-sinai/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

¹⁹ Six Sinai attack suspects arrested Friday; 2012., <https://www.egyptindependent.com/six-sinai-attack-suspects-arrested-friday/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁰ Draa, Ahmed Abu (2012.): Safe haven: Mount Halal is said to be the refuge for Sinai militants, <https://egyptindependent.com/safe-haven-mount-halal-said-be-refuge-sinai-militants/> Letöltés: 2020.04.25.

²¹ Gunmen attack Sinai HQ of MFO peacekeeping force, four injured; 2012. <https://www.timesofisrael.com/gunmen-attack-sinai-headquarters-of-mfo-peacekeeping-force-several-reported-killed/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

amiket Egyiptom elfogadott.²² Egyiptom és Izrael között is növekedett a hírszerzői kooperáció, mivel Izrael térséggel határos területeit is érték támadások. Ez főleg a két fél közötti személyes információcserében nyilvánult meg Kairóban és Tel-Avivban, amelynek során a szélsőséges szervezetek tevékenységével, elfogott katonák cseréjével kapcsolatban, és a közös műveletek összehangolásáról folytak a tárgyalások.²³ Ez sokat segített Egyiptomnak, mivel így pontosabb képet kaptak az ellenséges műveletekről, és könnyebben fel tudták azokat göngyölni. A szélsőségesek azonban a városokban is megjelentek. Az egyiptomi hatóságok 2013 elején letartóztattak egy csoportot Kairó külvárosában, akiknél robbanóanyagot és jelentős készpénzt is találtak. A szervezet tagjai azt vallották, hogy több ilyen csoport is létezik, a nagyobb településeken és a mecsetek közelében, a hívek között rejtőznek el.²⁴ Ekkor még merényletekre nem került sor a jelentősebb településeken, de ez bármikor megváltozhatott. Így viszont az egyiptomi hatóságoknak már a városok is potenciális veszélyforrást jelentettek.

2.3. Sziszi elnökség első három éve (2013-2016)

Murszi elnökségének a kormány elleni tüntetéssorozat vetett véget. Ez főleg azért következhetett be, mert a tömeg elégedetlen volt a Muszlim Testvériség hatalomközpontosító intézkedéseivel, a vallás politikát átható, megnövekedett szerepével és a hatalmas méretű korrupcióval. Ezért a hadsereg leváltotta a kormányt, és saját kezébe vette az ország irányítását. Emiatt a Testvériség szimpatizánsai tiltakozó akciókba kezdtek, amit a hadsereg levert, és terrorszervezetnek bélyegezte a szervezetet.²⁵ A tagok börtönbe kerültek, ahol nem lettek elkülönítve a szélsőségesektől, emiatt ők maguk is radikalizálódtak.²⁶ Az esemény a Sínai-félszigetre is hatással volt. A beduinok Murszi alatt azt érezték, hogy szabadok, és a Sínai-félsziget pedig autonóm területként fog létezni Egyiptomban. Ebben azonban csalatkozniuk kellett, és a hatalomátvétel után úgy vélték, hogy a kormány újra erőszakos eszközöket fog alkalmazni velük szemben, visszatér a diktatúra a félszigetre, ezért ismét fellázadtak. A merényletek száma is megemelkedett; például 2013 áprilisában több támadást követtek el Rafáhban, Seik Zuveidben és el-Arishban, főleg rendőrök, katonák ellen.²⁷

²² MYERS, Steven Lee et al.: After Sinai Attack, U.S. and Egypt Step Up Talks on Security; 2012. <https://www.nytimes.com/2012/08/12/world/middleeast/egypt-and-us-step-up-talks-on-security-assistance.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²³ STERN, Moran: The Reality of Israel–Egypt Relations; 2016., www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-reality-of-israel-egypt-relations (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁴ HUSSEIN, Walaa: Homemade bombs widespread in Egypt; 2014. www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/02/egypt-violence-spread-homemade-bombs.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁵ WORTH, Robert F.: A Familiar Role for Muslim Brotherhood: Opposition; 2013., www.nytimes.com/2013/07/29/world/middleeast/egypts-muslim-brotherhood-back-on-painful-ground.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁶ AMAN, Ayah: Egypt's youth turn to Islamic State; 2014., www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/11/egyptyouth-turn-to-islamic-state-peaceful-brotherhood.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁷ STACK, Liam: Islamists Blamed for Uptick in Sinai Violence After Morsi's Ouster; 2013., <https://thelede.blogs.nytimes.com/2013/07/17/islamists-blamed-for-uptick-in-sinai-violence-following-morsis-ouster/?mtrref=www.google.hu&assetType=PAYWALL> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

A legnagyobb szervezetté időközben az Anszár Bajt al-Mákdisz (Jeruzsálem Támogatói) vált. A csoport 2011 végén, 2012 elején alakulhatott, amikor a fővárosban zajló események miatt megnőtt a börtönből szabadultak száma. A tagok tehát nagyrészt elítéltekből, a beduinokból és katonákból kerültek ki,²⁸ akik kiképezték a tagokat az aszimmetrikus hadviselés eszközeire. Emiatt a főleg katonák és köztisztviselők elleni merényletek jól kidolgozottak és rugalmasak voltak. Jellemző volt rájuk az öngyilkos merényletek használata is, amelyet egyrészt pszichológiai eszközként, másrészt a műveleteik részeként is alkalmaztak. Ezt az eszközt az Iszlám Államhoz való csatlakozásuk után kezdték el alkalmazni, amit az új harcosok, vezetők honosítottak meg a csoportban. Egy időben több ilyen merényletet hajtottak végre, ezzel a hadsereg erőit el tudták vonni a főbb célpontok mellől. Ezután pedig magasabb pozíciókról vagy a szárnyakról vették tűz alá a katonai őrsztruktúrákat, továbbá öngyilkos merényleteket is alkalmaztak a támadások lezárásaként. Minden oldalról tüzeltek a katonákra, és elvonták a figyelmüket, így nem vették észre az öngyilkos merényleteket. Ezzel pedig nagyobb pusztítást okoztak.²⁹ Ezekre a támadásokra a biztonsági erők nagyon egysíkúan, rugalmatlanul válaszoltak, és nem tanultak belőlük. Az őrsztruktúrákat általában nem hagyták el, és kevés járőrtevékenységet folytattak. A merényletek után általában a környéket biztosították, illetve letartóztatásokat foganatosítottak. Igyekeztek a támadások után a helyieket meggyőzni arról, hogy otthon maradjanak, ezért repülőgéppel szórólapokat szórtak az utcákra. Közben támadások érték az Egyiptom és Izrael között található földgázvezetékét is, és azt újra és újra fel kellett újítaniuk. Az egyiptomi hatóságok annak érdekében, hogy nyomást gyakoroljanak a csoportra, igyekeztek továbbra is megtisztítani a keleti határokat a csempészalagutaktól. Azért, hogy növeljék az ellenőrzést a csempészet felett, a határtól ötszáz méterre leromboltatták a házakat. Törekedtek továbbá a szervezet lerakatainak középre szorítására, hogy az Apache helikopterekkel könnyebben megsemmisíthessék azokat.³⁰ Az Iszlám Állam sinai jelenléte miatt Egyiptomnak már a nyugati határszakasz főbb részeit is ellenőrizni kellett, és gondot fordítani a csempészet megakadályozására. Közben az ország bombázó műveleteket kezdett Líbiában, miután az Iszlám Állam líbiai szárnya kivégzett 21 kopt keresztény egyiptomi állampolgárt. Eközben megváltozott a szervezet és a beduin törzsek viszonya is.³¹ A hűségeskü után a csoport tagjai több, itt élő egyiptomit és beduin törzsek tagjait végezte ki, mert úgy vélték, hogy segítettek az egyiptomi hadseregnek vagy Izraelnek. Emiatt az itt lakók két tűz közé kerültek.³² A törzsek úgy próbáltak ez ellen védekezni, hogy 2015-ben egy közös gyűlést hívtak össze. Ezen igyekeztek az erőfeszítéseiket összehangolni. Megtiltották a törzsek tagjainak, hogy segítsenek a

²⁸ SCHWEITZER, Yoram: The Weakening of Wilayat Sinai, www.inss.org.il/publication/the-weakening-of-wilayat-sinai/ 2016., (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

²⁹ HUFFMAN, Tyler: Sinai security stymied by continued terrorist attacks; 2015. www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/04/egypt-wilayat-sinai-salafist-jihad-attack-photos.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

³⁰ GOLD, Zack: The Egypt-Gaza Buffer Zone: More Harm than Good for Sinai Security, 2014., www.inss.org.il/publication/the-egypt-gaza-buffer-zone-more-harm-than-good-for-sinai-security/ (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

³¹ Egyptian air strikes in Libya kill dozens of Isis militants 2015., www.theguardian.com/world/2015/feb/16/egypt-airstrikes-target-isis-weapons-stockpiles-libya (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

³² Allegiance to ISIS: Egypt's Ansar Beit al-Maqdis Pledges Support; 2014., <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/allegiance-isis-egypts-ansar-beit-al-maqdis-pledges-support-n246741> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

Sínai Vilajetnek³³. Ha ezt a rendelkezést megszegték, akkor az illető nem részesülhetett a törzsek védelméből. Ugyanez a vállalkozások tulajdonosaira is érvényes volt. Valamint kinyilvánították, hogy segítik a hadsereget, és kérték a lakosságot, hogy lehetőleg maradjanak otthon. Azonban a törzsek eddig közömbösek maradtak, tekintve, hogy mind a Sínai Vilajet, mind a hadsereg továbbra is ellenségként bánik a lakossággal, és erőszakosan lépnek fel velük szemben. Közben a Sínai Vilajet kezdte elveszíteni a harcértékét. Kevesebb műveletet hajtottak végre a 2016-os évben, ezek nagyjából a felére csökkentek, veszítettek a kifinomultságukból. Kevesebb és pontatlanabb eszközt használtak fel a támadások során, amiket házilag barkácsoltak. Ennek egyik oka az Iszlám Állam visszaszorulása volt, emiatt az anyaszervezet már nem volt képes úgy támogatni a Sínai Vilajetet, mint korábban. Másrészt a hadsereg igyekezett lezárni a főbb csempészalagutakat, és megsemmisíteni a csoport raktárait. Harmadrészt jelentős embervesztéget szenvedtek el, amit csak növelt, hogy 2016-ban a Jebel el-Halal hegynél az egyiptomi hadsereg légitámadásban megölte a szervezet vezetőit. Emiatt a műveletek koordinálást sem lehetett megfelelően végrehajtani.³⁴

Az Iszlám Állam meggyengülése Irakban és Szíriában együtt jár a Sínai félszigeten működő Iszlám Állam meggyengülésével is, amihez nagyban hozzájárul az egyiptomi hadsereg folyamatos támadása is. Ennek köszönhetően a már az Iszlám Állam megjelenése előtt is jelen lévő al-Kaida szervezetek is folyamatosan felszámolásra kerülnek, vagy az afrikai kontinens különböző területeire költöznek át. Példaként említhető a 2011-ben alakult Jund al-Iszlám tevékenysége. A szervezetnek Líbiában voltak kiképzőtáborai, és innen fegyvereket csempészték be Egyiptomba. Első jelentős támadásukra 2013-ig kellett várni, amit Rafahban a katonai hírszerzés ottani központjánál követték el. A szervezet azonban nem csak a hadsereg erőit támadta, hanem az Anszár Bajt al-Makdísszal, majd a Sínai Vilajettel kezdett el harcolni, ami a csoport tagjainak elfogásához és annak eltűnéséhez vezetett. A Jund al-Iszlám 2017-ben adott ismét hírt magáról video- és hangüzenetek formájában. Ezekben az Al-Kaidának tettek hűségesküt, felszólítottak mindenkit a Sínai Vilajet és a hadsereg elleni harcra, ezzel igyekeztek támogatókat szerezni. Másrészt beismertek egy 2015-ben végrehajtott támadást is, amit Rafahban a Sínai Vilajet tagjai ellen hajtottak végre, kettőt megölve közülük.³⁵ A Jund-al-Iszlám ismételt „megjelenése” annak köszönhető, hogy a Sínai Vilajet 2017-re jelentős mértékben meggyengült, főképpen a hadsereg műveleteinek, az Iszlám Állam visszaszorulásának, valamint Egyiptom, és Izrael összefogásának köszönhetően, amely gátat szabott a terroristák országba áramlásának. Az Iszlám Állam befolyásának csökkenése megkönnyítette az al-Kaida terjeszkedését, amely igyekezett növelni a sejtjeit és a befolyását Afrikában. Az al-Kaida létrehozta az Iszlám és Muszlim Támogató Csoportját, amely minden afrikai sejtjét összefogja, és próbálnak jelentős szerepet játszani a kontinensen, ahol a polgárháborúk erre

³³ Sínai Vilajet – Sínai Tartomány (a Sínai Vilajet kettős jelentésű, egyrészt mint egyiptomi tartomány (közigazgatási egység), másrészt mint a Sínai félszigeti Iszlám Állam.

³⁴ SCHWEITZER, Yoram: Egypt's War in the Sinai Peninsula: A Struggle that Goes beyond Egypt; 2015., www.inss.org.il/index.aspx?id=4538&articleid=8667 (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

³⁵ SALEM, Ahmed: The Re-emergence of Jund al-Islam: A new chapter in the conflict between al-Qaeda and ISIS; 2017., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-re-emergence-of-jund-al-islam-a-new-chapter-in-the-conflict-between-al-qaeda-and-isis/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

lehetőséget adnak. Egyiptomban az al-Kaida jelenleg óvatosan terjeszkedik, mivel a Sínai Vilajet még jelentős erőnek számít. Másrészt pedig attól tartanak, hogy a tevékenységük növelése miatt Sziszi elnök a terrorellenes küzdelmek éharcosaként léphet fel és ezzel növekedhet a támogatottsága. A Sínai Vilajet meggyengülésével a szervezetek növelik a toborzó tevékenységüket, emiatt verseny alakult ki közöttük. Egyelőre nem lehet még pontosan látni, hogy mennyire lesz sikeres az al-Kaida térnyerése a térségben.

2.4. Sziszi-korszak másik három éve (2017-2020)

A Sínai-félszigeten visszaesést tapasztalhattunk 2017-re a műveletek intenzitását illetően. A tendencia már 2016-ban is tapasztalható volt, amikor a Sínai Vilajet az Iszlám Állammal összhangban elkezdett visszaszorulni. A szervezet ezért a kopt keresztények ellen fordult, őket támadta, hogy ezzel növelje a népszerűségét. 2016 karácsonyán például öngyilkos merényletet hajtottak végre a kairói Szent Péter és Pál kopt keresztény templom ellen, amelyben 29-en haltak meg, és többen megsebesültek. Közben a Sínai-félszigeten is támadásokat hajtottak végre a koptok ellen, amelyben 2017. január-február között heten haltak meg.³⁶ A városokban közben újabb szervezetek jelentek meg. Az egyik ilyen csoport a HASM Mozgalom (Harakat Sāwa'd Mišr – Egyiptom Fegyveresei; a HASM rövidítés eltökéltséget jelent) nevet kapta.³⁷ Az első támadásukra 2016 augusztusában került sor, amikor Ali Gomaa főmuftit szerették volna meggyilkolni Kairóban. A merénylet nem sikerült, mert a testőre közbe tudott avatkozni. Ezt a HASM azzal magyarázta, hogy igyekeztek kerülni a civil lakosságot ért veszteségeket.³⁸ Majd ez év október 8-án löfegyveres támadás érte a biztonsági ügynökség egy tagját, akit akkor végeztek ki, amint az autója felé tartott.³⁹ Mint láthatjuk, a HASM egyik kedvelt módszere műveletei során a löfegyveres támadás, ami már az Adzsnád Miszr terrorszervezetnél is megfigyelhető volt. Igyekeznek a célpontokat meglepni, és olyan helyeken megtámadni őket, ahol azok nem számítanak rá. A szenvedő alanyok lehetnek magas rangú hivatalnokok, katonatisztek vagy akár ellenőrzőpontok is. A merényletek gyorsan zajlanak le, néhány lövést adnak le csupán a támadók, hogy jelentős veszteséget okozzanak, majd eltűnnek. Gyakran alkalmazzák az aszimmetrikus hadviselést alkalmazó erők, akik gyors csapásokkal és kevés eszközzel tudnak maximális pusztítást okozni. A HASM másik kedvelt eljárása a robbantásos merénylet, amikor általában házilag barkácsolt robbanóanyagot használnak több célpont ellen. Ez történt 2016. december 9-én is, amikor egy pokolgépes támadás során hat rendőr halt meg egy ellenőrzőpontnál Gíza Haram

³⁶ MAGDY, Muhammad: Why is IS targeting Copts in Sinai? 2017., <https://www.al-monitor.com/pulse/fa/originals/2017/03/egypt-sinai-islamic-state-killing-copts-christians.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

³⁷ CUMMINGS, Ryan: What Is the Hasam Movement?, 2017. <https://institute.global/policy/what-hasam-movement> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

³⁸ Uo.

³⁹ HORTON, Michael: Why Egypt's Nationalist Hasam Movement Could Gain Greater Traction; 2017., <https://www.refworld.org/docid/590c33bf4.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

kerületében.⁴⁰ A pokolgépes merényleteket igyekeznek körültekintően alkalmazni, mivel mérsékelni akarják a civil áldozatokat.

A csoport mind a Muszlim Testvériségtől, mind az Iszlám Államtól elhatárolódott, bár a muszlimok megsegítése az egyik legfontosabb ideológiai feladatuknak számít. Például a HASM vállalta magára a 2017. október 8-i pokolgépes támadást, amelyet a mianmari nagykövetség ellen hajtottak végre, mivel az ország nem tisztelte a rohingyák jogait.⁴¹ Nehéz a kormányzati fellépés velük szemben, mivel a szervezet tagjai a településeken az emberek között élnek. Emiatt a csoport tagjainak és műveleteinek felderítése is embert próbáló feladat. Az egyiptomi biztonsági erők igyekeznek egyrészt ellenőrzőpontokat felállítani, és így korlátozzák a szervezet tagjainak a mozgását, azonban a csoport így is végre tud hajtani merényleteket, másrészt a katonák így a támadások keresztútjába kerülhetnek. Igyekeznek továbbá a külföldről jövő utánpótlásnak gátat szabni, például a Sínai-félszigeten a hadsereg erői elfoglalják vagy megsemmisítik a földalatti rejtékhelyeket és útvonalakat.⁴² Közben a városokban is megkezdődtek a szervezet tagjai elleni offenzív műveletek, amelynek során igyekeztek elfogni vagy megsemmisíteni a szervezet tagjait. A hivatalos jelentések szerint 2017-ben 46 terroristát öltek meg, és több száz letartóztatást hajtottak végre a biztonsági erők.⁴³ Jelentős fegyver- és robbanóanyag-készletet foglaltak le közben. Azonban ezek az adatok gyakran megbízhatatlanok, nem lehet pontosan tudni, hány terroristát fogtak el vagy öltek meg. Az is valószínűsíthető, hogy a terroristák mellett ártatlanokat is bebörtönöztek, likvidáltak. Emiatt fennáll a törvényt kívüli gyilkosságok lehetősége is.⁴⁴ Megnehezíti a biztonsági erők dolgát a kommunikáció hiánya is, amely a műveletekben jelentős emberveszteséget okozott. Közben a szervezet már a turistákat is megtámadta. 2018 december 28-án a gizai piramisok mellett történt pokolgépes merénylet, amelynek során egy szemetesbe rejtett pokolgép robbant fel a busz mellett, három vietnámi turista és az idegenvezetőjük halt meg.⁴⁵ Majd 2019 májusában ugyanott került sor hasonló merényletre, amelynek során tizenhat Dél-afrikai turista sérült meg.⁴⁶ A merényletek, csakúgy, mint a Mubarak rendszer alatt, a turizmust célozzák, és igyekeznek gazdasági veszteséget okozni. A hadsereg erre válaszul jelentős rajtaütéseket, letartóztatásokat hajtott végre. Azonban a merényletek valószínűleg folytatódni fognak, tekintve, hogy nem lehet tudni,

⁴⁰ YOUSSEF, Nour: Bomb at Checkpoint in Cairo Area Kills 6 Police Officers; 2016., <https://www.nytimes.com/2016/12/09/world/middleeast/cairo-giza-bomb.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴¹ CUMMINGS i. m.

⁴² MANSOUR, Muhammad: Operations Against Hasam Continue but Security Forces Still Face Challenges; 2019., <https://jamestown.org/program/operations-against-hasm-continue-but-security-forces-still-face-challenges/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴³ CUMMINGS i. m.

⁴⁴ Rights group: 3,185 extrajudicial killings in Egypt since 2013; 2019., <https://www.middleeastmonitor.com/20190704-rights-group-3185-extrajudicial-killings-in-egypt-since-2013/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴⁵ YOUSSEF, Adham: Egypt: bomb attack on tourist bus near Giza pyramids kills at least four people; 2018., <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/28/bomb-attack-tourist-bus-giza-pyramids-egypt> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴⁶ HASSAN, Ahmed M. et al.: Blast injures South African tourists near Egypt's Giza pyramids; 2019., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security/blast-injures-south-african-tourists-near-egypts-giza-pyramids-idUSKCN1SP0E2> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

pontosan ki robbantott. Illetve, mivel véleményem szerint az ellenőrzőpontok sem tudták meggátolni a terroristák mozgását, ezért a műemlékek közelében további merényletekre lehet számítani.

2017-ben újabb terület került a terrorellenes műveletek kereszttüzébe. Ez pedig Egyiptom nyugati területe, ami a Líbiával közös határt, és az attól keletre elterülő sivatagos térséget jelöli. A hadsereg korábban is igyekezett ellenőrzése alá vonni a térséget, mivel közel feküdt a líbiai határhoz, és valószínű volt, hogy a terroristák és a bűnözői csoportok kihasználva a polgárháborút, átjöhetnek Egyiptomba is. Az elmúlt néhány évben is történtek merényletek a nyugati országrészben. 2013-ban autóba rejtett pokolgéppel megpróbálták megölni a belügyminisztert, sikertelenül.⁴⁷ Ugyanezzel a módszerrel végeztek két év múlva az államügyésszel. A hadsereg emiatt fokozott ellenőrzést alkalmazott a térségben, amelynek egy szerencsétlen epizódja is volt 2015-ben. Az egyiptomi hadsereg tévedésből mexikói turistákat ölt meg, miután a buszuk a nyugati határszakasznál egy katonai ellenőrzőpont felé tartott.⁴⁸ Ezután a területről nem sok hírt lehetett hallani, vélhetően a hadsereg igyekezett korlátozni a hírek szivárgását. Újságírók például nem utazhatnak ebbe a térségbe. Azonban 2017. október 21-én támadás ért egy rendőrségi konvojt Bahariya-oázisban, a nyugati sivatagban. A rajtaütésben 10 rendőrtiszt és 34 rendőr vesztette életét, többeket a szélsőségesek elhurcoltak. A támadásért a későbbiekben az Anszár al-Iszlám nevű szervezet vállalta a felelősséget.⁴⁹ A szervezet valószínűleg az Al-Kaidával állhat kapcsolatban, és 2014-ben alakulhatott Líbiában. Ugyanis a csoport parancsnoka nem volt hajlandó hűséget esküdni az Iszlám Államnak. Itt kaphattak kiképzést, ezután pedig Egyiptomba jöhettek a határon keresztül. Egyébként az október 21-én végrehajtott támadás jelentős szervezetségről, pontosságról, és magas színvonalú végrehajtásról árulkodik. Ez arra enged következtetni, hogy a szervezetben volt egyiptomi katonák is vannak. A támadás után a hadsereg igyekezett kiszabadítani a rendőröket, és csökkenteni a szervezet műveleti képességét. Emiatt lerohanták a csoport vélhető rejtékhelyeit, kiszabadították a túszoikat, és több szélsőséggel végeztek. Így viszont jelentősen csökkent a szervezet műveleti tevékenysége, noha Líbiából számíthatnak utánpótlásra. A Nyugat-egyiptomi sivatagot az al-Kaida és az Iszlám Állam is egyaránt használja, mert embereket és felszerelést tudnak becsempészni az országba.⁵⁰ A terület nagy része lakatlan, emiatt műveleti szempontból ideális. Több domb és barlang is található rajta, ezért megfelelő az emberek és a felszerelés rejtéséhez, és a rajtaütések végrehajtásához. A hadsereg számára viszont rendkívül nehezen ellenőrizhető. Jelenleg az egyiptomi szárazföldi erők több hadosztálya

⁴⁷ KIRKPATRICK, David D. et al.: Egypt's Interior Minister Survives Assassination Attempt; 2013. <https://www.nytimes.com/2013/09/06/world/middleeast/egypts-interior-minister-survives-attack.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴⁸ Mexican tourists killed by Egyptian security forces; 2015., <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34241680> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁴⁹ MARKEY, Patrick et al.: Egypt Western Desert attack exposes front outside Sinai; 2017., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security-sisi/egypt-western-desert-attack-exposes-front-outside-sinai-idUSKBN1D71QY> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁰ RAGHAVAN, Sudarsan: Militant threat emerges in Egyptian desert, opening new front in terrorism fight; 2018., https://www.washingtonpost.com/world/militant-threat-emerges-in-egyptian-desert-opening-new-front-in-terrorism-fight/2018/03/13/1b24e776-1653-11e8-930c-45838ad0d77a_story.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

tartózkodik a területen, és még így sem képesek azt lefedni. A szállítást azonban a Nyugat-libiai törzsek is segítik, akik részesednek a feketekereskedelemről.⁵¹

Egyiptom a terrorellenes megfontolások miatt aktívan beavatkozik a líbiai polgárháborúba, és támogatja Haftar tábornokot. Úgy vélik, hogy ő képes lesz egységet teremteni az országban, és megfékezi a terrrorszervezetek tevékenységét. Közben szeretnék az országból kiűzni a Muszlim Testvériséget is, amely helyet kapott a tripoli kormányban.⁵² Egyiptom tevékenysége főleg hírszerzési információk megosztására, fegyverszállításra és légi műveletekre korlátozódik.⁵³ A líbiai polgárháborúba az eddig általam feldolgozott források alapján nem küldött katonákat, bár lehet, hogy vannak, azonban a milíciákban kaptak helyet, vagy egyszerűen Haftar tábornok hadseregének egyenruháját viselik. Az egyiptomi légierő légitámaszpontok is végrehajt Líbiában, főként a dzsihadista célpontok ellen.⁵⁴ Bár nem olyan nagy intenzitással, mint az Egyesült Arab Emírátságok, vagy a másik oldalon Törökország. A két fél közötti katonai együttműködésre példa, hogy tavaly a Haftar tábornok vezette erők elfogták Hesham Ashmawy-t, az al-Mourabitun vezetőjét, akit átadtak Egyiptomnak. Az ország lefolytatta az eljárást vele szemben, halálra ítélték és kivégezték.⁵⁵ Egyiptom 2020-ban kezdett el egy kicsit aktívabban részt venni a líbiai polgárháborúban, miután Törökország bejelentette, hogy katonákat küld az országba. Eddig körülbelül 2500 török katona harcol az országban, illetve 2000 szír török zsoldost is az országba dobtak át.⁵⁶ Ezek az erők nemcsak harcolnak, hanem átképzik a tripoli milíciákat városi harcra. Így felborulni látszik az eddig Haftar erői által dominált katonai túlsúly, ezért Egyiptom is aktívabban vesz részt az országgal kapcsolatos béketárgyalásokon, és erősebben támogatja Haftar tábornok erőit. Ennek részeként Egyiptomban 50, Haftar erőjéhez tartozó, harci tapasztalatot szerzett katonát képeznek át tengeri katonai műveletekre. Ezzel szeretnék gátat szabni a török részről megvalósuló ember- és hadianyag ellátásnak. Eddig tehát ötven ember képzése zajlik, és hamarosan újabb ötven ember fog csatlakozni a kiképzéshez.⁵⁷

Közben a Sínai-félszigeten a kormányzat újabb művelet elindítását rendelte el. A Művelet a Comprehensive Military Operation in Sinai (Átfogó Katonai Művelet a Sínai-félszigeten) nevet kapta. Ennek elindítása mellett azután döntöttek, miután 40

⁵¹ Uo.

⁵² MAHMOUD, Khaled: Sisi's Ambitions in Libya; 2018., <https://carnegieendowment.org/sada/778477> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵³ DENTICE, Giuseppe: Egypt's Security and Haftar: al-Sisi's strategy in Libya 2017., <https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/egypts-security-and-haftar-al-sisis-strategy-libya-16284> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁴ ABOULENEIN, Ahmed et al.: Is Egypt bombing the right militants in Libya? 2017., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security-analysis/is-egypt-bombing-the-right-militants-in-libya-idUSKBN18R2GE> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁵ Szn.: Egyptian officer-turned-extremist Hesham Ashmawy executed: Military, 2020., <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2020/03/04/Egyptian-officer-turned-extremist-Hesham-Ashmawy-executed-Military> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁶ HARCHAOU, Jalel: The Libyan Civil War Is About to Get Worse; 2018., <https://foreignpolicy.com/2020/03/18/libyan-civil-war-about-get-worse/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁷ Egypt, UAE establish Libya naval commando squad to fight Turkey, 2020., <https://www.middleeastmonitor.com/20200309-egypt-uae-establish-libya-naval-commando-squad-to-fight-turkey/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

fegyveres a Sínai Vilajettől megtámadta a szúfi al-Rawda mecsetet a pénteki ima alatt. A támadásban 311-en haltak meg, és több száz ember megsebesült.⁵⁸ Ezért az egyiptomi kormány egy összhaderőnemi műveletet tervezett el, amelyben a hadsereg, a haditengerészet, a rendőrség, és a határőrség együttes fellépésével igyekeztek eliminálni a terrorszervezeteket. Ilyen összhaderőnemi fellépésre korábban nem volt példa.⁵⁹ Másrészt abból a szempontból is újdonságot jelentett, hogy nemcsak a Sínai-félszigeten, hanem a Nílus-deltában és a nyugati, sivatagos területen is párhuzamosan folytak a katonai tevékenységek. Ezzel szerették volna a terroristák utánpótlását gátolni, és több irányból nyomás alá helyezni őket.⁶⁰ A művelet 2018. február 9-én kezdődött, előtte a hadsereg igyekezett elfoglalni a megindulási terepszakaszt, és lezárni a közlekedési csomópontokat, ezzel csökkentve a terroristák mozgását. A művelet jelentős médiavisszhangot kapott, mivel az egyiptomi hadsereg a sikereket kommunikálta a társadalom felé. Ezek a hírek pozitívak voltak, mivel a hadsereg közölte, hogy 464 terroristával végeztek, és 7491 főt tartóztattak le.⁶¹ Azonban a számok sok szakértőnek szemétszúrta, tekintve, hogy jóval magasabbak voltak, mint ezeknek a szervezetnek a becsült tagsága. Így pedig felmerült a gyanú, hogy ezen emberek nem mindegyike lehet terrorista. Így megint előtérbe került a törvényen kívüli gyilkosságok kérdésköre. Táplálta az ezzel kapcsolatos aggályokat az is, hogy 2019 elején két nő felismerte a fiait a hadsereg által publikált fényképről, ahol lelőtt terroristákat mutattak be. Azt állították, hogy a hadsereg letartóztatta őket és a börtönben furcsa körülmények között eltűntek.

Az itt élő civilek számára a művelet jelentős terhet ró. Amiatt, hogy csökkentették a terroristák utánpótlását, a hadsereg kijárási tilalmat rendelt el a térségben, és zárta az élelmiszer ellátást. Emiatt 420.000 ember maradt szegénységben, és képtelenek megfelelő élelmiszerhez jutni.⁶² Az emberek nem mehetnek gyógyszertárba, nem kaphatnak gázt, mivel a hadsereg ezeket a szolgáltatásokat is felfüggesztette. Az élelmiszerellátást és az alapvető javakat is a hadsereg biztosítja. Közben a hadsereg ütközőzónákat alakított ki a határ mentén, hogy így akadályozzák a fegyvercsempészetet. Emiatt több ezer házat romboltak le, és az itt lakó családok elvesztették az otthonukat, kormányzati támogatásra nem számíthatnak. Több házat azért romboltak le, mert ott terroristákat és bűnözőket sejtettek. A hadsereg igyekszik az internetet is korlátozni, azonban a terrorszervezetek mindig képesek azt használni kommunikációs célokra, míg az emberek nem képesek az alapvető szolgáltatásokat igénybe venni (bankszektor).⁶³

⁵⁸ YOUSSEF, Nour: Motives in Egypt's Deadliest Terrorist Attack: Religion and Revenge; 2017., <https://www.nytimes.com/2017/12/01/world/middleeast/egypt-sinai-mosque-attack.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁵⁹ MOHAMAD, Amer: Superficial Gains, but No Lasting Success in Sinai 2018; 2019. <https://timep.org/commentary/analysis/superficial-gains-but-no-lasting-success-in-sinai-2018/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁶⁰ SHAY, Saul: Egypt's Comprehensive Operation Sinai 2018: One Year On, <https://www.israeldefense.co.il/en/node/37642>; 2019. (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁶¹ MOHAMAD i. m.

⁶² Between Death And Besiege – An Overview Of The Situation For Local Residents In Sinai Since The Beginning Of The Comprehensive Operation In February 2018 jelentés; 2019., <https://egyptianfront.org/wp-content/uploads/2019/05/Between-Death-and-Besiege.2.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁶³ Uo.

Azonban a terroristák műveleteit nem sikerült megállítani, azok továbbra is folytatódtak. A hadsereg intézkedései miatt ezek száma havi tizennyolcra csökkent. A művelet ideje alatt eddig 204 támadás került végrehajtásra.⁶⁴ Ezek a merényletek a korábban alkalmazott taktikák alapján kerültek végrehajtásra, bizonyos támadások pedig ezeket a taktikákat kombinálták. A sejtek tevékenysége a félsziget egészére kiterjedt, ennek több fajtája volt, az orgyilkosságtól kezdve az ellenőrzőpontok támadásáig, emberrablásokig és az öngyilkos merényletekig. A művelet kezdete után nem sokkal érte támadás a 101. dandár parancsnokságát. Az elkövetők könnyű kézfegyverekkel hajtották végre a csapást, majd miután elérték a parancsnoki épületet, felrobbantották magukat. 2018. április 14-én támadás érte a Qasima laktanyát a félszigeten. Az elkövetőknek sikerült felfeszíteni a drótkerítést így jutottak be, majd könnyű kézfegyvereket és öngyilkos merényletet alkalmazva hivatalos adatok alapján 8 katonát öltek meg. Azonban a helyi hírek szerint az áldozatok száma elérte a 20 főt.⁶⁵ A terroristák nemcsak ellenőrzőpontok, laktanyák, hanem törzsi vezetők, de a kormányzat, a hadsereg tagjai ellen is követtek el támadásokat. Az egyik ilyen támadásra példa Hasszen al-Husszeini tábornok, az egyiptomi erők helyi parancsnoka elleni merénylet, amelynek során a tábornok konvoját támadták meg.⁶⁶ A tábornok megsérült, viszont a vezérkari főnöke meghalt a merénylet során. Jellemző taktika a térségben, hogy a Sínai Vilajet is állít fel ellenőrzőpontokat, általában El-Arishtól nyugatra. Ők is ellenőrzik a személyi okmányokat, és ha katonákat vagy rendőröket találnak, azonnal kivégzik őket. Előfordul, hogy a terroristák a hadsereg egyenruhájában hajtanak végre merényleteket. A művelet jelenleg két éve tart kézzelfogható eredmény nélkül. Az eddig célkitűzéseket nem sikerült végrehajtani, csak a terrortámadások intenzitását tudták csökkenteni.⁶⁷ Bár a terrrorszervezetnek sikerült jelentős veszteséget okozni, ezzel kisebbekké és még észrevétlenebbé váltak. A mozgásuk könnyebbé vált, gyorsan tudnak átcsoportosulni és máshol lecsapni. Közben a kis taglétszám növelte a titoktartást, ami a műveletek felderíthetőségének csökkenését eredményezte. A szervezetek nagyjából azonos műveleteket hajtanak végre, így lényegében lehetetlenné vált a megkülönböztetésük. Kivételt képez a Sínai Vilajet, amelynek eszköztárában az Iszlám Állam „franchise”-hoz való csatlakozáskor megjelent az öngyilkos merénylet, amelyet valószínűleg a külföldről érkező harcosok terjesztettek el a szervezetben. A hadseregnek továbbra sem sikerült megnyernie a lakosság szimpátiáját, mivel kemény eszközöket alkalmaznak velük szemben, mindenfajta indok nélkül. A műveletben a lakosságot ráadásul teljesen elzárták az alapvető életvitelhez szükséges eszközöktől, ami a helyieket a hadsereg ellen fordította. Erre egyébként példa, hogy Sziszi elnök 2018-as újráválasztásakor a félsziget lakosságának csak 40%-a ment el szavazni.⁶⁸

⁶⁴ MOHAMAD i. m.

⁶⁵ BASSIL, Annabel: Non-international armed conflict to continue in Sinai? jelentés, 2019. p. 4., <https://www.geneva-academy.ch/joomlatoools-files/docman-files/Non-International%20Armed%20Conflict%20To%20Continue%20In%20Sinai%20.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁶⁶ MOHAMAD i. m.

⁶⁷ If You Are Afraid for Your Lives, Leave Sinai!, 2019., <https://www.hrw.org/report/2019/05/28/if-you-are-afraid-your-lives-leave-sinai/egyptian-security-forces-and-isis> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

⁶⁸ UNDERWOOD, Alexia: Sisi won Egypt's election. That doesn't mean he's safe; 2018., <https://www.vox.com/2018/3/26/17033030/egypt-elections-results-sisi-president-trump> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

Főbb megállapítások

Az egyiptomi biztonsági erőknek az ország területén aszimmetrikus kihívásokkal kell szembenéznük. Ezek több, különböző, kisebb-nagyobb szervezettől érkeznek, amelyek nem állnak egymással szoros kapcsolatban, bár az ideológiájukban található hasonlóság. Ezek a csoportok a hadsereg megdöntését tekintik feladatuknak, amihez korlátozott erőforrásokkal rendelkeznek. Emiatt olcsó eszközöket használnak, és ezzel igyekeznek maximális pusztítást végezni az ellenség között. A csoportok nagy része kétfajta módszert használ: pokolgépes merényleteket és orgyilkosságokat. Így koncentrált és pontos csapásokat hajthatnak végre, másrészt a lakosság veszteségeit is csökkenthetik. A Sínai-félszigeten jellemzőbb inkább az öngyilkos merénylet, és csak a Sínai Vilajet hajtja végre azokat. A csoport elődszervezete korábban szintén az előző kettő eszközt alkalmazta, amit az egyiptomi szervezetek sajátjának tekinthetünk. A csoport csak az Iszlám Államnak adott hűségesküje után állt át az öngyilkos merényletekre. Ez a külföldi harcosok érkezésének köszönhető, és annak, hogy ezek a személyek a vezetésbe is bejutottak és el tudták fogadtatni a módszert. Elmondható az is, hogy a szíriai harcosok megjelenése a Sínai Vilajetben változást hozott a műveletek végrehajtása tekintetében. Amíg a többi csoport egy művelet alatt egy eszközt használ (például a pokolgépes merénylethez nem társul gépfegyveres küzdelem), addig a Sínai Vilajet igyekszik a rendelkezésére álló eszközök kombinációjával sikert elérni (gépfegyveres támadás, majd öngyilkos merényletek alkalmazása), amelyet Szíriában is láthattunk. A Sínai Vilajet rugalmasnak mondható a műveletek tervezésekor, és újabb eszközöket is képes használatba állítani, ha a támadás megkívánja (egyiptomi katonai egyenruha használata). Bár jelentős veszteséget könyvelhetett el az elmúlt években a hadsereg műveletei következtében, de még mindig jelentős erőt képvisel, és a kevesebb tag előnyt jelent a mozgásszabadság és a műveleti rugalmasság tekintetében. Az Iszlám Állam térszűrése azonban a csoport gyengülését hozta magával, és az al-Kaida ezt kihasználva kíván terjeszkedni az országban és Afrikában is. Mivel az Iszlám Állam jelentős, több irányból érkező nyomásnak van kitéve, ezért kérdéses, hogy mennyire lesz képes majd ellenállni az al-Kaida tevékenységének. Véleményem szerint az al-Kaida térnyerése lassú lesz, tekintettel arra, hogy az Iszlám Állam ellen folytatott terrorellenes műveletek őket is éri, másrészt már nem ők az elsősorú terrorista csoport a Közel-Keleten. Így nincsenek annak az erőfölénynek a birtokában, amivel ezt gyorsan elérhetik. Jelenleg a Sínai Vilajet gyengülését más szervezetek használják arra, hogy minél több toborzandó tagot hódítsanak el a szervezettől. Kérdéses, hogy a Sínai Vilajet az erősödő nyomás és az Iszlám Állam visszaszorulása és kudarcai után is képes lesz-e új tagokat verbuválni.

A haderő műveletei

A következő alfejezetben szeretnék pár szót szólni a hadsereg műveleteiről. Ezekről elmondható, hogy rugalmatlanok, és az évek alatt kevés újítást hajtottak végre rajtuk. A műveletek alatt igyekeztek áteresztő pontokkal és a tüzérső koncentrációjával (bombázások, harckocsik alkalmazása) véget vetni a terrorcsoportok támadásainak, ami nem volt sikeres. Az aszimmetrikus hadviselés elleni védekezés egyik sarokpontja a lakosság megnyerése. Ebben a hadsereg jelentős hibákat követett el, ami nem segítette a terrorellenes küzdelmeket. Házakat

romboltak le, erőszakkal költöztették ki a lakosságot, letartóztatásokat hajtottak végre. Ám a kapcsolat ezen személyek és a terrorcsoportok között nehezen volt bizonyítható. Jelentős probléma a műveletek során a törvényen kívüli gyilkosságok elkövetése, amely kérdőjelbe teszi a műveletek sikerességének mértékét.

Következtetések

A hadsereg eddig tehát főleg katonai eszközökkel igyekezett megoldani a problémát. A politikai, és gazdasági megoldások csak az utóbbi években kerültek napirendre, és csak most kezdték el őket integrálni a műveletekbe, ezért még kézzelfogható eredmény nem látható. Jelentős probléma még a hírszerzési eszközök elégtelensége és megbízhatatlansága, ami jelentős emberéletekbe került. Ráadásul a rendőrség és a hadsereg műveletei nincsenek megfelelően összehangolva, és párhuzamosan zajlanak, emiatt az eredmények sem egészítik ki egymást. Megfigyelhető, hogy a városokban inkább rendőrségi, a Sínai-félszigeten pedig a hadsereg műveletei dominálnak. Valószínűleg azért, mert a városokban a rendőri erők jobban kiismerik magukat, és megfelelőbb eszközök állnak a rendelkezésükre, mint a hadseregnek. A városokban viszont ügyelniük kell az emberéletek megóvására, mivel a kisebb szervezetek tagjai az emberek között élnek, és a tűzharcba az egyiptomi polgárok is bekerülhetnek. Valamint a városok nem a periférián vannak, mint a Sínai-félsziget, így egy sikertelen művelet azonnal a hírekbe kerülhet, rontva ezáltal a biztonsági erők megítélését.

Felhasznált irodalom:

- ABOULENEIN, Ahmed et al.: Is Egypt bombing the right militants in Libya? 2017., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security-analysis/is-egypt-bombing-the-right-militants-in-libya-idUSKBN18R2GE> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Allegiance to ISIS: Egypt's Ansar Beit al-Maqdis Pledges Support; 2014., <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/allegiance-isis-egypts-ansar-beit-al-maqdis-pledges-support-n246741> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- AMAN, Ayah: Egypt's youth turn to Islamic State; 2014., www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/11/egyptyouth-turn-to-islamic-state-peaceful-brotherhood.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- At least 54 police killed during raid in Egypt, according to officials, 2017., <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/21/police-killed-raid-cairo-officials-egypt> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- BASSIL, Annabel: Non-international armed conflict to continue in Sinai? jelentés, 2019. p. 4., <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Non-International%20Armed%20Conflict%20To%20Continue%20In%20Sinai%20.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

- EL-BEHAIRY Nouran: Egyptian armed forces announce results of “Operation Sinai”, 2012.
<https://www.dailynewssegypt.com/2012/09/08/egyptian-armed-forces-announce-results-of-operation-sinai/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- BERGLUND, Christopher et al.: What is (not) asymmetric conflict? From conceptual stretching to conceptual structuring, in *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 2019. pp. 87-98.,
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17467586.2019.1680855> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Between Death And Besiege – An Overview Of The Situation For Local Residents In Sinai Since The Beginning Of The Comprehensive Operation In February 2018 jelentés; 2019., <https://egyptianfront.org/wp-content/uploads/2019/05/Between-Death-and-Besiege.2.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- BUFFALOE, David L.: Defining asymmetric warfare;
<https://www.ausa.org/publications/defining-asymmetric-warfare>; 2006. (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- CUMMINGS, Ryan: What Is the Hasam Movement?, 2017.
<https://institute.global/policy/what-hasm-movement> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- DENTICE, Giuseppe: Egypt’s Security and Haftar: al-Sisi’s strategy in Libya 2017., <https://www.ispionline.it/it/publicazione/egypts-security-and-haftar-al-sisis-strategy-libya-16284> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- DENTICE, Giuseppe: The Geopolitics of Violent Extremism: The Case of Sinai; 2018. pp.18-19., <https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2018/02/EuroMeSCo36-Geopolitics-of-Violent-Extremism.-The-Case-of-Sinai.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- DRAA, Ahmed Abu: Safe haven: Mount Halal is said to be the refuge for Sinai militants; 2012. <https://egyptindependent.com/safe-haven-mount-halal-said-be-refuge-sinai-militants/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Egypt border guards killed in Sinai attack, 2012.,
<https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/201285183958163902.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Egypt kills militants, seizes weapons in Sinai offensive; 2012.
<https://edition.cnn.com/2012/09/08/world/africa/egypt-sinai/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Egypt, UAE establish Libya naval commando squad to fight Turkey, 2020.,
<https://www.middleeastmonitor.com/20200309-egypt-uae-establish-libya-naval-commando-squad-to-fight-turkey/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Szn.: Egyptian air strikes in Libya kill dozens of Isis militants 2015.,
www.theguardian.com/world/2015/feb/16/egypt-airstrikes-target-isis-weapons-stockpiles-libya (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

- Szn.: Egyptian officer-turned-extremist Hesham Ashmawy executed: Military, 2020., <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2020/03/04/Egyptian-officer-turned-extremist-Hesham-Ashmawy-executed-Military> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- GENTRY, Chris: The Sinai Insurgency, Part 1: An Introduction; 2018. <https://international-review.org/the-sinai-insurgency-part-1-an-introduction/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- GOLD, Zack: The Egypt-Gaza Buffer Zone: More Harm than Good for Sinai Security, 2014., www.inss.org.il/publication/the-egypt-gaza-buffer-zone-more-harm-than-good-for-sinai-security (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Gold, Zack: Sinai Tribes: Between the Egyptian State and the Islamic State; 2015., www.inss.org.il/publication/sinaitribes-between-the-egyptian-state-and-the-islamic-state/ (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Gunmen attack Sinai HQ of MFO peacekeeping force, four injured; 2012. <https://www.timesofisrael.com/gunmen-attack-sinai-headquarters-of-mfo-peacekeeping-force-several-reported-killed/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- HARCHAOU, Jalel: The Libyan Civil War Is About to Get Worse; 2018., <https://foreignpolicy.com/2020/03/18/libyan-civil-war-about-get-worse/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- HASSAN, Ahmed M. et al.: Blast injures South African tourists near Egypt's Giza pyramids; 2019., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security/blast-injures-south-african-tourists-near-egypts-giza-pyramids-idUSKCN1SP0E2> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- HORTON, Michael: Why Egypt's Nationalist Hasm Movement Could Gain Greater Traction; 2017., <https://www.refworld.org/docid/590c33bf4.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- HUFFMAN, Tyler: Sinai security stymied by continued terrorist attacks; 2015. www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/04/egypt-wilayat-sinai-salafist-jihad-attack-photos.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- HUSSEIN, Walaa: Homemade bombs widespread in Egypt; 2014. www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/02/egypt-violence-spread-homemade-bombs.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Szn.: If You Are Afraid for Your Lives, Leave Sinai!, 2019., <https://www.hrw.org/report/2019/05/28/if-you-are-afraid-your-lives-leave-sinai/egyptian-security-forces-and-isis> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Szn.: IS affiliate releases footage of 'religious policing' in Sinai, 2020., <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2017/3/30/is-affiliate-releases-footage-of-religious-policing-in-sinai> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- KATZ, Yaakov: Egypt launches massive operation to control Sinai; 2011. <https://www.jpost.com/defense/egypt-launches-massive-operation-to-control-sinai> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)

- KERSHNER, Isabel: Israel Asks Egypt to Remove Tanks From Sinai; 2012., <https://www.nytimes.com/2012/08/22/world/middleeast/israel-asks-egypt-to-remove-tanks-from-sinai.html?ref=middleeast> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- KHALED, Osama: Special forces deployed to Sinai to restore security; 2011. <https://www.egyptindependent.com/special-forces-deployed-sinai-restore-security/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- KIRKPATRICK, David D. et al.: Egypt's Interior Minister Survives Assassination Attempt; 2013. <https://www.nytimes.com/2013/09/06/world/middleeast/egypts-interior-minister-survives-attack.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- KISS Álmos Péter: Átvihetőek-e az aszimmetrikus hadviselés tapasztalatai? Hadtudomány, 2009. évi elektronikus szám, p. 2., http://mhht.eu/hadtudomany/2009/2009_elektronikus/2009_e_8.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- LELE, Ajey: Asymmetric Warfare: A State vs Non-State Conflict, Oasis, 2014. július-decemberi szám, p.107, [file:///C:/Users/Asus/Downloads/Dialnet-AsymmetricWarfare-5134877%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/Dialnet-AsymmetricWarfare-5134877%20(1).pdf) (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- LONG, David E.: Countering Asymmetrical Warfare in the 21st Century: A Grand Strategic Vision; 2007. p.3., <https://www.hSDL.org/?view&did=487275> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)
- MAGDY, Muhammad: Why is IS targeting Copts in Sinai? 2017., <https://www.al-monitor.com/pulse/fa/originals/2017/03/egypt-sinai-islamic-state-killing-copts-christians.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- MAHER, Hatem et al.: UPDATED: Egyptian troops strike hard in North Sinai after multiple attacks; 2012., <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/49906/Egypt/Politics-/UPDATED-Egyptian-troops-strike-hard-in-North-Sinai.aspx> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- MAHMOUD, Khaled: Sisi's Ambitions in Libya; 2018., <https://carnegieendowment.org/sada/778477> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- MANSOUR, Muhammad: Operations Against Hasam Continue but Security Forces Still Face Challenges; 2019., <https://jamestown.org/program/operations-against-hasm-continue-but-security-forces-still-face-challenges/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- MARKEY, Patrick et al.: Egypt Western Desert attack exposes front outside Sinai; 2017., <https://www.reuters.com/article/us-egypt-security-sisi/egypt-western-desert-attack-exposes-front-outside-sinai-idUSKBN1D71QY> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- Mexican tourists killed by Egyptian security forces; 2015., <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34241680> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

- MOHAMAD, Amer: Superficial Gains, but No Lasting Success in Sinai 2018; 2019. <https://timep.org/commentary/analysis/superficial-gains-but-no-lasting-success-in-sinai-2018/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- MYERS, Steven Lee et al.: After Sinai Attack, U.S. and Egypt Step Up Talks on Security; 2012. <https://www.nytimes.com/2012/08/12/world/middleeast/egypt-and-us-step-up-talks-on-security-assistance.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- NAWARA, Wael: Egypt: Competing for Corpses; 2013., www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/egypt-competingcorpses.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- RAGHAVAN, Sudarsan: Militant threat emerges in Egyptian desert, opening new front in terrorism fight; 2018., https://www.washingtonpost.com/world/militant-threat-emerges-in-egyptian-desert-opening-new-front-in-terrorism-fight/2018/03/13/1b24e776-1653-11e8-930c-45838ad0d77a_story.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- RESPERGER István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra; In: RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, Kis háborúk nagy hatással; Zrínyi Kiadó Budapest, 2014. p. 27. ISBN 9789633275924
- RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok; Honvédségi Szemle, 2017/1. p. 27., https://honvedelem.hu/files/files/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_ad_hato_valaszok.pdf Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- Rights group: 3,185 extrajudicial killings in Egypt since 2013; 2019., <https://www.middleeastmonitor.com/20190704-rights-group-3185-extrajudicial-killings-in-egypt-since-2013/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- SALEM, Ahmed: The Re-emergence of Jund al-Islam: A new chapter in the conflict between al-Qaeda and ISIS; 2017., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-re-emergence-of-jund-al-islam-a-new-chapter-in-the-conflict-between-al-qaeda-and-isis/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- SCHWEITZER, Yoram: Egypt's War in the Sinai Peninsula: A Struggle that Goes beyond Egypt; 2015., www.inss.org.il/index.aspx?id=4538&articleid=8667 (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- SCHWEITZER, Yoram: The Weakening of Wilayat Sinai, www.inss.org.il/publication/the-weakening-of-wilayat-sinai/ 2016., (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- SHAY, Saul: Egypt's Comprehensive Operation Sinai 2018: One Year On, <https://www.israeldefense.co.il/en/node/37642>; 2019. (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

- Szn.: Sinai Conflict Analysis; 2017., p. 3., [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20\(new%20K4D%20template\).pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/049%20Sinai%20Conflict%20Analysis%20(new%20K4D%20template).pdf) (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- Szn.: Six Sinai attack suspects arrested Friday; 2012., <https://www.egyptindependent.com/six-sinai-attack-suspects-arrested-friday/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés új lehetőségei; PHD-értekezés, 2012. pp. 12-34., <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/9570/Somkuti%20B%C3%A1lint%20%C3%A9rtekez%C3%A9s?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- STACK, Liam: Islamists Blamed for Uptick in Sinai Violence After Morsi's Ouster; 2013., <https://thelede.blogs.nytimes.com/2013/07/17/islamists-blamed-for-uptick-in-sinai-violence-following-morsis-ouster/?mtrref=www.google.hu&assetType=PAYWALL> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- STERN, Moran: The Reality of Israel–Egypt Relations; 2016., www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-reality-of-israel-egypt-relations (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)
- Szn.: Strategic Vision; p. 3., <https://www.hsd.org/?view&did=487275> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)
- TSUCHIYA, Ichiki: Poverty in Egypt during the 2000's, Interim report for the Household Expenditures Patterns in the 2000's; IDE-JETRO, 2016. p. 2., https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Publish/Download/Report/2015/pdf/C11_ch4.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- UNDERWOOD, Alexia: Sisi won Egypt's election. That doesn't mean he's safe; 2018., <https://www.vox.com/2018/3/26/17033030/egypt-elections-results-sisi-president-trump> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)
- VEST, Jason: Fourth-generation Warfare; 2001., <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/12/fourth-generation-warfare/302368/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- WATANABE, Lian: Sinai Peninsula – from Buffer Zone to Battlefield, CSS Analyses in Security Policy; 2015. február, p. 2., <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse168-EN.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 24.)
- VERWEIJ, Desirée – VAN BAARDA, Ted: The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare, Counter-terrorism, Democratic Values and Military Ethics; Martinus Nijhoff Publishers, 2009. p. 397.
- WORTH, Robert F.: A Familiar Role for Muslim Brotherhood: Opposition; 2013., www.nytimes.com/2013/07/29/world/middleeast/egypts-muslim-brotherhood-back-on-painful-ground.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 25.)

- YOUSSEF, Adham: Egypt: bomb attack on tourist bus near Giza pyramids kills at least four people; 2018., <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/28/bomb-attack-tourist-bus-giza-pyramids-egypt> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- YOUSSEF, Nour: Bomb at Checkpoint in Cairo Area Kills 6 Police Officers; 2016., <https://www.nytimes.com/2016/12/09/world/middleeast/cairo-giza-bomb.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)
- YOUSSEF, Nour: Motives in Egypt's Deadliest Terrorist Attack: Religion and Revenge; 2017., <https://www.nytimes.com/2017/12/01/world/middleeast/egypt-sinai-mosque-attack.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 26.)

I. Bevezetés

A terrorizmus célja a káosz. A rettegés előidézése, nyomás gyakorlása a kormányokra, a biztonságérzet megszüntetése, a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság érzésének keltése. A kiinduló motiváció többféle lehet¹:

1. Ideológiai indíttatású terrorizmus – célja: politikai előnyök elérése érdekében a társadalom destabilizálása, ill. hatalomátvétel.

- *szélsőbaloldali*: a kommunista frazeológia hatásos jelszavainak és jelképeinek (vörös csillag, sarló, kalapács, AK 47-es géppisztoly) használata jellemzi tevékenységüket (pld. a német Vörös Hadsereg Frakció – RAF, az olasz Vörös Brigádok, a perui Fényes Ösvény);
- *szélsőjobboldali*: sovinizmus, fajgyűlölet, fasizmus jellemzi (pld. az olasz Fekete Rend, a Ku Klux Klán);

2. Etnikai, faji, vallási terrorizmus – célja: egy nemzeti kisebbség vagy népcsoport politikai és területi függetlenségének elérése (pld. Ír Köztársasági Hadsereg – IRA);

3. Állami terrorizmus – lényege: a terrorszervezet valamely állam tudtával, engedélyével, segítségével, vagy annak megbízásából követ el merényleteket, célja – az állam által veszélyesnek tartott személyek, csoportok fizikai megsemmisítése, más államok destabilizálása (pld.: a lengyel titkosszolgálat meggyilkolta a rendkívül népszerű Jerzy Popieluszkó katolikus papot 1985-ben);

4. A „kiválasztottak” terrorizmusa – olyan küldetéstudattal rendelkező fanatikus személyek, akik személyiségükben betegek, de a magányosan végrehajtott tetteiket nagy körültekintéssel, magas intelligenciával tervezik meg és követik el (pld.: lépfene vírussal fertőzött levelek küldése az Amerikai Egyesült Államokban) 2001-ben.

A fenti törekvések hatékony eszköze lehet az ABV-anyagok alkalmazása terrorista akcióban.

II. A terrorizmusról általában

A terrorizmusnak általánosan elfogadott, minden helyzetre kétségek nélkül alkalmazható fogalommeghatározása nem létezik. Alex P. Schmid már 1983-ban

¹ DR. KANCAL Kitti: Terrorizmus egykor és ma – avagy a büntetőjog eszközei a terrorizmus elleni harcban; <https://ujbtk.hu/dr-kancsal-kitti-terrorizmus-egykor-es-ma-avagy-a-buntetojog-eszkozei-a-terrorizmus-elleni-harcban/> (Letöltés ideje: 2019. 05. 15.)

több mint 100 fogalmat gyűjtött össze², és az elmúlt 36 évben a terrorizmus rendkívül változatos módon, ragyogó kreativitással új utakat keresett magának.

Schmid önmaga az alábbi meghatározást adta: „*A terrorizmus a harc egy metódusa, amelyben véletlen vagy szimbolikus áldozatok szolgálnak az erőszak intézményesült célpontjaiként. Az intézményesült áldozatok közös csoporthoz tartoznak, vagy osztályos jellemzőkkel bírnak, amelyek kialakítják kiválasztásuk szempontjait. Az erőszak korábbi alkalmazása révén, avagy fenyegető és hihető erőszak által a csoporthoz, illetve osztályhoz tartozó egyedek a krónikus félelem állapotába kerülnek (terror). Ezen csoport vagy osztály tagjai, akiknek biztonságérzetét céltudatosan aláaknázzák, a terror célpontjai. (...) A harc ezen indirekt metódussal történő alkalmazása vagy azt célozza, hogy megbénítsa az áldozatot, annak érdekében, hogy zavart keltsen és/vagy engedményeket csikarjon ki; vagy azt, hogy a másodlagos célpontokat (például a kormányt) cselekvésre késztesse követeléseit illetően; vagy a közfigyelem felkeltésével megváltoztasson egy hozzáállást a metódus alkalmazóinak saját hosszú vagy rövid távú érdekeinek megfelelően.*”³

Az ENSZ BT állásfoglalása alapján:

Mindaz a bűncselekmény, amely arra irányul, hogy halált vagy súlyos testi sérülést okozzon civileknek és a harcokban részt nem vevőknek, vagy túszejtésre irányul, és amelynek természetéből és a körülményekből adódóan az a célja, hogy megfélemlítse a lakosságot, a lakosság egy csoportját vagy meghatározott személyeket, vagy arra kényszerítsen egy kormányt vagy nemzetközi szervezetet, hogy valamit megtegyen, vagy tartózkodjék valaminek a megtételétől.⁴

A nemzetközi szokásjog alapján a terrorizmus fogalmának három eleme különböztethető meg:

- (1) bűncselekmény elkövetése vagy az ezzel való fenyegetés,
- (2) a szándék hogy ez a cselekmény félelmet keltsen a lakosságban vagy közvetlenül, vagy közvetve arra kényszerítsen egy nemzeti vagy nemzetközi szervezetet, hogy valamely magatartást tanúsítson, vagy attól tartózkodjon,
- (3) a cselekmény foglalja magában a nemzetközi elemet.⁵

Benjamin Netanjau az alábbi fogalmazta meg: A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.⁶

² RADA Máttyás – VAJDA Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája; Külügyi szemle, 2010 tavasz, pp. 140-141.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_01_A_terrorizmus_elleni_kezd.pdf
(Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

³ Uo.

⁴ GYŰRŰ Attila: A terrorizmus fogalma a nemzetközi jogban;
http://epa.oszk.hu/02300/02363/00023/pdf/EPA02363_THEMIS_2015_jun_113-140.pdf
(Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

⁵ Uo.

⁶ DR. RESPERGER István: A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Dialog Campus, 2018. pp. 156–162. <https://akfi-dl.uni->

Dr. Resperger István Clausewitz háborúról alkotott fogalmával von párhuzamot a terrorizmus fogalmának meghatározásakor: Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: „*A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket akarataink teljesítésére kényszerítsük.*”, akkor a terrorizmus hasonló analógiára: A terrorizmus a terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében főként a polgári lakosságon erőszakos eszközökkel folytatott tevékenysége, abból a célból, hogy akaratukat az ellenfélre kényszerítsék.⁷

Mint látható, ugyanazt a területet rendkívül sok oldalról lehet megközelíteni, azonban ami mindenféleképpen közös az összes megfogalmazás tartalmi – és nem feltétlenül formai – részében, az az elrettentés, a félelemkeltés, a célok erőszakos úton való elérési szándéka és mindezek elkövetésének nyilvánosság elé tárása, ezzel a kormányzati szereplők a terrorista cselekményekre adott lakossági reakciók által keltett nyomás alá helyezése.

III. ABV⁸-terrorizmus

Mivel a terrorizmus önmagában is szélsőséges eszközöket alkalmaz, ezért nem megfelelő meghatározás az ABV-terrorizmust annak szélsőséges megnyilvánulásaként kategorizálni, de kétségtelenül a terrorizmus egy rendkívül súlyos következményeket okozó fajtája.

Bár jelenleg a terrorista akciókat főleg hagyományos robbanóeszközök alkalmazásával valósítják meg, számolni kell az ABV-anyagok jövőbeni felhasználásának kockázatával is. A fenyegetés és figyelemfelkeltés erőteljesebb lehet ebben az esetben a jelentősebb pszichológiai hatása okán.⁹

Az ABV-anyagok alkalmazása egy terrorista incidens kapcsán tehát kettős hatású.

Az ABV-anyagok hatásának általános jellemzőin túl további következmény a lakosság (saját erők) körében az a pszichológiai hatás, ami egyrészt a motivációra hat, másrészt úgy befolyásolja a közvéleményt, ami rendkívüli nyomás alá helyezi azt a kormányzati szereplőt, amelyik az ABV-anyagokat alkalmazó terrorista csoport által kívánt végállapot útjában áll. Ezt a hatást napjainkban erősíti az internet, a közösségi média, a támogató TV-társaságok, illetve az eseményekről

nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Nemzetbiztonsag_elmelete_a_kozszolgalatban.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 15.)

⁷ DR. RESPERGER István: A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői; *Hadtudományi Szemle*, 2016/3. p. 136.

http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_115-181.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

⁸ A rövidítés betűk szerinti megnevezése: Atom, Biológiai, Vegyi. Nemzetközi környezetben az ABV angol megfelelőjét (NBC-Nuclear, Biological, Chemical) felváltotta a CBRN (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear) ami már különválasztja az atomfegyverből és az iparból eredő, adott esetben akár alacsony intenzitású hasadóanyagokból fakadó radioaktivitást.

⁹ BEREK Tamás: ABV (CBRN) tűzseréscsoport, mint a biztonsági kihívásokra adott válasz-lépés; *Bolyai Szemle*, 2016/4., pp. 22-34., ISSN: 1416-1443, http://uni-nke.hu/uploads/media_items/bolyai-szemle-2016-04.original.pdf

beszámoló általános hírportálok, társaságok tevékenysége is, amelyek kapcsán az adott esemény híre világszerte gyorsan elterjed.

Az ABV-anyagok alkalmazásának tervezésekor azonban a terrorista szervezetnek számolnia kell azzal, amivel a kormányzatoknak is, ha egy háború során az ABV-fegyvereket kívánják alkalmazni: a politikai hatás. Legyen a cél elérésének igénye bármilyen megalapozott, ABV-fegyverek első alkalmazása esetén a végrehajtó kormányzatnak politikai, diplomáciai elszigetelődéssel kell számolnia. Ezt az analógiát követve kijelenthető, hogy az a terrorista szervezet, ami ABV-anyagok alkalmazása mellett hajtja végre a merényletet, az esetleges támogató kormányzatok (nyílt) támogatásának megszűnésével számolhat, illetve kockázatot egy ellene irányuló nemzetközi összefogást. ABV-anyagok alkalmazása esetén a szélsőséges szervezetet fordított figyelem globálissá válik, így az ellene folytatott harc érdekében bevont erőforrások megnövekednek. Amennyiben a szervezet szándéka valamely regionális vagy nagyhatalom támogatásának elnyerése, ez nem járható út. Természetesen, ha a szervezet már támogatott egy állam által, ez a visszatartó tényező megszűnik. Mindemellett el kell ismerni, hogy a terrorista cselekmények közös eredője a kiszámíthatatlanság, így a logikus gondolkodás és a humanitárius értékek sarkaiból történő kifordítása, amit alátámasztanak az ABV-anyagok (fegyverek) és a terrorizmus kapcsolatának későbbiekben ismertett történelmi példái. A védekezést hátráltatja a terrorizmus azon válfaja, amely különösebb konkrét cél nélkül, csak a pusztítás, a káosz előidézése érdekében hajtja végre akcióit, hiszen ebben az esetben sincs visszatartó erő az ABV-anyagok alkalmazásával szemben.

Az ABV-anyagok alkalmazási módszerei széles skálán mozoghatnak. A radioaktív anyagok alkalmazásakor lehetséges, hogy csak a műszerek jelezhetik a veszélyt. A mérgező anyagokkal történő szennyezésre, vagy a biológiai harcanyagok váratlan alkalmazására szinte csak következtetni lehet, de a védelem alapos megszervezésével csökkenthető a támadás kockázata.¹⁰

Az ABV-terrorizmus a továbbiakban a hármas felosztásnak alapján kerül tárgyalásra azzal a céllal, hogy a téma mélységi elemzése nélkül általános tájékoztatást nyújtson az adott területről.

Nukleáris terrorizmus

Ahogy a fejezet címe illetve a korábban említett angol CBRN rövidítés jelentése is alátámasztja, a területet ketté kell osztani nukleáris fegyver alkalmazására, illetve a hasadóanyag természetes radioaktív bomlásából fakadó hatásokat kihasználó önálló alkalmazására.

Napjainkban csekély annak az esélye, hogy terrorista szervezetek nukleáris fegyverekkel rendelkezzenek. Természetesen nem lehet kizárni a terrorista

¹⁰ GRÓSZ Zoltán – BEREK Tamás: ABV veszély elkerülésének rendszabályai; Bolyai Szemle, 2007/1., pp. 50-61., ISSN: 1416-1443
http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2007/1/04_Berek-Grosz.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 01.)

csoportok egy atomhatalom általi, politikai szinten el nem ismert támogatását, illetve egyéb módon a terrorista szervezetek birtokába kerülő nukleáris fegyverek lehetőségét. Jelenleg azonban a nukleáris fegyverek további proliferációjának még határt szabnak az annak kifejlesztése során felmerülő alapvető kihívások: a tervezés, illetve a tervek megléte, a megfelelő tisztaságú hasadóanyag beszerzése vagy előállítása, a fegyver technikai kialakítása, legyártása, illetve a megfelelő célbajuttató eszközök. A technológiai fejlődés azonban visszaszoríthatatlan. Ahogy a UAV¹¹-k alkalmazására az 1960-as évektől jellemzően katonai területen került sor, napjainkban már gyermekek is kezelnek a kereskedelmi forgalomban elérhető drónokat, úgy az urándúsítás technológiai kivitelezése is egyszerűbbé válhat a jövőben. Ez a lehetőség – összevetve azzal, hogy az időre felbukkanó szélsőséges teológiai vezetők a vallási tanításokat a saját céljaik elérése érdekében félreinterpretálják a tagok felé, így motiválva őket akár már gyerekkoruk óta az erőszakos cselekményekre – alátámasztja azt, hogy a nemzetközi szervezetek¹², államszövetségek már a technológia kifejlesztésének igényét is korlátozni kívánják.

Szükséges megemlíteni az iráni atomalku felmondását. Az Egyesült Államok 2018-ban kilépett az alkuból, és szankciókat vezetett be Irán ellen, mondván, Irán nem teljesíti a kötelezettségeit. Irán egy évvel az amerikai kilépést követően, 2019 májusában tájékoztatta a többi érintett országot (Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Kína és Oroszország), hogy szintén kilép az alkuból. Tóth Péter 2019. május 15-én adott nyilatkozata alapján „*amennyiben Iránt tényleg beakadályozzuk, hogy a saját súlyát és befolyását atomfegyverekkel támassza alá, akkor mindenki a környéken, aki ilyen nagyhatalom – Törökország vagy Szaiúd-Arábia, Egyiptom –, elkezd majd atomprogramokat bevezetni*”¹³

Felismerhető, hogy nyugat európai fogalmak szerint erkölcsileg rugalmasabb országok, illetve gyenge, korrupt kormányok atomprogramja rendkívüli globális biztonsági kockázatot jelent.

Legveszélyesebb cselekvési változatként – az alkalmazás diplomáciai hatásait, nemzetközi visszhangját elkerülve – a jövőben a kormányzatok elláthatják azon terrorista szervezeteket nukleáris fegyverekkel, amelyek közvetlenül, vagy akár közvetetten a céljaik elérése érdekében tevékenykednek. Tanulságos a vegyifegyver-alkalmazások példája Szíriában, ahol elegendő volt a szembenálló fél gyanúba keverése és máris kételyek merültek fel a felelőst illetően.

A radiológiai terrorizmust a fenti aspektusokhoz hasonlóan lehet megközelíteni. A radioaktív hasadóanyagok beszerzése – összehasonlítva egy kész nukleáris fegyver elérhetőségével – nagyságrendekkel könnyebb akár atomhatalom vagy jövőbeli atomhatalom által támogatott szervezetet vizsgálunk, akár önálló törekvést. A diplomáciai, politikai visszhang az alkalmazást követően ugyan még

¹¹ Unmanned Aerial Vehicle, pilóta nélküli légi jármű.

¹² Nukleáris fegyverkísérlet megtiltásáról szóló átfogó atomcsendszerződés elfogadásáról szóló 50/245 sz. ENSZ határozat (1996. szeptember 10.), illetve a Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty Organization, (CTBTO) mint ellenőrző szervezet. ENSZ, EU, illetve önálló államok elsősorban gazdasági szankciókkal sújtanak.

¹³ DOMANITS András: Tóth Péter: Irán atomprogramja arra jó, hogy felbátorítsa a szomszédokat; <https://infostart.hu/kulfold/2019/05/15/tal-as-peter-iran-atomprogramja-arra-jo-hogy-felbatoritsa-a-szomszedokat> (Letöltés ideje: 2019. 05. 15.)

mindig jelentős, de közel sem akkora, mint a nukleáris fegyverek esetében¹⁴, miközben a társadalom által a kormányzatra gyakorolt nyomása rendkívüli.

Az úgynevezett „piszkos bombák” alkalmazása során a radioaktív izotópot hagyományos robbanóanyaggal robbantva szennyezik a területet. A radioaktivitásból adódó káros hatása korlátozott, tömegek hatékony pusztítása az izotóppal nem várható, azonban a terület szennyezése, illetve az alkalmazás pszichológiai hatása jelentős.

A probléma jelentőségét alátámasztja a Nukleáris Terrorizmus Elleni Globális Kezdeményezés¹⁵ 2006-os megalakítása a társelnökként tevékenykedő USA és Oroszország által. Önkéntesen 88 ország és 6 nemzetközi szervezet a tagja. Célja, hogy globális képességeket fejlesszen a nukleáris terrorizmus megelőzése, észlelése valamint válaszreakciók végrehajtása érdekében¹⁶. A GICNT-nek három munkacsoportja van, amelyek a nukleáris felderítés és detektálás, a nukleáris törvényszéki vizsgálatok, illetve a reagálás és következménykezelés kihívásaival foglalkoznak. A GICNT gyakorlati együttműködéssel és képességfejlesztési tevékenységekkel támogatja a partnerek közötti információmegosztást, a nemzeti képességek fejlesztését, valamint segíti elő a hatékony eljárások és jó gyakorlatok megosztását ezen a területen¹⁷.

Vegyifegyverek

A közelmúlt terrorista akció azt mutatják, hogy a mérgező anyagokkal végrehajtani tervezett cselekmények során vegyi fegyver töltetként ismert anyagokat alkalmaztak.

A vegyi fegyverek előállítására nem kifejezetten költséges a nukleáris fegyverkezéshez képest, de egy átlagos vegyipari üzemben már találunk olyan anyagot, amelyet nagy mennyiségben alkalmazva egészségre káros vagy halálos környezetet tud létrehozni, zárt térben különösen.

Korábban úgy gondolták, hogy a vegyifegyverek fejlesztésének nehézségei nagy akadályokat jelentenek a nem állami szereplők általi használatukban. 2004-ben azonban a jordán Ammanban az al-Kaida által inspirált, vegyi töltettel kombinált

¹⁴ A nukleáris fegyver alkalmazásának visszhangját rendkívül jól mutatja az 1945. augusztus 06-án Hirosimára, illetve pár nappal később, augusztus 9-én Nagaszakira ledobott atombombák, amelyek a Szovjetunió által küldött hadüzenet mellett a Japán kapituláció fő okai voltak. Az alkalmazás kétségkívül lerövidítette a háború lezárását, azonban a szükségesség, a civil áldozatok okozta morális dilemma még 74 év elteltével a mai napig is viták tárgya.

¹⁵ Global Initiative To Combat Nuclear Terrorism, (GICNT)

¹⁶ US DEPARTMENT OF STATE: The Global Initiative To Combat Nuclear Terrorism; <https://www.state.gov/t/isn/c18406.htm> (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

¹⁷ Országos Atomenergia Hivatal: A Nukleáris Terrorizmus Elleni Globális Kezdeményezés (GICNT) magyarországi rendezvénye; 2018. 04. 19. <http://www.haea.gov.hu/web/v3/oahportal.nsf/web?OpenAgent&article=news&uid=1328A8833BB9F835C1258274004A0FB7> (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

robbanószerkezettel végrehajtani tervezett cselekményt sikerült megelőző csapással megakadályozni, ami megcáfolta ezt a nézetet.¹⁸

A félreértések elkerülése érdekében hangsúlyozni szükséges, hogy a mérgező harcanyagok körébe nem tartoznak az említett mérgező ipari anyagok, sőt, a klasszikus hatásmechanizmus-alapú felosztásba¹⁹ sem illeszthető be minden Veszélyes Ipari Anyag (VIA). Mindemellett a nem besorolható (pld. nem mérgező) VIA is alkalmazható terrorista akcióban. Elég csak arra gondolni, hogy a 2010. október 04-én bekövetkező vörösiszap-tragédia megítélése mennyiben változott volna akkor, ha az egy robbantás eredménye, amelyet követően egy szervezet a nyilvánosság elé lép a követeléscéljával.

A VIA esetében egyszerű beszerzés mellett az alkalmazás kivitelezése sem ütközik olyan problémákba, mint ami a nukleáris terrorizmus kapcsán felmerül. Megfelelő tartóedényben a szállítása nem okoz gondot, illetve lehetőség adódik a bináris alkalmazásra, két, önmagában veszélytelen összetevő elegyítését követően kerül létrehozásra az alkalmazásra szánt anyag.

Mindkét alkalmazásra találhatunk példát a közelmúltban.

1995. március 20. Magyarország labdarúgó válogatottja készült a Svájc elleni EB-selejtezőre, Japán partjainál egy sportbúvár 30 méter mélyen tenger alatti piramisokat fedezett fel, az Aum Shinrikyo vezette szekta pedig szarintámadást hajtott végre a tokiói metróban, különböző források szerint 11-19 ember halálát és ezrek sérülését okozva.²⁰

A szarin szerves fluorofoszfát-alapú idegméreg. Illékony, jól párolog, zárt térben gyorsan terjed, miközben a koncentrációja a zárt tér miatt kevésbé csökken. Nagy koncentrációban bőrön át, egyébként légutakon keresztül szívódik fel.

A szekta 1994-ben már végrehajtott egy támadást, de akkor nem bizonyították rájuk az elkövetést. Japánban nem jellemző a halálbüntetés alkalmazása, azonban a szekta vezetőjét és 12 tagját halálra ítélték, és több mint 20 évnyi halálosoron várakoztatás után 2018-ban kivégezték.

2018. március 04-én az angliai Salisburyben Szergej Szkripál, volt orosz kettősügynök, a lánya, valamint a helyszínre kikerülő rendőr idegméreg-mérgezést szenvedett el. Az eset kapcsán az OPCW²¹ is vizsgálatokat hajtott végre, amelyeket követően megerősítésre került Oroszország érintettsége a támadásban. 2018. szeptember 05-én a brit bíróság gyilkossági kísérletért és idegméreg használatáért megvádolt két orosz férfit, akik az elkövetés napján az áldozat lakásának közvetlen közelében CCTV-felvételeken láthatóak voltak, azonban a vizsgálat idején már

¹⁸ PELLÉRDI, Rezső – BEREK, Tamás: Redefining the CBRN risk assessment; AARMS, Vol 8. Issue12, pp. 159-172., 2009.

¹⁹ Hólyaghúzó, idegméreg, általános hatású, fojtó, pszichotoxikus, illetve bizonyos megközelítésben az ingerlő és a növényzetpusztító

²⁰ PLETCHER, Kenneth: Tokyo subway attack of 1995.
<https://www.britannica.com/event/Tokyo-subway-attack-of-1995> (Letöltés ideje: 2020. 08. 09.)

²¹ Organisation for Prohibition of Chemical Weapon, Vegyifegyver Tilalmi Szervezet

Oroszországban tartózkodtak. A brit miniszterelnök bizonyítottan tartja, hogy a két férfi az orosz katonai hírszerzés tagja. Az orosz külügyminisztérium nem ismerte el a vádakot, továbbá nem ismerte el azt sem, hogy a hírszerzés tagjai lennének az érintettek, és kiadásukat megtagadta. A vélt elkövetők szállodai szobájában Novicsok²²-nyomokat találtak a brit hatóságok, akik az ENSZ bevonását kezdeményezték az eset kapcsán.²³

Kim Jong Nam a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság örökös elnökének, Kim Jong Unnak a féltestvére volt, akiről egy ideig úgy tartották, hogy ő veszi majd át a teljhatalmat apjától. 2012-ben megjelent könyvében kifejtette, hogy akár reformokkal, akár reformok nélkül, de az észak-koreai rezsim megbukik. Namot a Kuala Lumpur-i repülőtéren 2017. február 13-án Vx²⁴-szel megmérgezték, aminek következtében 30 percen belül bekövetkezett a halála. A helyszínen további haláleset nem történt, így mindenképpen meg kell fontolni a lehetőségét annak, hogy bináris alkalmazással került az idegméreg az áldozatra²⁵.

Bioterrorizmus

Tömören összefoglalva, az ENSZ BT terrorizmusra vonatkozó fogalmát alapul véve, a bioterrorizmus a lakosság vagy egy bizonyos csoportja megfélemlítése céljából, biológiai ágensek alkalmazásával a civilek kárára elkövetett bűncselekmény.

A biológiai hadviselés kis túlzással egyidős a hadviseléssel. Ostromlott várakba ürülék vagy fertőző betegségben elhunytak maradványainak katapultozása²⁶, átadott települések/várak ásott kútjainak fertőzése, himlővírussal fertőztek pokrócainak ajándékba adása²⁷ egyaránt szerepelt a repertoárban.

A biológiai harcanyagok előállítása a nukleáris fegyverekhez képest nem költséges, hatékony, azonban tárolhatósága nem korlátlan, illetve az alkalmazását követően a terjedése nem kontrollálható. Vegyi fegyver esetén az időjárási jellemzők és az alkalmazott harcanyag behatárolja a lehetséges szennyezett területet, a biológiai fegyverek alkalmazásánál hasonló számítások jóval pontatlanabbak.

²² Novicsok: „Újonc” nevű, negyedik generációs, a Szovjetunió által a 70-es években kifejlesztett idegméreg, amelyet a szovjet tudósok úgy jellemeztek, hogy a Vx-nél többszörösen hatékonyabb.

²³ United Nations, Meetings Coverage and Press Release: Russian Federation Nationals to Be Charged in Salisbury Chemical Attack; Delegate for United Kingdom Tells Security Council, <https://www.un.org/press/en/2018/sc13488.doc.htm> (Letöltés ideje: 2020. 08. 09.)

²⁴ Vx: Légzőszerveken keresztül és bőrön át felszívódva egyaránt mérgező, maradó szerves foszforsav-észter, hatásmechanizmusát tekintve az idegmérgek csoportjába tartozik.

²⁵ Csóka Attila: Az ABV védelem kihívásai a XXI. század első felében; Seregszemle 2018/2. pp. 80-93. https://honvedelem.hu/files/files/115177/seregszemle_2018_2.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 10.)

²⁶ 1345. Kaffa ostroma. Feltételezhetően az ostromlott várból menekülők terjesztették el Európában a XIV. századi bubópestis járványt.

²⁷ 1763. Fort Pitt

Hírhedt a japán 731-es egység tevékenysége, amely a II. világháború során a legsúlyosabb következményekkel járó akciója során, 1942. május 5-én 130 kilogramm TBC- és pestisbaktériumot szórt ki Kína Yüshan, Kinhwa és Futsing városára, a környező folyókat és tavakat pedig hastífusszal, valamint kolerával fertőzte meg, aminek következtében legalább 250 ezer kínai vesztette életét²⁸.

A hidegháború közepén a hatalmak a veszélyességének megfelelően kezelték a biológiai fegyvert, aminek nyomán 1975-ben érvénybe lépett a bakteriológiai és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló egyezmény²⁹.

Ami az országok számára vállalhatatlan, az remek lehetőség terrorista eszközként alkalmazva.

2001-ben Dr. Bruce Ivins mikrobiológus lépfene spórákkal fertőzött leveleket küldött postai úton, amelynek címzettei között 2 amerikai szenátor is volt³⁰. A támadás következtében 5 ember elhunyt és 17 megbetegedett, azonban az okozott pánik világméretű volt. Svédországban, Nagy-Britanniában, Lengyelországban, illetve Magyarországon is felbukkantak fehér port tartalmazó borítékok, de megbetegedés nem történt.

A terület hatalmas potenciállal rendelkezik a terrorizmus területén. Habár a tilalmi egyezményt 183 ország aláírta, ettől függetlenül a korábbi programok eredményei, legyenek azok akár szellemi eredmények, elérhetőek.

IV Összegzés

Az országok túlnyomó része elismerte, hogy a háborúk során sem lehet átlépni egy bizonyos határt, a biológiai és a vegyi fegyverek ezt a határt képviselik. Egy háború esetén, szorongatott helyzetben nyilvánvalóan felülvizsgálatra kerülnek ezek az elvek. Az érdekek érvényesítése békeidőben is teret követel, egy nem demokratikus kormányzat pedig akár nyilvánosság előtt elítélendő eszközökkel, rejtetten is érvényre juttathatja. Nem szükséges atom-, vegyi-, bio-programmal rendelkeznie egy országnak/szervezetnek, amikor vásárolni is lehet. Nem szükséges nemzetközi kirekesztést kockáztatni egy ABV-esemény előidézésével, amikor meg lehet ezzel bízni egy, az adott ország érdekében tevékenykedő szervezetet is.

Az előzőeken túl, a terrorista szervezetek által a pánikkeltés, destabilizálás érdekében végrehajtásra kerülő ABV cselekmények bekövetkeztét szintén nem lehet kizárni. A terroristák eszköztára, ismeretei bővülnek, így a védekezés érdekében hasonlóan a védekezést elősegítő eszköztár fejlesztése, a szakemberek ismereteinek bővítése, az eljárások módosítása szükséges.

²⁸ SZÜCS László: 731-es alakulat: közel hatszázezer ember élete szárad a lelkükön; Honvedelem.hu, 2014. december 14. https://honvedelem.hu/cikk/48180_731-es_alakulat_kozel_hatszazezer_ember_elete_szarad_a_lelkukon (Letöltés ideje: 2019. 05. 16.)

²⁹ Magyarország a 1975. évi 11. törvényerejű rendelettel léptette hatályba.

³⁰ NASAW, Daniel: US authorities say deceased scientist responsible for anthrax attacks; www.theguardian.com/world/2008/aug/06/anthrax.usa (Letöltés ideje: 2019. 05. 16.)

Felhasznált irodalom:

- BEREK Tamás: ABV (CBRN) tűzseréscsoport, mint a biztonsági kihívásokra adott válasz-lépés; Bolyai Szemle, 2016/4., pp. 22-34., ISSN: 1416-1443, http://uni-nke.hu/uploads/media_items/bolyai-szemle-2016-04.original.pdf
- CSÓKA Attila: Az ABV védelem kihívásai a XXI. század első felében; Seregszemle 2018/2. pp. 80-93. https://honvedelem.hu/files/files/115177/seregszemle_2018_2.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 10.)
- GRÓSZ Zoltán – BEREK Tamás: ABV veszély elkerülésének rendszabályai; Bolyai Szemle, 2007/1., pp. 50-61., ISSN: 1416-1443 http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2007/1/04_Berek-Grosz.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 01.)
- DOMANITS András: Tálás Péter: Irán atomprogramja arra jó, hogy felbátorítsa a szomszédokat; <https://infostart.hu/kulfold/2019/05/15/talas-peter-iran-atomprogramja-arra-jo-hogy-felbatoritsa-a-szomszedokat> (Letöltés ideje: 2019. 05. 15.)
- GYŰRŰ Attila: A terrorizmus fogalma a nemzetközi jogban; http://epa.oszk.hu/02300/02363/00023/pdf/EPA02363_THEMIS_2015_jun_113-140.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)
- DR. KANCSAL Kitti: Terrorizmus egykor és ma – avagy a büntetőjog eszközei a terrorizmus elleni harcban; <https://ujbtk.hu/dr-kancsal-kitti-terrorizmus-egykor-es-ma-avagy-a-buntetojog-eszkozei-a-terrorizmus-elleni-harcban/> (Letöltés ideje: 2019. 05. 15.)
- NASAW, Daniel: US authorities say deceased scientist responsible for anthrax attacks; www.theguardian.com/world/2008/aug/06/anthrax.usa (Letöltés ideje: 2019. 05. 16.)
- Országos Atomenergia Hivatal: A Nukleáris Terrorizmus Elleni Globális Kezdeményezés (GICNT) magyarországi rendezvénye; 2018. 04. 19. <http://www.haea.gov.hu/web/v3/oahportal.nsf/web?OpenAgent&article=news&uid=1328A8833BB9F835C1258274004A0FB7> (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)
- RADA Mátyás – VAJDA Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája; Külügyi szemle, 2010 tavasz, pp. 140-141. https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_01_A_terrorizmus_elleni_kezd.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)
- PELLÉRDI, Rezső – BEREK, Tamás: Redefining the CBRN risk assessment; AARMS, Vol 8. Issue12, pp. 159-172., 2009.
- PLETCHER, Kenneth: Tokyo subway attack of 1995. <https://www.britannica.com/event/Tokyo-subway-attack-of-1995> (Letöltés ideje: 2020. 08. 09.)

- DR. RESPERGER István: A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Dialog Campus, 2018. pp. 156–162. https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Nemzetbiztonsag_elmelete_a_kozszolgalatban.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 15.)
- DR. RESPERGER István: A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői; Hadtudományi Szemle, 2016/3. p. 136. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_115-181.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)
- SZŰCS László: 731-es alakulat: közel hatszáz ezer ember élete szárad a lelkekön; Honvedelem.hu, 2014. december 14. https://honvedelem.hu/cikk/48180_731-es_alakulat_kozel_hatszazezer_ember_elete_szarad_a_lelkukon (Letöltés ideje: 2019. 05. 16.)
- US DEPARTMENT OF STATE: The Global Initiative To Combat Nuclear Terrorism; <https://www.state.gov/t/isn/c18406.htm> (Letöltés ideje: 2019. 05. 12.)

Bevezetés

Történelmi, vallási szempontból fontos helyszínek, emlékek célzott megsemmisítése nem újkeletű dolog fegyveres konfliktusokban. Az a történelem során időről időre eszközként jelenik meg az ellenség demoralizálása, megalázása, az erőfölény demonstrálása érdekében, a kulturális javak fosztogatása pedig gyakran szolgált hadizsákmányként a hódító seregek számára, akár a Római Birodalom hódításaira, akár Napóleon hadjárataira gondolunk. A terrorizmus által előidézett növekvő nemzetközi biztonsági kihívás viszont a nemzetközi béke és biztonság szempontjából is releváns ügygé emelte a problémakört. A különböző terrorszervezetek eszköztárában szisztematikusan alkalmazott rombolások értelmezhetők egyfajta képprombolásként – ami a szervezet által vallott szélsőséges vallási nézetek megtestesítése –, a nyugati értékekkel való szembenállás demonstrálásaként vagy az etnikai feszültségek szimbolikus megnyilvánulásaként – egyfajta „kulturális tisztogatásként”.

Egyes feltételezések szerint azonban a propagandisztikus üzeneteket közvetítő régészeti lelőhelyek, az épített örökség elemei elleni támadások valójában a háttérben a rablófeltárásokkal, lopásokkal, fosztogatásokkal megszerzett kulturális javak illegális kereskedelméből származó anyagi haszonszerzést kívánják elkendőzni.¹ Ez, szorosan összefonódva az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelemmel, fontos szerephez jut az egyes terrorszervezetek (illetve egyéb milíciák) műveleteinek finanszírozásában, ezáltal hozzájárulva a politikai erőszak fenntartásához, a konfliktusok elnyújtásához is. A gyenge államisággal, megoldatlan társadalmi feszültségekkel, nagyfokú szegénységgel küzdő országok a legkitettebbek ennek a jelenségnek, többek között a hathatós intézményi kontroll hiánya miatt. Az ISIL (Islamic State in Iraq and the Levant – Iraki és Levantei Iszlám Állam) tekinthető az első olyan terrorszervezetnek, amely a kulturális javak szisztematikus fosztogatásából, csempészetéből, illegális eladásából egy valós és jelentős bevételi forrást teremtett magának,² így a téma kapcsán jelen tanulmány elsősorban a terrorszervezet gyakorlatával kapcsolatos példákra támaszkodik.

E komplex problémakör felszámolására, megakadályozására kívánatosá vált a kulturális javak védelme (nemzetközi szakterminológiában: cultural property protection, CPP) elvárásainak, tevékenységeinek integrálása a katonai műveletekbe. Ez több szempontból is erősítheti azok sikerességét. Egyrészt, azáltal, hogy a

¹ WESTCOTT, Tom: Destruction or theft? Islamic State, Iraqi antiquities and organized crime. Global Initiative against Transnational Organized Crime. Research Report. March 2020

² SCHINDLER, Hans-Jacob – GAUTIER, Frederique: Looting and Smuggling of Artifacts as a Strategy to Finance Terrorism. Global Sanctions as a Disruptive and Preventive Tool. International Journal of Cultural Property (2019) No. 26. pp. 331–342.

történelmi emlékek, vallási helyszínek az érintett közösség vallási, etnikai identitása kapcsán fontos szimbolikus erővel bírnak, védelmük pozitívan befolyásolhatja a katonai beavatkozás megítélését akár a helyi, akár a nemzetközi közvélemény szemében. Emellett a fosztogatások, illegális kereskedelem elleni fellépés segít elvágni a fegyveres csoportok anyagi forrásait, így hozzájárul azok felszámolásához. Végül pedig, a kulturális örökség fontos forrása lehet a posztkonfliktusos időszakban a turizmus, s ezáltal a gazdaság helyreállításának.³

A problémák megválaszolására számos nemzetközi szintű intézkedés született, felismerve a kulturális javak ellen elkövetett támadások szoros kapcsolatát a szélsőséges nézetek terjesztésével, terrorszervezetek finanszírozásával. A tanulmány erre a jelenségre, különösen a kulturális javak tiltott kereskedelmére kíván rávilágítani, amelynek felszámolása a terrorizmus elleni harc integráns eleme kell, hogy legyen. Ezzel kapcsolatban terjedelmi korlátok miatt az ENSZ és az EU erőfeszítéseire tér ki, és tárgyalja a kulturális hírszerzés szerepét a művelési tervezésben, amely fontos eszköz lehet a fenti bűncselekmények megakadályozásában.

I. Az illegális műkincs-kereskedelem és a terrorizmus kapcsolata

A kulturális javakkal való tiltott kereskedelem szorosan összekapcsolódik az illegális drog- és fegyverkereskedelemmel, azokkal együtt a három legsúlyosabb illegális nemzetközi kereskedelmi tevékenység, amelyek egyébként útvonalait tekintve is szorosan összefonódnak.⁴ Az előbbi abban különbözik a másik kettőtől, hogy a minél magasabb érték elérése érdekében a szabályozott piacra be kell léptetni, „tisztára kell mosni” a tárgyakat a tranzitútvonalak elhomályosításával, illetve hamis dokumentációkkal, eredethamisítással.⁵ A műtárgyak feketepiacán mozgatott pontos összegeket nehéz, sőt gyakorlatilag lehetetlen megbecsülni,⁶ de egyes számítások szerint az illegális művészeti piaci tranzakciók összértéke 300 millió és 6 milliárd dollár között volt az ezredfordulón.⁷ A feketepiac rendkívüli kiterjedtségéről árulkodik az is, hogy az Európai Bizottság hatásvizsgálata alapján

³ FOLIANT, Yvette maj.: Cultural Property Protection Makes Sense. A Way to Improve Your Mission. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (CCOE), The Hague, The Netherlands, 2015.

⁴ ABUNGU, George: Illicit Trafficking and Destruction of Cultural Property in Africa: A Continent at a Crossroads. In: CHARNEY, Noah (ed.). Art Crime. Terrorists, Tomb Raiders, Forgers and Thieves. 2016, Palgrave Macmillan. pp. 240-254.

⁵ SUÁREZ-MANSILLA, Marta: Blood Antiquities: a Net Acting in Spain Helped to Finance DAESH through Illicit Trafficking of Cultural Goods. Art World Law Bulletin. Chronicles of Themis & Athenea. No. 4. May 2018. pp. 1-32.

⁶ BALCELLS, Marc: One Looter, Two Looters, Three Looters... The Discipline of Cultural Heritage Crime Within Criminology and Its Inherent Measurement Problems. In: HUFNAGEL, Saskia – CHAPPELL, Duncan (eds.): The Palgrave Handbook on Art Crime. Palgrave Macmillan, London, 2019. pp. 33-54.

⁷ MARK V. Vlasic – Jeffrey Paul DeSousa. 2018. The Illicit Antiquities Trade and Terrorism Financing: From the Khmer Rouge to Daesh. In: Colin KING – Clive WALKER – Jimmy GURULÉ (eds.): The Palgrave Handbook of Criminal and Terrorism Financing Law. pp. 1167-1191.

világszinten a régiségkereskedelem 80-90 százalékát illegális eredetű tárgyak alkotják.⁸

A múlt évszázad végén a „véres gyémántok” határozták meg a konfliktusövezetektől kiinduló illegális kereskedelemmel kapcsolatos nemzetközi agendát, napjainkban a „véres műkincsek” problémája indokol hasonló figyelmet. Hasonlóan az 1990-es években több, polgárháborúban álló, ásványkincsekben gazdag afrikai országban (különösen Angola, Kongói Demokratikus Köztársaság, Sierra Leone) a lázadócsoportok által kitermelt és illegális piacra bocsátott gyémánthoz (amely akkor a globális gyémántpiac 15 százalékát tette ki),⁹ a „véres műkincsek” a hadban álló felek katonai, politikai törekvéseinek finanszírozását biztosíthatják konfliktusövezetekben.

A kulturális javakkal való illegális kereskedelem terrorszervezetek finanszírozásához való potenciális hozzájárulására az ISIL szíriai és iraki tevékenysége vonta rá a figyelmet, amely minden korábbi mértéket felülmúló, intézményesített keretek között végzett fosztogatásokkal több száz millió dollár értékű profitra tett szert: nyugati hírszerzési források szerint az ebből befolyó bevételek az olajkereskedelem után a szervezet második számú bevételét jelentették.¹⁰ Az USA különleges műveleti erői Abu Sayyaf, az ISIL egyik vezetője (a szervezet „gáz- és olajemirje”, 2014. novembertől a szervezet értékes erőforrásokért – az olaj és a gáz mellett az antikvitásokért is – felelős részlege, a Diwan al-Rikaz vezetője) elleni rajtaütése során 2015. májusban a több száz lefoglalt tárgy mellett értékes bizonyítékokat találtak az intézményi keret működését illetően.¹¹

A terrorszervezet a Diwan al-Rikaz által kibocsátott engedélyhez kötötte ásatások végrehajtását a terrorszervezet által ellenőrzött területen, a csempésztevékenységre pedig 20-50 százalékos adót (khums) vetett ki.¹² Mikor a szervezet kezdett területileg visszaszorulni, taktikát váltott: addig elsősorban az ásatási engedélyek kiadásából befolyó összegekből tett szert jövedelemre, később valószínűleg magukat a tárgyakat vették meg, hogy a kereskedelmet maguk menedzseljék közvetlenül, például fegyverért cserébe.¹³

⁸ Az Európai Parlament 2019. január 17-i állásfoglalása a fegyveres konfliktusokban és háborúkban zsákmányolt műkincsekkel és kulturális javakkal kapcsolatos, határon átnyúló visszaszolgáltatási kérelmekről (2017/2023(INI))

⁹ Blood diamond. <https://www.britannica.com/topic/blood-diamond> (Letöltés ideje: 2020. 03. 24.)

¹⁰ PARKINSON, Joe – ALBAYRAK, Ayla – MAVIN, Duncan: Syrian 'Monuments Men' Race to Protect Antiquities as Looting Bankrolls Terror. Wall Street Journal, 2015 <https://www.wsj.com/articles/syrian-monuments-men-race-to-protect-antiquities-as-looting-bankrolls-terror-1423615241> (Letöltés ideje: 2020. 03. 26.)

¹¹ KELLER, Andrew: Documenting ISIL's Antiquities Trafficking: The Looting and Destruction of Iraqi and Syrian Cultural Heritage: What We Know and What Can Be Done. <https://2009-2017.state.gov/e/eb/rls/rm/2015/247610.htm> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)

¹² VLASIC, Mark V. – TURKU, Helga (2016): 'Blood Antiquities': Protecting Cultural Heritage beyond Criminalization. Journal of International Criminal Justice, Vol. 14, Issue 5, pp. 1175-1197.

¹³ SUÁREZ-MANSILLA i. m. pp. 1-32.

A tárgyak eredetének tisztára mosásához, azok felvevőpiacra juttatásához a működő szervezett bűnözői hálózatokat veszik igénybe, sőt, bizonyítékok vannak műtárgyak menekültútvonalakon, menekültek által való Európába juttatására. Elsősorban Törökország, kisebb részben pedig Libanon szolgált tranzitországgként a szervezet által folytatott műtárgy-kereskedelem számára.¹⁴

Mint a bevezetőben említettem, a látványos, a nemzetközi médiát gyorsan bejáró, a fontos vallási, történelmi helyszíneken barbár módszerekkel végzett pusztítások,¹⁵ valamint az azokról készített, a szervezet által képviselt ideológiát közvetítő videók¹⁶ egyesek szerint e fosztogatásokat kívánták leplezni. Az ISIL nézetei szerint a szentélyek, síremlékek tisztelete ellentétes az iszlám vallási tanításokkal, így szisztematikusan pusztította ezeket az általa ellenőrzött területeken. Így például a Jónás (Yunus) próféta temetkezési helyeként számon tartott – mind a muszlimok, mind a keresztények számára fontos zarándokhelyként szolgáló –, egy korábbi templom helyén a 8. században épült, Moszulban található mecsetet, 2014. júliusban a földdel tette egyenlővé, mert az a „hitelhagyás helyszíne lett”. A szakértők szerint a rombolás valójában az alatta található, Kr.e. 6. századból származó asszír királyi palota maradványainak megközelítését, kifosztását segítette elő.¹⁷

II. A kulturális hírszerzés (Cultural intelligence – CULTINT) fontossága a műveleti tervezésben

A cultural intelligence (CULTINT vagy CQ) fogalma az üzleti világból eredeztethető, mint a sikeres interkulturális kommunikáció eszköze a profit növelése érdekében. De tágabb értelemben a CULTINT (kulturális hírszerzés) a célterületen élők értékeit, hiedelmeit, kulturális hagyományait, vallását, magatartási normáit célozza meg üzleti, politikai, katonai szerepvállalás sikerességének biztosítása érdekében.¹⁸ John P. Coles megfogalmazásában „*olyan elemzett társadalmi, politikai, gazdasági és egyéb demográfiai információ*”-t takar a kifejezés, „*amely egy adott nép vagy nemzet történelmének, intézményeinek, lélektanának, hiedelmeinek (úgy mint a vallás) és viselkedésének megértését biztosítja*”, ezáltal sikeres stratégiák alapja, legyen szó akár szövetséges, akár ellenséges csoportról.¹⁹ A kulturális hírszerzés fontos eleme lehet a lélektani műveleteket megelőző célcsoport-

¹⁴ WESTCOTT i. m.

¹⁵ Uo.

¹⁶ SMITH, Claire – BURKE, Heather – DE LEIUEEN, Cherrie – JACKSON, Gary: The Islamic State's Symbolic war: Da'esh's socially mediated terrorism as a threat to cultural heritage. *Journal of Social Archaeology*, Vol 16, Issue 2, 2016. pp. 164-188.

¹⁷ Asszír királyi palota romjait találták meg Jónás próféta ISIS által elpusztított sírja alatt. *Múlt-kor történelmi magazin*, 2017. <https://mult-kor.hu/asszir-kiralyi-palota-romjait-talaltak-meg-az-isis-által-elpusztított-jonas-profeta-sirja-alatt-20170228> (Letöltés ideje: 2020. 04. 14.)

¹⁸ VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak. In: RESPERGER István (Szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 162-167.

¹⁹ SPENCER, Emily: Cultural Intelligence. In: HORN, Bernd – WALKER, Robert W. (eds.): *The Military Leadership Book*. Dundurn Press, Toronto, 2008. pp. 187-199.

elemzésnek is, akár nyílt forrású (OSINT – open-source intelligence), akár emberi erőforrással folytatott (HUMINT – human intelligence) hírszerzési eszközökkel.²⁰

A kulturális érzékenység, tudatosság, a helyi viszonyok megismerése idegen kulturális környezetben hozzájárul a „fejek és szívek megnyeréséhez”, s ezáltal a művelet sikerességéhez. Ennek fontos eszköze a különböző társadalomtudományok bevonása.²¹ Jelen tanulmányban a kultúra materiális oldaláról kívánom a CULTINT fontosságát megközelíteni, vagyis, hogy a műveleti területen található kulturális javak védelme érdekében végzett adatgyűjtés, hírszerző, felderítő tevékenység milyen előnyökkel jár a művelet sikeressége szempontjából.

Erik Nemeth ennek a megközelítésnek két célját határozza meg. A kulturális hírszerzés célja egyrészt minimalizálni a járulékos veszteségeket,²² vagy akár megakadályozni a szándékolt rombolásokat, másrészt pedig együttműködni a múzeumi gyűjtemények védelmében.²³ Mindkettőnek alapvető eleme a védeni kívánt objektumok, értékek ismerete.

Az előbbivel kapcsolatosan a 2011-es líbiai intervenció fontos és sikeresnek mondható példát nyújt arra, hogy egy szövetségi rendszerben történő katonai művelet tervezése során miképpen integrálhatók a kulturális örökségvédelem szempontjai. A koalíciós erők által indított, Líbia légvédelmi rendszerének megbénítását célzó Odüsszeia Hajnal névre keresztelt művelet tervezése során azonosították, majd a NATO Egyesített Védelmeső műveletben egy közel másfélezer tételből álló kulturális „No-strike List” (nagyjából: tiltott célpontok listája) került összeállításra szakértők segítségével. Ennek az volt a célja, hogy megakadályozza, hogy a kulturális értékek (múzeumok, könyvtárak, levéltárak, történelmi, kulturális helyszínek) a légicsapások járulékos veszteségeivé váljanak.^{24,25}

A múzeumi gyűjtemények védelme érdekében való együttműködéssel kapcsolatosan példaként hozható fel a bagdadi Iraki Nemzeti Múzeum nem sokkal az amerikai bevonulás után, 2003. áprilisban történt kifosztását követően Matthew

²⁰ DALLOS Bence: A lélektani műveletek szerepe a hírszerzés vonatkozásában. Szakmai Szemle, 2017. 1. szám, pp. 62-72.

²¹ SZTANKAI Krisztián: Cultural Intelligence (IC/CULTINT) avagy a kulturális antropológia helye és szerepe a hírszerzésben. Hadtudományi Szemle. 2013. 6. évfolyam 3. szám, pp. 131-137.

²² Ezzel kapcsolatosan az USA iraki inváziója mind pozitív, mind negatív példával szolgál. A stratégiai bombázások tervezésénél a régészek és antropológusok által készített dokumentációk lehetővé tették az örökségi helyszínek megkímélését. Ezzel ellentétben, az amerikai, majd később lengyel csapatok által katonai bázisként használt Babilon ókori városa, amely jelentős károkat okozott a területen található emlékekben, nagy felháborodást váltott ki a szakértői közösség részéről. Forrás: NEMETH, Erik: Collecting Cultural Intelligence: The Tactical Value of Cultural Property. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 2011. 24:2, pp. 217-238.

²³ Uo.

²⁴ FOLIANT i. m.

²⁵ KILA, Joris D.: Iconoclasm and Cultural Heritage Destruction During Contemporary Armed Conflicts. In: Hufnagel, Saskia – Chappell, duncan (eds.): The Palgrave Handbook on Art Crime. Palgrave Macmillan, London, 2019. pp. 653-683.

Bogdanos amerikai tengerészgyalogos ezredes által vezetett speciális egység tevékenysége, amely több ezer műtárgy visszaszerzését eredményezte.²⁶ Részben ennek eredményeképpen, a további specializáció szükségességét felismerve, az FBI-on (Federal Bureau of Investigation – Szövetségi Nyomozó Iroda) belül 2004-ben felállításra került egy 20 főből álló gyorsan bevethető Art Crime Team (művészeti és kulturális vonatkozású bűncselekményekért felelős csoport).²⁷

Különböző szakmai szervezetek is szolgáltatnak a fegyveres erők részére információkat. Például az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) úgynevezett „örökségi útleveleket” (Heritage Passports) bocsát ki (például Maliról készült ilyen) a kulturális helyszínek elhelyezkedésével, koordinátaival és szerepével kapcsolatban a fegyveres erők, humanitárius szervezetek és a helyi közösségek számára. Ennek a tudatosságnövelés mellett célja a kulturális javak védelmét fegyveres konfliktusok során garantáló nemzetközi humanitárius jogi előírások betartásának elősegítése is, egyúttal felhívva a figyelmet ezen objektumok esetleges politikai és stratégiai szerepére.²⁸ Az ICOM (International Council of Museums – Múzeumok Nemzetközi Tanácsa) pedig 2000 óta ún. „vörös listákat” (Red Lists) állít ki a veszélyben levő (jegyzékbe vett, intézményi gyűjteményben található) kulturális javak csoportjairól az illegális kereskedelem megakadályozása érdekében különböző (gazdasági problémák, fegyveres konfliktusok által sújtott) országok tekintetében, ezzel támogatva a bűnüldöző szervek munkáját.²⁹

Emellett képfelderítési (IMINT – imagery intelligence) eszközök is a kulturális hírszerzés használatába állíthatók, amelyre jó példa az UNESCO és az UNITAR UNOSAT programjának 2015-ben aláírt stratégiai együttműködése konfliktusövezetek (pld. Szíria), illetve természeti katasztrófa sújtotta területek vonatkozásában. A műholdas felvételek és térinformatikai technológiákon alapuló elemzés alkalmazása az ország kulturális örökségében (az együttműködés esetében különösen világörökségi helyszíneiben) esett károk felmérésére gyakran az egyetlen objektív módszerként szolgál mind az épített örökséget sújtott rombolások, mind a régészeti lelőhelyeket ért fosztogatások széleskörű felmérése érdekében egyéb humanitárius károk feltárása mellett. Ez a fajta információgyűjtés mind a sürgősségi intézkedések megtervezését, mind a későbbi nyomozást, mind pedig a majdani esetleges rekonstrukciót elősegítik.³⁰

²⁶ BOGDANOS, Matthew – PATRICK, William: Thieves of Baghdad. Bloomsbury USA, New York, 2006.

²⁷ Art Theft. <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft> (Letöltés ideje: 2020. 04. 14.)

²⁸ UNESCO has developed cultural heritage maps and a “Heritage Passport” to help protect Mali’s cultural heritage, UNESCO World Heritage Centre, 2013 <https://whc.unesco.org/en/news/981> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)

²⁹ Red Lists. <http://icom.museum/en/activities/heritage-protection/red-lists/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)

³⁰ UNESCO and UNITAR-UNOSAT team up to protect cultural heritage with geo-spatial technologies. UNESCO World Heritage Centre, 2015 <http://whc.unesco.org/en/news/1308/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05)

Amellett, hogy a kulturális dimenzió figyelembevétele, integrálása katonai műveletek tervezése, végrehajtása során (például válságreagáló műveletek CIMIC-tevékenységének részeként) hozzájárulhat nemcsak a helyi lakosság, hanem a nemzetközi közvélemény, illetve a hazai állampolgárok pozitív megítéléséhez is,^{31,32} elősegíti a nemzetközi humanitárius jog vonatkozó előírásainak betartását. Ez utóbbinak legfontosabb alapját a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló 1954-es Hágai Egyezmény biztosítja, amely azok (bárminemű lopástól, fosztogatástól, minden rongáló tevékenységtől való) oltalmazását és kímélését írja elő, ez alól csak az elháríthatatlan katonai szükségesség jelenthet kivételt, összhangban az arányosság elvével.³³

III. Létező eszközök és hiányosságok nemzetközi szinten

A kulturális javak terrorizmus-finanszírozásban való szerepét az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) először 2015. februárban a VII. cikkely keretében elfogadott (tehát kényszerítő jellegű), gazdasági szankciókat rögzítő 2199. számú határozatában ismerte fel, az ISIL, ANF (An-Nuszra Front) és egyéb, az Al-Kaidához köthető személyek, csoportok kapcsán. A határozat megállapította, hogy a fosztogatásból, csempészetből befolyó jövedelmek a toborzási erőfeszítések támogatását, illetve terrortámadások végrehajtásához szükséges műveleti képesség erősítését segítik elő. A kulturális javakkal való illegális kereskedelem megfékezése érdekében a határozat tiltást fogalmaz meg a Szíriából 2011. március 15. óta régészeti, történelmi, kulturális, ritka tudományos értékkel bíró, illegálisan elmozdított javak esetében. Irak vonatkozásában egyébként ilyen tiltás 2003 óta hatályban van az 1990. augusztus 6. óta elmozdított kulturális javak tekintetében az ENSZ BT 2003. május 22-én elfogadott 1483. számú határozata alapján.³⁴ A Tanács 2015-ös döntését egy sor további határozat követte, amelyek kriminalizálták az ilyen jellegű cselekményeket, s intenzívebb nemzetközi

³¹ PUSKÁS Anna: 21. századi konfliktusok jellemzői és a „kulturális békefenntartás” felértékelődése; Szakmai Szemle, 2020/2. szám, megjelenés alatt

³² Negatív példaként említhető a Koszovóban 2004 tavaszán kitört zavargások során ortodox templomok és kolostorok ellen albán szélsőségesek által elkövetett atrocitások példája. Ezt követően számos kritika érte a békefenntartó erőket (KFOR, UNMIK), hogy nem voltak képesek időben közbelépni, s megfelelő védelmet nyújtani). Például a Prizren környéki, 14. századi Szent Arkangyal kolostort német KFOR-katonák védtek, de mikor az albán tömegek elkezdték támadni a kolostort, evakuálták a szerzeteseket, majd azt követően elhagyták a helyszínt, meg sem kísérelték feltartóztatni a támadókat, amelyet azok aztán felgyújtottak. Forrás: Human Rights Watch (2014): Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, HRW Report, Vol. 16. No. 6. <https://www.hrw.org/reports/2004/kosovo0704/kosovo0704.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 04.)

³³ 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivételének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

³⁴ S/RES/2199 (2015) Resolution 2199 on threats to international peace and security caused by terrorist acts. Adopted by the Security Council at its 7379th meeting (12 February 2015)

együttműködést szorgalmaztak, különösen a bűnmegelőzés, illetve a büntető igazságszolgáltatás vonatkozásában.

Itt érdemes kiemelni a 2017. márciusban elfogadott 2347. számú határozatot, amely felhívja a figyelmet a terrorszervezetek és a szervezett bűnözői csoportok tevékenysége közti kapcsolatokra, amelyek a kulturális javak kereskedelmét, a pénzmosást, egyéb pénzmozgásokat elősegítik. Emellett a határozat felismeri a modern infokommunikációs technológiák, különösen az internet szerepét e cselekmények végrehajtásának megkönnyítésében.³⁵ Ez utóbbira érdekes példa az ATHAR-projekt 2019. júniusban publikált jelentése, amely a Facebook szerepét vizsgálta a globális szintű illegális műtárgy-kereskedelemben, valamint annak kapcsolatát a terrorizmussal, szervezett bűnözéssel, határokon átnyúló csempészettel. A kutatás során vizsgált arab nyelvű Facebook-csoportokban megjelenő, műtárgyat eladásra kínáló posztok 36 százaléka pedig azokkal szomszédos országból (Jordánia, Egyiptom, Törökország, Tunézia, Algéria, Szaúd-Arábia, Libanon, Izrael) származott. A csoportok globális eléréssel rendelkeztek, a tagok vegyes képet mutattak, az átlagos állampolgárok mellett szélsőséges szervezetekhez köthető személyek is megjelentek bennük.³⁶

Az EU tevékenységét tekintve a terrorszervezetek hálózatának fenntartását, toborzását, ellátását és terrorcselekmények elkövetését szolgáló finanszírozási források elvágása fontos eleme a terrorizmus elleni küzdelemnek. A 2015-ben elfogadott Európai Biztonsági Stratégia által meghatározott három prioritás egyike, a terrorizmus leküzdése és a radikalizálódás megelőzése keretében a terrorizmus finanszírozásának terén meghozandó további intézkedések között szerepel a kulturális javak tiltott kereskedelmének területe is.³⁷ Az Európai Bizottság által 2016. februárban előterjesztett, a terrorizmus-finanszírozás elleni küzdelem fokozásáról szóló cselekvési terv a terrorizmus-finanszírozás forrásainak célba vételét előíró pillérének központi eleme a Szíriából és Irakból jogtalanul kivitt kulturális javak tiltott kereskedelmének felszámolására irányuló intézkedések kidolgozása, amelyet az EU harmadik országokkal való együttműködésének is részévé kíván tenni (különösen a MENA-régió vonatkozásában) a rendőrségi együttműködés, kapacitásépítés terén.³⁸

Végül 2019. áprilisban került elfogadásra az Európai Parlament és a Tanács 2019/880. rendelete, amely egységes és általános tiltást rögzít a jogellenesen elmozdított tárgyak behozatala és bejuttatása vonatkozásában, amelynek elsődleges célja a fosztogatással szerzett kulturális javak eladásával megvalósuló terrorizmus-

³⁵ S/RES/2347 (2017) Resolution 2347 on the maintenance of international peace and security. Adopted by the Security Council at its 7907th meeting (24 March 2017)

³⁶ AL-AZM, Amr – A. PAUL, Katie: Facebook's Black Market in Antiquities. Trafficking, Terrorism, and War Crimes. ATHAR Project Report, June 2019. <http://atharproject.org/wp-content/uploads/2019/06/red-list-artifacts-final-june-2019-.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 12.)

³⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az európai gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az európai Biztonsági stratégia. (COM(2015) 185 final)

³⁸ COM(2016) 50 final. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Cselekvési terv a terrorizmusfinanszírozás elleni küzdelem fokozásáról.

finanszírozás és pénzmosás megakadályozása, amely különösen fegyveres konfliktusok által sújtott területeken felmerülő probléma. A rendelet megállapítja, hogy a „kulturális javak tiltott kereskedelme sok esetben hozzájárul az erőszakos kulturális homogenizáláshoz vagy a kulturális identitás erőszakkal kényszerített elvesztéséhez, míg a kulturális javak fosztogatása többek között kultúrák pusztulásához vezet”.³⁹

Azonban az intézkedések korlátozott eredményességére mutat rá a 2015-2018 között az ENSZ támogatásával és különböző német intézmények részvételével végzett ILLICID kutatási projekt. Az eredményeket publikáló jelentés egyik fő megállapítása, hogy a kelet-mediterráneumi térségből (Egyiptom, Irak, Irán, Izrael, Jordánia, Libanon, Szíria, Törökország, Ciprus) a német piacra érkező műtárgyak közel 98 százaléka valószínűsíthetően az eredete. A vizsgált régészeti tárgyak közel 40 százaléka valószínűsíthetően Irakból és Szíriából származott, s az iraki tárgyak esetében csupán 0,4, a szíriaiak esetében 9,6 százaléknál volt bizonyítható, hogy legálisan szerepelnek a piacon.⁴⁰

Összegzés

Habár az ISIL elvesztette a korábban elfoglalt iraki és szíriai területek feletti kontrollját, a kulturális javak tiltott kereskedelméből potenciálisan biztosítható anyagi forrás ezzel nem apadt ki. A korábban rablásátások során feltárt kulturális javak évekkel, évtizedekkel később is felbukkanhatnak a műkincspiacon (lásd például Kambodzsa esetét, ahol a Vörös Khmer-rezsim idején véghezvitt fosztogatásokból származó tárgyak mind a mai napig megjelennek aukciós házakban),⁴¹ hiszen a területi terjeszkedésének csúcspontján mintegy 4500 régészeti lelőhely volt a szervezet fennhatósága alatt, így jelentős tárgyi állomány juthatott birtokukba.⁴² A büntfelderítést nehezíti, hogy számos, jegyzékbe nem vett, korábban még nem feltárt műtárgy került piacra. De a probléma korántsem Szíria és Irak sajátja: a kulturális emlékekben rendkívül gazdag Száhel-régió is hasonló folyamatokkal néz szembe, a meggyengült kormányok, a különböző terrorszervezetek és milíciák növekvő aktivitása a régióban és a porózus határvonalak, amelyek kedvező terepet biztosítanak az illegális kereskedelemnek, szintén az illegális műkincs-kereskedelem növekedését eredményezik.⁴³

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete (2019. április 17.) a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról. PE/82/2018/REV/1. OJ L 151, 7.6.2019, pp. 1–14.

⁴⁰ REA, Naomi: Almost 98 Percent of ‘Eastern Mediterranean’ Antiquities Sold in Germany Are of Questionable Origin, a New Report Has Found. Artnet News, 2020 <https://news.artnet.com/art-world/germany-illicit-antiquities-1826016?fbclid=IwAR12grBpKvged9YD1oK0NTUTRQNwWadiU0PLDEmwcENu8nRCkA6xjmXK-6c> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁴¹ TURKU, Helga: The Destruction of Cultural Property as a Weapon of War: ISIS in Syria and Iraq. Palgrave Macmillan: Washington D.C., USA, 2018. p. 143.

⁴² WESTCOTT i. m.

⁴³ BROWN, Will: Echoes of Isil as armed groups loot priceless artefacts across Sahel. The Telegraph, 2020 <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/03/07/echoes-isil-armed-groups-loot-priceless-artefacts-across-sahel/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 15.)

Az említett példák, eszközök alapján látható, hogy a katonai műveletek sikerességét növelheti a tervezés során örökségvédelmi tárgyú adatgyűjtés, kockázatelemzés alkalmazása, a vallási, történelmi örökség lehető legteljesebb körű megóvása a járulékos károk, illetve a fosztogatások megakadályozása érdekében, amely hozzájárulhat a beavatkozás helyi lakosság, nemzetközi közvélemény pozitív megítéléséhez, támogatásának megnyeréséhez.

Felhasznált irodalom:

- 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivételének tilalma tárgyában) kihirdetéséről
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Cselekvési terv a terrorizmusfinanszírozás elleni küzdelem fokozásáról. (COM(2016) 50 final)
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az európai gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az európai Biztonsági stratégia. (COM(2015) 185 final)
- ABUNGU, George: Illicit Trafficking and Destruction of Cultural Property in Africa: A Continent at a Crossroads. In. CHARNEY, Noah (ed.): Art Crime. Terrorists, Tomb Raiders, Forgers and Thieves; 2016, Palgrave Macmillan. pp. 240-254.
- AL-AZM, Amr – A. PAUL, Katie: Facebook's Black Market in Antiquities. Trafficking, Terrorism, and War Crimes. ATHAR Project Report, June 2019. <http://atharproject.org/wp-content/uploads/2019/06/red-list-artifacts-final-june-2019-.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 12.)
- Art Theft. <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft> (Letöltés ideje: 2020. 04. 14.)
- Asszír királyi palota romjait találták meg Jónás próféta ISIS által elpusztított sírja alatt. Múlt-kor történelmi magazin; 2017. <https://mult-kor.hu/asszir-kiralyi-palota-romjait-talaltak-meg-az-isis-által-elpusztitott-jonas-profeta-sirja-alatt-20170228> (Letöltés ideje: 2020. 04. 14.)
- Az Európai Parlament 2019. január 17-i állásfoglalása a fegyveres konfliktusokban és háborúkban zsákmányolt műkincsekkel és kulturális javakkal kapcsolatos, határon átnyúló visszaszolgáltatási kérelmekről (2017/2023(INI))
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/880 rendelete (2019. április 17.) a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról. PE/82/2018/REV/1. OJ L 151, 7.6.2019, pp. 1–14.

- BALCELLS, Marc: One Looter, Two Looters, Three Looters... The Discipline of Cultural Heritage Crime Within Criminology and Its Inherent Measurement Problems. In: HUFNAGEL, Saskia – CHAPPELL, duncan (eds.): The Palgrave Handbook on Art Crime; Palgrave Macmillan, London, 2019. pp. 33-54.
- Blood diamond. <https://www.britannica.com/topic/blood-diamond> (Letöltés ideje: 2020. 03. 24.)
- BOGDANOS, Matthew – PATRICK, William: Thieves of Baghdad; Bloomsbury USA, New York, 2006.
- BROWN, Will: Echoes of Isil as armed groups loot priceless artefacts across Sahel. The Telegraph, 2020 <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/03/07/echoes-isil-armed-groups-loot-priceless-artefacts-across-sahel/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 15.)
- DALLOS Bence: A lélektani műveletek szerepe a hírszerzés vonatkozásában; Szakmai Szemle, 2017/1. pp. 62-72.
- FOLIANT, Yvette maj.: Cultural Property Protection Makes Sense. A Way to Improve Your Mission. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (CCOE), The Hague, The Netherlands, 2015.
- Human Rights Watch (2014): Failure to Protect: Anti-Monority Violence in Kosovo, HRW Report, Vol. 16. No. 6. <https://www.hrw.org/reports/2004/kosovo0704/kosovo0704.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 04.)
- KELLER, Andrew: Documenting ISIL's Antiquities Trafficking: The Looting and Destruction of Iraqi and Syrian Cultural Heritage: What We Know and What Can Be Done. <https://2009-2017.state.gov/e/eb/rls/rm/2015/247610.htm> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)
- KILA, Joris D.: Iconoclasm and Cultural Heritage Destruction During Contemporary Armed Conflicts. In: HUFNAGEL, Saskia – CHAPPELL, duncan (eds.): The Palgrave Handbook on Art Crime; Palgrave Macmillan, London, 2019. pp. 653-683.
- Mark V. VLASIC – Jeffrey Paul DESOUSA: The Illicit Antiquities Trade and Terrorism Financing: From the Khmer Rouge to Daesh. In: Colin KING – Clive WALKER – Jimmy GURULÉ (eds.): The Palgrave Handbook of Criminal and Terrorism Financing Law 2018. pp. 1167-1191.
- NEMETH, Erik (2011): Collecting Cultural Intelligence: The Tactical Value of Cultural Property. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 24:2, pp. 217-238.
- PARKINSON, Joe – ALBAYRAK, Ayla – MAVIN, Duncan: Syrian 'Monuments Men' Race to Protect Antiquities as Looting Bankrolls Terror. Wall Street Journal, 2015 <https://www.wsj.com/articles/syrian-monuments-men-race-to-protect-antiquities-as-looting-bankrolls-terror-1423615241> (Letöltés ideje: 2020. 03. 26.)

- PUSKÁS Anna: 21. századi konfliktusok jellemzői és a „kulturális békefenntartás” felértékelődése. Szakmai Szemle, 2020/2., megjelenés alatt
- REA, Naomi: Almost 98 Percent of ‘Eastern Mediterranean’ Antiquities Sold in Germany Are of Questionable Origin, a New Report Has Found. Artnet News, 2020 <https://news.artnet.com/art-world/germany-illicit-antiquities-1826016?fbclid=IwAR12grBpKvged9YD1oK0NTUTRQNwWadiU0PLDEmwcENu8nRCkA6xjmXK-6c> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- Red Lists. <http://icom.museum/en/activities/heritage-protection/red-lists/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)
- S/RES/2199 (2015) Resolution 2199 on threats to international peace and security caused by terrorist acts. Adopted by the Security Council at its 7379th meeting (12 February 2015)
- S/RES/2347 (2017) Resolution 2347 on the maintenance of international peace and security. Adopted by the Security Council at its 7907th meeting (24 March 2017)
- SCHINDLER, Hans-Jacob – GAUTIER, Frederique: Looting and Smuggling of Artifacts as a Strategy to Finance Terrorism. Global Sanctions as a Disruptive and Preventive Tool. International Journal of Cultural Property (2019) No. 26. pp. 331–342.
- SMITH, Claire – BURKE, Heather – DE LEIUE, Cherrie – JACKSON, Gary: The Islamic State’s Symbolic war: Da’esh’s socially mediated terrorism as a threat to cultural heritage. Journal of Social Archaeology, Vol 16, Issue 2, 2016. pp. 164-188.
- SPENCER, Emily: Cultural Intelligence. In: HORN, Bernd – WALKER, Robert W. (eds.): The Military Leadership Book. Dundurn Press, Toronto, 2008. pp. 187-199.
- SUÁREZ-MANSILLA, Marta (2018): Blood Antiquities: a Net Acting in Spain Helped to Finance DAESH through Illicit Trafficking of Cultural Goods. Art World Law Bulletin. Chronicles of Themis & Athenea. No. 4. May 2018. pp. 1-32.
- SZTANKAI Krisztián: Cultural Intelligence (IC/CULTINT) avvagy a kulturális antropológia helye és szerepe a hírszerzésben. Hadtudományi Szemle, 2013/3. pp. 131-137.
- TURKU, Helga: The Destruction of Cultural Property as a Weapon of War: ISIS in Syria and Iraq; Palgrave Macmillan, Washington D.C., USA, 2018.
- UNESCO and UNITAR-UNOSAT team up to protect cultural heritage with geo-spatial technologies; UNESCO World Heritage Centre, 2015 <http://whc.unesco.org/en/news/1308/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)
- UNESCO has developed cultural heritage maps and a “Heritage Passport” to help protect Mali’s cultural heritage, UNESCO World Heritage Centre, 2013 <https://whc.unesco.org/en/news/981> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)

- VIDA Csaba: Egyéb hírszerzési ágak. In: RESPERGER István (szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 162-167.
- VLASIC, Mark V. – TURKU, Helga (2016): 'Blood Antiquities': Protecting Cultural Heritage beyond Criminalization. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 14, Issue 5, pp. 1175-1197.
- WESTCOTT, Tom: Destruction or theft? Islamic State, Iraqi antiquities and organized crime. *Global Initiative against Transnational Organized Crime*. Research Report. March 2020

A KÜLPOLITIKA MILITARIZÁLÓDÁSA FRANCIAORSZÁGBAN (2012-2017)

A FRANÇOIS HOLLANDE-KORSZAK KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁJA A VÁLSÁGŐVEZETEKBE

Nicolas Sarkozy „hiperaktív” elnökségéhez képest az elnökséget átvevő, szürkébbnek, ugyanakkor konszenzuserősöbnek tartott François Hollande elnök külpolitikai ígéretei a mitterrand-i alapokhoz való visszatérést sugallták, koncepciózus, önálló(bb) diplomáciát eredményezve.¹ Hollande egyrészt szakítást ígért a Sarkozy-féle politikával, megígérve az afganisztáni csapatkivonást és a NATO-tagság felülvizsgálatát. Másrészt úgy tűnhetett, hogy egyfajta versenyfutás kezdődött az Egyesült Államokkal, és a francia diplomácia azon igyekezett, hogyan tudna az amerikai törekvésekre „rálicitálni” például Irán, Szíria, Mali vagy az Iszlám Állam (*Daech*) kapcsán: Egyesek már-már a francia külpolitika „neokonzervatív fordulatáról” írtak.² Általánosságban véve előre megállapítható, hogy visszatérés történt a klasszikus francia diplomáciai ügyvitelhez azzal a fontos „kilengéssel”, hogy a korábbiakhoz képest jelentősen megerősödött a hadügyminiszter szerepe az ország diplomáciája területén, a külpolitika militarizálódott. E militarizálódás hatása Afrikában és a Közel-Keleten markáns, kezdeményező szerepet jelentett, számos hadművelettel (még ha nem is minden tervezett művelet valósult meg) Európában viszont – a Sarkozy-korszakhoz képest – jóval szürkébb-gyengébb diplomáciai aktivitást fejtett ki a francia elnök.³ Jelen elemzés arra keresi a választ, hogy Hollande elnök közismert visszafogott, sokak által szürkének tartott karaktere – főként Laurent Fabius külügyminiszter karakterével kiegészülve – milyen hatást gyakorolt a francia külpolitika és világpolitikai jelenlét egészére. Az elemzés a válságzónákra való fókuszálás, valamint terjedelmi okok miatt nem foglalkozik a francia külpolitika fontos szegmensének számító Közel-Kelet térségének egészével, Kínával és Dél-Amerikával.

A „visszaerősített” külügy

François Hollande elnöksége alatt közel 4 évig (2012. máj. 16 – 2016. február 11 között) Laurent Fabius volt a külügyminiszter, majd Jean-Marc Ayrault külügyminisztersége következett (2016. febr. 11. – 2017. máj. 10.). Fabius személyében egy, az apparátust jól ismerő „öreg róka” érkezett a tárca élére, akitől a közvélemény a Sarkozy-korszak rögtönzése után a hagyományos, az apparátus

¹ BONIFACE, Pascal: „La politique étrangère de la France: entre rupture et continuité”, *Le Courrier de Russie*, 2012. 10. 11. (Boniface október 2-ai moszkvai előadásának összefoglalója), <https://www.lecourrierderussie.com/international/2012/10/la-politique-etrangere-et-de-securite-de-la-france-entre-rupture-et-continuite> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

² PANON, Xavier: *Dans les coulisses de la diplomatie française – De Sarkozy à Hollande*; *L'Archipel*, 2015. p. 26. és BOZO, Frédéric, *La politique étrangère de la France depuis 1945*. Champs Histoire, 2019. p. 293.

³ Amelynek bemutatására az elemzés terjedelmi okok miatt nem tér ki.

szakértelmét teljes mértékben felhasználni kívánó és tudó politikai *démarche*-okhoz való visszatérést várta. 2012 augusztusában fordulatot hirdettek meg a francia külpolitika területén, amely szerint a korábbi (az emberi jogokra alapuló) diplomáciát felváltja a gazdasági alapú diplomácia⁴, úgy az unión belüli, mint az EU-n kívüli államokat illetően. Szorosabban összekapcsolva a bel- és a külpolitika érdekeit az új doktrína célja az lett, hogy a francia külpolitika piaci szempontok alapján is hasznot hozzon, például növelje az exportot és ezzel munkalehetőséget teremtsen Franciaországban belül. A meghirdetett irányvonalat jelentős intézményi reform követte: A külügyminisztériumban létrehozták a Vállalatok és a Nemzetközi Gazdaság Igazgatóságát (DEEI, 2013)⁵, amelynek legfőbb feladata a vállalatok és a külföldi beruházások támogatása lett. A korszak mindkét miniszterelnöke támogatta, míg Arnaud Montebourg gazdasági miniszter körömszakadtáig ellenezte a külkereskedelem leválasztását Bercyról.⁶ A kritikusok szerint nem ment könnyen a Bercy-ből érkezettek integrálása és a gazdasági kultúra elsajátítása a külügyminisztériumban.⁷ Utóbbi megnevezése Manuel Valls kormányra kerülésével (2014 márc. 31.) Külügy- és Nemzetközi Fejlesztési Minisztérium (MAEDI) lett, és a külkereskedelem mellett megkapta a turizmus felügyeletét is.⁸ Átszervezték a külügyminisztérium 2008-ban létrehozott, többek között a túsumentésekkel foglalkozó Krízisközpontját is, neve CDCS (Krizis- és Támogató Központ) lett, mivel e 24 órás ügyeletet ellátó szerv tevékenységét a válságmenedzselés utáni feladatkörökre is kiterjesztették.

Fabius utódja 2016-ban Hollande korábbi miniszterelnöke (2012-2014), a germanofil Jean-Marc Ayrault⁹ lett, aki egyesek szerint óvatosabb és megfontoltabb politikát folytatott.¹⁰ Ayrault a PS-ben már a 2007 utáni időszakban, a szocialista frakció vezetőjeként kivívta az Afrika-barát szervezetek szimpátiáját, mert felvetéseire folyamatosan reagált. Kitöltötte a teljes öt éves elnöki periódust a – főként Afrika és a Közel-Kelet kapcsán – jelentősen megnövekedett súlyú

⁴ FABIUS, Laurent: 37, quai d'Orsay. Diplomatie française 2012-2016; Plon, 2016. (Ebook) p. 239. (Lsd. A függetlenség és az erős gazdaság összefüggéseit a konklúzióban. A francia „csodafegyver” e téren – a németekhez képest – a KKV-k lennének.) Lombardi szerint ez nem tekinthető újdonságnak, mert még De Gaulle dolgozta ki a kereskedelmi szerződésekre alapozott diplomácia alapelveit Couve de Murville-el és Catroux tábornokkal és ez – szerinte – töretlenül folytatódott. Szerinte Fabius esetében is kiegészült a gazdasági diplomácia az „emóció-alapú” diplomáciával. Lsd. LOMBARDI, Roland: Le piteux bilan diplomatique du quinquennat de François Hollande; FigaroVox, 2016. 09. 06, <https://www.lefigaro.fr/vox/monde/2016/09/06/31002-20160906ARTFIG00124-le-piteux-bilan-diplomatique-du-quinquennat-de-francois-hollande.php> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

⁵ 2019. január 1-től: Gazdasági Igazgatóság (DE)

⁶ 2012-2014 között Nicole Bricq teljes jogú, önálló miniszterként volt felelős a külkereskedelemért, ezután következett a „Fabius-Montebourg-csata”

⁷ DENIS, Anne: „Le Quai d'Orsay veut régner sur la diplomatie économique”. Slate.fr, 08.04.2014. <http://www.slate.fr/story/85683/quai-orsay-diplomatie-economique> (Letöltés ideje: 2019.01.09.)

⁸ FABIUS i. m. pp. 241-243.

⁹ Ayrault a nantes-i és würzburgi egyetemeken germanisztikát tanult.

¹⁰ LOMBARDI i. m.

honnvédelmi miniszter, Jean-Yves Le Drian,¹¹ miközben Hollande elnöki programjában a nemzetvédelem kérdése a 60., azaz a legutolsó pont volt. Le Drian Bretagne régió elnöke a Hollande közvetlen baráti köréből érkezett, elődjeivel (Juppé, Morin) ellentétben védelmi kérdésekben jártas szakember, korábban Hollande védelmi ügyekért felelős legfőbb tanácsadója volt.

Afganisztán és Irán

Az európai szintérhez képest a világpolitikai szintéren – részben a lecsökkentett európai francia szerepvállalásnak köszönhetően is – Franciaország szerepe a Sarkozy-korszakhoz képest érezhetően erősödött. E sikert leginkább az Egyesült Államokkal szemben folytatott konzervens (de látványos show-elemek nélküli), a viták ellenére is konstruktív, de nem „meghunyászkodó” politikában érhetjük tetten. E világpolitika legfőbb példái – a sikeres mali és közép-afrikai katonai hadműveleteken túl – az Iránnal folytatott tárgyalások, valamint a Klímakonferencia (COP21) francia „szájjz” szerinti alakítása és sikere volt.

François Hollande az osztársadalmi francia igényt meglóvalgolvva ígérte még megválasztása előtt a francia csapatok azonnali kivonását Afganisztánból, valamint síkra szállást a NATO szerepének csökkentéséért és annak eredeti célkitűzéseire, a kollektív biztonság fenntartásához való visszatérést. Úgy tűnt, Franciaország visszatér arra az útra, hogy nem vezet saját érdekei szempontjából irreleváns, vagy azokkal éppen ellentétes missziókat. A francia elnök beiktatása után három nappal már az Egyesült Államokban volt, hogy találkozzon Obama elnökkel, és részt vegyen a NATO chicagói konferenciáján (2012. máj. 18-21.). Hubert Védrine jelentése¹² előzőleg meggyőzte, hogy nem kell hátraarcot csinálnia a NATO-reintegráció kapcsán (e téren revideálnia kell előzetes ígéreteit) és nem kell feleslegesen konfrontálódnia az Egyesült Államokkal. Maga Hollande tehát ellenezte ugyan Franciaország katonai reintegrációját a NATO-ba, elnöksége alatt mégsem lassult le a reintegráció üteme, sőt, 2012 őszére a NATO kereteinek 30%-os leépítésével a francia szerep még erősödött is: A létszámot tekintve a franciák a harmadik helyre léptek előre, holtversenyben a britekkel, az amerikaiak és németek után.¹³ Emellett felgyorsult az afganisztáni, NATO-keretekben folyó francia misszió befejezése.

Hollande 2012 végéig eredetileg 3400 francia katonát, 900 járművet (ebből 500 páncélozott) 1.400 katonai konténert, 3 Mirage 2000 repülőgépet és 14 helikoptert készült kivonni Afganisztánból. Ami megvalósult, az a 2012 januári 3600 fős létszám 1400 főre történő csökkentése 2012 végére, az utolsó harcoló alakulat pedig

¹¹ Le Drian Macron elnök kormányában jelenleg európai- és külügyminiszter. „*A legjobb játékos [volt] egy rossz csapatban*” Lombardi szerint. Utóbbi nagyon alulértékelt a francia külpolitika teljesítményét François Hollande elnöksége alatt. (LOMBARDI i. m.)

¹² The Vadrine Report; <https://otan.delegfrance.org/The-Vadrine-report> (Letöltés ideje: 2020. 08. 22.)

¹³ 2009-ben még csak 160 francia katonai alkalmazott volt a NATO-nál, 2012-ben már 870. Ez az aspektus azért is fontos, mert Hollande megválasztása előtt a francia szocialista ellenzék erősen szimpatizált a lengyelek azon törekvéseivel, miszerint az európai védelmi politika európai aspektusát kell erősíteni (nem a NATO ellenében, de markáns tevőleges szereppel a NATO mellett).

2013. július 1-jén távozott. A *Pamir* (logisztikai, orvosi misszió az ISAF mellett) és *Épidote* (katonai kiképzés) missziók csak 2014 decemberében értek véget – az ISAF NATO misszió befejeztével – ekkor vonták ki a maradék 150 franciát a térségből. A szocialista elnöknek ez volt lényegében az egyik legfontosabb választási ígérete, és politikai szempontból nagyon számított, hogy elnöksége első évében ezt teljesítse is. Már a terv bejelentése előtt látszott, hogy a gyors és teljes kivonulás technikailag megvalósíthatatlan, csupán a harcoló egységeké lehetséges a technikai eszközök nélkül. Taktikailag ugyanakkor a kivonás a legszerencsétlenebb módon történt meg, mert a harcoló csapatokat vonták ki és a (megvédendő) civil egységek maradtak. Ráadásul a 2013 előtti francia létszámcsoökkentést az amerikaiak sem vették jó néven, így a hátrahagyott francia felszerelések, illetve csapatok védelme bizonytalanra vált. Kapissa térségében az átmenetet eredetileg 18 hónapra tervezték, de Hollandie lépésével borultak a tervek az egész nemzetközi afganisztáni misszió biztonságát károsan befolyásolva. A gyorsított csapatkivonás magas költségei pedig veszélyeztették a francia elnök belpolitikai ígéreteinek pénzügyi fedezetét.¹⁴ Emellett Franciaországnak készen kellett lennie arra is, hogy esetleg az afganisztáni helyzet eldurvul (a tálibok a kivonások miatt egyre nagyobb bátorsággal támadtak), és esetleg mégis katonákat kell mozgósítani evakuálási vagy védelmi célokból – vissza – Afganisztán felé. Mindez szintén hatott a francia diplomácia magatartására és katonai elköteleződésére a szíriai háború tükrében.

Az Afganisztán-kérdés mellett diplomáciai téren is mert határozott külpolitikát folytatni Franciaország – ha kellett az amerikai szándék ellenében. Az iráni atomhasználatról 2012 áprilisa óta folyó tárgyalásokon Irán végig azzal érvelt, hogy – hasonló helyzetben lévén – úgy kezeljék, mint Japánt, de a demokratikus garanciák esetében nem voltak nyilvánvalóak.¹⁵ Mindenesetre Obama elnöki agendájában az szerepelt, hogy mindenképpen áttörést kell elérnie a 2003 óta húzódó Irán-kérdésben, ezért az amerikai diplomácia különutas megoldásokkal is próbálkozott. Miután 2013 júniusában a mérsékelt Hasszan Rohanit választották meg iráni elnöknek, augusztusban – 10 év tárgyalás után – amerikai nyomásra megegyezés körvonalazódott az 5+1 (öt ENSZ BT tag és Németország) egyeztetéseken Iránnal. A francia diplomácia Fabius külügyminiszter hatására azonban – az iráni nukleáris program leállításának gyenge garanciái miatt – az amerikaiak nagy megrökönyödésére a megegyezés ellen foglalt állást. Válaszként – a francia fél verziója szerint¹⁶ – az amerikai fél megkerülve a többi tárgyalópartnert,

¹⁴ Az afgán misszió 2001-2013 között kb. 3,5 milliárd euróba került, 75 millióba 2003-ban, 518-ba 2011-ben, napi költségre lebontva 1,4 millióba. 2013-ban a hazatérés költségeit 200-300 millió euróra becsülték, Egy katonai szállítógép Párizs-Kabul útja 40.000 euróba kerül. A Mali beavatkozás napi költsége 2,7, a líbiai 1,7 millió euróba került. Lsd. COQUIDÉ, Patrick: L'intervention française en Afghanistan a coûté 3,5 milliards d'euros en 12 ans, BFM Business, 2013. 03. 10. <https://bfmbusiness.bfmtv.com/france/l'intervention-francaise-afghanistan-a-coute-3-5-milliards-deuros-12-ans-467120.html>, (Letöltés ideje: 2020. 08. 22.)

¹⁵ BOZO i. m. pp. 286-87.

¹⁶ Az „amerikai verzió” szerint Omán folyamatos, titkos közvetítő (back-channel) szerepet töltött be az Egyesült Államok és Irán között, Kerry még szenátorként kezdte meg az egyeztetéseket a 2010-es évek elejétől fogva. BENDER, Brian: How John Kerry opened a secret channel to Iran; *Bostonglobe.com*, 2013. 11. 26., <https://www.bostonglobe.com/news/nation/2013/11/26/john-kerry-developed-secret->

az ún. Zarif-terv keretében titkos megállapodást kötött Iránnal 2013 novemberében Ománban, és ez feszültségekhez vezetett a francia-amerikai kapcsolatokban. John Kerry azzal fenyegette meg a francia delegációt, ha nem írják ezt alá, akkor háború lesz, aminek Franciaország kell viselje a felelősségét. A franciák kijelentették, hogy nem szeretnék egy ilyesfajta „diszkont-szerződéssel” helyettesíteni a valódi szerződést és 5 kifogást fogalmaztak meg az amerikai megállapodás-tervvel kapcsolatban: 1.) Nincsenek benne iráni kötelezettségvállalások arra vonatkozólag, hogy Irán nem akar nukleáris fegyvereket fejleszteni, illetve birtokolni. 2.) Nem rendezi a hosszú távú urániumdúsítás kérdését. 3.) Nem tartalmaz megnyugtató tervet a 20%-ra dúsított urán tárolását illetően. 4.) A centrifugák gyártását nem korlátozza kizárólag a törött pótlására vonatkozó esetekre. 5.) Az iraki plutónium-előállító reaktor építését nem függeszti fel. Végül Kerry kénytelen volt elfogadni a francia módosító-javaslatokat és beépíteni azokat a szövegbe. Ekkor (szinlelt?) iráni meglepődés következett. Javad Zarif iráni külügyminiszter nem értette a módosítások okát és kijelentette, ő azt hitte, az Egyesült Államok eddig is az 5+1-ek nevében tárgyalt. Az (amerikai) médiakampány pedig azonnal beindult, hogy Franciaország „megfúrta” a tárgyalásokat. Ha Fabiusnak hinni lehet, Irán viszont lényegében nem sértődött meg a határozott, ugyanakkor rugalmas francia álláspont miatt.¹⁷ 2014 decemberétől a tárgyalások utolsó fázisában a francia diplomácia különösen a *snap back* (automatikusan érvénybe lépő szankciók mechanizmusa, ha Irán megsérti az egyezményt) kidolgozásánál volt aktív és azt akarta elérni, hogy a szankciókat az amerikaiak is tartsák be, azaz ne monopolizálják a kereskedelmet Iránnal, amikor mindenki más betartja a szankciókat. 2015 márciusában az amerikai diplomácia (az uniós SEAE szakértőinek bevonásával) – titkolva az egyeztetések szövegét - ismét a többi tárgyalópartner háta mögött kezdett „akciózni” az iráni féllel, mechanizmusokat dolgozva ki arra az esetre, ha Irán elutasítaná az egyezményt. Végül így csak 2015. július 14-én (Fabius célzatosan tűzte ki ezt a végső határidőt) írták alá Iránnal a megállapodást, melynek lényege röviden: civil nukleáris energiafelhasználás: igen, atombomba: nem. Irán 15 évig csak Natanzban dúsíthat urániumot és csak 3,67%-osra. (Itt lényegében a Sarkozy által megkezdett szoros francia-izraeli szövetség érhető tetten. Franciaország izraeli kérés miatt maradt ennyire hajthatatlan¹⁸, és azt a célját sem rejtette véka alá – „jótékonyan ignorálva” az izraeli atombombát –, hogy egyetlen (szomszédos) állam se rendelkezzen atomfegyverrel (főként Törökország, Egyiptom, és Szaúd-Arábia), hogy a térségben ne alakulhasson ki nukleáris versenyfutás egy gyenge Irán-szerződés következtében.¹⁹

dialogue-with-iran-through-oman/rRBZZ8aeDrsP2Q2HdoWJEJ/story.html (Letöltés ideje: 2020. 08. 12.)

¹⁷ FABIUS i. m. pp. 88-136. Natanz és Fordow Irán két kísérleti területe. Fabius előtte azt is leírja, mennyire örült a Moszad vezetője Ahmadinezsád hatalomra kerülésének, amely Izrael lépéseit legitimálhatja. 2012-2015 között 4 fázisban tárgyaltak.

¹⁸ A „Maghreb-kirakós” második elemeként ugyanakkor Franciaország megszavazta – igaz hosszú kínlás után – Palesztina ENSZ megfigyelői tagságát 2012 novemberében és az izraeli illegális települések elítéléséről szóló 2334-es ENSZ BT határozatot 2016 decemberében. 2012 végén egy 22 civil szervezet által írt jelentés miatt Franciaország kínos helyzetbe került: míg az EU hivatalosan elítélte az illegális izraeli telepek létesítését, addig számos európai cég – köztük többek között a Véolia és a Total – is beruházként van jelen e területeken.

¹⁹ FABIUS i. m. pp. 123-124.

Más területeken is gyümölcsöző volt az együttműködés az amerikaiakkal, a *Serval* és *Barkane* afrikai hadműveletek során igen sokat köszönhetek a franciák az amerikai logisztikai és felderítői segítségnek. S – ahogy Bozo írja – Hollande végre beteljesítette Jacques Chirac elnök célját, Afrikában és a Közel-Keleten Franciaország az Egyesült Államok nélkülözhetetlen – Szíriában pedig a legfontosabb – szövetségesevé vált a terrorizmus elleni küzdelem kapcsán.²⁰

Szíriai konfliktus: „kontinuitás a hibában”²¹

A francia–szír politikát illetően folytatódott a Sarkozy által megkezdett diplomácia. Fabius – Alain Juppé külügyminiszter hasonlóan „zsigerien” Asszád-ellenes utódaként²² – a konfliktus pártatlan rendezése helyett egyoldalúan az Asszád ellen fellépők mellett állt ki. Ez a zsigeri Asszád-ellenesség nehezen érthető – hacsak nem Izrael szempontjából értékeljük, – hiszen a klán 1970-es hatalomra kerülésével a térség egyik legstabilabb államává tette Szíriát és semmivel sem volt diktatórikusabb, mint a franciák által a legutóbbi időkig is támogatott afrikai vezetők nem kis része. A francia diplomácia tehát a 2012. május 25-ei houla-i mérsárlás miatt a nemzetközi közvélemény nyomására Asszád távozását és átmeneti kormány felállítását sürgette, és a genfi – eredménytelen – tárgyalásokon igyekezett a politikai átmenetet előkészíteni. Mindeközben Fabius a szír elnök gyors bukását prognosztizálta, Hollande elnök pedig ugyanúgy síkra szállt a szankciók szigorítása érdekében, az ENSZ-szel való "maszatolás", vizsgálóbizottságok, védelmi övezetek, humanitárius folyosók felállítása (stb.) mellett, mint elődje. Hollande az oroszokkal való jó viszony kialakítására törekedve kompromisszumos javaslatként Asszád "leváltását" javasolta 2012. június 1-jén Putyinnak, aki viszont az Annan-terv védelmezőjeként megingathatatlanul bízott a szír vezetőben. A francia elnök így végül felsorakozott az amerikai álláspont mellé, miszerint ENSZ mandátum nélkül nem támadják meg Szíriát, csak akkor, ha az kémiai fegyvert is bevet. (Fabiusnak eközben még azzal is komoly problémái akadtak, hogy a heterogén, és egymással rivalizáló szír ellenzék mely tagjaival célszerű tárgyalnia.) Ez lényegében kényelmes álláspontot jelentett, hiszen a kínai és az orosz vétó minden egyéb esetben borítékolható volt, illetve, mivel Líbia esetében az ENSZ BT határozatában foglaltakat Franciaország túllépte, ezért várható volt, hogy egy ilyen határozat most meg sem fog születni.²³ Asszádnak pedig úgy tűnt, nem éri meg bevetni vegyi fegyvereit, hogy támadást provokáljon ki saját maga ellen. 2012. július 23-án Jikad Makdisi szír külügyminiszter elismerte, rendelkeznek harci gázzal, de egyben deklarálta, hogy ez alkotmányosan csak külső ellenség ellen vethető be.

²⁰ BOZO i. m. p. 290.

²¹ „*continuité dans l'erreur*” – Lombardi találó megjegyzése szerint, lsd. LOMBARDI i. m.

²² Lsd. FABIOUS i. m. pp. 137-189.

²³ BONIFACE i. m.

Éppen ezért 2013 nyarán meglepetést keltett a hír, hogy – korábbi állítólagos többszörös szórványos használat után²⁴ – Asszád hadserege nagyobb dózisban vetett be szarint (ghoutai szarin-támadás, 2000 áldozat, 2013. aug. 21.). Úgy tűnt tehát, a szír elnök átlépte a vörös vonalat. Ennek ellenére a brit parlamentnek és az amerikai elnöknek a katonai beavatkozást elutasító határozata Hollande-ot is meghátrálásra készítette a beígért katonai beavatkozás kapcsán. A francia elnököt brit és amerikai partnere is kritizálta háborús elszántsága miatt.²⁵ A francia diplomácia kissé megkésve ismerte fel a CIA részvételét a szír ellenzék támogatásában, és azt, hogy Szíriában lényegében új, kis-hidegháború indult. Az orosz-amerikai közvetett konfliktusba a franciák kezdetben a szövetségi kötelességeiken kívül túlságosan nem kívántak beavatkozni. Emiatt Hollande-ot inaktivitással vádolták, miközben a francia elnök döntése – elődjével ellentétben – lényegében figyelembe vette európai partnereinek véleményét is. Lényeges elem, hogy a "kirakatpolitika" mellett Franciaország nem vállalt fel líbiai-típusú beavatkozást a kockázatos afganisztáni csapatkivonás közben, illetve után.²⁶

Ugyanakkor Hollande Franciaországa – akárcsak Sarkozy Líbiában – titokban nehézfegyvereket (20 mm-es ágyúk, gépfegyverek, rakétavetők, tankelhárító rakéták) szállított a szíriai ellenzéknek, ezáltal az uniós embargót sértve meg. Azaz nemcsak harcigáz-elleni védőfelszerelést, golyóálló mellényeket, éjjellátó és kódolt kommunikációs eszközöket küldtek, ahogy azt a nyilvánosság előtt állították. Elővigyázatosságból csak a légvédelmi rakétákra irányuló igényt utasították vissza.²⁷ A kalandorpolitika tehát nem ért véget, és a francia diplomácia a súlyos fiaskó veszélyét is felvállalta azért, hogy a harcokat volumenében befolyásolni nem tudó mennyiségű szállítmányt tudjon célba juttatni. Ráadásul Fabius sikertelenül próbálta megakadályozni, hogy a Dzsabhat al-Noszra Frontot²⁸ – amely hamarosan az al-Kaida szíriai ága lett – az Egyesült Államok már 2012. november 20-án feltegye a terrorista csoportok listájára, lévén a Front Franciaország egyik legfontosabb szövetségese volt Asszád ellen.

²⁴ Itt jegyzem meg, Szíria (akárcsak Izrael) nem írta alá a harci gázok (pontosabban: a szarin) alkalmazását tiltó 2007-es konvenciót. 2013. május 5-én Carla del Ponte az OHCHR részéről kijelentette a svájci televízióban, hogy vizsgálóbizottságuk a helyszínen az áldozatok és a helyszínen dolgozó orvosok kikérdezése után azt állapította meg, hogy a felkelők használták a szarint. „*Les rebelles syriens ont utilisé du gaz sarin, selon Carla del Ponte*”, RTS.ch, 06. 05. 2013, <https://www.rts.ch/info/monde/4878759-les-rebelles-syriens-ont-utilise-du-gaz-sarin-selon-carla-del-ponte.html> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

²⁵ BOZO i. m. p. 288. Orosz javaslatra 2013. 09. 14-én a szír rezsim elfogadta, hogy az OPCW ellenőrzése mellett megváltik vegyi fegyvereitől, ami 2016. 01. 05-ig meg is történt.

²⁶ Egy TV-interjúban Hollande ugyan nem zárta ki a beavatkozás lehetőségét, ez lényegében Bernard-Henri Lévy filozófus és Izrael nyomására történt: Izrael érdeke: minél több nemzetközi csapatot állomásoztatni a térségben – de lehetőleg Izraelen kívül –, hogy így biztosítsa magát Irán ellen. A francia elnök gesztusa tehát Izrael felé szólt, tudva, hogy Oroszország úgymint megvétőzza a beavatkozást az ENSZ BT-ben, Franciaország pedig BT-határozat nélkül nem cselekszik.

²⁷ Sélím Idriss csapatainak a DGSE szállította le. Hollande 2013. március 15-én ugyan megpróbálta rávenni a partnereit, hogy az embargót oldják fel, 28-án már visszakozott. PANON i. m.

²⁸ Eredetileg az ISI (Iraki Iszlám Állam) hozta létre. 2016-tól neve Dzsabat Fatah al-Sham

Franciaország 2014. szeptember 20-tól a *Chammal* művelet keretében, az iraki kormány kérésre – azaz itt is sor került a beavatkozás előtt a felkérésre – a haditengerészet légierejével²⁹ vett részt a 2014. június 29-én proklamált Iszlám Kalifátus (*Daesh*³⁰) elleni koalíció tevékenységében. 2015 szeptemberében a *Chammal* műveleti területét kiterjesztették Szíriára, a november 13-ai franciaországi merényletek után pedig Hollande elnök válaszcspásként a *Daesh* fővárosa, a szír Rakka bombázása mellett döntött 6 Rafale, 2 Mirage2000D és 2 Mirage2000N bevetésével. 2015. december 19-én pedig a Charles de Gaulle francia repülőgéphordozó vette át a koalíciós erők parancsnokságát 2016. február 26-ig. A 2015 végi merényletek hatására a francia diplomácia visszakozni kényszerült Szíria kapcsán. Immár nem lett Asszád távozása alapfeltétel a szír rendezéshez, elengedték a „*ni-ni*” (azaz *se Asszád, se Daesh*) politikáját.³¹ Összességében négy hibát követtek el: Asszád gyors bukását jósolták (akárcsak az USA), hibásan mérték fel, hogy a mérsékelt ellenzéknek kell támogatni, mert a helyszínen azok befolyása a *Daesh* és az al-Noszra Front megjelenésével minimálisra csökkent. Harmadik hibájuk a *ni-ni* politika, a negyedik az orosz politikai-katonai erő lebecsülése volt a térségben.³² E látványos kudarc vezetett állítólag Fabius külügyminiszter bukásához 2016 februárjában.

A szír kérdés belbiztonsági vetülete, hogy 2013. január 12-én a mali eseményekre hivatkozva Franciaországban a *Vigipirate* terrorizmus-ellenes készültségi program „megerősített piros fokozata” (a *Sentinelle* – „őrszem” – művelet) lépett életbe, nemcsak a *Serval* művelet elindítása miatt, hanem azért is,

²⁹ 2015-ben 3200 fővel. *Shamal* arabul Északot jelent, a *Chammal* az iraki észak-nyugati szélről kapta a nevét.

³⁰ Az Iraki Iszlám Állam (ISI) 2006-ban jött létre, e szalafista dzsihádisták csoport arab rövidítése *Daesh*. 2013 áprilisa óta Szíriát is maguknak követelték, nevük akkor változott ISIL-re: Iraki és Levantei Iszlám Állam, Levante alatt pluszban Libanon is értendő. A szervezet vezetője al-Bagdadi volt. Az al-Kaidával szövetségben kezdetben nagyon jól együtt tudtak működni, a 2013 eleji szíriai sikerek azonban az ISI tagjait nagyon felbátorították, és az al-Kaida által favorizált egyetemes (és utópisztikus) iszlám forradalom és állam megteremtése helyett egy sokkal realistább, lokális, új síita állam létrehozását határozták el, immár Szíriát is ideértve. Az al-Kaidát pedig zavarta, hogy az ISIL Szíriára is kivetette csápjait és ott „konkurenciát képzett”. A felek annyira összevesztek, hogy ez 2014 májusában szakításhoz vezetett. Az al-Kaida ezentúl Szíriában az al-Noszra Frontot tekintette a szervezet legitím képviselőjének, mert az a szakításkor nem létrehozóját, az ISI-t, hanem az al-Zavahiri-féle al-Kaidát választotta. Másrészt az al-Kaida fő ellensége az USA és Izrael, míg az ISIL fő ellensége Irán és a többi síita lett. Forrás: TÜRKE A. I.: Az ISIL céljai Irakban és Szíriában; Europa Varietas Intézet Blog, 2014. 06. 19. https://europavarietas.org/euvibg/az_isis_isil_celjai (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)

³¹ Ahogy J.-Y. Le Drian védelmi miniszter megfogalmazta: „*A fenyegetés a térségben a Daesh, Bachar [csaklo] a saját népének az ellensége*” (sic!) LASSERRE, Isabelle: Syrie: comment la ligne Fabius du „ni Assad ni Daech” a volé en éclats; Lefigaro.fr (International), 2015. 11. 19. <https://www.lefigaro.fr/international/2015/11/19/01003-20151119ARTFIG00250-syrie-comment-la-ligne-fabius-du-ni-assad-ni-daech-a-vole-en-eclats.php> (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)

³² A francia diplomácia máig meg van győződve arról, hogy ha a 2013 augusztusában az állítólagos kormányzati vegyi támadásra válaszként tervezett légitámadást az USA nem fűjja le az utolsó pillanatban, akkor Asszádot meg lehetett volna buktatni. HOLLANDE i. m. p. 49.

mert az iszlamista dzsihadisták megkezdték a visszaszivárgást Szíriából. A DCRI³³ ekkor már két éve toborzást folytatott a francia iszlamisták körében, hogy ezeket be tudják vetni a szíriai ellenzék melletti harcokban (ASL: Szabad Szír Hadsereg) Asszád állama ellen. Az ASL viszont 2012 végére teljes dezintegrációnak indult, és az a francia terv, hogy ezzel a lépéssel megszabadulnak ezektől a gyanús iszlamista elemektől (t.i. vagy elesnek a harcokban, vagy Szíriában maradnak), megbukott. Sőt, megkezdték a visszatérést-visszaszivárgást Franciaországba és egyesek fogékonyak lettek az *Ansar Dine*³⁴ "igéire" is.³⁵

A Krím elcsatolása, háború Ukrajnában és az orosz kapcsolatok

Oroszországgal a szocialista elnök kapcsolatai nem a legjobb alapokról indultak.³⁶ Többek között komoly problémát jelentett a szír kérdésben való konfrontáción túl a két le nem szállított multifunkcionális³⁷ BPC-hajó ügye, válaszul a 2014-es ukrán konfliktusra a Krím-félsziget orosz „visszacsatolása” kapcsán. Mindenesetre a Hollande-adminisztráció határozott kommunikációja ellenére hosszú ideig feltűnően inaktív maradt az oroszok elleni konkrét politikai lépések kapcsán. Laurent Fabius 2014. március 17-én bejelentette, hogy amennyiben „*az oroszok folytatják*” – tehát lényegében csak újabb orosz lépések esetén – akkor Franciaország komolyabb lépéseket fog tenni, ez pedig elvezethet ahhoz, hogy leállítják a BPC-k eladását Oroszországnak. (Hasonló példára, kifizetett hadiipari megrendelés politikai okok miatti le nem szállítására 1991 óta nem volt példa.) Fabius egyben a többi európai államot újabb szankciók elfogadására szólította fel. Úgy tűnt, ha az orosz megrendelést nem fogják leszállítani (és ez további megrendelés-visszmondásokat is eredményezhet), akkor hosszabb időre be kell zárni egyes üzemeket, s ez komoly belpolitikai problémát fog okozni a francia elnöknek és kormányának. A megrendelt két hajót Szevasztopol (sic! a Krím egyik városának neve, az orosz Fekete-tengeri Flotta támaszpontja) és Vlagyivosztojk néven tehát 2014 vége felé és 2015-ben kellett volna leszállítani az oroszoknak, de erre végül nem került sor. Mindez állítólag nem volt káros hatással a francia-orosz kapcsolatokra³⁸ – a franciák közel 950 millió euró kártérítést fizettek az oroszoknak.

³³ Központi Belügyi Hírszerzés Hivatala: A francia szolgálatokról bővebben lsd. TÜRKE A. I.: A francia nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezéséről és jelenlegi helyzetéről; Szakmai Szemle 2015/4, pp. 5-28.

³⁴ szalafista iszlamista csoport, amelynek célja iszlám állam létrehozása Maliban

³⁵ Nem töltötték haszontalanul a „szír vakációt”, a helyszínen szorgalmasan tanulmányozták a CIA által Törökországon keresztül pénzelt al-Kaida és egyéb iszlamista elemek – fegyvertársaik – terrorista módszereit. MEYSSAN, Thierry: Mali: une guerre peut en cacher une autre; Voltaire.net, 2013. 01. 21., <https://www.voltairenet.org/article177179.html> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

³⁶ MANDRAUD, Isabelle – SEMO, Marc: Vladimir Poutine annule sa visite à Paris prévue le 19 octobre; Lefigaro.fr, 2016. 10. 11. https://www.lemonde.fr/international/article/2016/10/11/1-elysee-annonce-que-m-poutine-souhaite-reporter-sa-visite-a-paris_5011677_3210.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

³⁷ Bővebben a BPC-kről lsd. TÜRKE A. I.: Mennyire vehetőek komolyan a francia "szankció-fenyegetések" Oroszországgal szemben? Magyar Külügyi Intézet Blog, 2014. 05. 23, (Archivált verziója: <https://univ-paris3.academia.edu/AndrasTurke>)

³⁸ FABIUS i. m. pp. 316-317.

A 2014. február 27-ei krími orosz beavatkozás utáni ukrán krízis kapcsán a francia kettős beszédet alapvetően meghatározta az a tény, hogy Oroszországgal való kapcsolatok volumene nagyságrendekkel nagyobb, több mint 27-szeres volt. Franciaország Oroszország harmadik exportcélja és az importáló országok között is a harmadik volt. A francia export mértéke elérte a 9,1 milliárd eurót (Ukrajna esetében: 333,1 millió euró), 11 év alatt ötszörösére nőtt. Az orosz kapcsolatok és eurázsiai projektek volumene nemigen tette lehetővé, hogy az ukrán kapcsolatok miatt ezeket kockáztassák. Nem akartak továbbá egy, a 2013 nyári krízishez hasonló előidézni azzal, hogy az oroszok ismét elzárják a gázcsapokat. A védelmi együttműködés területei a következőket fedték le: évi több tucatnyi konkrét esemény köré szerveződve segítség biztosítása a belbiztonsági erőknek kríziskezelésben és az adminisztratív kapacitások kiépítésében. Az ATALATA EU-s hadműveletben a francia haditengerészeti erők 2013 erején kis ideig együttműködtek az ukrán flotta zászlóshajójával a szomáliai térségben (a hajó aztán átállt az oroszokhoz.) Franciaország hivatalos véleménye nem volt meglepetés, az amerikai és az európai uniós álláspontot tükrözte, azok figyelembevételével lett kialakítva. Fabius ennek kapcsán a "keménység és rugalmasság" (*fermeté et souplesse*) politikáját emelte ki. 2014 februárjában német és lengyel kollégájával, Steinmeierrel és Sikorskival ment Kijevbe Janukovics elnökkel tárgyalni, ahol igen feszült egyeztetések során arra törekedtek, hogy a Majdan téri események ne torkolljanak véres polgárháborúba, és felgyorsítsák a választások folyamatát.³⁹

Hollande fellépése jóval visszafogottabb volt, mint 6 évvel előtte Sarkozyé a kaukázusi konfliktusban – igaz, utóbbi akkor az EU elnöke is volt –, és az európai fellépést ismét csak Németország irányította. Hangzatosan elítélte az orosz agressziót, kiállt Ukrajna stabilitása mellett. Véleménye szerint a Krímben az ukrán hatóságok engedélye nélkül nem lehet népszavazást tartani az önállóságról (2014. március 16-án tartották meg), a krími legitim parlamentet „pszeudo-parlamentnek” tartotta, és láthatólag a (korábbi) ukrán ellenzék Klicskó-féle szárnya felé nyitott (Klicskót március elején személyesen is fogadta az Elysée-ben). Ugyanakkor elismerte a Krím autonómia iránti igényének jogosságát, és a terület évszázados Oroszországhoz fűződő kapcsolatait. A francia elnök Oroszország ellen szankciókat hirdetett meg, és felfüggesztette a vízumtárgyalásokat, ezek az oroszoknak nem okoztak túl nagy kellemetlenséget. Majd hangadóként az Egyesült Államokkal 2014. március 8-án további szankciókat helyezett kilátásba, valószínűleg főként belpolitikai – népszerűséget növelő – okok miatt.

2014. június 6-án, a normandiai partraszállás 70. évfordulóján a francia elnök a „Normandia-formátum” felállítására tett javaslatot. Egy olyan kerekasztalt tervezett felállítani, melynek tagja az orosz (Putyin), az ukrán (Porosenko), a francia elnök és a német kancellár asszony (Merkel).⁴⁰ 2014. szeptember 5-én ez a folyamat vezetett a Minszk I. egyezményekhez, 2015. február 12-én pedig a közös francia-német fellépés – amelyben 2008-hoz képest Franciaország ugyancsak a szekundáns, mégis nélkülözhetetlen tényező volt – eredményezte a Minszk II. egyezményeket⁴¹ olyan

³⁹ FABIUS i. m. p. 317.

⁴⁰ BOZO i. m. pp. 284-285.

⁴¹ Fabius leír egy érdekes esetet, hogy amikor e tárgyalások során Merkel szembesítette Putyint – aki tagadta az orosz beavatkozást – egy fényképpel, amin egy azonosított orosz

tárgyalások után, ami az erős francia nyomásgyakorlás nélkül lényegében nem lett volna tető alá hozható. A Minszk II. 13 pontos békemegállapodást tartalmazott a donyECKi konfliktus lezárására. Ezután a francia diplomácia célja a némettel karöltve az első és második minszki egyezményekben foglaltak megvalósításának előmozdítása volt. 2015 októberében Hollande és Putyin a szankciókról egyeztetett. Mikor a francia elnök megpróbálta ecsetelni, hogy ezek mekkora szenvedést okoznak mindkét fél számára, Putyin válasza csak annyi volt, „*François, elfelejted, hogy ami az oroszokat illeti, ők hozzá vannak szokva a szenvedéshez.*”⁴²

A francia-ukrán kapcsolatok terén szükséges a Fabius és Leonid Kojara miniszterek által 2013. június 5-én aláírt párizsi megállapodást kiemelni. A francia fél a jogállamiság kritériumainak betartását és Timonsenko korábbi, korrupció miatt bebörtönzött elnök szabadon bocsátását sürgette. A francia köztársasági elnök Janukoviccsal az események előtt utoljára 2013. november 29-én folytatott eszmecsere Vilniusban. Az 1990-es években Ukrajna kereskedelmi jelentősége a franciák szemében még nagyjából Ciprus szintjén állt, 2014-ben Franciaország Ukrajna 27. export-célországa volt, míg az import tekintetében a 9. helyen állt. 2009-ben a pénzügyi válság hatására 38,5%-al csökkent a kereskedelem volumene, azóta fokozatosan emelkedve 2011-ben 333,1 millió euróra nőtt, de ez még mindig lényegesen elmaradt a krízis előtti 603 millió eurós értéktől. A francia export főleg kémiai termékekből, parfüm és kozmetikai cikkekből, gépekből és agrártermékekből állt. Ukrajna Franciaország felé agrár- (gabona), bányai és élelmiszeripari termékeket exportált. Franciaország 2012-ben a hetedik legjelentősebb beruházó állam volt az országban, a teljes beruházások 4,5%-át lefedve a bankszektorban és az élelmiszeriparban. Hollande 2013 novemberében Vilniusban is egyeztetett az ukránokkal a palagáz kérdésében, Ukrajna becslések szerint Európában a negyedik legnagyobb készlettel rendelkezett. Az üzletben 1,8 milliárd eurós lehetőség rejlett, a francia Total a Gazprommal való együttműködés során jelentős tapasztalatokat szerzett a kitermelés technikai oldalát illetően. Az egyeztetéseket főként az Ukrajna-Franciaország baráti csoport keretében folytatták. Ukrajna kinyilvánította azt a szándékát is, hogy szeretne tárgyalási tapasztalatokat is szerezni a franciáktól (GDF Suez), amely utóbbi sikeresen lobbizott az oroszoknál az olcsóbb gázért. Ugyanakkor a Total nem tervezett jelentősebb ukránai beruházásokat.

Afrika-politika: Kettős mérce vagy kettős látás?

Hollande 60 választási ígéretéből mindössze egy vonatkozott Afrikára, amely szerint „*szakítani fogok a „Françafrique”-al, az egyenlőségre, a bizalomra és a szolidaritásra épülő kapcsolatokat ígérve*”. Ennek rögtön ellentmondott, hogy a 2012 őszéig a nyilvánosság kizárásával az alábbi elnökök fordultak meg az Élysée-ben: Ali Bongo (Gabon), Alassane Ouattara (Elefántcsontpart), Blaise Compaoré (Burkina Faso). Mégis, a szocialisták hatalomra kerülésével kezdetben a francia Afrika-politika egyes elemeiben megváltozott. Az afrikai ügyek felelőse Helène Le Gal lett⁴³ (2 rue de l'Élysée), akit kinevezésekor a jobboldal azzal támadott, hogy

ezredes látszott egy ukrán szeparatista harckocsi mellett. Putyin csak ennyit válaszolt: „*Az ezredes bizonyára eltévedt.*” FABIUS i. m. pp. 318-320.

⁴² Uo. p. 276. és pp. 317-320.

⁴³ Franciaország volt kanadai konzuljaként ruandai nagykövetség akarták kinevezni 2011 végén, de ez ellen Ruanda élénken tiltakozott. Hollande szerint ennek csak az volt az oka,

még életében nem járt afrikai területen. Hollande Afrika-tanácsadói közül megemlítendő sherpája, a marokkói születésű Paul-Jean Ortiz, akit – Ázsia-specialista lévén – szintén azzal vádoltak, hogy nem ért Afrikához. Az Afrika-tanácsadó helyettese pedig egy, a Francia Fejlesztésügyi Ügynökségtől (AFD) érkező fiatal közgazdász, az *Afrique contemporaine* főszerkesztő-helyettese, Thomas Mélonio lett. A Hollande-féle Afrika-politika kommunikációja is a demokráciát és az emberi jogokat kérte számon folyamatosan az afrikai államokon – mint tette ezt Sarkozy, főleg ciklusa első felében –, ami ezen országokat általában Kína felé orientálta. Az afrikaiak érvei is kezdtek megváltozni: *"Nem pénzügyi segítséget várunk elsősorban Franciaországtól, mert arra ott van Kína. Vízumot szeretnénk!"* A valamikori francia frankhoz kötött afrikai CFA frank-zóna, 2012 október 5-én ünnepelte 40. születésnapját. 2013-ra az Afrika számára folyósított segélyek keretét 3,5%-kal csökkentették, ami 200 millió eurós elvonást jelentett, és ekkortól sújtja Afrikát a pénzügyi tranzakciók új, 3,7%-os adója. Emellett viszont megjelent egy új jelenség, egy újfajta együttműködési háromszög. Az Öböl menti államok pénzügyi alapjai és a dzsidda-i Iszlám Fejlesztési Bank hajlandónak mutatkoztak finanszírozni a francia jelenlétet és beruházásokat – számítva a több évtizedes francia tapasztalatokra – a muzulmán afrikai államokban, főként az „Arab tavasz” által érintett országokban, azok hosszú távú stabilizációja céljából.⁴⁴

Gabon (2012. jún. 8-9.) és Togo (2012. jún. 15.) kapcsán, ahol lényegében a szír eseményekhez hasonlóan népi ellenállási mozgalmak alakultak ki az Asszádénál lényegesen antidemokratikusabb és korruptabb rendszerekkel szemben, a Hollande-adminisztráció mégsem állt az – ez esetben – „terrorista nép” mellé, hanem ugyanúgy támogatásáról biztosította a fennálló rezsimeket (Togo: Gnassingbé elnök, Gabon: Ali Bongo Ondimba), mint elődje – akárcsak a hivatalos amerikai külpolitika. Ali Bongót Hollande személyesen is fogadta 2012. július 5-én.

Az Afrika-politika fő helyszíne Niger lett, ahol a francia érdekeket lényegében európai uniós álca mögött igyekeztek képviselni. Amellett, hogy az ATALANTA tengeri ellenőrzési missziót az EU 2012. július 16-án egy szárazföldi pillérrel erősítette meg Afrika szarvánál (EUCAP Nestor – Szomália), júliusban egy másik missziót is elindított Nigerben, EUCAP Sahel Niger néven. A misszió hivatalosan megfogalmazott célja *„a nigeri biztonsági erők támogatása a líbiai háború kapcsán megerősödött terrorista hálózatokkal szemben”*. Líbia, mint erős állam megerősítésével 2011 után az al-Kaida afrikai szárnya (BAQMI) igencsak megerősödött, főként a Mali–Niger–Líbia térségben. A nigeri EU-misszió egyfajta „emberbaráti szeretetet” sugall, de a francia szálak megértéséhez kissé vissza kell nyúlni az időben. Mahamadou Issoufou elnök már 2012 márciusában tárgyalásokat folytatott Hollande-al, és Sarkozyvel szemben már ekkor nyíltan elkötelezte magát Hollande mellett. 2012 júniusában pedig Issoufou révén hivatalosan is megérkezett az EU-hoz (de tulajdonképpen Franciaországhoz) a külső (civil-)katonai beavatkozásra való felkérés az ország területén. Nigert lényegében a szomszédos

hogy Alain Juppé részéről indult a kinevezés, aki az 1994-es ruandai genocídium kapcsán lett a helyiek szemében *persona non grata*. Le Gal 23 éves külügyes tapasztalattal rendelkezett, Burkina Fasoban dolgozott megbízottként az 1990-es években. 2005-2009 között a külügyminisztériumban a kelet- és közép-afrikai szekció felelőse volt.

⁴⁴ DENIS i. m.

Mali destabilizálódása miatt kellett hirtelen kiemelt figyelemmel kísérni. Issoufou-t főként az AREVA-koncessziók miatt kellett stabilizálni, és helyzetére közvetlen veszélyt a Maliból esetlegesen átszűrő, vagy a mali események miatt (ismét) radikalizálódó tuareg felkelők-szeptatisták, az AQMI, és a Nigerben szintén jelen lévő *Ansar Dine* jelenthették. Franciaország úgy vélte, hogy leghatékonyabban a 2008-as „csádi recept szerint” azaz egy, az Európai Unió égisze alatt futó művelettel tudná a szorult helyzetben lévő AREVA-t és Issoufou-t megtámogatni, megosztva a terheket és a felelősséget is. A műveletet ugyan egy spanyol vezette, de a misszió katonai tanácsadója francia volt. Mindenesetre a nemzetközi politika a sepiatista mozgalmak támogatásával (Libia, Mali, Szudán-Dél-Szudán) a térségben hosszú időre kódolta a visszafejlődést és a zűrzavart.

2007-ben Amadou Toumani Touré (ATT) megválasztásával Mali, az egykori francia gyarmat francia kapcsolatai erősen visszazorultak elsősorban a kínai, az amerikai és az Arab-félsziget államaival folytatott kapcsolatok előtérbe kerülésével. 2012. április 1-jén tuareg felkelés tört ki Maliban, amelynek eredményeként az Azawad-régió (Északkelet-Mali, Nigerrel határos) 2012. április 6-án kimondta függetlenségét. E független, de nemzetközileg el nem ismert köztársaságot az MNLA tuareg fegyveresei és a velük fuzionáló iszlám fanatikus szervezet, az *Ansar Dine* alkotta. A két csoport szövetségét eltérő céljaik gyengítették: az MNLA csak Azawad felszabadításáért küzdött, míg az *Ansar Dine* Mali egész területét el akarta foglalni, és (fanatikus) iszlám állammá akarta alakítani.⁴⁵ A nigerbeli francia AREVA érdekeltségétől csupán pár száz km-re tehát egy új, ismeretlen államalakulat jött létre, amelynek harcoló egységei a törzsi határok és az államhatárok komoly eltérései miatt Nigerben is fenyegetést jelentettek az ottani tuareg szájak révén, még akkor is, ha az AREVA⁴⁶ a tuaregekkel elvileg jó viszonyt ápolt. Hollande elnöksége alatt a francia álláspont Mali szempontjából is árnyaltabb lett. 2012. július 18-án Laurent Fabius külügyminiszter hitet téve a CEDEAO álláspontja mellett, ha nem is nevezte néven az MNLA⁴⁷-t, de kijelentette, hogy Mali északi részét "*terroristák kerítették hatalmukba*", amelyek az ország egészének biztonságát veszélyeztetik. Ezért Franciaország (immár) kész mozgósítani "*saját erejét, ideértve a pénzügyi eszközöket is, hogy egy baráti nép segítségére siessen.*" Franciaország Bamakot szintén az AQMI-val való együttműködéssel vádolta, miközben lényegében elenyésző volt a mali eredetű AQMI-tagok száma.⁴⁸ 2012. augusztus elején a CEDEAO kikerülésére (a nem CEDEAO-tag) mauritániai Néma mellett elkészült francia katonai bázis feladata Észak-Mali "szemmel tartása" lett. Itt Nouakchott (Mauritánia fővárosa) jóváhagyásával és Aboubakrine tábornok – a

⁴⁵ TÜRKE A. I.: Ki szelet vet vihart arat? – Európa visszatérése Afrikába (A Libia–Mali–Niger konfliktuszóna összefüggéseiről); Afriport.hu, 2012. 11. 01, (Archivált verziója: <https://univ-paris3.academia.edu/AndrasTurke>)

⁴⁶ Az AREVA európai mércével mérve embertelen körülmények között dolgoztatja a helyiket. 2012. április 25-én (2 héttel az azawadi események után) 7 napos figyelmeztető sztrájkot tartottak a munkások a legújabb, imourareni üzemben a 12 órás szünet nélküli műszakok miatt (egy uránbányában!) – nem számítva a lakosság folyamatos tiltakozását az üzemek környezetszennyezése miatt...

⁴⁷ Mouvement national de libération de l'Azawad: Nemzeti Mozgalom Azawad Felszabadításáért

⁴⁸ 2003-ban Bamako ugyanis leállt tárgyalni a terroristákkal a német túsok kiszabadítása kapcsán. Ez a Nyugat, illetve a franciák szemében a fő szálka, pontosabban kiváló ürügy Bamako ellen.

mauritániai szolgálatok vezetője – segítségével a mali Ould Meydou (arab) ezredes kezdte meg a toborzást Észak-Mali ide menekült fehér etnikumú lakói között. Ugyanakkor nyugaton is készülődtek Észak-Mali ellen, Nigerben (Niamey mellett) képeztek ki és nyújtottak segítséget az Észak-Maliból a szakadás után épségben, a kormányhű tuareg, El Hadj Ag Gamou vezetésével átmentett csapatoknak. Mind Meydou, mind Gamou állítólag⁴⁹ egyeztettek Burkina Fasoban Emmanuel Beth-el, Franciaország ougadougou-i nagykövetével, az elefántcsontparti *Licorne* művelet korábbi parancsnokával. Mindkét csapatot, tehát a volt mali hadsereg maradványait, "véletlenül" az ENSZ finanszírozta és táplálta az UNHCR- és a PAM-programokon keresztül.

Ebbe az erőterbe tervezték tehát az EUCAP Sahel Niger letelepítését. Franciaország és az Egyesült Államok lényegében kettős játékot játszott, támogatta az MNLA-t, miközben az Azawadot visszafoglalni készülő erőket is. A 15 hónaposra tervezett EUTM Mali misszió már decemberben elindulhatott volna, de a Malitól szükséges "formális felkérés" csak 2013 január 8-án érkezett meg.⁵⁰ 2013. január 11-én a csupán terepjárókra erősített gépfegyverekkel és csekély nehéztüzérséggel rendelkező *Ansar Dine* szövetségeseivel (AQMI, MUJAO) elérte Azawad és a "Maradék-Mali" határvonalát, sőt elfoglalta Konnát, amely stratégiai szempont a főváros, Bamako védelmében. Ráadásul az iszlámisták közeledésének hírére „Arab tavasz”-típusú tömegtüntetések kezdődtek Bamakóban a puccsisták ellen, a rendőrséget meg kellett erősíteni. (A nemzetközi közösség ez esetben sem sietett kiállni a „lázadozó nép” alapvető demokratikus jogaiért.) Az iszlámisták lényegében bátorítást kaptak az offenzíva folytatásához, mikor Romano Prodi, az ENSZ Száhel-térségi biztosa kijelentette, hogy 2013 szeptembere előtt aligha tudnak (ENSZ) beavatkozást biztosítani a térségben.⁵¹

A francia diplomácia is ekkor fogta fel, hogy nem lehet tovább késlekedni és abban reménykedni, hogy majd a nemzetközi közösség megoldja a helyzetet. Az EU részéről csupán látszatsmegoldás formálódott azzal, hogy majd a mali hadsereget felkészíti és segíti⁵², bízva a CEDEAO közismerten szedett-vedett hadseregében, hogy majd az fog segíteni Azawad visszafoglalásában, illetve megtartásában. A

⁴⁹ NDIAYE, Babacar Justin: Hollande planifie, Boni exécute; Dakaractu.com, 2012. 06. 08. https://www.dakaractu.com/Hollande-planifie-Boni-execute-Par-Babacar-Justin-Ndiaye_a23290.html (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)

⁵⁰ Csak képzésről lehetett szó és csak délre telepíthették a missziót, a konfliktustól viszonylag távol. Hadműveleti tervezést okattak – az éppen zajló műveletekhez – Észak ellen.

⁵¹ Pedig erre az ENSZ 2071-es határozata már 2012 októbere óta megteremtette volna a lehetőséget. („Nemzetközi erő segítségével Mali területi épségének helyreállítása”). Ugyanez a határozat a CEDEAO részére lehetővé tette a katonai tervezési kapacitás igénybevételét is (az EU részéről, *de facto* Franciaország irányítása alatt). A 2085-ös határozat, amelyet 2012. december 20-án fogadtak el, pedig engedélyt adott a nemzetközi erő (MISMA = Mission internationale de soutien au Mali) telepítésére afrikai irányítás alatt, 1 éves mandátummal.

⁵² A somáliai és szudáni tapasztalatok eddig azt mutatták, ezekre az EU-képzésekre hatékonyan be tudtak szivárogni terrorista-islamista elemek, fegyverhez, felszereléshez, tapasztalathoz és tudáshoz jutva, majd ezeket az EU-s misszió és a helyiek ellen fordítva. Az EU-erőknek Bamakóban az egyetlen reális célja, hogy elriasszák az Ansar Dine-AQMI-MUJAO szövetségét az újbóli közvetlen támadásoktól.

CEDEAO beavatkozása eleve kudarcra volt ítélve, míg Franciaország a logisztikát vállalva komolyan ugyan nem kötelezte el magát, mégis lényegében osztozott volna a feltehető kudarc felelősségében, ha komolyabb francia katonai beavatkozásra nem került volna sor. Nem lehetett tehát tovább másra hárítani a békefenntartást, uniós, illetve francia logisztikai segítséggel tervezett afrikai missziók⁵³ megindulására várva (ezzel telt el 2012 ősze), mert a bamakói franciabarát Diancounda Traoré ideiglenes elnöksége alatt a puccsista rezsim bukása pillanatokon belül bekövetkezhet és Azawad egyesíti az országot. Ezért 2013. január 11-én, kezében a mali elnök segítséget kérő levelével (melyet előzőleg francia kollégái fogalmaztak meg) a francia elnök az ENSZ BT és az EU Tanácsának összehívását sürgette, gyors beavatkozást kérve. Franciaországnak nem volt Malival közös, általában a vezetők túlélését biztosító katonai segítségnyújtási szerződése, mint nyolc másik afrikai országgal, de érvényben volt az országgal 1985. május 6-án kötött katonai-technikai jellegű segítségnyújtási megállapodás.⁵⁴ A területet körbevevő baráti országokban már ősztől megjelentek a francia titkos egységek és/vagy már régebb óta bevezethető francia erők állomásoztak ott⁵⁵ (Szenegál, Burkina Faso, Elefántcsontpart). Egyedül Mauritánia jelentette be, hogy nem vesz részt a bamakói puccsisták uralmát megsegítő katonai beavatkozásban. A 2013. január 11-én megindított *Serval* hadművelet keretében január 13-ra az Elefántcsontpartról ideirányított francia hadsereg segítségével, valamint szenegáli és mauritániai erők részvételével meghátrálásra kényszerítették az északiakat. A francia beavatkozás apró szépséghibája, hogy egy illegitim, ATT-elnököt 2012. március 22-én megdöntő

⁵³ A CEDEAO-missziót 3.000 főre tervezték Szenegál, Nigéria, Niger, Burkina Faso, Togo és Benin részvételével.

⁵⁴ Ezen szerződés azon körülményeket rendezte (munka, szállás, joghatóság, francia katonai iskola), amelyek a mali hadseregnek képzést nyújtó francia katonai személyeket és családjukat (kb. katonai attasé-szint) érinti, valamint a Franciaországba küldött mali katonai gyakoronkokét. Van egy érdekes kitétel is a szerződésben, amely szerint ezen „a mali hadseregben szolgáló francia katonai személyzet” nem vehet részt Mali területén harci cselekményekben, és rendfenntartó cselekményekben. A szerződés szerint (11. cikk) a mali hadsereg jogosult ingyenesen vagy költségtérítéssel módon, külön szerződésben foglalt feltételek mellett francia katonai eszközök igénybevételére. A franciák a szerződésben foglaltak szerint elláthatják a Mali hadsereg logisztikai támogatását. (Megj.: A *Serval* hadművelet indítása előtt a tervezett EULOG Mali misszió e 11. cikk szerint nyújtott volna csak logisztikai támogatást.) A franciák kapcsán a *Serval* előttig követhető tisztán nyomon az a bilaterális jogi-szerződéses alap, amelynek alapján beavatkoztak. A katonai visszafoglaló-művelet már nemzetközi közegben, az ENSZ BT 2071., ill. 2085. határozatai alapján indulhatott el. Ilyen katonai-technikai jellegű segítségadási megállapodásokból csupán 3 van még érvényben, a Malival, a Nigerral (1977. 02. 19.) és a Mauritániával (1986. 04. 27.) kötöttek.

⁵⁵ Fabius hivatalosan tagadta a francia különleges egységek jelenlétét a térségben, míg vele ellentétben a COS (Speciális Egységek Parancsnoksága) jelenlétét katonai szakértők megerősítették, utalva az Ougadougouban (Burkina Faso) telepített COS egységgel végrehajtott 2011-es niameyi (Niger) fogolyszabadításra. A jelenlét a *Sabre* (szablya) hadművelet néven futott Burkina Faso központtal az elefántcsontparti beavatkozás óta. Az ottani nagykövet a fent említett Emmanuel Beth tábornok, annak a Frédéric Beth tábornoknak a fivére volt, aki régebben a COS első embere, akkoriban pedig a DGSE második embere volt. A COS jelen volt még Mauritániában és kisebb egységekkel Nigerben és Maliban is. 2013 elején megjelentek a francia egységek Dél-Líbiában is. MERCHET, Jean-Dominique: Mali: le COS est bien présent au Sahel... contrairement à ce que dit Laurent Fabius; Secret-Défense Blog, 2012. 09. 25., <https://www.lopinion.fr/blog/secret-defense> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

puccsista Mali-rezsim megsegítésének ürügye legitimálta, és ezzel kvázi a francia diplomácia felelősséget vállalt a puccsisták túléléséért. Fabius szerint a beavatkozásra itt is (és később a KAK-ban) egy teljesen új, demokratikusabb eljárás szerint került sor, a parlamenti pártokat sokkal hamarabb bevonták, informálták a tervekről, miközben előzetes forgatókönyvekkel készültek, s így a megfelelő pillanatban Hollande azonnal tudott a bevetésről dönteni. Az elnök ezzel csattanós választ adott az őt „teszetoszasággal” vádoló sajtónak. Január 15-én 750 francia katona tartózkodott Maliban, az MNLA-tuaregek ekkor újra feljárnították segítségüket Franciaországnak a terroristák (AQMI, MUJAO) elleni küzdelemben, kimondva-kimondatlanul arra számítva, hogy „maradék-Mali” épségéért cserébe elismertessék Azawad függetlenségét. Felismerték, hogy egész Mali elfoglalását a nemzetközi közösség nem fogja „lenyelni” és megpróbálták megszerezni a franciák szövetségét, nem tanulva a líbiai Kadhafi példájából. A közeledést a nyilvánosság előtt a francia diplomácia konzekvensen visszautasította⁵⁶.

A francia *Serval* (kistigriszhez hasonló macskaféle a térségben) hadművelet központja a csádi főváros, N'djamena lett. Az Egyesült Királyság egy C-130-as gépet és két C-17-est küldött, az USA légi-felderítés adatokat osztott meg a franciákkal és segítette repülőgépeik légi utántöltését. Németország logisztikai és orvosi segítséget, Belgium két C-130-as szállítógépet küldött, és két Augusta A109-es orvosi helikoptert. Kanada egy C-17-es szállítógépet, Dánia egy C-130-ast küldött. Algéria pedig megnyitotta légterét a francia gépek előtt. Kvázi tehát az EUTM mellett megindult egy francia vezetésű „európai beavatkozás, hadművelet”, ami abban különbözött a korábbiaktól, hogy – ellentétben a líbiai beavatkozással – immár széles afrikai egységfront is támogatta, mert az iszlamista-terrorizmus megfékezése a térség országainak is érdekében állt. Hollande elnökre pedig nagyon ráfért a siker a somáliai fiaskó után.⁵⁷

A francia hadsereg feladata a képzés, a logisztika és a szállítás biztosítása lett a telepítendő afrikai erők számára, a felderítés biztosítása főként Niamey-be telepítendő *Atlantique 2* típusú gépekkel. 2013. január 16-19-én az iszlamisták túszoikat ejtették (41, ebből 3 Japán) *In Amenas*-ban egy gázkitermelési központban, amely magában hordozta a veszélyt, hogy a mali konfliktus az iszlamistákkal kiterjed Algériára is. Az EU 2013. február 5-re kezdeményezett nemzetközi (Afrikai Unió, CEDEAO, ENSZ részvétellel) miniszteri egyeztetést Mali ügyében. Arról határoztak, hogy az EU-misszió nem fog beavatkozni közvetlen a Mali-Azawad harcokba, hanem viszonylag messzebb, Bamakoba telepítik. Franciaország igen

⁵⁶ TÜRKE (2012) i. m.

⁵⁷ 2013. január 11-én a BPC *Mistral*-ról induló 6 helikopterből álló mintegy 50 fős kommandónak a *Buulo Mareer*-i rajtaütésben nem sikerült a fogságba esett Denis Alex fedőnevű DGSE-ügynököt kiszabadítani. A 45 perces tűzharcban a túszer és két katona is meghalt. Az ügynök az átmeneti kormány csapatainak kiképzésére érkezett az országba és még 2009-ben az iszlamista Harakat al-Shabab al-Moudjahidin 10 tagú kommandója rabolta el egy másik francia ügynökkel, Marc Aubrière-el együtt. Utóbbinak hamarosan sikerült megszöknie. A DGSE a kalózos fogságából 2012 júniusában a somáliai csapatok által kiszabadított túszoaktól értesült a fogvatartás helyéről. A beavatkozás miatt is botrányt kavart, mert a francia kommandó az anonimitás megőrzése végett állítólag 70 somáliai civilt is likvidált. NOUZILLE, Vincent: *Les tueurs de la République: assassinats et opérations spéciales des services secrets*, Fayard, 2015. p. 348.

csalódott volt, hogy a németek csak két repülő küldését ígérték, miközben az Élysée-szerződésnek a héten ünnepelték az 50. évfordulóját. A lengyel vezetésű 1.500 fős *battle group* volt éppen aktíválva, de ezt a lengyeleknek eszük ágában sem volt a mali bevetésre küldeni. Fabius szerint az EU lényegében arról határozott, hogy komolyabb beavatkozás helyett inkább fizeti a mali hadsereg felkészítését. Mauritánia mellett ekkor már Egyiptom iszlamista elnöke is hivatalosan elítélte a francia beavatkozást, amelynek végcéljaként Mali újraegyesítését jelölték meg, de az elnöki többségből 3 koalíciós párt is felsorakozott a beavatkozás mellett. A művelettel szemben több kétség is felmerült: Hogyan fog egy csupán 1.800 fős francia erő egy Franciaországnál kétszer nagyobb területet ellenőrizni, még akkor is, ha a területen a mozgásokat könnyebb figyelemmel kísérni (sivatag, sík terület). Az ellenfél pedig szokásához híven szétszóródott, és kitért a nagyobb francia csapatok elől, valamint kivárt. Várható volt az is, hogy a franciák képtelenek lesznek ellenőrizni a teljes határszakaszt, és nem tudják bevállalni a terület „afganisztanizálását”. A becslések ekkor 2-3 éves emelt szintű katonai jelenléttel számoltak. A francia diplomácia elítélte a térségben folytatott amerikai politikát, szerintük ennek lett az eredménye, hogy az iszlamista terroristák komolyabb fegyverekhez jutottak.

2013. február 21-én François Lecointre francia tábornok érkezett Maliba az EUTM Mali misszió telepítésének ügyében, a misszió létszámát 450 főben állapították meg, míg a 2013 január 17-től telepített MISMA-ét (az afrikai misszió) 5.800 főben. Augusztusban Ibrahim Boubacar Keïta-t (IBK) választották meg Mali elnökének, Hollande és Fabius is személyesen részt vett a beiktatásán Bamakóban. IBK pártja megnyerte a decemberi képviselőválasztásokat is⁵⁸. 2014 szeptemberében – az algériaiakra immár számító aktív francia közreműködéssel – Algírban kezdődtek a béketárgyalások a nem-terrorista csoportokkal, amit 2015 júniusára valamennyi fél aláírt. A dzsihádisták közben kiválóan alkalmazkodtak az aszimmetrikus hadviseléshez, és nyilvánvalóvá vált, hogy a francia jelenlét egyre nagyobb veszélyt rejt a csapatokra nézve. A francia csapatok hosszú távú elkötelezettsége nélkül a viszonylagos béke és stabilitás nem volt fenntartható. További tényező, hogy Franciaország újkeletű szövetségesei, az arab világon belüli hagyományos ellentétek a mali konfliktusban is leképződtek. Katar tulajdonrészrel bírt a Maliban jelenlévő francia nagyvállalatokban, míg az *Ansar Dine* emíрге Szaúd-Arábiával ápolt közeli kapcsolatokat.

A Kongói Demokratikus Köztársaságban 2012-ben a harcoló felek újra hadba léptek, ezúttal közvetlen a kongói kormány ellen. A legveszélyesebb szeparatista mozgalom neve "M23 felkelés" (március 23-ra utaltak ezzel) volt, amely a korábbi népi mozgalom (CDNP) bázisán jött létre. A mozgalmat pénzügyileg Ruanda támogatta, ez lehetővé tette számára, hogy illegálisan koltánt bányásszon a KDK területén. Az ország keleti felén Kabila hatalma rohamosan csökkent. 2014 decemberéig az EUPOL RD Congo, illetve 2016 júniusáig az EUSEC DR Congo uniós missziók tartózkodtak az ország területén. Ami a KDK-t illeti, Hollande sokat gondolkozott azon, hogy a polgárháborús viszonyok között érdemes-e megjelenni a 2012. október 12-14. között tartott frankofón csúcson, azaz "legitimálni" Joseph Kabila elnököt. Franciaország nem veszíthette el a frankofónia hálózatában betöltött vezető szerepét, ráadásul a KDK a frankofón világ legnagyobb és egyik

⁵⁸ FABIOUS i. m. p. 270.

ásványkincsekben leggazdagabb országa, amelynek legfontosabb partnere egyre inkább az emberi jogokkal nem törődő Kína lett. A francia elnök mindenesetre a csúcson hosszasan kikelt az "elfogadhatatlan mértékű" demokratikus deficit ellen. Kabilával csak négy szemközt röviden tárgyalt, annál több időt töltött ellenzékiek társaságában. Szenegál viszont "jó tanulónak" számított a kontinensen, 2012 márciusában megválasztott Macky Sall elnök a harmadik, viszonylag demokratikusan megválasztott elnök az országban. Hollande 2012. október 12-én Dakarbant azt hangsúlyozta ki, hogy a franciák nem a saját modelljük ráerőltetése miatt vannak Dakarbant, hanem, hogy partnerként kezeljék az afrikaiakat⁵⁹.

Ali Bongó elnökkel Gabonban Hollande 2012. július 5-én a következőkről egyezett meg: Az olajüzletből származó pénzmozgásokat átláthatóbbá teszik, ideértve a Total-t is (ugyanakkor a luxusipart kivéve.) A Bongo család visszakapja Franciaországba menekített javait és pénztartalékait, ingatlanokat, luxusautókat, bankszámlákat (magyarul: legitimálták a gaboni elit pénzmosását). Szigorúbb pártfinanszírozási eljárás lépett életbe Franciaországban, amelynek célja, hogy elzárja a pártok titkos gaboni illegális pénzforrásait. (Ezt állítólag Gabon kérte.) Megegyeztek az 1960 óta üzemelő gaboni francia katonai támaszpont bezárásáról is⁶⁰, amely 1960 óta üzemel. Megállapodtak továbbá a kapcsolatok "demokratizálásáról" és a gaboni törvényhatósági választások demokratikusabbá és átláthatóbbá tételéről, valamint, hogy az AREVA a Total és a ROUGIER (fakitermelő) francia cégeket kötelezik a környezetvédelmi normák szigorúbb figyelembevételére.⁶¹ Időközben Gabon a globalizáció hatására nyitni kényszerült az eddig lényegében kizárólag a franciák által uralt olajpiac felé, és részesedést adott a szingapúri *Olam*nak és a kínai *Honest Timber*nek is, és 2014-ben a Total Gabon (tulajdonos: 58,28% – francia Total, 25% – Gabon állam) olajtársaságon 587,5 millió euró elmaradt adótartozás befizetését követelte a 2008-2010-es periódust illetőleg, amit az nem ismert el. 17 hónap után az ügyet mégis elsimították. Ezen adóellenőrzési akció lényegében az összes szereplőt érintette a gaboni olajszektorban (a kínai Addax Petroleumnak 400 millió dollárt kellett fizetni) egy olyan kiéleződő nemzetközi helyzetben, mikor az olaj ára jelentősen csökkent és több cég a merülő gaboni koncessziók feladásán lamentált. Mégis úgy tűnhetett, hogy a francia félt nagyobb sérelem érte, és ezért a 2016. augusztus 27-ei elnökválasztás után fordulat következik be a kapcsolatok terén, mikor kétségeit fejezte ki Bongo újrázásának (49,8%-kal nyert, csak 5000 szavazat különbséggel) tisztasága kapcsán, a vetélytárs, Jean Ping kárára. Zavargások kezdődtek, a Ch. de Gaulle francia bázistól alig pár 100 méterre található Ping-központnál a rendfenntartók beavatkozása 27 áldozatot követelt. Előbbieket feltűnően egyetlen etnikumból toborozták, és közülük mintegy négyezret a civil-katonai együttműködés keretében 2014-ben Franciaország képzett ki és szerelt fel a szükséges eszközökkel

⁵⁹ Ez lényegében visszatérés a Chirac-féle Afrika-politikához, amelynek jelszava volt "Demokráciát, de mindenki egyéni ritmusában!" Egyesek szerint a De Gaulle-i Foccart-féle politikával is párhuzamba állítható.

⁶⁰ Májig (2020) nem került rá sor. Libreville-ben két bázisuk a De Gaulle campus és a Guy Pidoux-i légibázis. 2014-től az új Fehér Könyv szerint a 980 fős FFG-t felváltó EFG (francia erők Gabonban) 350 fője tartózkodik a bázisokon.

⁶¹ „François Hollande reçoit Ali Bongo pour organiser la fin de la Françafrique!”, *Survie.org.*, 2012. 07. 04., <https://survie.org/pays/gabon/article/francois-hollande-recoit-ali-bongo> (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)

(pld. FAMAS). 2016-ban mind az elnöki gárdánál, a hadseregnél és a rendőrségnél (utóbbinál: Christophe Blu) meghatározó maradt a francia speciális tanácsadók szerepe, és az ellenzékiek zaklatásáért Franciaország nem emelt panaszt. Magyarán, a Bongo újraválasztásakor megfogalmazott „hivatalos kétely”, valamint a helyi civil, illetve ellenzéki szervezetekkel való kapcsolatfelvétel itt is csak a nyilvánosság számára megfogalmazott porhintésnek tekinthető. A gazdasági szektor kétségtelenül többszereplőssé vált, de a védelmi-biztonsági kapcsolatok szoros rendszere lényegében nem lazult, miközben kifelé a Hollande-féle diplomácia a Sarkozy-félével összevetve kevésbé volt „bratyizós”.⁶²

A baráti Csáddal a kapcsolatok rögtön az elején fagyossá váltak és diplomáciai háború indult a két ország között. Úgy tűnt, Hollande valóban komolyan veszi a *Françafrique* lebontásának tervét és fellép a hatalomba beleyökeresedett afrikai vezetők ellen. Az 1990 óta hatalomban lévő Idriss Déby rosszul felszerelt hadseregével korábban csak a francia és EU-misszióknak köszönhetette, hogy a helyi puccsisták nem döntötték meg a hatalmát. Az ellenségeskedés úgy indult, hogy Déby 2012. október elején Párizsban tervezett tárgyalását francia részről lemondták. A sértődött csádi elnök erre lemondta részvételét a francia-barát államok hagyományos „nagygyűlésén”, a kinshasai frankofón konferencián, és azzal egyidőben demonstratív Dél-Afrikába – Franciaország Afrika-politikájának egyik legfőbb afrikai kerékkötője – ment munkalátogatásra. A konferencián pedig a francia fél részéről a KDK felé megfogalmazott demokrácia-kritikát Déby is magára vette. Ráadásul Hollande a "tiszta demokráciát" jelszó nevében további nyomást gyakorolt rá Ibni Oumar Saleh ellenzéki vezető meggyilkolása körülményeinek kivizsgálása ügyében. Déby válaszul egy Hollande-ellenes frontot kezdett el szervezni Csád, Kabila KDK-ja és az 1979 óta hatalomban lévő Teodoro Obiang Egyenlítői Guineája részvételével.⁶³ És e diplomáciai háborúból végül is egy *win-win* szituációban, de mégiscsak Csád került ki győztesen! Elsőként azért, mert Déby hosszú évek alatt igen szoros kapcsolatokat épített ki a francia adminisztráció különféle szintjein. Kezdve onnan, hogy 1986-ban maga is a párizsi *École de guerre*-ben végzett – a DGSE-ig bezárólag. A francia adminisztráció ezen része aktiválódott és kezdett egyre nagyobb nyomást gyakorolni az elnökre, hogy nem áldozza fel az évtizedeken keresztül szorgosan építgetett csádi kapcsolatok eredményeit egy Afrika centrumában stratégiai jelentőséggel bíró államban. Másrészt azért, mert Hollande 2013 januárjában döntött a *Serval* hadművelet elindításáról Maliban, és ehhez minél nagyobb őt támogató afrikai egységfrontra volt szüksége. A szocialista elnök azt szerette volna, ha Déby hadserege is részt venne Észak-Mali „visszafoglalásában”, mintegy békefenntartó erőként is legitimitációt szerezve. Ekkor aktivizálódott a csádi adminisztráció is, hogy a francia békülési szándéokra Csádban meglegyen a fogadókészség, azaz, hogy Débyt „megpuhítsák”. Ez annyira jól sikerült, hogy végül Csád maga az elnök fiának, Mahamat Déby Itonak a parancsnoksága alatt küldött egy elit, az elnökhöz közeli katonákból álló nehézfegyverzetű egységet Maliba. Közben a francia hadsereg magas köreiből is megindult a lobbitevékenység, hogy a csádi egységek kiemelt

⁶² „Gabon: la France appelle au calme après 50 ans de soutien au régime Bongo”; *Survie.org*, 2016. 09. 01., <https://survie.org/pays/gabon/article/gabon-la-france-appelle-au-calme-5148> (Letöltés ideje: 2020. 08. 12.)

⁶³ ABBA, Seidik: Comment Idriss Déby fait plier la France? *Lemonde.fr*, 2016. 08. 11. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/08/11/comment-idriss-deby-fait-plier-la-france_4981230_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)

fontosságú feladatot kapjanak a beavatkozásban: a „tisztogató” akció taktikai terveiben a francia egységek az *Adrar des Ifoghas* (Ifoghas-középhegység) nyugati, a csádi egységek pedig a keleti oldalára lettek beosztva. Déby Itno egységével a feladatot gyorsan és hatékonyan hajtotta végre, nem kis mértékben emelve a csádi békefenntartók presztízsét. A politikai eredmény még nagyobb volt, hiszen az elnöki időszak elejének egyik páriájából Déby 2014 júliusában egy csapásra Franciaország legfontosabb, legmegbízhatóbb stratégiai szövetségesevé lépett elő a terrorizmus elleni küzdelemben a Száhel-övezetben, azaz Mauritánia, Mali, Burkina Faso, Niger és Csád – a *G5 Sahel*-kezdeményezés⁶⁴ államainak – területén. Ennek lett az is az eredménye, hogy a *Servalt* felváltó, immár az egész Száhel-övezetre kiterjesztett *Barkhane* hadművelet (2014. aug. 1. -) műveleti főparancsnokságát Franciaország a csádi fővárosba, N'djamenába helyezte. Csád Kamerunnak is katonai segítséget nyújtott a Nigériából beszivárgott Boko Haram terroristák ellen, akik ellen 2015 januárjában a CEEAC⁶⁵ élén közös fellépést sürgetett. A csádi ellenzék természetesen igen hevesen reagált Hollande „pálfordulására” az emberi jogok csádi megsértésének ismételt ignorálására. A francia diplomácia immár afelett is szemet hunyt, hogy eltűntették például az elnökválasztáson Déby elnök ellen szavazó – azóta eltűnt – katonák aktáit.⁶⁶ 2016 augusztus 8-án pedig Le Drian védelmi miniszter vakációját megszakítva utazott el N'Djamenába a negyedszerre újraválasztott Déby elnök beiktatási ünnepségére: „*retour à la normale*”: a kapcsolatok helyreálltak, a kör bezárult.

A csádi kapcsolatok kihattak a Közép-afrikai Köztársaságbeli kapcsolatokra is. Itt a közép-afrikai békefenntartó missziót, a MICOPAX-ot a CEEAC irányítása alatt, az EU pénzből eredetileg 2008 júliusában hozták létre. A misszió abszolút nem bizonyult hatékonynak a 2012 decemberében kitört második, majd a 2013-as harmadik KAK-i polgárháború kezelésében, mert mandátuma ellenére nem vette fel a küzdelmet a lázadókkal. Nem véletlenül. A MICOPAX csádi tagjairól kiderült, hogy titokban a 2012 augusztusában létrejött Séléka⁶⁷ muzulmán, a keresztények között vérfürdöket rendező harcosait (köztük számos csádi zsoldossal) támogatják. Ebben a korai fázisban tehát még a Hollande által vezetett francia diplomácia is élesen elítélte a csádi beavatkozást. A Séléka, lényegében Idriss Déby akarata szerint, 2013 március 24-én megbuktatta – a 2003-ban lényegében még Déby által,

⁶⁴ Vagy G5S. 2014. február 17-én létrehozott regionális biztonságpolitikai együttműködés, állandó titkársága Mauritániában van, titkára nigéri.

⁶⁵ Közép-afrikai Gazdasági Közösség Forrás: „Le Tchad veut la formation d'une «large coalition» africaine contre Boko Haram”, *Lemonde.fr*, 2015. 01. 17.
https://www.lemonde.fr/afrique/article/2015/01/17/marche-de-soutien-a-l-engagement-militaire-contre-boko-haram-au-tchad_4558379_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

⁶⁶ Mintegy 23 fő tűnt el, katonák, csendőrök, rendőrök. A 2006-ban hasonló okok miatt eltűntek soha nem kerültek elő. DEBOS, Marielle: *Le silence de la France sur le sort des militaires tchadiens disparus*, *Lemonde.fr*, 2016.05.11.
https://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/05/11/le-silence-de-la-france-sur-le-sort-des-militaires-tchadiens-disparus_4917217_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

⁶⁷ Sango nyelven koalíciót jelent. A szomszédos csádiak részvétele már önmagában is sértette egy békefenntartó misszió alapelveit (neutralitás követelménye), ráadásul a többségében muzulmán csádiakat általános utálat övezte a többségében keresztény közép-afrikaiak részéről. BALOGH Andrea – BESENYŐ János – MILETICS Péter – VOGEL Dávid: *Országismertető – Közép-afrikai Köztársaság*, HVTK, 2015. pp. 98-105.

Franciaország jóváhagyásával hatalomra segített – Bozizé elnököt. Bozizé előzőleg hiába kért segítséget Franciaországtól is. Michel Djotodia lett az ország első muzulmán miniszterelnöke (a katolikus déli részen), és rendszeressé váltak az összetűzések a keresztény milicisták (anti-balaka) és az ex-Séléka tagok között. Az ENSZ és Franciaország félve egy genocídiumtól ekkor már aktívabb beavatkozást sürgetett.

2013. december 5-én az ENSZ BT 2129-es határozatán alapulva – többek között a BPC Dixmude hajó bevetésével – megkezdődött az 1600 fős francia *Sangaris*⁶⁸ hadművelet is a KAK-ban. Két nap múlva nagy nehezen biztosították a fővárost, Bangui-t, miközben a csádi erők továbbra is kettős játékot játszottak. Ahelyett, hogy leszerelték volna az ex-Séléka tagokat, saját műveleti missziós karszalagjaikat adták át nekik, hogy azzal át tudják menteni fegyvereiket. A franciák tehát már nem számíthattak arra, hogy a csádiak „biztosítják a hátukat”. Tíz nap múlva felváltotta az eredménytelen regionális afrikai válságkezelést, a MICOPAX-ot is az immár az afrikai „csúcpszintű”, az Afrikai Unió égisze alatt megindított MISCA művelet. De már az év végén – a csádi és a burundi békefenntartók összetűzése miatt – a MISCA 850 csádi tagját megpróbálták „kikapcsolni” a békefenntartásból a KAK muzulmán, csádi-szudáni határterületére vezényelve át őket. A kontingens továbbra is csak a Csádból érkezett parancsoknak volt hajlandó engedelmessé válni.⁶⁹ Ezután következett be a francia-csádi enyhülés, ami a KAK-ban is éreztette hatását, mert francia kérésre Déby elnök el tudta érni azt, hogy Djotodia 2014. január 10-én lemondjon. 12-én az anti-balaka és a séléka tagok francia közvetítéssel tüzszünetet kötöttek, de az erőszakos cselekmények folytatódtak – a muzulmán lakosság Északra és Csád felé menekült – és a *Sangaris* kezdte elveszíteni a kontrollt. Hollande elnök februárban a csádi *Épervier* misszióból rendelt erősítést, 2.000 főre emelve a létszámot. A sélékát nagyjából sikerült lefegyverezni, de az anti-balakát nem, és ők váltak a legfontosabb ellenséggé. 2014 februárjától az EU is rész vállalt a válságkezelésben az EUFOR RCA művelettel, szeptember 15-én pedig az AU misszióját – jelezve az „afrikai megoldás” sikertelenségét – az ENSZ MINUSCA missziója váltotta fel, immár csádi erők nélkül. Franciaország pedig kezdett rájönni arra, hogy alaposan elszámította magát, gyors lefegyverző misszió helyett egy kezelhetetlen vérfürdő alakult ki, amit nem tudott kontrollálni, és inkább a kivonulást választotta. 2015 júliusára 900 főre csökkentették a *Sangaris* létszámát, majd fokozatosan kivonták 2016 októberéig. A hadművelet becslések szerint 200 millió euróba került.

Ami az afrikai jelenlét katonai aspektusát érintette, kijelenthető, hogy a korszakban sem volt egyszerű Afrikát a franciáknak megközelíteni, mert 5-10 éves hiátus alakult ki a hadiipari projektek és a megfelelő stratégiai tervezés hiánya miatt: aggasztóan kevés légi utántöltést végző francia gép állt rendelkezésre (kb. 11) és ezekből 3 öregkora miatt csak Európában volt bevethető. További 3 állt rendelkezésre Afrikában, a rotációs karbantartások miatt pedig 3 folyamatosan ki volt vonva. Tehát a líbiai és a mali beavatkozás francia részről amerikai *hinterland* nélkül elképzelhetetlen ábrándot jelentett volna. Az amerikai jóindulat megtartása, a

⁶⁸ „Afrikai lepke”: Ez volt a hetedik francia beavatkozás a KAK-ban 1960 óta és 2016. október 31-ig tartott.

⁶⁹ DIFFALAH, Sarah: CENTRAFRIQUE. L'embarrassant allié tchadien, *Nouvel Observateur* (Nouvelobs.com), 2013. 12. 26., <https://www.nouvelobs.com/monde> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

különutas francia politika mellőzése a gaulle-ista-nemzeti célok részleges félretételével azért is alapvetően fontos, mert az amerikai jóindulattól függött – sokkal erősebben, mint akárcsak 5 évvel korábban – hogy a franciák a saját „hátsó udvarukban” (Mali, KAK) be tudnak-e avatkozni vagy nem, vagy ezek a területek esetleg teljesen elkezdenek kicsúszni a kezeik közül.

Konklúzió

Annak ellenére, hogy belpolitikai pozíciói jelentősen gyengültek, a *Flamby*-nak (puding) becézett francia elnök a vártnál határozottabb, átláthatóbb külpolitikát folytatott a gazdasági racionalitás jegyében. Jelentősen javult a Franciaországot körülvevő nemzetközi légkör és kezdett kirajzolódni egy globális francia diplomáciai koncepció. A francia elnök ügyesen alkalmazta a diplomácia eszköztárát, nem döntött forró fejjel: ahol úgy ítélte meg, hogy ez szükséges, ott gyors döntéseket hozott, máshol pedig inkább a diplomáciai halogatás taktikáját vetette be. Úgy tűnik tehát, hogy az *omniprésence* tagadásával, egyes területek kvázi elengedésével és az erők átcsoportosításának stratégiájával a Hollande-adminisztráció – mégha eredményeiben ambivalens, de mégis – egy új modellt, alternatívát próbált ki, illetve tudott felmutatni. Főként, hogy a külkereskedelem terén is komoly próbálkozások rendszerszintű átalakításokkal és filozófiaváltással történtek a németekkel szembeni aránytalanságok csökkentésére. Mindenesetre a politika a ciklus végére még „nem futotta ki magát”, kétségtelenül tovább nyílt az olló Németország és Franciaország között. A hozzáadódott belpolitikai kudarcok pedig azt eredményezték, hogy az eddig született elemzések igencsak ellentmondásosan ítélik meg a Hollande-féle diplomácia eredményességét.⁷⁰ S nagyrészt a politika következménye az is, hogy az ország belbiztonsága jelentősen romlott, 18 hónap alatt több mint 250 francia halt meg merényletekben.⁷¹ A szír és libanoni francia politika gyakorlatilag az Öböl menti monarchiákkal való kapcsolatoknak rendelődött alá, de legalább ez utóbbiak szemében a „dölyfös és moralizáló kis-nagyhatalom imázst” sikerült az „ágyúöntő” imázsra lecserélni⁷², és a Sarkozy preferálta Katar mellett Franciaország Szaúd-Arábiának is fontos új politikai-biztonsági szövetségesevé vált. Ennek járulékos hátránya lett, hogy Szíria kapcsán Franciaország hangjára nem figyelt senki, Libanonban azután ignorálták a franciák véleményét, hogy felsorakoztak a szaúdi álláspont mellé, Líbiában pedig a francia diplomácia lényegében elvesztette a fonalat, hogy Szarrajt vagy Haftar tábornokot kell-e támogatni, meghagyva a térséget a részben általa felidézett káoszban. Afrikában a francia jelenlét újra konkrétabb, nagyszabásúbb katonai beavatkozások formájában is testet öltött, a francia érdekérvényesítési rendszer mind saját csatornáit, mind a helyi szövetségesi csatornákat igyekezett „csúcsra járatni”. Mint az elemzésben több alkalommal is rámutattam, a francia diplomácia hivatalosan továbbra is tagadja az afrikai, illetve közel-keleti tevékenységének egyes

⁷⁰ Egyesek szerint Franciaország – mint a IV. Köztársaság idején – „Európa beteg embere” lett 2012-2017 között, ami nyilvánvaló túlzás. BOZO i. m. p. 295.

⁷¹ A 2015. novemberi események hatására Franciaország először aktiválta az EU történetében az EUSZ 42.7-es cikkét, amely a kölcsönös védelemi segítségnyújtásáról szól, amennyiben egy állam területét támadás éri.

⁷² Franciaország a korszakban a világ 4. (jelenleg a világ 3.) számú fegyverexportőre.

szálait (titkos diplomácia, fegyverszállítások stb.), amelyekről más forrásokból mégis értesülünk. Maga a *Françafrique* rendszere – az 1981 óta menetrendszerűen deklarált elnöki célokkal ellentétben – tehát ezen időszak alatt sem szűnt meg, hanem inkább a „4.0-ás” verziójává mutálódott: a gazdasági-pénzügyi szektor fokozatosan több szereplőssé és versengő jellegűvé vált, illetve válik (egyrészt a globális nyitás, másrészt a közel-keleti finanszírozás megjelenése révén), míg a biztonsági-védelmi vonalat Franciaország a különleges partnerekkel (pld. Gabon) továbbra is bilaterális alapon kívánta tartani.

Felhasznált irodalom:

- ABBA, Seidik: Comment Idriss Déby fait plier la France? *Lemonde.fr*, 2016. 08. 11. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/08/11/comment-idriss-deby-fait-plier-la-france_4981230_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)
- BENDER, Brian: How John Kerry opened a secret channel to Iran; *Bostonglobe.com*, 2013. 11. 26., <https://www.bostonglobe.com/news/nation/2013/11/26/john-kerry-developed-secret-dialogue-with-iran-through-oman/rBZZ8aeDrSP2Q2HdoWJEJ/story.html> (Letöltés ideje: 2020. 08. 12.)
- BALOGH Andrea – BESENYŐ János – MILETICS Péter – VOGEL Dávid: Országismertető – Közép-afrikai Köztársaság, HVTK, 2015.
- BONIFACE, Pascal: „La politique étrangère de la France: entre rupture et continuité”, *Le Courrier de Russie*, 2012. 10. 11. (Boniface október 2-ai moszkvai előadásának összefoglalója), <https://www.lecourrierderussie.com/international/2012/10/la-politique-etrangere-et-de-securite-de-la-france-entre-rupture-et-continuite> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- BOZO, Frédéric, *La politique étrangère de la France depuis 1945. Champs Histoire*, 2019.
- COQUIDÉ, Patrick: L'intervention française en Afghanistan a coûté 3,5 milliards d'euros en 12 ans, *BFM Business*, 2013. 03. 10. <https://bfmbusiness.bfmtv.com/france/lintervention-francaise-afghanistan-a-coute-3-5-milliards-deuros-12-ans-467120.html>, (Letöltés ideje: 2020. 08. 22.)
- DENIS, Anne: „Le Quai d'Orsay veut régner sur la diplomatie économique”. *Slate.fr*, 08.04.2014. <http://www.slate.fr/story/85683/quai-orsay-diplomatie-economique> (Letöltés ideje: 2019.01.09.)
- DEBOS, Marielle: Le silence de la France sur le sort des militaires tchadiens disparus, *Lemonde.fr*, 2016.05.11. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/05/11/le-silence-de-la-france-sur-le-sort-des-militaires-tchadiens-disparus_4917217_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- DIFFALAH, Sarah: CENTRAFRIQUE. L'embarrassant allié tchadien, *Nouvel Observateur (Nouvelobs.com)*, 2013. 12. 26. <https://www.nouvelobs.com/monde> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)

- FABIUS, Laurent: 37, quai d'Orsay. Diplomatie française 2012-2016, Plon, 2016. (Ebook)
- „François Hollande reçoit Ali Bongo pour organiser la fin de la Françafrique!”, Survie.org., 2012. 07. 04., <https://survie.org/pays/gabon/article/francois-hollande-recoit-ali-bongo> (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)
- „Gabon: la France appelle au calme après 50 ans de soutien au régime Bongo”; Survie.org, 2016. 09. 01., <https://survie.org/pays/gabon/article/gabon-la-france-appelle-au-calme-5148> (Letöltés ideje: 2020. 08. 12.)
- HOLLANDE, François: Les Leçons du pouvoir. Stock, 2018. (Ebook)
- LASSERRE, Isabelle: Syrie: comment la ligne Fabius du „ni Assad ni Daech” a volé en éclats; Lefigaro.fr (International), 2015. 11. 19. <https://www.lefigaro.fr/international/2015/11/19/01003-20151119ARTFIG00250-syrie-comment-la-ligne-fabius-du-ni-assad-ni-daech-a-vole-en-eclats.php> (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)
- „Le Tchad veut la formation d'une «large coalition» africaine contre Boko Haram”; Lemonde.fr, 2015. 01. 17. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2015/01/17/marche-de-soutien-a-l-engagement-militaire-contre-boko-haram-au-tchad_4558379_3212.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- LOMBARDI, Roland: Le piteux bilan diplomatique du quinquennat de François Hollande; FigaroVox, 2016. 09. 06, <https://www.lefigaro.fr/vox/monde/2016/09/06/31002-20160906ARTFIG00124-le-piteux-bilan-diplomatique-du-quinquennat-de-francois-hollande.php> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- MANDRAUD, Isabelle – SEMO, Marc: Vladimir Poutine annule sa visite à Paris prévue le 19 octobre; Lefigaro.fr, 2016. 10. 11. https://www.lemonde.fr/international/article/2016/10/11/1-elysee-annonce-que-m-poutine-souhaite-reporter-sa-visite-a-paris_5011677_3210.html (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- MEYSSAN, Thierry: Mali: une guerre peut en cacher une autre; Voltaire.net, 2013. 01. 21., <https://www.voltairenet.org/article177179.html> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- MERCHET, Jean-Dominique: Mali: le COS est bien présent au Sahel... contrairement à ce que dit Laurent Fabius; Secret-Défense Blog, 2012. 09. 25., <https://www.lopinion.fr/blog/secret-defense> (Letöltés ideje: 2019. 01. 09.)
- NDIAYE, Babacar Justin: Hollande planifie, Boni exécute; Dakaractu.com, 2012. 06. 08. https://www.dakaractu.com/Hollande-planifie-Boni-execute-Par-Babacar-Justin-Ndiaye_a23290.html (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)
- NOUZILLE, Vincent: Les tueurs de la République: assassinats et opérations spéciales des services secrets, Fayard, 2015.
- PANON, Xavier: Dans les coulisses de la diplomatie française - De Sarkozy à Hollande; L`Archipel, 2015.

- TÜRKE A. I.: Ki szelet vet vihart arat? – Európa visszatérése Afrikába (A Líbia–Mali–Niger konfliktuszóna összefüggéseiről); Afriport.hu, 2012. 11. 01, (Archivált verziója: <https://univ-paris3.academia.edu/AndrasTurke>)
- TÜRKE A. I.: A francia nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezéséről és jelenlegi helyzetéről; Szakmai Szemle 2015/4, pp. 5-28.
- TÜRKE A. I.: Az ISIL céljai Irakban és Szíriában; Europa Varietas Intézet Blog, 2014. 06. 19. https://europavarietas.org/euviblog/az_isis_isil_celjai (Letöltés ideje: 2019. 03. 20.)
- TÜRKE A. I.: Mennyire vehetőek komolyan a francia "szankció-fenyegetések" Oroszországgal szemben? Magyar Külügyi Intézet Blog, 2014. 05. 23, (Archivált verziója: <https://univ-paris3.academia.edu/AndrasTurke>)

ÖSSZEFONÓDÁSOK. NÉHÁNY ÉSZREVÉTEL A SZICÍLIAI MAFFIÁRÓL ÉS A POLITIKÁRÓL

„Maffia. Úgy gondolom, fontos beszélni róla, és helyesen beszélni róla.”
(Giovanni Falcone)¹

Bevezetés

Dél-Olaszország történelmi, társadalmi folyamatainak érdemi vizsgálata nehezen elképzelhető a maffia-jelenség ismerete nélkül. A szegénység, a nyomasztó társadalmi és gazdasági problémák mind kapcsolatba hozhatók a maffiával. A maffia², mint társadalmi jelenség a dél-itáliai területeken született, csak később vált nemzetivé, majd – mondhatni – nemzetközivé. A szicíliai maffia (Cosa Nostra), a nápolyi és campaniai szervezett bűnözés (Camorra), valamint a calabriai eredetű (’Ndrangheta), illetőleg a Puglia tartományhoz köthető (Sacra Corona Unita) bűnszervezetek számos különbözőségük ellenére abban a tekintetben mindenképpen hasonlítanak, hogy a kölcsönös nyereség talán nem is titkolt elvét maximálisan szem előtt tartva rendszeres kapcsolatot kívántak kialakítani a mindenkori politikai hatalommal. Ezt az egyezséget alapvetően a következők mentén lehet(ett) szemléltetni: valamit valamiért, megfelelő (gazdasági) védelem és juttatások, megfelelő (politikai) szolgálat fejében. Értelemszerűen mind a négy bűnszervezet törekedett az effajta célok tartós biztosítására, de talán tradicionálisan a legjellemzőbb a Cosa Nostra esete, amely az olasz egység 1861-es megteremtését követően kifejezetten nagy hangsúlyt fektetett az ilyen politikai nexusokra.

A szicíliai maffia alapvetően meghatározza a szicíliai, és mint ilyen, a továbbiakban már az egységes Olaszország politikatörténetét is. A szicíliai szervezett bűnözés és a politika kapcsolata 1861-től kezdődően sejthető volt, összekacsintásuk a huszadik századra pedig egyértelművé vált. Az egyesített ország tizenkettedik kormányfője, a palermói születésű Antonio Starabba di Rudinì egy alkalommal szinte szemrehányóan mondta Emanuele Notarbartolonak, a szicíliai maffia által 1893-ban meggyilkolt³ palermói politikus fiának: „*ha meg van győződve*

¹ FALCONE, Maria: Giovanni Falcone un eroe solo; Rizzoli, Milano, 2012. p. 101. ISBN: 8817056170,

² Jelen tanulmány nem foglalkozik a maffia-jelenség eredetével, a maffiabűnözés fejlődésével, illetőleg az olaszországi szervezett bűnözés fajtáival, területi sajátosságaival. A témával kapcsolatban lásd RIZZO NERVO, Gaetano: Il fascino della Medusa. La mafia è bello. Luigi Pellegrini Editore, 1992. pp. 54-60, 61-63. illetőleg KATONA Brigitta: Maffia. Az olasz Dél keresztje; Underground Kiadó Kft., 2016.

³ Notarbartolo volt az első „kiváló holttest” („cadavere eccelente”), vagyis őt tekintjük a Cosa Nostra első fontos, a politikai, gazdasági és közéletben tevékenykedő, de ami ennél is fontosabb, a szicíliai maffia ellen fellépő áldozatának.

*édesapja gyilkosságának megbízóiról, miért nem öleti meg őket?*⁴ Finocchiaro Aprile, a második világháború végén megerősödő szicíliai szeparatista mozgalom⁵ vezetője bizalmas körben arról beszélt, hogy „*ha a maffia nem lenne, ki kellene találni. Én a maffiózók barátja vagyok, miközben személyesen kijelentem, hogy ellene vagyok a gyilkosságnak és az erőszaknak.*”⁶ A kereszténydemokrata Giulio Andreotti – aki maga volt a második világháború utáni olasz történelem – Michele Sindona szicíliai bankárt, a Cosa Nostra bizalmasát az olasz líra megmentőjének nevezte 1973-ban.⁷ Silvio Berlusconi második kormányának (2001–2005) tagja, Pietro Lunardi egy alkalommal arról beszélt, hogy „*a maffiával és a camorrával együtt kell élni és a bűnözés problémáit mindenki úgy oldja meg, ahogyan akarja.*”⁸ A szicíliai szervezett bűnözés tehát sikeres volt ezen a téren, a politika pedig hosszan és eredményesen kacérkodott a szervezett bűnözéssel, annak vezetőivel. A kölcsönös érdekeken alapuló előnyös kapcsolat tehát létrejött. Ennek azonban nagy ára volt. Az állam szavahihetősége súlyos károkat szenvedett, a központi államba vetett – amúgy is gyenge – bizalom nagymértékben lecsökkent. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a „*superpentito*”⁹ Tommaso Buscetta a különleges maffia-ellenes nyomozócsoporttal (pool antimafia) kezdődő együttműködésekor a nyolevanes években úgy fogalmazott: „*Nem hiszem, hogy az olasz államnak valóban szándékában áll harcolni a maffia ellen.*”¹⁰

1. Két világ között

Természetesen a politika és a szervezett bűnözés közötti kontaktus nem azt jelenti, hogy minden vezető politikus tagja a maffiának. Nincs is erre szükség, hiszen a viszony fenntartása a *politikai referens* (referente politico) feladata, aki alapvető szerepet játszik a felek közötti kommunikáció gördülékenységének

⁴ SALES, Isaia: *Storia dell'Italia mafiosa. Perché le mafie hanno avuto successo*; Rubbettino Editore, 2015. ISBN: 8849845464, p. 17.

⁵ A sziget függetlenségéért küzdő mozgalomról, a tervekről és az elért eredményekről bőven lásd KAPUTA László: *A Cosa Nostra, a szicíliai maffia közelről*; Szakmai Szemle 2011/1. pp. 54–56.

⁶ MESSINA, Francesco: *La mafia invisibile. Percezione e rappresentazione del fenomeno mafioso dall'Unità d'Italia alla Seconda Guerra Mondiale*; University College London, 2014, <https://escholarship.org/content/qt1cw2d2q4/qt1cw2d2q4.pdf?t=oijpoy>, p. 46. (Letöltés ideje: 2020. 04. 22.), illetve

SALES i. m. p. 17.

⁷ Uo. p. 18.

⁸ Uo., illetve <https://www.repubblica.it/online/politica/lunardi/mafia/mafia.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 23.)

⁹ Az olasz kifejezés (pentirsi – megbánni a bűnöket) vonatkozik minden olyan („bűnbánó”) maffiózóra, akik úgy döntenek, hogy együttműködnek az igazságszolgáltatással a maffia elleni küzdelemben. Létezik az úgynevezett „*falso pentito*”, vagyis a „*hamis pentito*” kifejezés is. Az ilyen, börtönbe került maffiatagokat nevéből eredően azért alkalmazza a Szicíliai Maffia, hogy téves vágányra vigye, rossz és hibás útra terelje a nyomozást. Ilyen „hamis Pentito” volt példának okáért Vincenzo Scarantino, aki 1992-ben Paolo Borsellino meggyilkolását követően döntött úgy, hogy letartóztatása után megkezdi az együttműködést. Ám vallomásának hitelességével kapcsolatban erős kételyek merültek föl. Néhány évvel később maga Scarantino is elismerte, hogy semmi érdemleges információja nincs az 1992. július 19-i merénylet (strage di Via D'Amelio) tekintetében.

¹⁰ STILLE, Alexandre: *Nella terra degli infedeli. Mafia e politica nella prima repubblica*; Mondadori Editore, 1995. p. 89.

biztosításában. A politikai referens személye által kapcsolódik a két hatalmi koncentráció, ő az, aki ismeri a szervezet és a politika szereplőit, eligazodik az olykor igen bonyolult viszonyok között, szerepének fontossága éppen ezért megkérdőjelezhetetlen.

Isaia Sales éppen ezért fogalmazott úgy, ha az ország egyesítését követően a maffia politikai referensei, az országos politika egyensúlyi helyzete miatt nem lettek volna ennyire nélkülözhetetlenek, alighanem könnyedén el lehetett volna söpörni a szicíliai maffiát.¹¹ Az állítás igaz. A sziget évszázados – az újonnan érkező „északiak” számára nehezen érthető – hatalmi viszonyainak megértése és újratervezése megkezdődött. Az „új” római központi kormánynak éppen úgy szüksége volt Szicíliára, mint az „ancienne régime” Bourbon adminisztrációjának, a maffia így megpróbált alkalmazkodni az új politikai és társadalmi viszonyokhoz. Mindenestre Leopoldo Franchetti és Sidney Sonnino politikusok már 1876-ban elkészített jelentésükben felhívták a figyelmet a banditizmus (brigantaggio) helyzetének tarthatatlanságára, valamint tárták a politikai élet elé a maffia-problematika fontosságát, társadalmi és politikai veszélyeit.¹²

A XIX. század utolsó évtizedeinek Szicíliája különösen sokat küszködött a vissza-visszatérő kolerajárványokkal, amelyek a sziget fővárosát, Palermót is több ízben térdre kényszerítették. A járványok miatt is súlyosbodó gazdasági helyzet, a társadalmi feszültségek a politikai önszerveződés útjára készítették a földmunkásokat, így 1888-ban Messinában megalakult az első szicíliai munkás *fascio*¹³ (Fascio dei Lavoratori). Ugyan ezek a mozgalmak jelentőségüket és nagyságukat tekintve korántsem voltak összevethetők az észak-itáliai (Emilia-Romagna) földmunkás törekvésekkel, mindazonáltal gyarapodtak az összecsapások a karhatalom és a földművelő tömegek között, az erőszakos cselekmények halálos áldozatokkal is jártak. A XX. század első éveiben a politikai gyilkosságok, a munkásvezetők ellen elkövetett gyilkosságok is megjelentek. 1905-1906 fordulóján rövid időn belül mindjárt két gyilkosság is történt: 1905. október 14-én a Palermo melletti Corleone városkában gyilkolták meg Luciano Nicoletti földművest, a nagy földbirtokok ellen küzdő szicíliai fasciók egyik vezetőjét. A következő év elején, január 13-án pedig ugyanitt végeztek Andrea Orlando orvos, városi tanácsnokkal, aki aktív támogatója volt ezeknek mozgalmaknak. Néhány esztendővel később, 1909-ben pedig meggyilkolták Joseph Petrosino olasz-amerikai rendőrhadnagyot, aki New Yorkból érkezett Szicíliába. Petrosino Simone Guglielmo álnéven próbálta elsők között vizsgálni a New York-i olasz eredetű bűnözés – *Cosa Nostra Americana* – szicíliai kapcsolatait. Petrosinót, aki visszautasította az olasz hatóságok és a rendőrség segítségét – utóbbit a maffia cinkosának tartotta – március 12-én csapdába csalták és lelőtték.¹⁴

¹¹ SALES i. m. p. 20.

¹² KATONA i. m. pp. 50-51.

¹³ A latin *fascis* (vesszőnyaláb, a lictorok hatalmi jelvénye) kifejezésből eredeztethető modern olasz fogalom a kezdetekben a hasonlóan gondolkodók politikai közösségét volt hivatott kifejezni. 1919. március 23-át követően a *fascio* egyre inkább összekapcsolódott a fasizmus eszmerendszerével.

¹⁴ IADELUCA, Fabio: *Cosa Nostra*. Uomini d'onore Armando Curcio Editore, 2010. ISBN: 978-8895049946, pp. 310-311.

A sziget gazdasági helyzetében, a társadalmi folyamatok alakulásában sem az első világháború alatt, sem pedig azt közvetlenül követő esztendőkből nem történt változás. A világháború idején tovább folytatódtak a politikai gyilkosságok. 1915. november 15-én végeztek Bernardino Verróval, Corleone megválasztott polgármesterével, az 1914-ben alapított helyi fascio vezetőjével, 1919. január 29-én Giovanni Zangara megválasztott városi tanácsnok vesztette életét, majd az év vége felé, szeptember 22-én Giuseppe Rumore élete is véget ért, akinek feltett szándéka volt a földművesek egyesítése a nagybirtok elleni küzdelemben.¹⁵ A fasiszmus hatalomra kerülése, Benito Mussolini kormányra kerülése azonban úgy tűnt, mintha érdemi változást hozott volna a maffia és az állam kapcsolatában.

„*Se non è vero, ma ben trovato.*”¹⁶ – ismerjük a Giordano Brunónak tulajdonított mondást, amelynek felidézése indokolt, hiszen az alábbi anekdota szerint a fasiszmus vezére a következők miatt indította el küzdelmét a szicíliai maffia ellen: „*Az idő tájt a leghatalmasabb, legbölcsebb, leginkább tiszteletre méltó maffiavezérnek egyhangúan don Calogero Vizzini*¹⁷ *tartották; ez a nagyfőnök – dúsgazdag villalbai gazdálkodó – alacsony termetű volt, csaknem galambősz, télen nyáron koromfekete öltönyt viselt, fekete nyakkendőt és fekete kalapot. Kebelbarátságba keveredett képviselőkkel, honatyákkal és miniszterekkel; ezek közül igen sokan tudták, hogy képviselővé választásukat ennek a kurta és komor gazdálkodónak köszönhetik, aki soha tíz szónál többet ki nem ejtett a száján egyvégtiben, akkor is többnyire tájszólásban beszélt [...] 1923-ban, a fasiszta hatalombitorlók Rómába történt bevonulása után egy évvel don Calogero Vizzini, a délvidék vitathatatlan maffia-nagyfőnöke, rendületlenül koromfeketébe öltözött elrobogott vonaton Rómába, különféle prelátusok és miliciaparancsnokok tájékoztatásai után kihallgatást kért a Palazzo Veneziában, mondván, hogy főbenjáró fontosságú dolgokat szándékozik tudatni Mussolini úrral. Mussolini a Földgömb-teremben fogadta őkelmét, abban az óriási hodályban, amelynek egyik sarkában íróasztal árválkodott, mellette roppant földgömb, mögötte pedig dúsan párnázott karszék, s azon trónolt a Duce. Az olasz nép nagyvezére szúrós szemmel nézte, hogy tipeg át a gigászi csarnokon ez az aprócska, titokzatos, feketébe öltözött férfiú, aki még a kalapját se vette le a kobakjáról, vadonatúj cipője viszont minden egyes lépésnél éktelenül csikorgott.*

Csókoljuk a kezit! – köszönt don Calogero Vizzini illedelmesen. – Én vónék a maffia főnöke; uraságod sose aggódjék Sziciliáért; a szicíliaiakból egytől egyig szépszerivel fasisztát csinálunk! Mi parancsolunk!

Mussolini némán hallgatta, majd megrázott egy csengetttyűt, és belépett egy rendőr százados.

Fogjátok el ezt az embert – adta ki a parancsot. – Vigyétek egy lakatlan szigetre. Vessetek börtönbe mindenkit a falujából, aki a háza körül fél kilométer sugarú körben lakik.”¹⁸

Az bizonyos, hogy a szicíliai maffia kezdeti, szemlélődő, kivárá időszakot követően¹⁹ megpróbált alkalmazkodni az új helyzethez, a berendezkedő új politikai struktúrához.

¹⁵ Uo. pp. 312-313.

¹⁶ „*Ha nem is igaz, de találó*”

¹⁷ Részletesen: Iadeluca i. m. pp. 437-439.

¹⁸ FAVA, Giuseppe: A szicíliai maffia Kossuth Könyvkiadó, 1985. ISBN: 9630927209, pp. 19-20. Giuseppe Fava kommunista olasz újságíró, a szicíliai maffia elleni küzdelem jeles képviselője 1984-ben maga is a Cosa Nostra áldozata lett.

A faszizmus a rendszer konszolidációját követően teljes erejével látott neki a maffia-problematika megoldásának. Ebben kiemelkedő szerep jutott Cesare Morinak²⁰, akit Mussolini 1925. október 23-án nevezett ki a teljes szigetre kiterjedő teljhatalommal palermói prefektusnak.²¹ A „Vasprefektus” sikeresen vette föl a küzdelmet a szicíliai maffiával, úgy tűnt a központi támogatás sem fog hiányozni. Róma komoly rendőri és csendőri erőket mozgósított, Mori pedig szisztematikus hadjáratba kezdett a maffia ellen. Háborújának egyik csúcspontját a Gangi városa elleni szabályos ostrom jelentette 1926. január 1-jén. A katonai–rendészeti eljárások mellett a prefektus egyszerű, de annál hatékonyabb módszere volt, hogy átnézetett és felülvizsgáltatott akár évekkal azelőtti eljárásokat is, összeíratott fölmentéssel végződött ítéleteket. Nagyon sokan kerültek börtönbe, megszáporodtak a börtönszigetekre telepítések.²²

Mindenkit számba vett, aki így vagy úgy, de kapcsolatba kerülhetett maffiózókkal, vagy maffiózó-gyanús személyekkel. Idővel Mori stratégiát változtatott. A mennyiségi kérdések helyett a minőség került érdeklődésének középpontjába, vagyis az egyszerű *tiszteletre méltó* férfiak (uomini d'onore) helyett, mindinkább a főnökök (capi), de legalább politikai referensek kerültek célkeresztjébe. Sikeréhez hozzájárultak még személyes tulajdonságai: szívóssága, kitartása és elkötelezettsége.²³

Szicíliai tevékenysége azonban egy idő után ellentétest hatást váltott ki a központi kormányzat körében. Míg a szicíliai közvélemény számára egyre növekedett népszerűsége – egymás után jelentek meg a falakon a „Ave Caesar” szimpátiafeliratok²⁴ – Róma növekvő gyanakodással szemlélte prefektusának eredményeit. A bizalomvesztés egyik oka az volt, hogy Mori vizsgálatai egyre inkább veszélyes magasságokba is elértek. 1927-re példának okáért sikerült elérnie, hogy személyes vetélytársát, a faszizmus helyi erős emberét (segretario federale), Alfredo Cuccót kizárták a Fasiszta Pártból. Cucco kiváló szónok, remek kapcsolatteremtő és -tartó regionális politikus volt. A két férfi minden valószínűség szerint személyesen sem szívelte egymást, ám, ami esetünkben fontosabb, Cucco közismerten remek kapcsolatot ápolt a Cosa Nostra nagyhatalmú vezetőivel. Ő maga

¹⁹ Giuseppe Favát idézve: „Ugyan kik ezek a feketeinges, különös fickók, azzal a faramuci, csálé, törökös tökfödővel a fejükön? Tán csak nem képzelik, hogy hipp-hopp, elsuvaszthatják ellenfeleiket szép csöndesen azokkal a nevetséges husángjaikkal? Ugyan már, a nyesett csöví farkas ölő flinta, a »lupara« néhány jól irányzott lövésével egyszer s mindenkorra elintézhetők, s akkor aztán nyugton maradnak, ha kimúlnak ebből az árnyékvilágból és siralomvölgyből, s alulról szagolják az ibolyát. Aztán a maffia egyre inkább aggodalomba esett, s végül, amikor látszott, hogy a diktatúra szívósan gyökeret ver, följajánlotta szolgálatait.” FAVA i. m. pp. 18-19. illetőleg ANDREIDES Gábor: A faszizmus és a szicíliai maffia; In: BÚR Gábor – PÁL István – SZÉKELY Gábor (Szerk.): Az Eiffel-torony árnyékában. Majoros István 70 éves; ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2019. p. 30. ISBN: 978-963-489-167-3

²⁰ Életéről részletesen KAPUTA i. m. pp. 24-29., illetőleg részben ANDREIDES (2019) i. m. p. 32.

²¹ IADELUCA i. m. p. 314.

²² ANDREIDES (2019) i. m. p. 35.

²³ Uo.

²⁴ TESSITORE, Giovanni: Cesare Moro. La grande occasione perduta dell'antimafia; Luigi Pellegrini Editore, 1994. p. 148., illetőleg ANDREIDES (2019) i. m. p. 35.

tehát nem tartozott a maffiához, inkább az első név szerint ismert „*politikai referens*” volt a központi állam és a Cosa Nostra között.²⁵ Mindkét posztra, vagyis a két világ közötti átjárásért felelős „politikai referensre”, illetőleg a maffiaellenes küzdelmeket a központi kormányzat képviselőjében helyszínen irányító prefektusra lesz példa a második világháborút követően.

Mori jól tudta, habár komoly sebet kapott, a maffia korántsem szenvedett halálos sebesülést. Ahhoz több kellett volna. Fogyóban volt a türelem, hiányoztak a konzervens állami intézkedések, kitartás és átláthatóság szükségeltetett volna. Paolo Borsellino írta, hogy „*mikor egy terület fölött két szuverenitásra törekvő van, vagy háború, vagy megegyezés születik.*”²⁶ – 1929-ben a vasprefektust nyugdíjazták. A „vasprefektust” az az Umberto Albini követte a palermói prefektusi tisztségben, akinek képességei szerényebbek voltak elődjénél, ám sokkal jobb politikusként bizonyult, hiszen elismította a Mori alatt a sziget politikai elitje és Róma között érzékelhető feszültségeket.²⁷

2. Új világ születik?

Saverio Antonio Martino Sinatra és Salvatore Lucania egyaránt a szicíliai Lercara Friddi (Palermo) városkában születtek. A két fiatal, millió és millió olasszal egyetemben egy perspektivikusabb, szebb élet reményében az Egyesült Államokban próbálták szerencsét. Mindketten sokra vitték. Az újvilágban bártulajdonossá váló, így szerencsésjét „megcsináló” egykori tűzoltó és profi ökölvívó Sinatra nem volt más, mint – a „Hang/the Voice” – Frank Sinatra édesapja. Nagy valószínűséggel sem apának sem pedig fiának nem kellett elmagyarázni, hogy mit is jelent a Cosa Nostra az Egyesült Államokban. Lucania, aki öt évvel volt fiatalabb Sinatránál, még ismertebb lett, hiszen őt Lucky Luciano néven ismerte meg az Egyesült Államok és a világ.²⁸

Az angolszász szövetségesek 1943-as szicíliai partraszállásának sikere több összetevős folyamat volt. Az előrenyomuló csapatokat számos tényező segítette, köztük – egyre ismertebbként – a Cosa Nostra Americana, illetve kiterjedt személyes kapcsolataival maga Charles Lucky Luciano.²⁹ Az együttműködés mértéke valóban vitatható, az azonban bizonyos – és Kaputa erről is részletesen ír –, hogy a fegyveres harcok elültével újabb csatározásokra, a politikai küzdelmek sorára kellett készülni.

1947. április 20-21-én regionális választásokat tartottak az akkorra már autonóm státúttal rendelkező Szicíliában. A politikai megmértetés során a baloldali blokk (Blocco del Popolo) kifejezetten jó, 30,4%-os eredményt ért el. Az Olasz Kommunista Párt (Partito Comunista Italiano), az Olasz Szocialista Párt (Partito Socialista Italiano), valamint az Akciópárt (Partito d’Azione)

²⁵ ANDREIDES (2019) i. m. p. 36.

²⁶ SALES i. m. p. 53.

²⁷ TESSITORE i. m. p. 212.

²⁸ Lucky Luciano életéről lásd: KAPUTA i. m. pp. 37–38.

²⁹ Az amerikai hadvezetés és a Cosa Nostra Americana kapcsolatáról, a partraszállás kulisszatitkairól, Salvatore Giulianóról és a szeparatista mozgalomról, a demokratizálódás buktatóiról részletesen lásd KAPUTA i. m. pp. 38–56.

együttműködésében elért eredményére a kereszténydemokraták 20,5%-szavazati eredménnyel tudtak csak válaszolni. A liberálisok és „qualunquisták”³⁰, akik közösen a demokratikus blokkban (Blocco democratico) indultak, 14,8%-kal végeztek, a monarchisták pedig 9,5%-os eredményt értek el.³¹ Úgy látszott, hogy a múlt század tízes éveire hasonlóan a sziget hagyományaitól „idegen és felforgató” eszmék és gondolatok ismét terjedni kezdtek. Egyáltalán nem véletlen tehát, hogy Giuseppe Alessi, Szicília tartomány első elnöke – aki egyébiránt a szicíliai kereszténydemokrácia egyik megszervezője is volt – úgy emlékezett, hogy „*Bármilyen meg kellett állítanunk a kommunizmust. Közvetlenül a második világháborút követően jobb volt a maffiózókkal kormányozni, semmint, hogy átadjuk az országot Sztálin kommunistáinak.*”³² E ponton azonban térjünk vissza egy pillanatra Lucky Luciano szerepére. Az olasz–amerikai maffiózó egyik legnagyobb lépésének azt tartják, hogy a háborút követően kiterjedt kapcsolati hálójának köszönhetően képes volt olyan tiszteletre méltó férfúkat megnevezni – majd ajánlani a helyi politikában járatlan szövetségesek számára – akiknek segítségével megteremthető a demokratikus politizálás Szicíliában. A két évtizedes diktatúra alatt elnyomást szenvedett Don Calogero Vizzini vagy Giuseppe Genco Russo – mindketten a szicíliai maffia képviselőiben – ilyen, Luciano által beajánlott személyek voltak. Vizzini és Genco Russo is a DC színeiben kezdték meg a helyi politizálást.³³

A kommunizmus a szicíliai mindennapokban is megjelent, a beavatkozás elkerülhetetlenné vált. Amikor 1947. május 1-jén baloldali érzelmű fölművesek gyülekeztek Portale della Ginestra település mellett, hogy a munka ünnepét megünnepeljék, a Cosa Nostra is közbelépett. A rendezvény vérfürdőbe torkollott. A bandita Salvatore Giuliano ugyanis az embereivel egészen egyszerűen tüzet nyitott a felvonulókra. Ez a vérengzés volt az első a második világháború utáni olasz történelemben, amely esetében hitelt érdemlően soha nem derült ki a megbízó(k) személye.³⁴ A politika és a Cosa Nostra között a kapcsolat újra megkötött.

³⁰ Az 1944 és 1949 között létező, „bármelyik” embert („uomo qualunque”) politikailag megcélzó Guglielmo Giannini által alapított párt, amelynek irányultsága nem könnyen meghatározó, hiszen minden és mindenki ellen harcot hirdetett tulajdonképpen a kommunizmustól egészen a fasizmusig. A politikai elgondolás lényegileg egy pártok nélküli államhatalom elérését célozta meg. ANDREIDES (2019) p. 40.

³¹ LEPRE, Aurelio: Storia della Prima Repubblica L’Italia dal 1943 al 2003; Il Mulino, 2004. ISBN: 9788815114099, p. 86, illetőleg ANDREIDES (2019) i. m. p. 40.

³² SALES i. m. p. 19.

³³ IADELUCA i. m. p. 438, 442. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy politikai elkötelezettsége ennyire merev lett volna a szicíliai maffiának. Luciano Violante Falcone–Borsellino gyilkosságokat követően egy interjúban utalt is rá, hogy a köztársaság 1946-os megalakítását követően szélesebb spektrumot ölelt fel a Cosa Nostra politikai preferenciája. A szicíliaiak alkalmanként a liberálisokra, királpártiakra is számítottak ám nyilvánvalóan a döntő a kereszténydemokrácia, a hatalom birtokosa volt. VIOLANTE Luciano: I corleonesi. Mafia e sistema eversivo; L’Unità, 1993. p.19.

³⁴ LEPRE i. m. p. 86.

3. Corleone

A világháborút követő évtizedek alapvető változásokat eredményeztek a szicíliai maffiában. Végérvényesen átalakultak a hatalmi viszonyok, előtérbe került egy új, feltörekvő generáció, amely ellentmondást nem tűrő kegyetlenséggel és szisztematikus alapossággal számolt le ellenfeleivel, a „régik” a „újak” útjában álltak, a „vidék” a „város” ellen fordult. A Cosa Nostra irányításáért folytatott, minden eddiginél véresebb küzdelem – áttételesen, de – az állam maffia ellen folytatott harcát is segítette. Voltak ugyanis, akik alul maradtak ebben az öldöklő csatározásban, és a hatóságokkal történő együttműködés útjára léptek. Választásukban nagymértékben közrejátszott hatalmuk és pozícióik elvesztése, voltaképpen nem maradt más számukra, mint így állni bosszút a maffiaküzdelmekben nyerteseken. Módosult egy íratlan szabály is, miszerint nem indítunk háborút az állam ellen. Mindennek háttérében pedig egy település, a Palermóhoz közeli Corleone állt.

Giovanni Brusca³⁵ jól hangzó legendának tartja, hogy a corleoneiekhez képest a régi típusú maffia nem (vagy csak a legszükségesebb esetben) gyilkolt volna, hogy nem követett volna el nagy bűncselekményeket, hogy távol tartotta volna magát a kábítószerkereskedelmétől, hogy szolgálatait a szegények érdekében gyakorolta volna.³⁶ Ez – alighanem – igaz, hiszen a Cosa Nostra mindig is jól meghatározható gazdasági és politikai érdekek mellett, illetőleg azok maximális figyelembe vétele mellett működött. Az 1950-es éveket megelőzően is, ha kellett bizony a szicíliai maffia gyilkolt és határozottan érvényesítette szándékait. Azonban alapvető a különbség a Calogero Vizzini, Giuseppe Genco Russo, Michele Navarra fémjelezte „vidéki” maffia, és az úgynevezett „városi”, vagy Luciano Leggio (Liggio) vezetésével a városba „költöző” maffia között. Az erőszak alkalmazása mindezek mellett is szintet lépett.

Az ötvenes évek második felében, korlátozott mértékben ugyan, de sikerült megbontani a szicíliai feudumok monolitikus egységét. A bekövetkezett földreform ugyan korántsem volt mindent elsöprő, de az olasz gazdasági csoda érezhető hatásával hozzájárult ahhoz, hogy a maffia a várossal kezdjen kacérkodni.³⁷ Leggio 1958. augusztus 2-án sikerrel megszabadult (meggyilkolta) a „civilben” orvos Navarrától és a tartományi székhely, Palermo felé vette az irányt.³⁸ A corleoneiek (i corleonesi) megkezdték hosszú menetelésüket a Cosa Nostra legfelsőbb vezetése felé, a maffia a városba költözött.

Palermo a hatvanas évektől érezhetően átalakulóban volt. A városkép megváltozott, hatalmas építkezések indultak, az új idők eljövetelét a kábítószerkereskedelem növekvő jelentősége is mutatta. Az úgynevezett első maffiaháború 1962-ben tört ki a Palermo központjához tartozó, és a perifériát uraló

³⁵ A kegyetlensége miatt csak „lo scannacristiani”-ként, vagyis „olyan ember, akin elvágja a keresztények torkát”-ként emlegetett Brusca 1992. január 21-től közel négy és fél évig bujkált a hatóságok elől. In: LODATO, Saverio: „Ho ucciso Giovanni Falcone” La confessione di Giovanni Brusca; Oscar Storia Mondadori, 2006. p 42. ISBN: 9788804558422

³⁶ Uo. p. 47.

³⁷ IADELUCA i. m. p. 93.

³⁸ Uo. p. 451.

családok (cosca³⁹) között. Az utóbbiakat képviselő Salvatore Greco egyik nagy fegyverténye ellenfeleivel szemben az volt, hogy maga mellett tudhatta azt a Liggiót, akit ugyan 1964-ben letartóztattak, de így is nagy szerepe volt a corleoneiek felemelkedésében. A háború folytatódását tulajdonképpen az akadályozta meg, hogy az állam közbelépett.⁴⁰ 1962. december 20-án az Olasz Parlament elfogadta az 1720-as törvényt, amely először a demokratikus Olaszország történelmében megalapította és felállította a maffiajelenséget vizsgáló parlamenti vizsgáló bizottságot (Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia).⁴¹ A válaszcspáshoz tartozott még két per, a maffiaellenes küzdelmek két első bírósági tárgyalása: az 1968. december 22-én Catanzaróban megrendezésre került per, amelyben az 1959 és 1963 között elkövetett bűncselekmények kitervelőit, elkövetőit citálták a törvényszék elé.⁴² Egy évvel később Bariban a törvényszék felmentette Liggiót, Provenzanót, Leoluca Bagarellát, Riinát és még hatvanat Navarra és Leggio követői közül az 1958-ban Corleone területén elkövetett gyilkosságokban való részvétel vádjá alól.⁴³

„Palermo szép, tegyük még szebbé.” – szöveg a szicíliai kereszténydemokrácia jelmondata az ötvenes–hatvanas évek fordulóján. Palermóban hatalmas építkezések, városrendezési munkálatok és urbanisztikai átalakítások kezdődtek. A Corleonéban született és kereszténydemokrata színekben politizáló Vito Ciancimino 1959-ben, a szintén kereszténydemokrata Salvo Lima polgármestersége (1958–1963) idején lett közmunkaügyi városi tanácsnok Palermóban.⁴⁴ Hivatali idejének öt esztendeje alatt az építkezési engedélyek és beruházások körüli spekuláció különösen elfogadottá vált, minden további nélkül folyhatott Palermo kirablása (sacco di Palermo⁴⁵). Tanácsnoki időszakára álljon itt egy jellemző adat: az általa szignált és kiadott négyezer építési engedély közül kettőezer-ötszáz olyan strómanok nevéhez fűződik, akiknek semmi közük nem volt az építőiparhoz.⁴⁶ A Cosa Nostra politikai referense tehát sikeres volt, annyira, hogy 1970-ben megválasztották Palermo első emberének. Ezt a megbízatást ugyan a városi ellenzék, illetőleg a parlamenti vizsgálóbizottság egyre erősödő nyomására nem sokkal később, 1971-ben letette, de hatása az ügyek menetére még a nyolcvanas évek elején is jelentős maradt. Ciancimino végül 1984.

³⁹ Cosca vagy közismertebb kifejezéssel famiglia. Lásd még: RIZZO i. m. p. 64.

⁴⁰ De ennek nagy ára volt. Ciaculli, Palermóhoz közeli település volt a színhelye az első maffiaháború egyik legnagyobb mézárlásának, amelynek csendőr áldozatai voltak csak. Elhagyott, robbanóanyaggal megpakolt (Salvatore Greco maffiafőnöknek szánt) autóról érkezett bejelentés a csendőrségre. A helyszínre érkező egység észlelte ugyan a bombához kapcsolódó elektronikát, de nem mindegyiket. Amikor fel akarták nyitni a csomagtartót, a bomba felrobbant. A robbanás hét halálos áldozatot követelt. Lsd.: IADELUCA i. m. p. 339.

⁴¹ Uo. p. 335.

⁴² Uo. p. 342.

⁴³ Uo., illetve <http://www.antimafiaduemila.com/home/opinioni/305-mafia-in-pillole/77181-i-processi-di-catanzaro-e-bari-quando-cosa-nostra-poteva-essere-sconfitta.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 29.)

⁴⁴ Senato della Repubblica. Camera dei Deputati. Legislatura VI – Disegni di legge e relazioni – documentari. Capitolo 3. La mafia urbana, http://archiviopiolatorre.camera.it/img-repo/DOCUMENTAZIONE/Antimafia/01_rel_p03_3.pdf (Letöltés ideje: 2020. 05. 01.)

⁴⁵ <https://palermo.mobilita.org/segnalazioni/il-sacco-di-palermo-palermo-e-bella-facciamola-piu-bella/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 01.)

⁴⁶ Uo.

november 3-án Tommaso Buscetta információinak hatására a maffiával való együttműködés és pénzek külföldre csempészésének vádjával tartóztatták le.⁴⁷

Buscetta – függetlenül attól, hogy sokan don Masinónak szóltították – soha nem töltött be vezető pozíciót a szicíliai maffiában. Egyszerű tagja volt a Cosa Nostrának, olyan ügynevezett „tiszteletre méltó férfiú”, akiket szigorú feltételek mellett ünnepélyes és szimbólumait tekintve kiemelten fontos beavatási szertartást követően vesznek fel beavatottak közé.⁴⁸ Az ügynevezett második maffiaháborúban szerepe elhanyagolható (hiszen személyesen ő nem is tartózkodott Olaszországban), ám így is kiváltotta Totò Riina haragját. Buscettát ugyan Stefano Bontate és Salvatore Inzerillo csatlakozásra kívánták rábírnival a Riina-ellenes szövetséghez, Buscetta azonban inkább Brazíliába menekült. A Cosa Nostra teljhatalmú irányításáért folytatott második maffiaháború egyik legjellemzőbb sajátossága az volt, hogy semlegesnek maradni nem volt lehetséges. Allást kellett foglalni, vagy Riina, vagy pedig a vele szemben álló Bontate–Inzerillo családok.⁴⁹ A háború a corleoneiek teljes győzelmével ért véget. Riina a szó legszorosabb értelmében hetediziglen, válogatott kegyetlenséggel⁵⁰ semmisítette meg ellenfeleit. Buscetta, akit 1983. október 5-én Brazíliában vett őrizetbe a rendőrség, tizennégy rokonát és hozzátartozóját veszítette el.⁵¹ Tommaso Buscettát a brazil hatóságok 1984 nyarán adták ki Olaszországnak. A július 15-i repülőúton sztrichninnel ugyan öngyilkosságot kísérelt meg, ez azonban nem sikerült. Vallomásai „repszombaként”⁵² hatottak a Cosa Nostra számára. Ezzel Buscetta megszegte a Cosa Nostra egyik alapvető szabályát, a szigorú titoktartás, az ügynevezett „omertá” törvényét, a szervezett bűnözés szemében becsteleenné vált. *„Maffiózó voltam és hibákat követtem el, amelyekért készen állok igazsággal teljes mértékben megfizetni az adósságomat bármiféle árendedmény vagy kedvezmény nélkül. Ellenben azonban a társadalom, gyermekeim, a fiatalok érdekében szándékomban áll mindent felfedni arról a rákról, ami a maffia, hogy az új generációk méltóbb és emberibb életet élhessenek.”*⁵³ –mondta Buscetta, és beszélni kezdett.

Az egykori maffiózó több mint érdemi információkat szolgáltatott a Cosa Nostra belső működéséről, felépítéséről, a szicíliaiak és az amerikai maffia kapcsolatáról, a Cosa Nostra legfelsőbb irányító szervéről (supercupola), titkokról, szimbólumokról és szabályokról. Beszélt arról (az egyik legfontosabb, a későbbiekben „Buscetta tételként” elhíresült megállapítás), miszerint a Cosa Nostra gyilkosai nem hajthatnak végre semmilyen gyilkosságot a bizottság engedélye és beleegyezése nélkül⁵⁴, és a maffia politikai kapcsolatairól.⁵⁵

⁴⁷ IADELUCA i. m. p. 368.

⁴⁸ A feltételekről, valamint a beavatás szertartásáról lásd: FALCONE, Giovanni (in collaborazione con Marcelle Padovani): Cose di Cosa Nostra; Rizzoli, Milano, 1998. pp. 97-100. ISBN: 8817116017

⁴⁹ IADELUCA i. m. p. 103.

⁵⁰ A corleoneiek stratégiájának szerves részét képezte az ellenség, az áldozat szó szoros értelemben történő fizikai megsemmisítése. VIOLANTE i. m. p. 18.

⁵¹ IADELUCA i. m. p. 363.

⁵² Uo. p. 368.

⁵³ LODATO i. m. p. 147.

⁵⁴ A „teorema di Buscetta”

⁵⁵ LODATO i. m. p. 147. Vö. KATONA i. m. p. 124.

Az, hogy Rómának az úgynevezett „ólomévek” ideje, vagyis a bal-, illetőleg jobboldali terrortól hangos hetvenes éveiben nem volt megfelelő energiája a maffia-problematikával érdemben foglalkozni, az úgynevezett „kiváló holttestek” számának növekedése is jelezte. 1978. május 9-én meggyilkolták Peppino (Giuseppe) Impastato politikai aktivistát (Democrazia proletaria). Egy évvel később, 1979. január 26-án a corleoneiek gyilkolták meg Mario Francese újságíró, majd március 9-én Palermóban megölték a kereszténydemokraták tartományi titkárát, Michele Reinát. Néhány nappal később pedig Rómában a Cosa Nostra eltette láb alól Mino Pecorelli oknyomozó újságíró. Giorgio Ambrosoli ügyvédet a Banca Provata Finanziaria nevű, és Michele Sindona szicíliai bankárhoz köthető pénzügyi felszámoló biztosát július 11-én Milánóban érte a halálos golyó, Boris Giuliano rendőrtisztrel, a palermói különleges egység (squadra mobile di Palermo) vezetőjével szintén ebben a hónapban végzett a maffia. És a merényletek csak folytatódtak: szeptember 25-én Palermóban meggyilkolták Cesare Terranovát, a maffiáról már sokat sejtő, de bizonyosság híján nyomozó vizsgálóbíró. A merényletben életét veszítette Lenin Mancuso, Terranova testőrségének tagja, a vizsgálóbíró közeli munkatársa. Szicília tartomány kereszténydemokrata párti elnökét, Piersanti Mattarellát 1980. január 6-án családja szeme láttára misére indulás előtt lőtte le gyilkosa. Május 4-én halt meg kötelességének teljesítése közben a Boris Giuliano halála ügyében nyomozó rendőrszázados, Emanuele Basile. Néhány hónappal később pedig a maffia lelőtte Gaetano Costa palermói főügyészt. Az Olasz Kommunista Párt helyi vezetőjével, a maffia-ellenes parlamenti bizottság tagjával 1982. április 30-án végzett a Cosa Nostra.⁵⁶

4. Kudarcok és eredmények

1982-ben a Cosa Nostra kemény ellenféllel találta szemben magát Carlo Alberto Dalla Chiesa csendőrtábornok személyében. Dalla Chiesát, miután a hetvenes években sikerrel küzdött a Vörös Brigádok terrorszervezet ellen, a kormány Szicíliába rendelte. Több mint öt évtizeddel a „Vasprefektust” követően újra erős ember érkezett Szicíliába. Szükség is volt erre, hiszen azon a nyáron, mikor Dalla Chiesa elfoglalta hivatalát ötvenkét „klasszikus” és húsz olyan gyilkosság történt Palermóban, amelyek után sohasem találták meg az áldozat holttestét (lupara bianca)⁵⁷. Dalla Chiesát Virginio Rognoni azzal az utasítással küldte a szicíliai tartományi székhelyre, hogy koordinálja az összes rendelkezésre álló információt a maffia világáról. A teljhatalom és különleges eszközök biztosítása azonban csak a szavak szintjén létezett.⁵⁸ A konkrét tetteket és az eszközöket hiányoló Dalla Chiesa utolsó interjújában megerősítette, hogy véget akar vetni a gyilkosságoknak, hogy láthatóvá akarja tenni az államot, és felhívta a figyelmet arra, hogy nagyot hibázik és csak az idejét pazarolja az, aki azt gondolja esetleg, hogy a maffiát a palermói „legelőn” és nem Olaszország más részén kell legyőzni. A maffia – utalt rá – hatalmas pénzügyi és gazdasági beruházások mellett már minden olasz

⁵⁶ IADELUCA i. m. p. 352, 354, 355, 356, 357, 361.

⁵⁷ <http://www.carabinieri.it/arma/curiosita/non-tutti-sanno-che/d/dalla-chiesa-carlo-alberto> (Letöltés ideje: 2020. 05. 02.)

⁵⁸ Uo. p. 44

nagyvárosban jelen van.⁵⁹ A Cosa Nostra 1982. szeptember 3-án autójában végzett Dalla Chiesa-val és fiatal feleségével.⁶⁰

A tábornok és feleségének halála hatalmas felháborodást váltott ki Olaszországban. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a politika harcias nyilatkozatokkal is próbált reagálni az eseményre. Sandro Pertini államfő kijelentette, hogy az állam irányában a provokáció már elfogadhatatlan méreteket öltött, Giovanni Spadolini miniszterelnök pedig azt mondta: „*Elfogadjuk a kihívást és megmutatjuk, hogy a demokrácia erősebb bármilyen bűnszervezetenél.*”⁶¹ Konkrét, érdemi lépések is történtek. Dalla Chiesa halálát követően fogadták el az úgynevezett Rognoni–La Torre⁶² (646.) törvényt, amely az olasz büntetőtörvénykönyv részévé tette (bevezette) a maffia-típusú bűnszervezet (associazione di tipo mafioso) fogalmát, majd természetesen fel is sorolja a részvételért és az irányításért kiszabható büntetési tételeket.⁶³

Amikor Giovanni Falcone megkezdte Tommaso Buscetta kihallgatását, már létezett az a fiatal, a negyvenes éveikben járó elkötelezett bírókból, ügyészekből, rendőrökből álló különleges maffia-ellenes vizsgálati csoport (pool antimafia), amelynek többek között Falcone és Borsellino is tagja volt. A pool létrehozásának ötlete az 1983-ban meggyilkolt Rocco Chinnici vizsgálóbíró nevéhez fűződik, aki éles szemmel vette észre fiatal kollégáinak elkötelezettségét, szakmai kvalitásait, illetve azt, hogy csapatban működve sikeresebb lehet a maffia elleni küzdelem. Chinnici abból az elgondolásból indult ki, hogy a megbízható kollégáiból szervez nyomozó egységet, amely mindentől és mindenkitől elkülönülve, a nyomozásokkal kapcsolatos információkat egymással megosztva, a nap huszonnégy órájában a Cosa Nostra nyomában lesz⁶⁴. Reményeiben nem kellett csalatkozni: hat esztendő megfeszített munkája után az állam bíróság elé idézte a szicíliai maffiát.

1986. február 10-én 475 elítélttel szemben indult a palermói Ucciardone börtön területén pontosan erre a célra kialakított bunker-tárgyalóteremben meg az úgynevezett „maxiper”, amelynek során az olasz állam – nem utolsósorban a személyesen is tanúskodó Tommaso Buscetta információi⁶⁵ alapján – jelentős sikert könyvelhetett el a maffia-ellenes küzdelmében. 475 vádlottat ítéltek el. A vád nagymértékben Buscetta vallomásaira, Falcone és a pool által megszerzett információkra alapult. Ítéletet 1987. december 16-án hirdettek. Tizenkilenc életfogytiglani (Riinat és Provenzanót távollétükben) és több mint kétezer évnyi börtönbüntetés, száztizennégy esetben pedig felmentés született.⁶⁶ Akárhogy is, de a

⁵⁹ https://www.archivioantimafia.org/interviste/intervista_dallachiesa.pdf (Letöltés ideje: 2020. 05. 02.)

⁶⁰ IADELUCA i. m. p. 362.

⁶¹ RIZZO NERVO i. m. p. 159.

⁶² Virginio Rognoni, Pio La Torre.

⁶³ LEGGE 13 settembre 1982, n. 646 <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1982-09-13;646#nav>

⁶⁴ http://www.memoria.san.beniculturali.it/c/document_library/get_file?uuid=dfc29aa1-85ad-4086-85a2-e08009515486&groupId=11601 (Letöltés ideje: 2020. 05. 02.)

⁶⁵ Különösen fontos volt a vád számára a már említett „Buscetta-tétel” miszerint a Cosa Nostra egyszerű katonái (soldato) a felső vezetés egyetértése nélkül semmilyen esetben sem hajthattak végre gyilkosságokat.

⁶⁶ IADELUCA i. m. p. 28.

maffia nem halálos, de hatalmas csapást szenvedett el. Riina, aki Luciano Leggio 1974-es letartóztatása óta a Cosa Nostra egyértelmű főnöke, őrjöngött és válaszáat fogalmazta, szabadon engedve minden indulatát. Dühét csak fokozta, hogy 1991-ben amellet, hogy a Legfelsőbb Bíróság első fokon helybenhagyta a „maxiper” ítéleteit, két jelentős maffia-ellenes szervezet is megszületett: az október 20-án felállított DIA (Direzione Investigativa Antimafia), valamint az egy hónappal később megalapított DNA (Direzione Nazionale Antimafia).⁶⁷

A DIA alapvetően egy nyomozati szerv egyfunktációs (maffiaellenes küzdelem) hatáskörrel. Tagjai speciálisan képzett szakemberek, akiknek feladata a szervezett bűnözés elleni leghatékonyabb küzdelem. Tevékenységéről és az elért eredményekről, a DIA helyzetéről a *belügyminiszter* hathavonta köteles a parlament számára jelentést tenni. A DIA-t az igazgató irányítja, akit rotációs rendszerben neveznek ki a rendőrség (Polizia di Stato), a Csendőrség (l'Arma dei Carabinieri) és a Pénzügyőrség (Guardia di Finanza) a szervezett bűnözés elleni küzdelmekben tapasztalt vezetői közül.⁶⁸ A DNA-t ezzel szemben a szervezetet irányító maffiaellenes országos ügyészből (Procuratore Nazionale antimafia) és húsz ügyészből (pubblico ministero) áll, és fő feladata a tájékoztatás, az információk koordinálása. A DNA koordinálja az egyes kerületi maffiaellenes igazgatóságok (Direzioni distrettuali antimafia) nyomozati munkáit. Nagyon fontos feladata a szervezés, az információk szabad, gyors és biztonságos áramlásának biztosítása. Ahogyan azt a felügyelő szerv, az *igazságügyi minisztérium* honlapján olvashatjuk, a DNA a szicíliai maffián kívül komoly nyomozati munkát folytat a 'Ndrangheta, a Camorra irányában is természetesen, illetőleg komoly figyelmet szentel a kábítószerkereskedelempre, az emberkereskedelempre, gyanús pénzügyi műveletekre, illetőleg a külföldi bűnszervezetek elleni küzdelemre.⁶⁹

Salvo Limát, a kereszténydemokraták európai parlamenti képviselőjét 1992. március 12-én, Palermo Mondello nevű városrészében gyilkolta meg a maffia. A kereszténydemokrata Giulio Andreottival szoros kapcsolatban álló Lima egyre-másra tűnt fel Falcone és Borsellino vizsgálati anyagaiban, egyre több „pentito” említett őt, mint a Cosa Nostra politikai referensét, aki összekötő a maffia és a római politika között. Az üzenet tehát mindenki számára érthető és világos volt. Május 23-án azután a Cosa Nostra végzett egyik legnagyobb ellenségével, Giovanni Falconéval, majd nem sokkal később, július 19-én Paolo Borsellinót is meggyilkolta. Az állam erőteljesen visszavágott: a „szicíliai vecsernye” elnevezésű katonai műveletben (Operazione „Vespri siciliani”) hétezer (!) katonát, ejtőernyőst vezényelt a szigetre, jócskán megnehezítvén ezzel a Cosa Nostra helyzetét.

Riina merényletei a Cosa Nostra hármast céljait szolgálták: bosszú, prevenció, destabilizáció.⁷⁰ A vérengzésekkel elégtételt kívánt venni az elszennvedett veszteségeikért, meg kellett mutatnia az erejét, illetőleg a gyilkosságokkal – a

⁶⁷ Maffiaellenes Nyomozati Igazgatóság (DIA), illetőleg Országos Maffiaellenes Igazgatóság, IADELUCA i. m. p. 382.

⁶⁸ <http://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/page/istituzioni.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 12.)

⁶⁹ https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_2_10_1.page (Letöltés ideje: 2020. 07. 12.)

⁷⁰ IADELUCA i. m. p. 135.

hetvenes évek törekénységéhez hasonlóan – az általános és politikai bizonytalanság érzésének erősítése volt a célja. A strategia stragista, vagyis a vérfürdő stratégiája abban a tekintetben is „sikeresnek” mutatkozott, hogy az 1992-es államfőválasztás alkalmával Giulio Andreotti – aki politikai életművét koronázta volna meg a köztársasági elnökséggel – alulmaradt a politikai versengésben. Brusca úgy emlékezett, hogy Riina, – akit harminc éves bujkálást követően a következő év elején letartóztattak – azt hangoztatta: „*Majd én megválasztatom a köztársaság elnökét!*”⁷¹

A sokszoros kormányfő, többszörös miniszter Giulio Andreotti megkerülhetetlen alakja volt a második világháborút követő olasz politikának.⁷² A 2013-ban elhunyt veterán politikus maffiával kapcsolatos érintettségét sohasem lehetett hitelt érdemlően bizonyítani. Többször is perbe fogták, súlyos maffiás vádak hangzottak el személyével kapcsolatban, de a hosszú évekig tartó bírósági processzusok minden alkalommal felmentésével zárultak. Kapcsolatát a szicíliai maffiával mindenki tudni vélte, ám senki sem tudta igazolni. 1989. június 21-én a Cosa Nostra sikertelen merényletet követett el Giovanni Falcone ellen. A maffia a Palermóhoz közeli tengerparti településen, Addauránál próbálkozott, ahol Falcone a nyarat töltötte. A merényletet követően Falcone sorra fogadta a megmenekülése miatti gratulációkat, köztük személyesen Andreottiét is. Ezt a kétségtelenül fontos beszélgetést Falcone így kommentálta: „*Andreotti hívott, de az első, aki a maffia áldozatainak temetésén a halotti koszorút hozza, a gyilkos megbízója.*”⁷³

Miután Riinát 1993. január 15-én letartóztatták Palermóban, a Cosa Nostra élére Bernardo Provenzano került. Provenzano annak ellenére, hogy a kiemelt kegyetlenségéről híres corleonei klán tagja volt, más stratégiát választott a szicíliai maffia élén. Az úgynevezett „strategia della sommersione”, vagyis az alámerülés módszere alkalmasnak látszott arra, hogy némi levegőhöz jusson a Cosa Nostra. Provenzano attól függetlenül nyúlt új módszerekhez, hogy Riina letartóztatásának évében több figyelmeztető, jellegét tekintve terrorisztikus merényletet hajtott végre a maffia. Május 14-én sikertelen merényletet követett el a veterán újságíró Maurizio Costanzo ellen, a hónap végén pedig Firenzében (Via dei Georgofili), az Uffizi képtár közelében robbant bomba.⁷⁴ Két hónap múlva a maffia Milánóban robbantott, amely merénylet szintén halálos áldozatokat követelt.⁷⁵ És a sorozat folytatódott, hiszen ugyanezen nap éjszakáján Rómában is pokolgépek léptek működésbe; az első a San Giorgio al Velabro templom, a második pedig a San Giovanni in Laterano Bazilika mögött. Ráadásul a hónap végén fel nem robbant bombákat találtak a római Olimpiai Stadionban.⁷⁶

⁷¹ LODATO i. m. p. 106.

⁷² Andreottival kapcsolatban, életéről, politikai pályájáról, a maffiával való vélt vagy valós kapcsolatáról bővebben lásd: ANDREIDES Gábor: „Divo Giulio”. Az utolsó politikus, aki valóban ismerte Olaszországot. Giulio Andreotti politikai pályája; Nemzeti Közszerkeleti Egyetem 2020. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15659/Divo%20Giulio.pdf;jsessionid=9DFA63F70BCBFFE9F04FC9959A55911A?sequence=1> (Letöltés ideje: 2020. 07. 16.)

⁷³ FALCONE 2012, p. 124.

⁷⁴ IADELUCA 2010, p. 389.

⁷⁵ Uo. p. 390.

⁷⁶ Uo. p. 391.

Pietro Grasso, a maffiaellenes küzdelmek tapasztalt vizsgálóbírója szerint Riinához képest Provenzano formálisan sosem élvezett akkora támogatást a Cosa Nostrán belül⁷⁷. Kettőjükéről Brusca is említést tett: „*Riinához közelebb éreztem magam, mint Provenzanóhoz. Ha valakinek közülünk gazdasági nehézségei támadtak, Riinának nem kellett kétszer mondani és a zsebébe nyúlt. Ám, ha valaki úgy gondolta, hogy megpumpolja százezer, egymillió, vagy egymilliárd lírára, akkor dühöngeni kezdett. A maga módján nagylelkű. Általánosabban, minden alkalommal, mikor probléma merült fel, szokása volt szembenézni a témával. Pozitív vagy negatív válaszokat adott. De megadta őket. Provenzano nem. Ő bizonytalan. „Filozófus”, abban az értelemben, hogy nem foglal sohasem állást.*”⁷⁸ Provenzanót negyvenhárom(!) esztendei bujkálást követően, 2006. április 11-én sikerült letartóztatni. Nem sokkal később pedig rendőrkézre került az őt a Cosa Nostra élén követni szándékozó Salvatore Lo Piccolo is.⁷⁹ Grasso úgy vélte, hogy a tízes évekre a maffia nem csak a vezetési válság miatt élt átmeneti időszakot (fase di transizione), hanem azért is, mert az elmúlt évtizedek veszteségei új szervezeti rendszerek és operatív stratégiák kialakítását is szükségessé tettek.⁸⁰ Tegyük hozzá, ez a folyamat még nem zárult le, e tekintetben nincsenek kialakult, új viszonyok.

Azért sem, mert Falcone és Borsellino halálát követő évtizedekben az olasz állam nagyobb sebességre kapcsolt a maffiaellenes küzdelmekben. Sorra kerültek rendőrkézre a Cosa Nostra felső vezetői (Riina, Madonia, Provenzano, Lo Piccolo, Aglieri, Vitale, Spera, Raccuglia), letartóztatták Salvatore Pulvirentit, a Cosa Nostra katonai rendszerének vezetőjét (1993), majd Leoluca Bagarellát, Totò Riina sógorát (1995), de Giovanni Falcone gyilkosának, Giovanni Bruscanak kezén is kattant a bilincs (1996).⁸¹ Egymást követték a letartóztatások, a bíróság által kiszabott súlyos elmarasztaló ítéletek. Említésre méltó, hogy a letartóztatott főnökök vagy egyszerű maffiózók közül sokan az igazságszolgáltatással történő együttműködést választották.

Ami azonban jelen tanulmány szempontjából igazán releváns, az az, hogy a politika magasságát is elérte az igazságszolgáltatás. Vito Ciancimino letartóztatását követően 1995. február 13-án Palermóban került rendőrkézre Calogero Mannino. A kereszténydemokrata képviselő, többszörös miniszterrel szemben a vád a maffiával való összejátszás volt. Manninót 2001. július 5-én felmentették.⁸² Három évvel később kezdődött meg Domenico Miceli, a kereszténydemokrata utódpárt Udc (Unione di Centro) egykori, Palermó város egészségügyi tanácsosa elleni per, akit szintén a Cosa Nostrával való összejátszással vádoltak. A vádirat azonban egy ennél is fontosabb kitélt is tartalmazott: ő volt az összekötő Giuseppe Guttadauro maffiafőnök (Brancaccio) és Szicília Tartomány elnöke, Salvatore „Totò” Cuffaro között.⁸³ Cuffarót végül 2010-ben jogerősen hét esztendőre börtönbüntetésre ítélték, mert az időközben posztjáról lemondott politikust bűnösnek találták a maffiával való

⁷⁷ Uo. p. 63.

⁷⁸ LODATO i. m. p. 65.

⁷⁹ IADELUCA i. m. p. 55.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ IADELUCA i. m. pp. 387-396.

⁸² Uo. pp. 392, 405.

⁸³ Uo. p. 411.

együttműködés vádjában.⁸⁴ Micelit is bűnösnek találta a bíróság: hat év hat hónap börtönbüntetéssel büntették.⁸⁵

Silvio Berlusconi és jó barátja, szoros bizalmasa, a szicíliai születésű Marcello Dell'Utri szenátor (Forza Italia) ellen pénzmosás és a Cosa Nostrával való együttműködés gyanújával indult vizsgálat 1996. január 2-án. Magyar Péter 2011-ben Berlusconi-ről írt könyvében igen helyesen emlékeztet arra, hogy Berlusconi ekkor már első kormányfői megbízatásáról le is köszönt, vezető ellenzéki politikus volt, tehát kettejük ügye azonnal politikai kérdéssé vált. Silvio Berlusconi azonban nem érte sérelem, az ellen folyó vizsgálat vádemelés nélkül ért véget, Dell'Utrit azonban vád alá helyezték és elítélték.⁸⁶ Az első fokon eljáró palermói bíróság kilenc éves börtönbüntetést szabott ki a politikusra bünszövetkezetben való részvétel miatt. A másodfokon eljáró bíróság hét esztendőre enyhítette az ítéletet.⁸⁷ De vajon ki vezeti ma a szicíliai maffiát? Ki tekinthető jelen ismereteink szerint a Cosa Nostra vezetőjének? Van-e olyan tagja a legfelsőbb vezetésnek, aki képes az előbb említett, rendőrkézre került és azóta elhunyt főnökök helyére lépni?

Castelvetrano valamivel több mint harmincezer lakosú kisváros Nyugat-Szicíliában, Trapani közelében. A nyugat-szicíliai város és a terület szervezett bűnözése még mindig annak a férfinak az irányítása alatt áll, akit sokan az utolsó keresztapának tartanak. Figyelemreméltó, hogy a városban rejtett kamerával forgatott beszámolók szerint nagyon sokan úgy vélik, ha letartóztatják, az egész öldöklés „újra indul”.⁸⁸ Az elnevezés abból a szempontból mindenképpen találó, hogy Matteo Messina Denaro az utolsó, még bujkáló azon főnökök közül, akik 1992-93-ban a Cosa Nostra meghatározó vezetői voltak. Az 1993 óta szökésben lévő (latitante) Matteo Messina Denaro a maffia keményvonalas szárnyához tartozott, azok közé, akik többek között a Falcone–Borsellino gyilkosságokról, valamint a firenzei, milánói és római robbantásokról dönthettek és döntöttek. Éppen ezért Messina Denaro jelentősége nem abban áll, hogy őt tartják a Cosa Nostra jelenlegi vezetőjének, hanem abban, hogy alapvető információkkal rendelkezik ezeknek az éveknek a háttéralkuiról.

Összegzés

Amióta a Cosa Nostra létezik, mindig is kereste, és meg is találta a kapcsolatot a politikai hatalommal. Így tett az olasz egységet megelőzően, ragaszkodott ehhez az egységmozgalmak idején is, és jottányit sem változtatott ezen a stratégiáján 1861 után. Minden korszakban, a múlt század minden politikai és társadalmi változását követően a szicíliai maffia újra és újra hozzálatott kapcsolatainak kiépítéséhez, megerősítéséhez. Ahogyan azt Nino Di Matteo, az 1993 óta huszonnégy órás rendőri védelem alatt élő bíró egy interjúban megfogalmazta: az olaszországi szervezett

⁸⁴ Uo. p. 435.

⁸⁵ <https://sicilianews24.it/mafia-condannato-domenico-miceli-42993.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 22.)

⁸⁶ MAGYAR Péter: Berlusconi; HVG Könyvek, 2011. ISBN: 9789633040683, p. 69.

⁸⁷ Uo. pp. 74-75. Bővebben lásd Magyar könyvének vonatkozó fejezetét: MAGYAR i. m. pp. 59-77.

⁸⁸ Matteo Messina Denaro, la latitanza del boss mafioso tra la figlia segreta e le coperture politiche

bűnözésnek, de különösen a szicíliai maffiának mindig is a dns-ében volt a politikai hatalommal való kapcsolat elkeseredett keresése.⁸⁹ Az állam pedig ott és akkor, mikor érdekei megkívánták, szemet hunyt, és megpróbált megegyezni a maffiával.

A hatvanas évek vizsgálóbíróinak megérzései, Falcone és Borsellino kérlelhetetlen alapossága, sikerei és eredményei, a maffiaellenes küzdelmek összes áldozatának példamutató kitarása kellett ahhoz, hogy szemléletbeli változás történjék a Cosa Nostra elleni harcban. Visszafordíthatatlan folyamatok indultak el az olasz társadalomban, amelynek hatására a politika már nem tehetette meg, hogy nem vesz tudomást arról, amit mindenki pontosan tudott: kapcsolat van a szervezett bűnözés és az olasz állam egyes képviselői között. Rómának ettől kezdve valóban szándékában állt küzdeni a szervezett bűnözés ellen, erőfeszítéseit (törvényi szigorítások, telefonlehallgatások, letartóztatások, vagyonok lefoglalása) rendszerint sikerek övezték. Az elmúlt évtizedek fontos részgyőzelmét ráadásul azok a rendőrökre került maffiózók is segítették, akik egyre nagyobb számban léptek az igazságszolgáltatással történő együttműködés útjára.

Pietro Grasso a maffia jelen állapotát a „láthatatlanság” szóval jellemzi, ami igaz is, hiszen a maffia meggyengült, de egyáltalán nem tűnt el.⁹⁰ A Cosa Nostra továbbra is veszélyt jelent az olasz társadalomra, az államra, mert a szicíliai szervezett bűnözés létezik, és a láthatatlanság stratégiája (strategia dell’invisibilità) mentén szervezi újjá gazdasági, politikai állásait.⁹¹ Ez a folyamat az elmúlt években jelentősen megerősödött. Az olaszországi szervezett bűnözés – így a Cosa Nostra is – természetesen megtalálható az Afrikából érkező illegális bevándorlás mögött is, ahogyan feltűnt az elmúlt hónapok Covid-19 világjárvány körüli nyerészkedői között is. Ráadásul az általános politikai és társadalmi bizonytalanság, a gazdasági nehézségek és szociális problémák csak segítik a zavarosban történő halászatban.

Hiába kapott komoly találatokat a Cosa Nostra, hiába tűnik úgy, hogy a szicíliaiak beszorultak volna a nemzeti keretek közé, a tét továbbra is nagy. Az egykoron volt „nagyság” sokak számára csábító. Di Matteo a vele készített beszélgetésben egyenesen azt mondta: *„Azt hiszem, hogy sok maffiózó, közülük számosan a Cosa Nostrához tartoznak, nem bánná azt az ötletet és elképzelést, hogy visszatérjenek az Állam elleni frontális támadás szakaszához.”*⁹²

⁸⁹ Il pm antimafia Di Matteo: Mafia stringe rapporti con eletti. Inchiesta Fanpage? Serve al Paese; <https://www.youtube.com/watch?v=3XD9EdQQ6bQ> (Letöltés ideje: 2020. 07. 20.)

⁹⁰ IADELUCA i. m. p. 70.

⁹¹ Uo.

⁹² Il pm antimafia Di Matteo: Mafia stringe rapporti con eletti. Inchiesta Fanpage? Serve al Paese; <https://www.youtube.com/watch?v=3XD9EdQQ6bQ> (Letöltés ideje: 2020. 07. 20.)

Felhasznált irodalom:

- ANDREIDES Gábor: A fasizmus és a szicíliai maffia; In: BÚR Gábor – PÁL István – SZÉKELY Gábor (Szerk.): Az Eiffel-torony árnyékában. Majoros István 70 éves; ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2019. pp. 26-42. ISBN: 978-963-489-167-3
- ANDREIDES Gábor: „Divo Giulio”. Az utolsó politikus, aki valóban ismerte Olaszországot. Giulio Andreotti politikai pályája; Nemzeti Közszerzői Jogi Központ 2020. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15659/Divo%20Giulio.pdf;jsessionid=9DFA63F70BCBFFE9F04FC9959A55911A?sequence=1> (Letöltés ideje:)
- IADELUCA, Fabio: Cosa Nostra. Uomini d'onore Armando Curcio Editore, 2010. ISBN: 978-8895049946
- FALCONE, Giovanni (in collaborazione con Marcelle Padovani): Cose di Cosa Nostra; Rizzoli, Milano, 1998. ISBN: 8817116017
- FALCONE, Maria: Giovanni Falcone un eroe solo; Rizzoli, Milano, 2012. ISBN: 8817056170
- FAVA, Giuseppe: A szicíliai maffia Kossuth Könyvkiadó, 1985. ISBN: 9630927209
- KAPUTA László: A Cosa Nostra, a szicíliai maffia közléről; Szakmai Szemle 2011/1. pp. 23–57.
- KATONA Brigitta: Maffia. Az olasz Dél keresztje; Underground Kiadó Kft., 2016.
- LEPRE, Aurelio: Storia della Prima Repubblica L'Italia dal 1943 al 2003; Il Mulino, 2004. ISBN: 9788815114099
- LODATO, Saverio: Dieci anni di mafia; Biblioteca Universale Rizzoli, Milano, 1992.
- LODATO, Saverio: „Ho ucciso Giovanni Falcone” La confessione di Giovanni Brusca; Oscar Storia Mondadori, 2006. ISBN: 9788804558422
- MAGYAR Péter: Berlusconi; HVG Könyvek, 2011. ISBN: 9789633040683
- MESSINA, Francesco: La mafia invisibile. Percezione e rappresentazione del fenomeno mafioso dall'Unità d'Italia alla Seconda Guerra Mondiale; University College London, 2014, <https://escholarship.org/content/qt1cw2d2q4/qt1cw2d2q4.pdf?t=oijpoy> (Letöltés ideje:)
- RIZZO NERVO, Gaetano: Il fascino della Medusa. La mafia è bello. Luigi Pellegrini Editore, 1992.
- SALES, Isaia: Storia dell'Italia mafiosa. Perché le mafie hanno avuto successo; Rubbettino Editore, 2015. ISBN: 8849845464
- STILLE, Alexandre: Nella terra degli infedeli. Mafia e politica nella prima repubblica; Mondadori Editore, 1995.

- TESSITORE, Giovanni: Cesare Moro. La grande occasione perduta dell'antimafia; Luigi Pellegrini Editore, 1994.
- VIOLANTE Luciano: I corleonesi. Mafia e sistema eversivo; L'Unità, 1993.
- <http://www.antimafiaduemeila.com>
- <https://www.archivioantimafia.org>
- <http://www.carabinieri.it/arma/curiosita/non-tutti-sanno-che/d/dalla-chiesa-carlo-alberto>
- <http://www.archiviopiolatorre.camera.it>
- <http://direzioneeinvestigativaantimafia.interno.gov.it/semestrali/sem/92/1sem92.pdf>
- <http://www.memoria.san.beniculturali.it/web/memoria/home>
- <https://sicilianews24.it/mafia-condannato-domenico-miceli-42993.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=3XD9EdQQ6bQ>

KNAPP GÁBOR

**AZ ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓBIZTONSÁG-TUDATOSÍTÁS
FELADATRENDSZERÉNEK HONVÉDELMI ÁGAZATI SZEMPONTÚ
VIZSGÁLATA ÉS KIHÍVÁSAI**

Bevezetés

Az elektronikus információbiztonsági¹ rendszabályok kialakítása, szabályozása és a végrehajtás során kiemelt figyelmet kell fordítani a felkészítés fázisára, amely alapja lehet a megfelelő alkalmazásnak. Az alkalmazáshoz kapcsolódnak a „biztonsági képzés”, a „biztonságtudatosítás”, vagy az angolul is előszeretettel használt „security awareness” fogalmak, amelyek egymással összefüggésben gyakran megjelennek, de kérdés, hogy ezek független, egymásra épülő, egymáshoz kapcsolódó fogalmak vagy szinonímák? Írásomban az egymásra épülés elvét, a biztonságtudatosításnak a biztonsági képzéshez kapcsolódó, arra alapuló megvalósulását képviselem. Véleményem szerint az érintett személy tanulási folyamatából következő, a munkában és azon kívül megjelenő, a megszerzett tudásra épülő helyes viselkedését kell tudatos viselkedésnek nevezni. Így a tudatosítási folyamat az oktatásból származó tudásnak a saját munkakörünkhöz, illetve mindannapi életvitelünkhöz kapcsolódó megfelelő alkalmazására irányuló folyamata.

A jelzett területek kérdéseit a tanulmányban a jogszabályi követelmények vonalán közelítem meg, és kiemelten kezelem a honvédelmi ágazati kérdéseket. Vizsgálom a területek elhatárolásának, különböző illetékes, és az elektronikus információbiztonság területén működő szervezetek által képviselt felfogás kérdéseit. A tanulmány terjedelmi okok miatt nem terjed ki a felkészülési folyamatok egyik fő elemének számító – de önálló vizsgálatot igénylő – gyakorlásra, vagy komplexebben megfogalmazva, a gyakorlat tárgykörhöz kapcsolódó viszonyára.

Az állami és önkormányzati szervek információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény (a továbbiakban: Ibtv.) fogalomrendszere alapján a *kiberbiztonság* a kibertérben létező kockázatok kezelésére alkalmazható politikai, jogi, gazdasági, *oktatási és tudatosságnövelő*, valamint technikai eszközök folyamatos és tervszerű alkalmazása, amelyek a kibertérben létező kockázatok elfogadható szintjét biztosítva a kibertérrel megbízható környezetté alakítják a társadalmi és gazdasági folyamatok zavartalan működéséhez és működtetéséhez.²

¹ Az „elektronikus információbiztonság” jogszabályi fogalmi meghatározás szerint a nem minősített elektronikus adatokra vonatkozó kifejezés. A minősített adatok területén az „elektronikus információvédelem” kifejezés használatos, de a biztonságtudatosítás szempontjából ezek a kifejezések tartalmilag egyezők.

² Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény 1. § (1) bek. 26. pontja alapján.

Az Ibtv. általános keretrendszert biztosít az elektronikus információs rendszerben kezelt adatok és információk bizalmosságának, sértetlenségének és rendelkezésre állásának, valamint ezek rendszerelemei sértetlenségének és rendelkezésre állásának szempontjából zárt, teljes körű, folytonos és a kockázatokkal arányos védelmének biztosítására, ezáltal a kibertér védelmére³, ugyanakkor speciális eltéréseket engedélyez olyan esetekben, amikor a védelmet más törvényi követelmény is befolyásolja. Így az Ibtv. kiberbiztonságra vonatkozó követelményeit a minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény rendelkezései alapján is – meghatározott eltérésekkel – teljesíteni kell.⁴

Áttekintés

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium irányítása alatt álló Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ) megfogalmazása szerint a szervezet biztonságáért vállalt felelősség a szervezet vezetése által meghatározott biztonsági szintnek, mint követelménynek az elfogadása, és a hiánya következményeinek elismerése. Ezen feltételek, valamint a biztonsági szempontból erkölcsös, etikus magatartási kultúra együttesen jellemzi a *biztonságtudatos szervezetet*.⁵

1. ábra: A Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség logója⁶

Az Amerikai Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériumának irányítása alatt álló Nemzeti Szabványosítási és Technológiai Intézet⁷ irányelve tartalmazza, hogy egy szervezetnek mit kell tennie egy, a szervezet minden felhasználójának informatikai biztonság-tudatosságát és képzettségét szolgáló program tervezése, fejlesztése, megvalósítása és fenntartása során.⁸

³ Uo. Bevezetés, 2. bekezdése értelmezése szerint.

⁴ Uo. 2. § (7) a) pontja, illetve a minősített adat védelméről szóló 2010. évi CLV. törvény 10. § (4) c) pontja alapján.

⁵ KIFÜ: IT brossura v7 kiadvány „Milyen a biztonság tudatos szervezet?” fejezete alapján.

⁶ <https://kifu.gov.hu/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)

⁷ A Nemzeti Szabványosítási és Technológiai Intézet, angol nevén The National Institute of Standards and Technology (NIST) <https://www.nist.gov/about-nist> (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

⁸ A NIST SP 800-53 szabványa adja az alapját az Ibtv. végrehajtásához kiadott, többek között a védelmi intézkedések meghatározása, azok ellenőrzése végrehajtására irányuló központi kormányzati követelménynek. <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800-50.pdf>, p. 2. (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)

Tudatosságról ezek alapján akkor lehet szó, ha az elektronikus informatikus rendszer minden felhasználója⁹ kellő gyakorlattal, a biztonsági kockázatok ismeretében végzi munkáját. Ebből következik, hogy tudatosság nem csak a nagyvállalati környezetben jelenik meg, hanem a XXI. század felgyorsult technológiai környezetének minden területén. Erre példa, hogy a saját ügyintézőm során végzett tevékenységem a kérésemet feldolgozó bármely szolgáltató oldalán, mint végfelhasználói tevékenység is megjelenik.

Az oktatás a tudás átadása, az erre való figyelemfelhívásban nagy szerepe van a szervezetek elektronikus információbiztonsági elemeinek. Ezen szervezeti képesség megvalósítását hivatott ellenőrizni például az elektronikus információs rendszerek biztonságának felügyeletét ellátó hatóság, amelynek feladata többek között az információs társadalom biztonságtudatosságának elősegítése és támogatása.¹⁰ A honvédelmi ágazaton belül a hatóság, mint a kormányzati előírások megfelelését garantáló szervezet mellett beszélni kell a Magyar Honvédség vezetési és irányítási struktúrájának szakirányítási kérdéseiről is. Ezek belső önálló, az alá-fölé rendeltségből adódó ellenőrzési kötelezettséget és a belső szabályozók követelményeinek történő megfelelést célzó folyamatokat eredményeznek, amelyek alapját szabványalapú gondolkodás képezi, ugyanakkor megadja a lehetőséget a további, rendszerspecifikus szabályzórendszer kialakítására is.¹¹

Nemzeti szint

2. ábra: Az európai kiberhónap logója¹²

⁹ A felhasználói szintű feladatok csak a szervezet teljes vertikumában, minden érintett szereplő közös munkájával biztosíthatók, amelynek részleteit a tanulmány a későbbiekben dolgozza fel.

¹⁰ Az elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóságok, valamint az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, továbbá a zárt célú elektronikus információs rendszerek meghatározásáról szóló 187/2015. Korm. rendelet 19. § f) pontja alapján.

¹¹ A honvédelmi tárca általános elektronikus információbiztonsági követelményeinek meghatározásáról és a védelmi rendszabályok pontosításáról szóló 3/2012 (I. 13.) HM utasítás 3. § alapján.

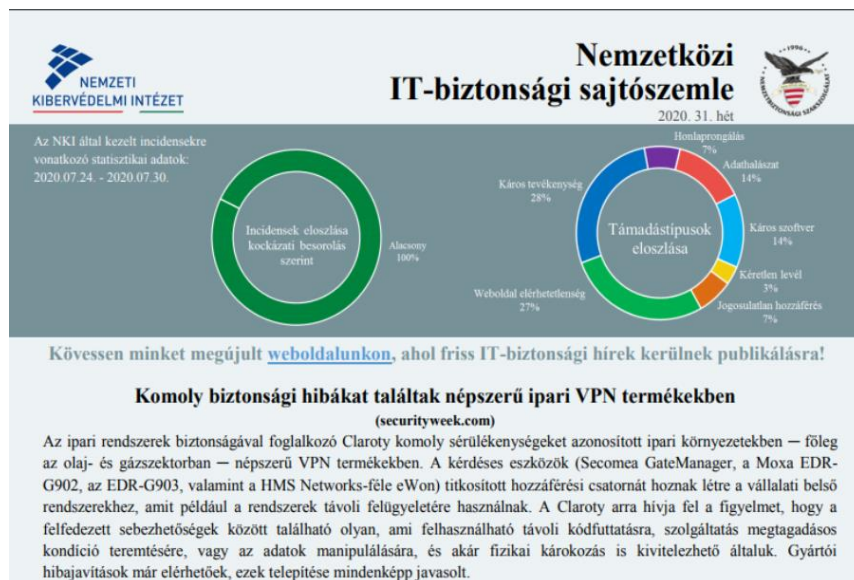
¹² <https://kiberhonap.hu/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

Nemzeti szinten az információbiztonsági tudatosság kormányzati szintű feladataiért¹³ a Nemzeti Kibervédelmi Intézet (továbbiakban NKI) felel. Az Európai Unió és az érintett nemzeti, valamint EU-s felekkel való kapcsolattartást, egyeztetést is az NKI látja el. A szervezet részt vesz az EU által életre hívott ún. Kiberbiztonsági Hónap (a továbbiakban: kiberhónap) programban.

A rendezvények célja, hogy „minél szélesebb réteget megszólító és változatos programot tartalmazó kampányt valósítsunk meg közösen a partnereinkkel, melyben minden korosztály megtalálhatja az érdeklődésének és korosztályának megfelelő eseményeket, tudatosító anyagokat”¹⁴.

A rendezvénysorozat egyes állomásai között megtalálhatóak a különböző korosztályokat és közönségeket célzó események, melyek bemutatják a nemzeti elektronikus információbiztonsági-tudatosítási szervezeteket, azok feladatrendszerét, illetve az általuk megcélzott személyeket.

Az NKI, mint a nemzeti összefogó szervezet minden, a kiberhónap keretein belül rendezett esemény során hangsúlyt fektet a tudatosításra, mint a keretrendszer egyik szerves témakörére. A 2019. évben elkülönült szekció szerepet kapott a „Kiberbiztonsági tudatosítás: digitalizált jelen és jövő”¹⁵.

3. ábra: Szemléltető példa az NKI kiadványaira¹⁶

¹³ <https://nki.gov.hu/intezet/tartalom/szolgáltatások/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 09.)

¹⁴ <https://kiberhónap.hu/#kampanyrol> (Letöltés ideje: 2020. 06. 09.)

¹⁵ <https://cybersec2019.kiberhónap.hu/#program> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)

¹⁶ forrás: <https://nki.gov.hu/figyelmeztetések/tajekoztatás/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 09.)

Az NKI a nemzeti kormányzati támogató tevékenysége, így a tudatosítás és információbiztonsági eseménykezelés terén végzett megelőzési feladatai érdekében sajtószemle, illetve riasztások formájában is ad ki partnerei részére, illetve honlapján közzétesz a tudatos információbiztonsági tevékenység, így felhasználói, üzemeltetői, illetve vezetői szinteken hasznosítható anyagokat.

Gyermekeket célzó rendezvényként minden évben a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat¹⁷ szervez a célcsoport részére ismeretbővítő, tájékoztató internet- vagy médiakonferenciát, amely a legfiatalabb korosztályt érintő kérdéseket fejt ki.

4. ábra: A szolgálat logója¹⁸

Az általános, közép és felsőoktatásban érintett diákok részére a „Women in IT Security”¹⁹ csoport nyújtott lehetőséget a különböző témakörökön keresztül az aktuális ismeretanyag átadására.

5. ábra: A Women in IT Security Csoport logója²⁰

Az elmúlt időszakban a létfontosságú infrastruktúrák védelmével összefüggően több rendezvény is megrendezésre került, amelyek rávilágítottak egyes ágazatok – így például az energiaszektorra – fenyegetettségére, bemutatták a kihívásokra történő reagálás lehetséges módjait, illetve az ezekkel összefüggő kutatási programokat, eredményeket.^{21,22}

¹⁷ <https://www.gyermekmento.hu/#conferences-section> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

¹⁸ <https://www.gyermekmento.hu/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

¹⁹ <https://witsec.hu/hu/content/witsec-szakmai-nap-2019> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²⁰ <https://witsec.hu> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²¹ <https://kiberhonap.hu/esemenyek/2019/Energia-az-Informaciobiztonsagban-Konferencia-104> (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

²² <https://kiberhonap.hu/esemenyek/2019/Kibervedelmi-Munkamuhely-118> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

Nemzetközi kitekintés

Az Európai Unió megközelítése

A már említett európai kiberhónap életrehívójának, az EU Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökségének, az ENISA-nak²³ a céljai között szerepel, hogy „az Ügynökségnek támogatnia kell az érdekeltek között uniós szinten folytatott együttműködést, és ennek érdekében elő kell mozdítania az információk egymás közötti megosztását, a tudatosságnövelő kezdeményezéseket, valamint az oktatási és a képzési programokat.”²⁴

6. ábra: Az EU kiberbiztonsági szervezetének logója²⁵

Visegrádi Együttműködés tagállamai és a Közép-európai Kiberbiztonsági Összefogás (CECSP)²⁶ tagjai biztonságtudatosítási feladataikat a résztvevő országok kormányzati elektronikus információbiztonsági szervezetei, a számítógép-biztonsági eseményekre reagáló csoportok (CSIRT)²⁷ a bizalmas vagy különleges adatokat nem tartalmazó információkat az EU irányelvben meghatározottak szerint²⁸ azonos módon jelenítik meg. A direktíva 12. cikke alapján²⁹ a CSIRT-ek a hatékony együttműködés érdekében szervezett hálózatot alkotnak. Ez az ún. „megbízható partnerek” kapcsolati rendszere.

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0526&from=EN>, 1. szakasz, 1. cikk, (1) bek. (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0526&from=EN> (26) (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²⁵ <https://www.enisa.europa.eu/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²⁶ Central European Cyber Security Platform – CECSP, lsd.: <http://ceid.hu/secure-strong-v4-goes-cyber/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

²⁷ Computer Security Incident Response Team – CSIRT, 11. cikk. 3. e

²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L1148&from=EN> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

²⁹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJL_2016.194.01.0001.01.ENG&toc=OJL:2016:194:TOC (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

7. ábra: A CECSP logója³⁰

A 2000-es években alapított másik, korábbi európai kezdeményezés szerint a csoportok együttműködése által segítik egymást az incidensek kezelése során.³¹ Az összefogásuk egyik alapja az ún. RFC 2350³² feljegyzésben meghatározott információk publikussá tétele, az abban foglalt vállalások és nyilatkozatok betartása. Az RFC 2350 részeként már megjelenik a biztonságtudatosítási tevékenység is, amelyet a biztonsági események megelőzése érdekében végzett oktatási és képzési feladatként rögzítenek.³³

Az EU és nemzetközi „megbízható partneri” összefogási követelményeivel összhangban Ausztria³⁴, Csehország³⁵, Lengyelország³⁶ és Szlovákia³⁷ is a nemzeti CERT részére előírt feladatként, megelőző tevékenységként végzi a biztonságtudatosítással összefüggő tevékenységét.

Az EU Katonai törzse, az EU Military Staff, az EU külügyi diplomatáit tömörítő European External Action Service (EEAS) részeként biztosítja az EU katonai együttműködésből fakadó feladatainak teljesülését. Az EEAS információbiztonsági politikájának is része a biztonságtudatosítási képzés^{38,39},

³⁰ <https://www.nbu.gov.sk/en/cyber-security/partnership/central-european-platform-for-cybersecurity/index.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

³¹ <https://www.trusted-introducer.org/invitation-package.pdf> (1.1) (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

³² <https://tools.ietf.org/pdf/rfc2350.pdf> bevezetés része alapján a CSIRT-ek közreműködésével, az azonos körű, az elektronikus eseménykezelés során felhasznált, információk körének meghatározására vonatkozó, a közösség által elfogadott követelmény.

³³ Uo. 3.5.2. (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

³⁴ <https://cert.at/de/ueber-uns/rfc2350/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

³⁵ <https://csirt.cz/en/about-us/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

³⁶ <https://www.cert.pl/wp-content/uploads/2017/12/rfc2350.txt> (5.2) (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)

³⁷ https://www.cert.gov.sk/wp-content/uploads/2018/05/RFC-2350-GOV-CERT-SK-EN-1_0-2.pdf (5.2) (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

³⁸ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011D1015\(02\)&from=LT#d1e347-7-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011D1015(02)&from=LT#d1e347-7-1) 7. fejezet, 1. pontjában foglaltak alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013D0629%2803%29> 11. fejezet 1. pont alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

amelynek érdekében, egy 2018-ban végrehajtott felülvizsgálat eredménye alapján, új biztonság tudatossági programot hirdettek.⁴⁰ Emellett az EEAS az elektronikus információs rendszerekért felelős vezető részére a rendszerek biztonságának részeként feladatként határozta meg a képzési igényeket, képzési programok kidolgozását és végrehajtását.⁴¹ Ebből kitűnik, hogy az EEAS nem a tudatosítási folyamat részeként határozza meg a képzési rendszer felmérését.

8. ábra: Az EU Katonai Törzs logója⁴²

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének értelmezése

9. ábra: A NATO logója⁴³

A 2007-es Észtországot ért kibertámadást követően Magyarország szövetségi szervezete, az Észak Atlanti Szerződés (North Atlantic Treaty Organisation - NATO) is nagy hangsúlyt fektet a kibervédelmi, kiberbiztonsági kérdésekre. 2014 szeptemberében a walesi csúcstalálkozón a tagállamok elfogadták a NATO Kibervédelmi Irányelvét és 2017-ben a Szövetség végrehajtásra kiadta akciótervét. Az irányelv előrevetíti a szövetségi kormányzatok azon törekvéseit, hogy a kibervédelmet integrálni kell a művelettervezési folyamatokba.

⁴⁰ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0043_EN.html 66. pont alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

⁴¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1484304449216&uri=CELEX:32017D0046> 7. cikk 11-12. pontok alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁴² https://en.wikipedia.org/wiki/Director_General_of_the_European_Union_Military_Staff (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

⁴³ <https://en.wikipedia.org/wiki/NATO> (Letöltés ideje: 2020. 04. 08.)

Az irányelv előremutatóan meghatározza a tudatosítási, oktatási, kiképzési és gyakorlati tevékenységeket, a távlati folyamatok, résztvevő nemzetek és szervezetek azonosításával.^{44,45}

A NATO 2018-as brüsszeli csúcstalálkozójának eredményeként a tagországok vezetőinek nyilatkozatában szerepel, hogy a katonai vezetési és irányítási képességek, így a kollektív védelmi képességek fenntartása, a jövő kihívásaira történő felkészülés érdekében is szükséges a képességfejlesztés, *képzés* és gyakorlás végrehajtása.⁴⁶

NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ

A 2008. május 14-én alapított NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ (CCD COE)⁴⁷ céljainak alapját az észt a kibervédelmi kihívásokra adott lehetséges válaszlépések adták. Az évek során végzett munka elismeréseként 2018-ra már a Központ lett felelős a NATO kibertér-vonatkozású oktatásainak és képzéseinek koordinációjáért.⁴⁸

10. ábra: A CCD COE logója⁴⁹

A más témájú tréningek mellett, kifejezetten a biztonságtudatossággal összefüggésben meghirdetett távoktatásos e-tanfolyam célja az általános felhasználói tevékenység fejlesztése a biztonsági kockázatok csökkentésével. A tanfolyam elvégzése során a hallgatók általános információkat kapnak a kibervédelemről, a támadási technikákról, a terminológiáról és a védekezési lehetőségekről. Emellett a tréning az aktuális fenyegetettségekről is tájékoztatást ad.⁵⁰

⁴⁴ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm 73. pont alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁴⁵ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 09.)

⁴⁶ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf 29. pontja alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)

⁴⁷ NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence – NATO CCD COE

⁴⁸ <https://ccdcoe.org/about-us/> History fejezete alapján. (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

⁴⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Cooperative_Cyber_Defence_Centre_of_Excellence (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁵⁰ <https://ccdcoe.org/training/cyber-defence-awareness-e-course/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 15.)

Egyéb nemzetközi katonai megjelenítés

A katonai környezetben az információbiztonsági incidensek kezelésének körébe korábban kizárólag a szervezet által kezelt, tárolt minősített adatok, érdeket képviselő információk sérülésének feltárása, elemzése, a kapcsolódó védelmi intézkedések köre tartozott, mára azonban ezt kiterjesztették a nem minősített információk védelmére is.

Az USA Védelmi Minisztérium ez alapján azt határozta meg, hogy „A biztonsági incidensek azonnali jelentése biztosítja, hogy azok megfelelően ki legyenek vizsgálva, a minősített adat elvesztésével vagy illetéktelen hozzáféréssel összefüggő károk megakadályozása vagy csökkentése érdekében a szükséges ellenintézkedéseket megtegyék egy tájékoztató, megfelelően testreszabott, illetve naprakész biztonsági oktató és tudatosító program útján.”⁵¹ Az információszolgáltatásokra külön melléklet vonatkozik. A mellékletben (Enclosure 7.) már a kifejezetten informatikai eszközök útján bekövetkezett károk, így az információbiztonsági alapelvek sérülése esetén követendő megkülönböztetett eljárásrendek is meghatározásra kerültek. A védelmi intézkedések kialakításában, betartásában és a kármentesítésben egyértelmű és összehangolt szerepet szánunk az elektronikus információbiztonsági, az IT-üzemeltetői és a szervezet elektronikus eszközeinek felhasználásában közreműködő nagyvállalati („electronic enterprise”)⁵² szereplőknek.

A nemzetközi védelmi ipari szektor

A védelmi szektort erősítő ipari cégek is azonosulnak az előzőekben ismertetett oktatási és képzési szempontokkal. A cégek céljaikat csak a működőképessé és biztonságos rendszerek használatával képesek megvalósítani. A cégcsoportok a jelzett védelmi feladatokat önmaguk részére önálló belső megoldással, vagy külső szolgáltatás igénybevételével biztosítják.

Példaként a nemzetközi infokommunikációs szolgáltatásokat nyújtó Ericsson, vagy a Magyar Honvédség részére JAS-39 Gripen repülőgépeket lízingelő SAAB – Defence and Security cég is említhető. A SAAB-on belül megalapított független konzultációs cég, a Combitech az anyacég és más kereskedelmi szereplők részére is nyújt információbiztonsági szolgáltatásokat.

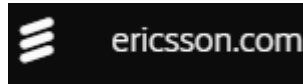
11. ábra: A SAAB Defence and Security vállalat logója⁵³

⁵¹ https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodm/520001_vol3.pdf, p. 86. 1. bek. (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁵² https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodm/520001_vol3.pdf, p. 104. 2. bek. (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)

⁵³ <https://saab.com/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

„A biztonság az emberekről, folyamatokról és a technológiáról szól. Ezért gondolom úgy, hogy a biztonságot egy egészként kell tekinteni, ami kihatással van a teljes cég működésére. Nem lehet csak a technológiára alapozni, meg kell találni az utat, hogy a biztonsági tudatosságot erősítsük a munkavállalók részéről. Például kötelező biztonsági kurzusokat ajánlunk, havi biztonsági tippeket és rendszeres átfogó biztonsági napokat.” – jelentette ki Pär Gunnarsson, az Ericsson biztonsági csoportjának vezetője egy, a biztonságtudatosság érdekében szervezett Combitech szemináriumon.

12. ábra: Az Ericsson vállalt logója⁵⁴

Ezzel összefüggésben a Combitech biztonsági csoportjának vezetője, Johan Nykvist úgy gondolja, hogy „a siker fontos befolyásoló tényezője az, hogy a biztonságot a cég különböző szereplőin pld. a vezetésen, az IT-üzemeltetőkön és a beszerzést végző személyeken keresztül lehet menedzselni.”⁵⁵

13. ábra: A COMBITECH vállalat logója⁵⁶

A Rhode & Schwarz nem kezeli kiemelten a tudatosítást, portfoliójában kiberbiztonsági szolgáltatói képzéseket biztosít – amelyeket az általuk forgalmazott technikai megoldásokhoz nyújtanak –, mint különböző szintű támogatásokat. Ennek megfelelően a távoli munkavégzést biztosító mobil felületekhez, az asztali munkaállomásokhoz és a hálózati megoldásokhoz kínálnak tréningeket.⁵⁷ Mindez azt igazolja, hogy a felhasználói munkavégzés mellett az IT-üzemeltető és biztonsági személyek részére is szükségesnek tartják a biztonsági képzést. A cég publikált képzési rendszere így azt feltételezi számomra, hogy a megfelelő képzés megléte esetén biztosítható az elektronikus információs rendszerek védelme.

14. ábra: A ROHDE & SCHWARZ vállalat logója⁵⁸

⁵⁴ <https://ericsson.com> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁵⁵ <https://saabgroup.com/media/stories/stories-listing/2015-12/security-awareness-pays-off/> (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

⁵⁶ <https://comibtech.com> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁵⁷ https://www.rohde-schwarz.com/id/solutions/cybersecurity/partner/trainings/trainings-overview/trainings-_233294.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

⁵⁸ <https://www.rohde-schwarz.com> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

Az Airbus CyberSecurity a cégcsoporton belüli önálló kiberbiztonsági szolgáltatásokat biztosító szervezeti elem. A cég támogatói szolgáltatásai közé tartozik a rendszerüzemeltetés és üzletmenethez kapcsolódó biztonságtudatosítási szolgáltatások nyújtása. Felfogásuk alapján „a biztonsági eljárásokat segítőként (enabler) semmint védekezőként kell felfogni, mellyel meg lehet előzni a biztonsági problémákat”.⁵⁹ A tudatosságot támogató képzéseik és szolgáltatásaik modulárisan, de a felhasználói szinttől, az elektronikus információbiztonsági szakértőkön keresztül a menedzsment-szintig nyújtanak tájékoztató, oktatási lehetőségeket.

15. ábra: Az AIRBUS cégcsoport logója⁶⁰

Szabványalapúság, bevált gyakorlat alapú⁶¹ ajánlások

Az elektronikus információbiztonsági szakembereket tömörítő nemzetközi szervezet, az ISACA⁶² közösségi szervezetén keresztül gyűjti és osztja meg a tagjaitól származó tapasztalatokat. Kiadványok és publikációk formájában juttatja el tagjai és a közösségen kívüli érdeklődők részére a szervezet által hasznosnak ítélt, így a biztonságtudatossággal összefüggő információkat. Egyik kiadványuk keretein belül mutatnak rá arra, hogy „a biztonság egy tevékenység, nem egy koncepció, aminek a megértése nem egyenlő a helyes végrehajtással”.⁶³ Ez véleményem szerint ugyancsak alátámasztja azon meglátásomat, hogy a képzésalapú tevékenység csak a környezet és szabályozási rendszer teljes megismerésével, annak értelmezésével, és helyes, a céloknak megfelelő alkalmazásával biztosítható.

16. ábra: Az ISACA közösség logója⁶⁴

⁵⁹ <https://airbus-cyber-security.com/products-and-services/consultancy/it-security-awareness/#scroll2> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁶⁰ <https://www.airbus.com/newsroom/news/en/2016/10/airbus-defence-and-space-signs-cyber-security-partnership-agreement-in-the-intelligent-transportation-field.html> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁶¹ A bevált gyakorlat kifejezést itt a best practice angol kifejezés megfelelőjeként alkalmazom.

⁶² ISACA – Information Systems Audit and Control Association

⁶³ https://www.isaca.org/-/media/files/isacadp/project/isaca/articles/journal/2017/volume-4/building-a-security-culture_joa_eng_0817.pdf (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)

⁶⁴ <https://isaca.org> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

*17. ábra: Az ISO szabványügyi társaság logója*⁶⁶

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által a nemzetközi, és a Magyar Szabványügyi Testület törvényileg kapott felhatalmazása⁶⁷ alapján elfogadott 27001-es nemzeti szabvány a 17799-es szabványcsaládot leváltó 27000-es részeként az információbiztonsági irányítási rendszerek kialakításához, megvalósításához, működtetéséhez, figyelemmel kíséréséhez, átvizsgálásához, fenntartásához és fejlesztéséhez nyújt alapmodellt.⁶⁸

*18. ábra: Egy, az ISO 27001-nek való megfelelést igazoló logó*⁶⁹

Az ISO 27001, IT biztonsági technikák, menedzsment rendszerek követelményei között megjelenítik, hogy az elektronikus információbiztonsági képzés az alapja a szervezet biztonságos munkavégzésének. A rendszeresen felülvizsgált, a változásokat követő és a jogszabályi követelményeket teljesítő, a munkavállalókat érintő kérdéseket feldolgozó képzésre, tudatosítási programra van szükség. Ugyanakkor felhívja a figyelmet a tudás átadásának megfelelő formájára.⁷⁰ Ez kiemelten alátámasztja azt a tézist, hogy a képzés az alap, mely minden, az elektronikus információbiztonságot befolyásoló tényező ismeretében, a szabályok betartásával és helyes (tudatos) alkalmazásával garantálhatja a céloknak megfelelő működést.

⁶⁵ Nemzetközi Szabványügyi Szervezet, International Organization for Standardisation – ISO.

⁶⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetk%C3%B6zi_Szabv%C3%A1ny%C3%BCgyi_Szervezet (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁶⁷ A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 7. § (2) bekezdése alapján

⁶⁸ https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0003_13_adatbiztonsag/msz_iso_27000_es_szabvanycsalad_7r15eBXC71TIZmWI.html (Letöltés ideje: 2020. 04. 08.)

⁶⁹ <https://www.actia.com/en/press/news/item/With%20its%20ISO%2027001%20certification,%20ACTIA%20sets%20its%20sights%20on%20total%20security> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁷⁰ https://www.isms.online/iso-27001/annex-a-7-human-resource-security/Annex_A_7.2 fejezet alapján (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

*19. ábra: Az ITIL módszertan logója*⁷²

Az elektronikus információs rendszerek üzemeltetésére és fejlesztésére szolgáló módszertan, illetve ajánlásgyűjtemény az információbiztonság alatt értett biztonság mellett – amely a meglévő információk védelmére koncentrál – el kell különíteni az üzletmenet-folytonosság (business continuity), illetve a vállalati biztonság részét képező munka- és egészségügyi biztonsági kérdéseket is.⁷³ Ezek a vezetés részéről elvárt, a különböző követelményeknek történő megfelelést támogató, ugyanakkor elkülönülő szakterületek, amelyekre a szervezet különböző szereplőinek van ráhatása vagy igénye.

*20. ábra: A COBIT 5 informatikai irányítási módszertan logója*⁷⁵

Az Információs Rendszerek Audit és Irányítási Közössége⁷⁶ által kezelt és preferált COBIT aktuális 5. verziója a vállalati hasznosság oldaláról vizsgálja az IT-rendszerek megfelelőségét, mint alkalmazható kontrollt. A COBIT 5-ben a szabályok, gyakorlatok, vizsgálati eszközök és modellek alapján történő vizsgálattal támogatják a különböző vállalati (vezetési) szinteket. Az elektronikus információbiztonság alapját képező kockázatok kezelését támogatja a biztonsági intézkedések alkalmazásával, már megtörtént esetek feldolgozásával, amelyek alapját jelenthetik a szolgáltatásfejlesztésnek. Emellett szintén kiemelt javaslatként

⁷¹ Információs Technológiák Infrastruktúrájának Könyvtára, Information Technology Infrastructure Library – ITIL.

⁷² <https://szamalk.hu/itil-4-foundation-e-learning-itil4fel> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁷³ http://www.noja.co.uk/itilv3_and_information_security_white_paper_may09.pdf 11. oldal 4. fejezet alapján. (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁷⁴ Védelmi célok Információs és kapcsolódó Technológiákhoz, Control Objectives for Information and Related Technologies – COBIT

⁷⁵ <https://architecture-center.com/cobit-5-foundation.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁷⁶ Információs Rendszerek Audit és Irányítási Közössége, Information Systems Audit and Control Association -ISACA

hangsúlyt kell fektetni a biztonsági képzésre és a biztonságtudatosítási programok alkalmazására.^{77,78}

A nemzeti honvédelmi ágazati keretek

21. ábra: A KNBSZ Kibervédelmi Központ engedélyezés alatti álló logója⁷⁹

Az elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóságok, valamint az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, továbbá a zárt célú elektronikus információs rendszerek meghatározásáról szóló 187/2015. (VII. 13.) Korm. rendelet 24. §-a alapján a honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek⁸⁰ önálló ágazati felügyelet alatt állnak, amely jogkört a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatója látja el. A Hatóság feladata „*az információs társadalom biztonságtudatoságának elősegítése és támogatása*”,⁸¹ amelyet a honvédelmi ágazati elektronikus információbiztonsági hatósági feladatokkal összefüggésben – a főigazgató részére döntéselőkészítő és –támogató tevékenység formájában külön – a KNBSZ Kibervédelmi Központ (a továbbiakban: Központ) hatósági feladatokat ellátó szervezeti egysége végzi.

A Központ feladata a hatósági tudatosító tevékenység végrehajtása, ideértve a honvédelmi célú elektronikus rendszereket üzemeltető, alkalmazó szervezetek támogatását is. A megfogalmazott tudatosítással összefüggő kiadványai összeállítása során a Központ folyamatosan értékeli és gyűjti a honvédelmi célú rendszereket érintő fenyegetéseket.

A kiadványaik, ajánlásaik⁸² támogatják a kormányzati céloknak történő megfelelést biztosító követelmények ágazaton belüli egységes értelmezését, alkalmazását, az aktuális helyzet kihívásainak megfelelő kezelését.

⁷⁷ <https://bit.ly/3eFDCYk> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

⁷⁸ http://www.qualified-audit-partners.be/user_files/COBIT5forAuditors/COBIT_5_Information_Security-2012-ISACA.pdf Appendix B, APO 13 Manage Security kiegészítő javaslatok 6. pont. (Letöltés ideje: 2020. 04. 08.)

⁷⁹ forrás: KNBSZ dokumentum.

⁸⁰ Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény I. § (1) bek. 23. pontjában meghatározottak szerint.

⁸¹ A 187/2015. Korm. rendelet 19. § f) pont követelménye alapján.

⁸² Figyelemmel a 187/2015. Korm. rendelet 24. § (1) bekezdésben kapott felhatalmazásra.

Megállapítások

Az előzőekben ismertetett különböző szervezetek saját, jogszabály vagy közösségek által megállapított feladatrendszer alapján kijelenthető, hogy a tudatosítás több, egymással összefüggő, egymásra épülő tevékenységet foglal magába, amelyek a képzésekhez kapcsolódnak.

Ez alapján a bevezetésben megfogalmazott alapkérdésre, hogy mi a „biztonsági képzés” és a „biztonságtudatosítás” relációja, három változatot is be tudtam mutatni a különböző (elektronikus információbiztonságot is képviselő) szervezetek értelmezésének, illetve kommunikációjának vizsgálata alapján. Ezek:

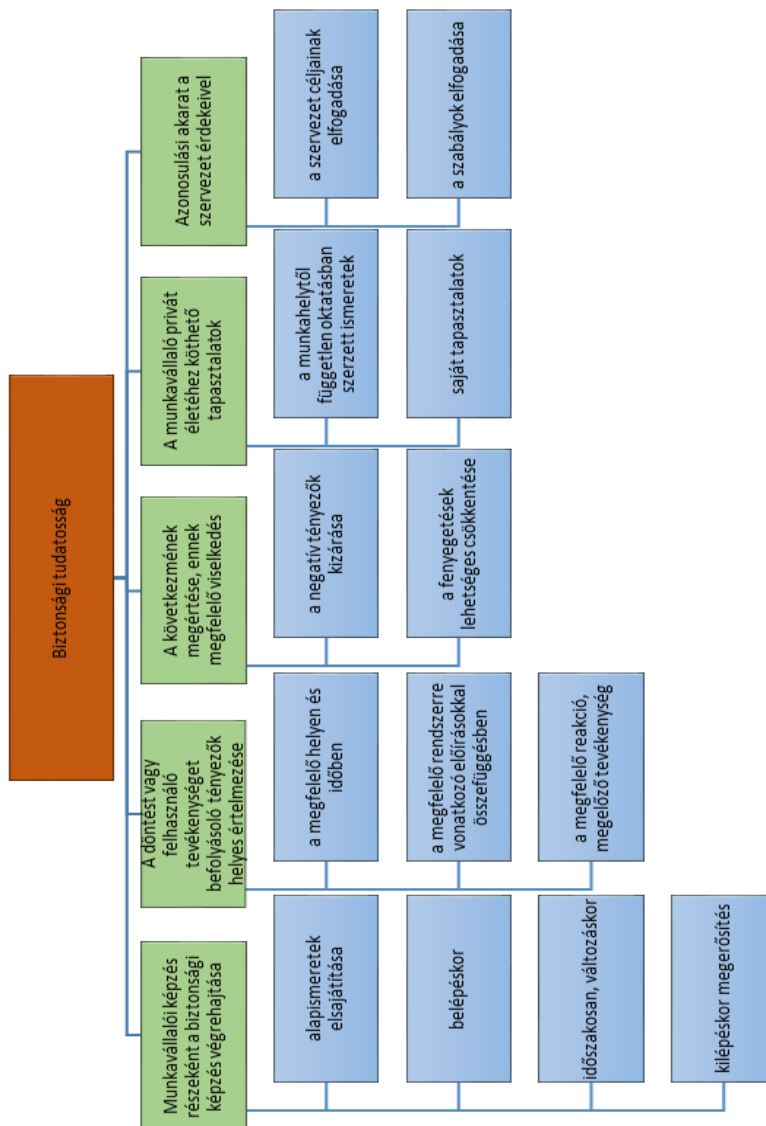
- a) a biztonságtudatosítás a képzés szerves része;
- b) a biztonságtudatosítás önálló, de kapcsolódik a képzéshez;
- c) a biztonságtudatosítás a képzés részeként „biztosítható”, de önálló folyamat.

Véleményem szerint mindegyik megoldás érthető, értelmezhető, kezelhető. Elfogadásukban a szervezeti célok tehetnek különbséget.

A honvédelmi ágazatban a hatályos ágazati szabályozás mégis a „b”-változathoz kapcsolódik. Ezt alátámasztja, hogy a honvédelmi tárca információbiztonsági politikájáról szóló 94/2009. (XI. 27.) HM utasításban (a továbbiakban: HM IBP) kapott felhatalmazás alapján az információbiztonsági célok – amely alapelvek összhangban vannak az Ibtv. követelményeivel is – érdekében a szakirányító egyedi intézkedéseket adhat ki.⁸³ E feljogosításra figyelemmel megjelent hatályos, az ISO 27001 szabványcsaládra alapuló, a honvédelmi tárca általános elektronikus információbiztonsági követelményeinek meghatározásáról és a védelmi rendszabályok pontosításáról szóló 3/2012. (I. 13.) HM utasítás 1. mellékletében meghatározott, a beosztás, megbízás ideje alatti feladatok⁸⁴ között szerepel a fenyegetésekkel és sebezhetőségekkel összefüggő ismeret megszerzése, alkalmazása, amelyek a személyi biztonság oldaláról támogatják az elektronikus információs rendszerek működését.

⁸³ A honvédelmi tárca információbiztonság politikájáról szóló 94/2009. (XI. 27.) HM utasítás 11. §. (1) b) és d) pontok.

⁸⁴ A honvédelmi tárca általános elektronikus információbiztonsági követelményeinek meghatározásáról és a védelmi rendszabályok pontosításáról szóló 3/2012. (I. 13.) HM utasítás 1. melléklet – Személyi biztonság – 2. fejezet – Szabályozási céljai között megfogalmazott gondolatok, illetve a Követelmények – 2., képzésre vonatkozó pontja.

22. ábra A tudatos felhasználói tevékenység részkövetelményei
(Saját szerkesztés)

A fenti ábra bemutatja, hogy a tudatosítás eredményeképpen és a tudatosítással összefüggésben az elvárt személyi biztonsági támogatási szint mely részkövetelményekből tevődik össze. Bármelyik részkövetelmény hiányában a szervezeti (vagy saját életünkben használt) elektronikus információs rendszerek beépített vagy alkalmazott védelmi intézkedése sérülhet, így a rendszer elektronikus információbiztonsági osztálya sem biztosítható.

A tudatosítás tehát véleményem szerint a személyi biztonsági feltételek egyes kritériumainak teljesítése érdekében végzett, a képzésre alapuló, de az adott helyzethez igazodó, annak minden befolyásoló tényezőjét – rendszer, környezet, rendszabályok – figyelembe vevő folyamat. Ezt a folyamatot csak a közbenső lépcsőfokok kihagyása nélkül lehet biztosítani. A lépcsőfokok nagyságát a szervezeti érdekek, azaz sajátosságok és a végrehajtott tevékenység határozzák meg.

A tudatosítás megjelenési formái

A tudatosítás érdekében meg kell különböztetni munkáltatói (szervezeti felelősséggel összefüggő) és munkavállalói (a szervezet érdekében vállalt) feladatokat. Ezen feladatok a felkészülési, végrehajtási és ellenőrzési feladatok köré összpontosulnak, amelyek közös célja a biztonság tudatossági követelmények teljesítése, így a szervezet biztonság tudatossági szintjének folyamatos emelése, fenntartása. A szervezetszintű biztonság tudatossági feladatokat pedig csak a szervezetszintű információ biztonsági képzésre alapozva lehet teljesíteni.

Felkészülési feladatok

A felkészülés része a tudatossági feladatokban érintett állomány képességének, aktuális tudásának felmérése, megismerése. E nélkül nem lehet személyre vagy csoportra szabott továbbképzési, tájékoztatási feladatokat végrehajtani. A felmérés történhet a felhasználói csoport előzetes szóbeli, írásos, elektronikus formában történő beszámoltatásával. A felmérés során az elektronikus információ biztonsági szakembereknek meg kell ismerniük az érintett személyi állomány alapismereteit, meglévő tudásukat. A csoportok kialakításával a különböző területről, fizikai környezetből származó személyeket az alkalmazásuknak megfelelő ismeretekkel kell ellátni. A csoportosítás történhet a biztonsági vagy a szervezet életében betöltött szerepek szerint is.

A szervezet a biztonság tudatossági szint felmérése során több külső tényezőt is figyelembe vehet. Ilyen lehet pld. az ellenőrzési tapasztalatok, az aktuális, az elektronikus információ biztonsági eseménykezelő központ által adott fenyegetettségi információk, az ezekre alapozott elektronikus információ biztonsági hatósági ajánlások. Ezen felül a felkészülés időszakában alapinformációként kell kezelni a képzési témakörök azonosításához szükséges, a szervezeti képzési igényekben, az esettanulmányokban, az elektronikus információ biztonsági személyek részére elérhető publikus forrásokban elérhető témaköröket.

Végrehajtás MIKOR?

A szervezetnél minden, az elektronikus információs rendszerrel kapcsolatba kerülő munkatársat biztonsági oktatásban kell részesíteni, amelynek részét kell hogy képezze a biztonság tudatosság szervezeti szintű igényének megfogalmazása, a munkavállalóktól elvárt szervezet szintű követelmények bemutatása.

Ezt legegyszerűbben a belépésnél, a munkakezdés és hozzáférés megigénylését megelőzően lehet, illetve ismétlődő jelleggel kell elvégezni. Képzésre alapuló, de már tudatosítással összefüggő tevékenységre indok lehet egy biztonsági esemény, vagy a szabályokban történt változás. Biztonsági esemény elemzése során a korábban kapott információk ismétlésére, a hibás cselekmény körülményeinek vizsgálata során megállapított helytelen felhasználói tevékenységre, illetve a változásban érintett részek kihangsúlyozására van szükség. A szabályokban történt változás kapcsán tudatosítással összefüggő feladat az új, eltérő szabályok megismer(tet)ésének igénye. Tájékoztató vagy oktatás alapjául szolgáló indok lehet egy aktuális fajsúlyos kérdés felmerülése is, így pld. a COVID-19 pandémiás járványügyi veszélyhelyzet során a különböző bevezetett korlátozásokkal és intézkedésekkel összefüggő feladatok ellátásához kapcsolódó, az otthoni munkavégzés veszélyeivel összefüggő biztonsági tájékoztatási feladat.

**RENDKÍVÜLI
KIBERVÉDELMI
TÁJÉKOZTATÓ
2020. ÁPRILIS 1.**

**KIBERVÉDELMI
KÖZPONT**

TÁJÉKOZTATÓ FELHASZNÁLÓK RÉSZÉRE LEVELEZŐ RENDSZEREK TÁVOLI,
INTERNETES ELÉRÉSÉVEL, KÁROS TARTALMÚ ALKALMAZÁSOK
AKTUALITÁSAIVAL KAPCSOLATBAN

**A KORONAVÍRUS JÁRVÁNY, A BEVEZETETT KORLÁTOZÁSOK ÉS RENDELKEZÉSEK
FELVETIK, ESETENKÉNT MEGKÖVETELIK AZ INFORMATIKAI RENDSZEREKHEZ
TÖRTÉNŐ TÁVOLI HOZZÁFÉRÉSÉT. A KÖZPONTI LEVELEZŐ SZOLGÁLTATÁSOK –
KIHANGSÚLYOZANDÓAN KORLÁTOZOTT ELÉRÉSEI – MEGFELELŐEN
BIZTONSÁGTUDATOS HASZNÁLATTAL BIZTOSÍTHATJÁK A MEGKÍVÁNT
MUNKAVÉGZÉST.**

ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK AZ OWA-RÓL:

- Az Outlook Web Access (OWA) a Microsoft szoftvergyártó által készített, a nagyvállalati levelező rendszerek irodai környezetétől eltérő helyszínen, az Internet segítségével elérhető szolgáltatása.
- A szolgáltatás az irodai, megszokott környezetől megjelenesi formájában is eltérő, korlátozott hozzáférést biztosít.
- A szolgáltatás a levelező rendszer nem minden felhasználója részére elérhető, annak hozzáférési korlátozásairól a hálózatgazda vagy a szervezet (ügyvezetője) dönthet.
- A szolgáltatás használata során a felhasználónak nem kellően biztonság tudatos viselkedés miatt az irodai környezetben is előforduló problémák – vírusfertőzés, struktúrákértségek – fokozottan fenyegetnek.

23. ábra: Szemléltető példa a hatósági kiadványokra
(Saját forrás)

A végrehajtás során a szerepkörnek megfelelő oktatási kérdések segítségével⁸⁵ kell bemutatni az átadásra tervezett ismeretanyagot. Az oktatás történhet személyes konzultáció, plakát, előadás, online kurzus útján.

A szervezet képzését szervezheti saját magának önállóan, vagy központi képzési rendhez igazodva, akár külső előadók bevonásával is. Az átadni kívánt ismeretanyag ezen esetben azonban mindig az ágazat aktuális kérdéseire kell hogy választ adjon. Az elektronikus információbiztonsági szakemberek képzettsége⁸⁶ csak a szakmai felkészülésre irányul. Az ismeretek felhasználói állomány részére konstruktív módon történő továbbítása azonban már egyéb (előadói) képzettséget is igényel. Az oktatási tematika kidolgozása szintén kihívást jelenthet az informatikai szakértők számára, ebben azonban segítséget nyújtanak a központilag is biztosított dokumentumok.

HOGYAN?

A különböző formában átadott tudás eltérő hatásokat válthat ki, amelyek tudatosítással összefüggő eredményei nem mindig vannak azonos szinten.

Indokolt lehet személyes konzultáció egy biztonsági problémát követően, amely az érintettek részére egy hosszabb, a szervezet információbiztonsági szabályainak, témaköreinek megfelelő biztonsági oktatásnak az összefoglaló jellege mellett az esethez kapcsolódó konkrét javaslatokat is kell hogy tartalmazza. A javaslatoknak fel kell dolgoznia a biztonsági esemény kiváltó okát, a rossz döntéseket, a rossz döntések miatt fenyegető problémák és képességek felhasználói bemutatását, illetve a tett ellenintézkedéseket. De ugyancsak célravezető lehet egy kis létszámú szervezet munkatársainak felvételét megelőző alapozó oktatásának biztosítására is. Ezen közvetlen találkozó során fel lehet mérni az érintett munkavállaló információbiztonsági érettségét, a meglévő készségszintű tudását, ugyanakkor meg lehet erősíteni a megszerzett tapasztalatainak helytállóságát. Ezen folyamatra épülve a tudatosítás elvárt eredménye az ismételt bekövetkezés lehetőségének minimalizálása, kizárása, amely a szervezet biztonságtudatossági szintjének értékelése alapján elvárt eredmény. A cél ennek a szintnek a folyamatos emelése. Erre tekintettel szervezeti szintű tudatosítással összefüggő feladat a képzések megszervezése, az azokon való részvétel hasznosságának felismerése, majd a részvétel lehetőségének biztosítása.

⁸⁵ Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvényben meghatározott technológiai biztonsági, valamint a biztonságos információs eszközökre, termékekre, továbbá a biztonsági osztályba és biztonsági szintbe sorolásra vonatkozó követelményekről szóló 41/2015. (VII. 15.) BM rendelet 3.1.7.5. védelmi intézkedése alapján.

⁸⁶ Az Ibtv. EIRBF képzettség követelményei szerint.

A plakátok útján történő információátadásnak olyan esetekben van jelentősége, amikor a megszólítani kívánt felhasználói állomány nagy, a közvetlen érintkezés viszont valamilyen akadályba, pld. fizikai elkülönítettségbe ütközik. A plakátok elhelyezése során fontos a helyszínek megfelelő kiválasztása, az átadásra tervezett információ előzetes tervezése. A plakátoknak figyelemfelhívónak, a tartalom szempontjából jól elgondolt felépítésűnek kell lenniük. Tapasztalatok alapján elmondható, hogy túlzott információtartalommal átadásra tervezett információk nem jutnak el a célközönséghez, egyszerűen el sem olvassák azt. Ugyanez a probléma lehet a kevés információ átadása során, amely „alibi” oktatási tevékenységnek tűnhet, így fogadtatása kedvezőtlen lehet. Egy rosszul megválasztott témakör és megvalósítási forma a későbbi, hasonló célú plakátok felhasználók általi megismerési igényére is negatív hatással lehet.

A plakátok, a kiadványok szélesebb körű célközönséget tudnak megszólítani, így a szervezet biztonság tudatossági szintjét az előzőekben már megfogalmazott céloknak megfelelően emelik.

Szervezeti vagy a honvédelmi ágazaton belül ágazati cél lehet az egységes formátum kialakítása, az aktuális témakörök minden szereplő részére időben történő eljuttatása, a bevált módszerek⁸⁷ ágazaton belüli terjesztése. Fontos megjegyezni, hogy ennek ellenére is lehetnek olyan szervezetspecifikus eltérések, amelyek figyelembevételének hiányában nem garantált, hogy azok egy másik szervezetnél is alkalmazhatóak. A szervezeti vagy magasabb szintű igények megfogalmazása csak a helyi feladatok megismerését követően történhet, aminek megfelelő formája lehet a szakmai ellenőrzési rend kialakítása és fenntartása, a tapasztalatok feldolgozása, a megfelelő szintű megosztás biztosítása.

Egy plakátkampány egyidejű megjelenése az olyan szervezet életében, mint a honvédelmi ágazat – ahol gyakori a katonai szervezetek közötti utazás, a közös kiképzések és munkamegbeszélések végrehajtása –, szintén hasznos lehet. A visszatérő, közös megjelenési formák erősíthetik a szervezeti egységet, emellett a szervezetek belső szabályaiból, a fizikai elhelyezkedésből adódó különbségeket is bemutathatják, amelyek segíthetnek megelőzni a külső felhasználók által generált információbiztonsági incidensek bekövetkezését.

Előadásokat az éves kiképzési rendezvények vagy összevonasok alkalmával történő ismeretátadás céljából javasolt tartani. Ezen programok megtartása során is sok múlhat az elektronikus információbiztonsági személyek előadói képességein, az átadásra tervezett (visszatérő) ismeretanyag megválasztásán. Egy túlságosan hosszú, vagy fenyegető, így a hibázásból adódó számonkérés, vagy a büntetőjogi felelősségrevonás tételeinek súlykolása nem szolgálhatja a tudatosság elérését.

⁸⁷ A bevált módszer alatt itt az angol „best practice” kifejezés mögött álló, a más, azonos felépítésű, munkavégzés szempontjából azonos célú szervezetnél bevált eljárás átadásának lehetőségét kell érteni.

Ezt a célt az oktatási anyag megismerésének aláírásával, igazolásával javasolt elérni. A kiképzési rendezvények számának korlátai megkövetelik a lehetőségek teljes mértékű kihasználását. Ennek érdekében az előadásoknak tartalmaznia kell minden olyan információt, amelyek a szervezetspecifikus működés folytonosságára⁸⁸, a biztonsági eseménykezelésre⁸⁹, illetve az általános információbiztonsági képzésre⁹⁰ vonatkoznak. Az előadások szolgálhatnak visszatérő vagy ismeretfrissítő anyagként, amelynek folyamatos hozzáférés-biztosítása elősegíti a felhasználói oldal kérdéseinek megválaszolását. Ezen képzési formák alkalmazása során felértékelődnek a felhasználói személyi kompetenciák, pld. a tudatosság ismerete és alkalmazása. Amennyiben az előadásban ismertetett anyagból a felhasználó saját tapasztalatai alapján a saját szervezet szabályozórendszerét teljesítő tapasztalatokat tud levonni, már megvalósulhat a szervezeti biztonsági szint emelése.

Fontos igény lehet, hogy a saját tapasztalatokra épülő tudás csak megfeleléség esetén kerüljön megosztásra a szervezetben belül, különben akár ellenkező hatást válthat ki. Erre lehet jó példa az előző részben jelzett szervezetspecifikus eltérések felismerése, amely különböző szervezetbiztonsági menedzsment-rendszer alkalmazását, vagy eltérő rendszerek esetében is eltérő követelmények teljesítését igényli.

Szervezeti érdek – amely egyúttal az elérést gyorsíthatja – a minden érintett számára elérhető platformokon történő megjelenítés, így pld. vállalati honlapokon bannerek⁹¹, online kurzusok vagy kérdőívek, e-learning oktatási anyagok, körlevelek alkalmazása. Jelzett megoldások csak olyan szervezetek és rendszerek esetében relevánsak, ahol a megjelenítő felületet biztosító közeg, így pld. az elektronikus hozzáférés a napi munkavégzés részét képezi, vagy ahol közösségi tereken, helyszíneken az ismeret átadása biztosítható.

KINEK?

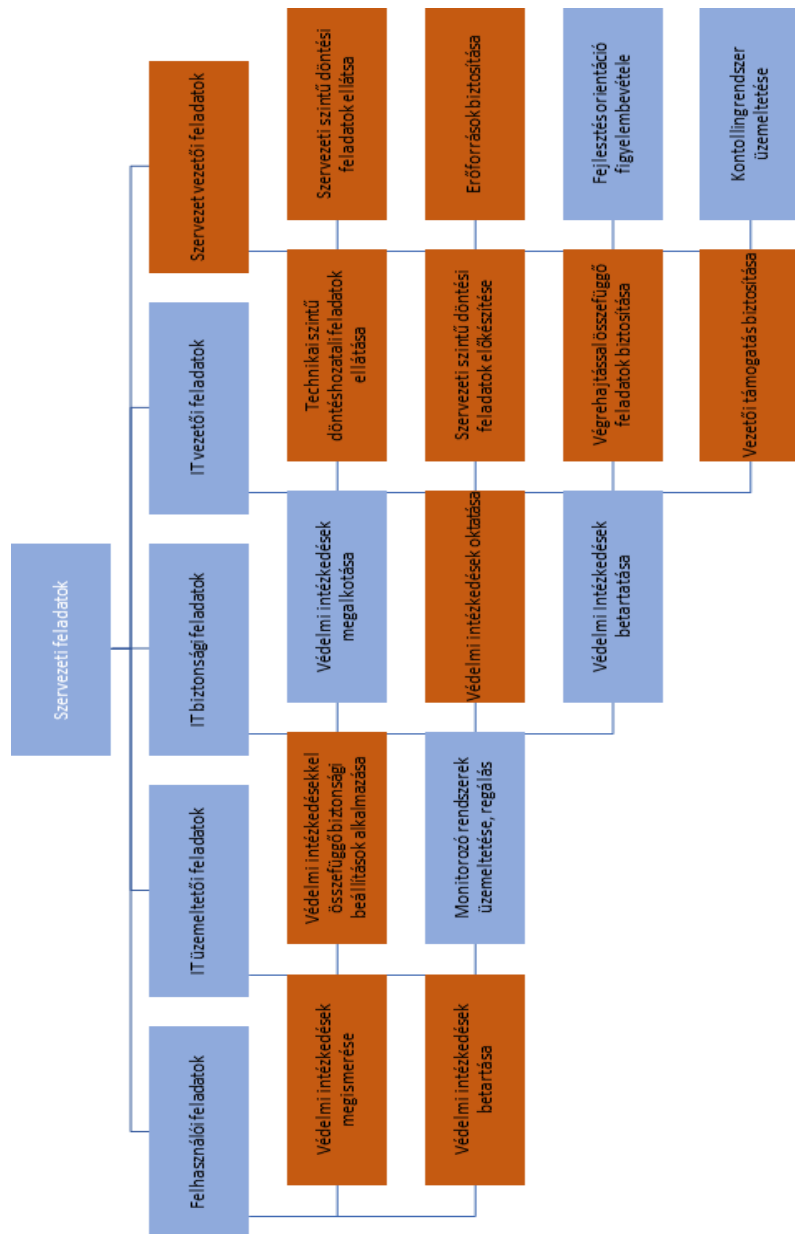
A kérdés megválaszolását ismét az alapkérdés, „a képzés viszonya a tudatossághoz” köré kell felépíteni. A tudatosság részben ugyanazon szereplőket igényli, mint a képzés szerepkörei esetében. Így a szerepkör-alapú vizsgálat során a szervezet, mint egész mellett tehát meg kell különböztetni a felhasználói, az elektronikus információbiztonsági, illetve a vezetői feladatkörökhöz csoportosított kérdéseket. A szerepkörökkel összefüggő információbiztonsági feladatokat a 24. ábra szemlélteti, amelyen sötétebb színnel jelöltem a biztonság tudatosítással összefüggőeket.

⁸⁸ A 41/2015. (VII. 15.) BM rendelet 3.1.4.3. védelmi intézkedése alapján.

⁸⁹ Uo. 3.1.5.9. védelmi intézkedés alapján.

⁹⁰ Uo. 3.1.7. védelmi intézkedés alapján.

⁹¹ banner – reklám céljára szolgáló, más weboldal megjelenési felületébe beépülő önálló felület.

24. ábra: A szervezet elektornikus információbiztonsággal összefüggő lehetséges feladatai (Saját szerkesztés)

A tudatosítással összefüggően az alábbiakban bemutatott szerepkörök alapvetően helyi szinten jelennek meg, amelyeket a magasabb szintű szereplők koordináló, segítő vagy irányító feladat-végrehajtása támogathat. Támogató feladat igénye felmerülhet a szervezeti, vállalati hierarchia, a központi üzemeltetésű, egymással összefüggő, vagy összefüggő adatkapcsolattal rendelkező elektronikus információs rendszerek esetében. A kívánt támogatást a szervezeti szintű feladatok

felett megjelenő eljárói, szakirányítói, valamint az elektronikus információbiztonság esetében ágazati szinten az ágazati hatósági feladatrendszer is biztosítja.

Felhasználói szintű oktatás az alapszintű oktatás, amelyre épülhetnek a további oktatási modulok. Felhasználói szintű tudás hiányában ugyan elvárható a tudatos gondolkodás, azonban az nem biztos, hogy a szervezeti célokat is biztosítja. A szervezeti keretrendszer – így a belső szabályrendszer – alapszintű ismeretének hiányában téves folyamatok is kezdeményezhetőek. Ezért ebben az oktatásban – a tudatosítás megfelelő érvényesülése érdekében – a korábbiakban említettek szerint minden, a szervezettel szerződéses vagy munkáltatói jogviszonyban lévő munkatársat részesíteni kell.

Az elektronikus információbiztonsági oktatást azon szereplők részére kell megszervezni, akik a felhasználói tevékenységen felül befolyásolhatják a szervezet elektronikus információs rendszerének működését. Így ide tartoznak az üzemeltetők, illetve a szabályozás kidolgozásáért felelős személyek. Ezen csoport szereplőinek meg kell értenie és be kell tartania azokat a szabályokat, amelyek egyes esetekben a szervezet működésének fenntartását, a felhasználói igények biztosítását korlátozzák. A korlátozások nem a szervezeti célok ellen, hanem a szervezet céljaival összefüggésben, az információbiztonsági alapelvek, a bizalmasság, sértetlenség és rendelkezésre állás mentén közelítik meg az elektronikus információs rendszerekkel kapcsolatos szabályokat. Ha a szervezet informatikai rendszereinek kiesése a szervezet részéről átmeneti működési problémákat okoz, ugyanakkor ezen állapot fenntartása a rendszerben tárolt információk illetéktelen megismerését eredményezheti, akkor a szabályoknak ezt – a szervezet vezetőinek döntése alapján – meg kell akadályoznia. Amennyiben a szervezet nem képes bizonyos kritikus információk nélkül működni, akkor a rendszerek illetéktelen hozzáférések veszélye esetén sem állíthatók le, ugyanakkor a védelmi intézkedéseknek ezzel számolniuk kell, és eljárásokat kell kidolgozni az okozott károk mérséklésére. A tudatossággal összefüggően ezen üzemeltetői körnek tisztában kell lennie azzal, és képviselnie kell, hogy a kieséssel járó meghibásodás, szükséges fejlesztés rövid vagy hosszú távon, saját vagy a felhasználók számára nem ismert, de kapcsolódó elemekben milyen negatív vagy pozitív hatást válthat ki. Erre lehet jó példa, hogy egy rendszerszintű szolgáltatásnak a hiba okát feltáró vizsgálat nélküli visszaállítása ugyan megoldhatja a felhasználói problémákat, ugyanakkor szervezeti szinten akár anyagi károkat vagy más, nem ismert következményeket is okozhat.

A vezetői szintű tudatosságot szintén az oktatás két oldaláról kell megközelíteni. Egyrészt a felhasználói szintnél magasabb, a szervezet életében végzett kiemelt közszerepléssel összefüggő fenyegetés miatti tudatos tevékenységre kell koncentrálni. A vezetők a külső kapcsolattartás miatt jobban ki vannak téve a szervezet felügyeletétől független rendszerek irányából érkező támadásoknak. Felhasználói magatartásukkal ezért gyakrabban, nagyobb valószínűséggel kerülnek szembe nem várt, kétséges helyzetekkel. A vezetői felkészítések során ennek tükrében nagyobb hangsúlyt kell fektetni pld. a külső levelezés veszélyeire, az adathordozó-használatra, és az ezekhez kapcsolódó biztonsági kérdésekre. A képzési rendszer függvényében a felhasználói szintű képzés egy része is a vezetői feladatkörök közé tarthat.

Másik megközelítési oldal a rendszerek biztonságos üzemeltetéséhez szükséges feltételrendszer biztosítása. Nem a vezetőnek kell a feladatokat egy személyben végrehajtania. Ugyanakkor a célfeladatra kijelölt személyek kiválasztása, megfelelő képzése, a célhoz tartozó tudás birtokában a jelzéseik figyelembevétele és a javasolt védelmi intézkedések teljesítése már vezetői döntésekhez kötött. Vezetői döntések hiányában – pld. beszerzési eljárás indításának jóváhagyása – a végrehajtás, a megfelelő időszakon belüli teljesítés sem mindig biztosítható. A szervezet érdekeit viszont csak minden, a szervezet életét befolyásoló tényező ismeretében lehet képviselni. A vezetői képzések során ezek alapján ki kell térni az elektronikus információs rendszerek különböző területeket támogató szerepének, a gyenge pontok és a lehetséges védelmi intézkedések bemutatásának, az ezek elmaradásából adódó veszélyek következményeinek bemutatására.

Katonai szervezetek esetében látszik, hogy az elektronikus információbiztonsági és vezetői oktatás kiemelt jelentőségű, ugyanakkor a rendszerek biztonsági állapotára minden elemnek, így a felhasználóknak is befolyása van.

Fenti megállapítások azt mutatják be, hogy a biztonsági képzés, a biztonsági tudatosság felhasználói szinten jelentősen befolyásoló tényezők. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a felhasználók részére tartott képzések más alaprendeltetésű feladatoktól vonják el a munkaerőt. Egyes esetekben a képzések végrehajtásának, a kiadványok szerkesztésének, nyomtatásának nyomdai költségei is lehetnek. A vezetőknek ezzel kapcsolatban több feladatuk is van.

Elsősorban biztosítaniuk kell a döntéshozatali feladatok ellátását. Ilyen feladat a szervezeti szintű információbiztonsági kockázatelemzés eredményeinek megértése, a maradványkockázatok jóváhagyása. Ezek hiányában a további folyamatok megakadnak, a szervezet biztonsági szintje nem biztosítható. A folyamatokkal összefüggő feladat, hogy a döntések alapján végre is kell hajtani azokat. Ezért a maradványkockázatokba nem tartozó, az információbiztonsági tudatossággal összefüggő feladatok végrehajtásának kockázatkezeléssel összefüggő (azokat csökkentő) feladatait végre kell hajtani. Amennyiben indokolt, a kockázatcsökkentő eljárásokhoz szükséges hardveres, szoftveres, így az anyagi, illetve a személyi feltételeket biztosítani kell. Vezetői feladat a beszerzések, az oktató, végrehajtó, illetve a teljes felhasználói állomány részvételi lehetőségének biztosítása.

Kritikus fontosságú vezetői feladat annak megértése, hogy a kockázatok elfogadása és ezzel vállalása nemcsak az adminisztratív feladat végrehajtását jelenti. A vezetőnek tudatában kell lennie azzal, hogy az általa jóváhagyott döntés mögött valós, bekövetkezési valószínűséggel rendelkező feladat és kockázat áll. Ilyen téves megközelítés lehet a klimatizálás karbantartásának, az eszközök amortizációjának, a biztonsági mentésre használt adathordozók felhasználódásának alacsony bekövetkezési valószínűséghez kötése. Szintén valós indokokkal alátámasztott, és vezető szintű tudatosságot igényel egyes esetekben ezt a szintet érintő, a hordozható eszközök rendszeres karbantartásának, az azokon tárolt adatok minimalizálásának igénye. A vezetők által használt eszközök esetében ezek a fenyegetések kiemelt biztonsági kockázatokat hordoznak magukban, melyek akár szervezeti szintű problémáknak is kiváltó okai lehetnek.

Mint látható, ezen feladatok nem mindig azonnal, de a szervezet mindennapi folyamataiba beépítve, határidők kitűzésével és azok betartásával hajthatók végre. A vezetői szintű döntéseket befolyásolhatja egy előjárói, hatósági ellenőrzés eredményének kézhezvétele is. Kijelenthető, hogy a megfelelően tudatos gondolkodással az már saját szervezeti igények vagy belső ellenőrzési folyamatok eredményeként is elindítható.

A biztonságtudatosítási képzésnek meg kell jelennie a szervezeti kultúrában is. Fontos, hogy minden érintett szereplő folyamatosan legyen tisztában a felmerülő elektronikus információbiztonsági fenyegetésekkel, noha a védelmi intézkedések kialakítása már a kijelölt biztonsági menedzsment útján a szervezet vezetőjének feladata. Alapvető fontosságú, hogy a biztonságtudatosság támogassa a tervezési folyamatokat, legyen szó fizikai kialakításról, személyi biztosításról, feladatot érintő fenyegetés felismeréséről, vagy akár a vezetést biztosító rendszer felhasználói követelményeinek megfogalmazásáról. Külön szervezeti elem által végrehajtott önálló tervezési folyamat helyett összehangolt, a valós működési folyamatokba integrált biztonság megvalósítása szükséges. Ez biztosítja a pénzügyi tervezés feltételeinek megítélése során a befogadás indokait, illetve támogatja azt a vezetői igényt, hogy a biztonság „látható, értékelhető” legyen.

Eredmények

A megfelelő tudatosítási folyamat mérési feladatai a biztonsági események számának nyomon követésében, a szervezet részéről elfogadható szinten tartásában, a képzési rendszer eredményeinek figyelembe vételében, illetve az összefüggő tapasztalatok gyűjtésében és feldolgozásában azonosíthatóak.

A szervezetenél tapasztalható biztonsági események megjelenése még nem jelenti a képzési és az arra épülő tudatosító folyamat rossz végrehajtását, csupán rávilágít a hiányosságokra, megmutatja a javítandó eljárásokat, területeket. Ugyanígy az egyes elkülönített részterületeken, így pld. a felhasználói vagy az üzemeltetői részekben tapasztalt hiányosságok még nem a teljes rendszer hibáját jelentik. A nagyszámú, vagy egymással összefüggő, több részterületet is érintő esemény esetén el kell azonban gondolkodni a teljes folyamat felülvizsgálatáról. A minősített adatokat kezelő rendszerek esetén az okozott károk mértéke és a szervezet működésére vonatkozó kihatás miatt a mérési szempontokat jobban meg kell vizsgálni, és indokolt esetben vezetői feladatszabás alapján eltérő, a helyzet kezelése mellett egyéb kiegészítő reagálást kell végrehajtani.

A helyi biztonsági események kezelése során felmerülő, a biztonságtudatosságra visszavezethető problémák tapasztalatai ugyanakkor aggregáltan jelenhetnek meg, és kihatással lehetnek egy teljes hálózat működésére, így a kapcsolódó biztonsági eseménykezeléssel összefüggő információk megosztása, az ágazati belső eljárásoknak megfelelő továbbítása és a kölcsönös tájékoztatás biztosítása is elengedhetetlen.⁹²

⁹² Az eseménykezelő központok feladat- és hatásköréről, valamint a biztonsági események kezelésének és műszaki vizsgálatának, továbbá a sérülékenységvizsgálat lefolytatásának

Ágazati szintű feladat, hogy a Hatóság az eseménykezelő központoktól beérkező, az együttműködésből adódó tájékoztatások alapján, illetve az ellenőrzések során feltárt tapasztalatok alapján felméri a helyben meghozott intézkedések helyességét, az incidens hálózati vagy ágazati szereplőkre gyakorolt hatását. Az adott szervezetre – amennyiben indokolt, akkor a teljes ágazatra –vonatközoán kötelező jelleggel elrendeli⁹³ a hiányosság, mulasztás megszüntetését, az esetet feldolgozó szemléltető esettanulmánnyal támogathatja a helyi elektronikus információbiztonsági állomány munkáját a hasonló esetek megelőzése érdekében.

A Hatóság az ellenőrzések tapasztalatai alapján a biztonság tudatosság támogatása és elősegítése érdekében ajánlások formájában bevált módszereket feldolgozó, támogató javaslatokat ad ki a szervezetek információbiztonsági szintjének emelése érdekében.

Befejezés, összefoglalás

Az oktatás, képzés, a biztonság tudatosság kérdései a jogszabályok vonalán nem láthatóan lehatárolható feladatok, inkább az előzőekben bemutatott elvek mentén összekapcsolódó, helyenként egymást kiegészítő folyamatok. Ezen fogalmi meghatározások pontos határai nélkül a belső folyamatok ugyan működőképesek, de kellő felső vagy megfelelően felkészített helyi szintű biztonsági menedzsment nélkül a vezetők vagy az átlag felhasználó számára nehezen értelmezhető, akár túlzott követelménytámasztásnak tűnhet.

Az oktatás, amely a szervezetek külső és belső folyamatainak működését biztosítja, elengedhetetlen, katonai szervezetek esetében tervezett, meghatározott célok érdekében végrehajtandó feladat. A tudatosítás egy, a képzési rendszerrel együttműködő, annak alapjaira épülő, a szervezet jelölt folyamatait támogató, az üzletmenet-folytonosságot és hosszú távú, megfelelő szintű működést biztosító feladatrendszer. Mindkettő feladatrendszerre jellemző a helyi és központi megvalósítás igénye és ennek teljesülése.

Az oktatás érdekében a honvédelmi ágazat a civil képzési formák és lehetőségek mellett kialakította és felhasználja saját erőforrásait a kiképzési, oktatási szervezetek (pld. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvéd Tisztképző Kar, illetve az MH Altiszti Akadémia), illetve a célfelkészítési szervezeti elem (MH Altiszti Akadémia, Magyar Honvédség Kiber Képzési Központ) formájában. Emellett a Magyar Honvédség Parancsnoksága, mint szakirányító, illetve a honvédelmi ágazati elektronikus információbiztonsági hatóság jogszabályban meghatározott ellenőrzési feladataival összefüggésben a Hatóság is folyamatosan ellátja feladatait.

Az információbiztonsági-tudatosítás, mint feladatrendszer, az egyes honvédségi képzési formáktól eltérően nem feltétlenül támaszt alapvető bemeneti követelményeket. Megfelelő alapképzettséggel vagy kellő hozzáállással, mellette a

szabályairól szóló 271/2018. Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés a) pont és 16. § (1) bekezdése alapján.

⁹³ A 187/2015. Korm. rendelet 13. § (1) bekezdés és 19. § c) pontja szerint.

szükséges szakképzési feltételek teljesítésével a fentebb leírt, egymásra épülő képzési és tudatosítási igényekkel biztosítható a menedzsment-szintű utánpótlás igénye is. Erre jó gyakorlati példa a jogszabályban előírt feltételek szakmai tapasztalatokkal történő kiváltása helyett a szakmán kívülről érkező, és a feltételeket egyből teljesíteni kívánó, vagy állománykategóriát váltó személyi állomány jelenléte is.

Így az információbiztonsági-tudatosítási folyamatnak az oktatás, képzés mellett annak támogatására, a mindennapi feladatvégrehajtásba, az elektronikus információs rendszerek üzemeltetésébe és felhasználásába, a szervezet vezetése részéről ezek megfelelően történő kezelésébe és támogatásába illesztett folyamatnak kell lennie. A tudatosítási folyamat minden elemének közös célja a szervezeti érdekek mentén a saját tevékenység keretek közé foglalt teljesítése, a biztonsági problémák megelőzése, bekövetkezésük esetén az elvárt, megkövetelt szintű kezelés és reagálás feltételeinek biztosítása. A biztonság tudatosítás folyamatait indoklóan érvényesül a leggyengébb láncszem okozta biztonsági fenyegetés, amely csak összehangolt, megfelelő szintű felkészítéssel ellensúlyozható, amelyre alapozva az egyén és a szervezet is képes jó, a szervezet szabályrendszerével összhangban álló döntések meghozatalára.

A helyi szintű tudatosítási feladatoknak a helyi tapasztalatokra kell alapulniuk, ugyanakkor a központi folyamatoknak támogatni, tehermentesíteni, amennyiben lehetséges, alátámasztani kell ezeket. A szakképzési rendszerben helyet kell biztosítani az ezt támogató célirányú felkészítéseknek, hangsúlyt fektetve a tudatosítás megjelenésére, fontosságára.

Felhasznált irodalom:

- A minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (2020. 04. 08. állapot)
- Az állami és önkormányzati szervezetek információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény (2020. 04. 08. állapot)
- Az elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóságok, valamint az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, továbbá a zárt célú elektronikus információs rendszerek meghatározásáról szóló 187/2015. (VII. 13.) Korm. rendelet (2020. 04. 08. állapot)
- A honvédelmi tárca információbiztonsági politikájáról szóló 94/2009. (XI. 27.) HM utasítás (2020. 04. 08. állapot)
- A honvédelmi tárca általános elektronikus információbiztonsági követelményeinek meghatározásáról és a védelmi rendszabályok pontosításáról szóló 3/2012. (I. 13.) HM utasítás (2020. 04. 08. állapot)
- A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény (2020. 04. 08. állapot)

- <https://airbus-cyber-security.com/products-and-services/consultancy/it-security-awareness/#scroll12> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://bit.ly/3eFDCYk> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://ccdcoe.org/about-us/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 15.)
- <https://ccdcoe.org/training/cyber-defence-awareness-e-course/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 15.)
- <http://ceid.hu/secure-strong-v4-goes-cyber/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)
- <https://cert.at/de/ueber-uns/rfc2350/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)
- <https://csirt.cz/en/about-us/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)
- <https://cybersec2019.kiberhonap.hu/#program> (Letöltés ideje: 2020. 04. 05.)
- <https://www.enisa.europa.eu/> (Letöltés ideje: 2020. 09. 08.)
- [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011D1015\(02\)&from=LT#d1e347-7-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011D1015(02)&from=LT#d1e347-7-1) (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0526&from=EN> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L1148&from=EN> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2016:194:TOC (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013D0629%2803%29> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1484304449216&uri=CELEX:32017D0046> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://www.gyermekmento.hu/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://www.isms.online/iso-27001/annex-a-7-human-resource-security/> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://kiberhonap.hu/esemenyek/2019/Energia-az-Informaciobiztonsagban-Konferencia-104> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)
- <https://kiberhonap.hu/esemenyek/2019/Kibervedelmi-Munkamuhely-118> (Letöltés ideje: 2020. 04. 10.)

- <https://kiberhonap.hu/#kampanyrol> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- https://kifu.gov.hu/sites/default/files/IT_brosura_v7.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)
- <https://nki.gov.hu/intezet/tartalom/szolgalatasok/> (Letöltés ideje: 2020. 06. 09.)
- <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800-50.pdf> (Letöltve 2020. 04. 06.)
- https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0003_13_adatbiztonsag/msz_iso_27000_es_szabvanycsalad_7rI5eBXC71TIZmWI.html (2020. 04. 08. állapot)
- <https://tools.ietf.org/pdf/rfc2350.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- <https://witsec.hu/hu/content/witsec-szakmai-nap-2019> (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- https://www.cert.gov.sk/wp-content/uploads/2018/05/RFC-2350-GOV-CERT-SK-EN-1_0-2.pdf (Letöltés ideje: 04. 07.)
- <https://www.cert.pl/wp-content/uploads/2017/12/rfc2350.txt> (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)
- https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodm/520001_v013.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)
- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0043_EN.html (2020. 04. 10. állapot)
- <https://www.gyermekmento.hu/#conferences-section> (Letöltés ideje: 2020. 05. 07.)
- https://www.isaca.org/-/media/files/isacadp/project/isaca/articles/journal/2017/volume-4/building-a-security-culture_joa_eng_0817.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm (Letöltés ideje: 2020. 04. 09.)
- https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)
- <https://www.nist.gov/about-nist> (2020. 04. 08. állapot)
- http://www.noja.co.uk/itilv3_and_information_security_white_paper_may09.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 07.)

- https://www.rohde-schwarz.com/id/solutions/cybersecurity/partner/trainings/trainings-overview/trainings-_233294.html (2020. 04. 10. állapot)
- <https://www.trusted-introducer.org/invitation-package.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 04. 06.)
- http://www.qualified-audit-partners.be/user_files/COBIT5forAuditors/COBIT_5_Information_Security-2012-ISACA.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 08.)

BERECZKI DÁVID

**ADATELEMZÉS FELSŐFOKON II. RÉSZ –
A PREDIKTÍV MODELLEZÉS ÚTVESZTŐJÉBEN**

Előszó

A tanulmány sorozat első részében megismerkedhettünk a „Big Data” és az adatelemzés fogalmával, típusaival, valamint betekintést nyerhettünk az adatbányászati technikák és modellek alkalmazásának és értékelésének elméleti hátterébe.

Ezek gyakorlati bemutatására jelen írás tesz kísérletet: a legnagyobb, interneten is fellelhető terrorizmussal foglalkozó nyílt adatbázist, a Global Terrorism Database-t (GTD, Globális Terrorizmus Adatbázis) felhasználva végzem el CRISP-DM (Cross Industry Standard Process for Data Mining – Ágazatközi Standard Adatbányászati Folyamat) módszer részét képező adatmegismerést, adatelőkészítést, majd építék fel egy prediktív modellt a Rapidminer nevű adatbányász szoftver segítségével.¹

Mert egy igazi elemző lételeme az előrejelzés. Megmondani a megmondhatatlant. A megrendelő igénye e tekintetben teljesen egyértelmű. Annak érdekében, hogy nagy hatékonysággal tudjuk kezelni a számunkra fontos biztonsági kockázatokat, a múlt összes tapasztalatára építve kell körvonalazni a jövőt. Természetesen irreális lenne annak előrejelzését elvárni, hogy pontosan mi, hol és mikor fog megtörténni, azonban a terrorizmust a terrorcselekményeken keresztül vizsgálva olyan tipológia, modus operandi (elkövetési módszer), vagy tendencia mutatható ki, amellyel a védekezés főbb irányai és fókuszpontjai is pontosabban meghatározhatók.

Adatmegismerés, elsődleges adattisztítás

A fenti feladatok végrehajtásához szükséges a Rapidminer Studio, egy adatelemző szoftver, amellyel integrált környezetben hajtható végre adatmegismerés, adatelőkészítés, adattisztítás, valamint teljes körűen lefedi a gépi tanulás, a szövegbányászat, az adatvizualizáció metódusát, és a prediktív modellezéshez szükséges eszközrendszert. Nagy előnye, hogy számos bővítménnyel rendelkezik, melyek segítségével felhasználása még sokoldalúbb (pld. összekapcsolható több, egymástól független szövegbányász motorral, rendelkezik Twitter és Facebook hozzáférési és exportálási lehetőséggel, statisztikai modullal stb.)

¹ A Szakmai Szemlék korábbi számaiban (2018/4. és 2019/3.) egy-egy publikáló saját szakterületén már foglalkozott a GTD elemzésével, azonban jelen írás célja egy új típusú szemlélet- és eszközrendszer bemutatása.

A Rapidminer Studio előnye, hogy létezik belőle ingyenes verzió, ugyanakkor kereskedelmi licenz nélkül maximum 10.000 sorral rendelkező dokumentumok feldolgozása hajtható vele végre. A kereskedelmi, valamint az oktatói licenz birtokában ez a korlátozás természetesen nem áll fenn.

A Rapidminer Studio sokoldalúsága miatt rendkívül népszerű termék az adatelemzők körében, ugyanakkor felhasználói szintű alkalmazása stabil adatbányász ismereteket követel meg.

Az adatbázis jellemzői

A GTD a világ legnagyobb nemzetközi terrorizmussal foglalkozó nyílt adatbázisa.² A GTD az utolsó, még nyílt és ingyenes, 2019. októberi frissítéssel együtt – 1970. január 1. és 2018. december 31. között – közel 50 év 191.297 terrorcselekményének adatait tartalmazza, melyek egy részét a későbbiekben részletezni fogom.³

A GTD-t a University of Maryland (Maryland-i Egyetem) segítségével a „Pinkerton Global Intelligence Services” (PGIS, Pinkerton Globális Hírszerző Szolgálat) munkatársai keltették életre 2001-ben. A cél először pusztán a múltbéli terrorcselekmények rekonstruálása volt a meglévő archívumokból 1970 és 1997 között, azonban a sikeres feladat-végrehajtás után – ekkor már a „National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism” (START – Nemzeti konzorcium a terrorizmus és a terrorizmusra adott válaszok kutatására) vezetésével – a projekt folytatása mellett döntöttek, amely ebben a formában 2005-ig működött. 2006-ban a START-hoz csatlakozott a „The Center for Terrorism and Intelligence Studies” (CETIS – Terrorizmus és Hírszerző Tanulmányok Központja) csoport, amellyel együtt folytatta a megkezdett munkát egészen 2008-ig. Ezt követően a munkát a START előbb a „Study of Violent Groups” (ISVG, Erőszakos csoportok vizsgálata) csoporttal közösen hajtotta végre 2012-ig, majd ekkortól önállóan folytatta a projekt kivitelezését.⁴

² University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

³ A START csoport 2020. július 9-i bejelentése szerint az 1970-2018 közötti adatok továbbra is nyíltak és ingyenesek maradnak, ugyanakkor a 2019-es évre vonatkozó bővítés már nem lesz elérhető egyéni regisztrációval, kizárólag kereskedelmi licensszel. Ez azt jelenti, hogy a 2020. július 9-én publikált adatbázis – amelyben a honlap adatai szerint már több mint 200.000 terrorcselekmény adatai szerepelnek – a jövőben kizárólag kormányzati szervezetek részére lesz elérhető, egyéni kutatási célokra nem. A tanulmányban szereplő adatelemzés megírásának időpontjában az új, 2019-es adatokkal kibővített adatbázis még nem volt elérhető, ezért az a 2018. december 31-ig bekövetkezett terrorcselekmények adatait tartalmazza.

⁴ University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, Codebook: Inclusion Criteria and variables; 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/downloads/Codebook.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 10. 08.)

1. ábra: A GTD logója⁵

Az elmúlt néhány évben a projekt megfelelő forráshiány miatt ugyanakkor többször is elakadt, amely miatt az adatbázisból eredetileg hiányzó komplett 1993-as év pótlását sem hajtották végre, és a 2018-as adatok 2019. évi frissítése sem volt zökkenőmentes (a honlap 2019. augusztusában a GTD megszűnéséről írt, a projekt honlapja 2019. szeptember hónap első felében elérhetetlen volt).

Azonban a GTD-projekt 2019. októberében újra lendületet vett, és a 2018-as adatok frissítésén túl a kutatók pótolták az 1993-as adatokat is. Fontos látni, hogy mennyi szervezet dolgozott a kialakult adatbázison, mivel az évek alatt számos különböző adatgyűjtési módszert alkalmaztak, mely az adatminőségen is egyértelműen tapasztalható.

A GTD honlapján szereplő információk szerint napjainkban a START csoport saját „Data Management System”-et (adatkezelő rendszert) működtet, amelyben kombinálja a humán erőforrás és a mesterséges intelligencia (entitáskiemelés, természetes nyelvek feldolgozása, gépi tanulási modellek stb.) eszköztárát, ezzel sokkal gyorsabban elérhetővé, könnyebbé és rendszerezettebbé téve az adatokat.⁶

A START honlapjáról letölthető adatbázis 2018. december 31-ig bezáróan 191.297 sort és 135 változót tartalmaz, tehát összesen több mint 25,8 millió (!) rekorddal rendelkezik. Figyelmet érdemlő, hogy 1970-2018 között a rendelkezésre álló adatok szerint a különböző terrorcselekmények eredménye 320.902 fő halálos áldozat és 437.225 fő sérült volt. A legtöbb áldozatot szedő terrorszervezet ugyanebben az időszakban az afganisztáni Tálib Mozgalom volt 25.930 fővel, míg a legtöbb halálos áldozat Irakban hunyt el terrorcselekmények miatt (53.926 fő).

A számok tekintetében fontos ugyanakkor leszögezni, hogy a terrorizmus definíciójának összetett és sokszor bonyolult nemzetközi jogi értelmezése miatt olyan cselekmények is rögzítésre kerültek, amelyeknél vitatható, hogy valóban kimerítik-e ezt a jogi kategóriát. A START éppen emiatt terrorizmus vonatkozásában az alábbi definíciót fogalmazta meg: „*az erő és az erőszak törvénytelen, egy nem állami szereplő általi fenyegető vagy tényleges használata politikai, gazdasági, vallási vagy társadalmi cél elérése érdekében félelem, kényszerítés vagy megfélemlítés útján*”.⁷ A START részéről azon cselekmények

⁵ A Global Terrorism Database hivatalos honlapja

⁶ University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, About the GTD, 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/about/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁷ A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, pp. 10-11.

kerültek rögzítésre az adatbázisban, amelyek ezen definíciónak legalább két szempontból megfelelnek.

A magyar vonatkozású események

Röviden érdemes megemlíteni, hogy a GTD 46 magyarországi terrorcselekményt is tartalmaz 1989-től napjainkig. A teljesség igénye nélkül az alábbi felsorolás a főbb támadásokat tartalmazza.

Az első rögzített esemény az 1989. február 17-i támadás volt, amikor az M3 metróban az Astoria és a Deák Ferenc tér között egy házi kivitelezésű csőbomba robbant fel, leszakítva az egyik metrókocsi tetejét.⁸ Figyelmet érdemlő az 1991. decemberi Bedrettin Tunabas, akkori budapesti török nagykövet elleni terrorcselekmény, amikor nevezett páncélozott autójára az ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia – Titkos Örmény Hadsereg Örményország Felszabadításáért) egyik tagja hat pisztolylövést adott le, sérülés nem történt.⁹ Néhány héttel később, 1991. december 23-án került sor a ferihegyi gyorsforgalmi úti merényletre, amikor a német Vörös Hadsereg Frakció (Rote Armee Fraktion – RAF) három tagja autóra rejtett pokolgépet robbantott a repülőtérre haladó oroszországi zsidó migránsok busza mellett, amelyben több rendőr is súlyos égési sérülést szenvedett.¹⁰

2. ábra: A ferihegyi gyorsforgalmi úti merénylet 1991-ből, Sz.n.: Antal: Mindent vér borított a robbantás után¹¹

⁸ Sz.n.: 1989: Merénylet a piros metróban; 2008; https://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/02/17/1989_merenylet_a_piros_metron/ (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

⁹ Sz.n.: Merénylet a nagykövet kocsijára; Pest Megyei Hírlap, 35. évfolyam, 299. szám, 1991. december 21., https://library.hungaricana.hu/hu/view/PestMegyeiHirlap_1991_12/?pg=224&layout=s (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹⁰ TÓTH Gergely: 24 éve volt az első magyarországi terrortámadás; 2015, https://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/12/23/ferihegyi_robbantas_24_eve/ (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹¹ Sz.n.: <http://www.borsonline.hu/aktualis/antal-mindent-ver-borított-a-robbantás-utan/124704> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

1992. augusztus 8-án skinhead-ek támadták meg Jemen Budapestre akkreditált kulturális attaséját. 1994. június 11-én ismeretlenek berobbantották a Parlament 19-es kapuját, személyi sérülés ebben az esetben sem történt. Ugyanezen év július 23-án a Mátyás-templom Halászbástya felőli oldalán robbantottak ismeretlenek. 1996. október 5-én Piliscsabán, a Budapest-Esztergom buszjáraton robbant bomba, az elkövető egy 17 éves diák volt.¹²

Az ezt követő időszakban (1997-1998) leginkább a nagyobb politikai pártokat és képviselőiket érték csőbombás vagy pokolgépes támadások. 2001-ben Budapesten a Dembinszky utcában robbantottak fel egy szerencsejáték-automatákkal is foglalkozó üzletembert. 2008-ban a Budapesti Közlekedési Vállalat (BKV) sztrájkja után ismeretlenek lövést adtak le a cég budafoki telephelyére, valamint ugyancsak ismeretlenek robbantottak a budakeszi úti villamosremízben is. Időrendben az utolsó két rögzített terrorcselekmény a nagy sajtóvisszhangot kiváltó 2014-es Lehel téri, valamint a 2016-os Teréz körúti robbantás volt.

Az elsődleges adattisztítás lépései

Az adatbázishoz tartozik egy 65 oldalas ún. „Codebook”, amelyben a START munkatársai részletesen ismertetik a változók (variables) tulajdonságait, valamint lehetséges értékeit is. Ahogy azt már korábban említettem, összesen 135 változó szerepel az eredeti ősatadbázisban, amelyeket tüzetesen át kell vizsgálni a hatékony feladat-végrehajtás érdekében.

A tanulmányosorozat célkitűzései és a lehető legjobb adatminőség, valamint a könnyebb kezelhetőség elérése miatt az a változók nagy mennyiségéből már egyértelműen kirajzolódik, hogy számukat mindenképpen csökkenteni kell.

Ehhez a Rapidminer adatelemző szoftver „Turbo Prep”¹³ funkcióját használtam fel, ahol egyúttal lehetőség nyílt az adatbázis változóinak statisztikai vizsgálatára is (pld. hiányzó és/vagy ismeretlen értékek száma/aránya, változók típusainak megismerése, adatminőség vizsgálata stb.), amely segít eldönteni, mely változókat zárjuk ki a könnyebb elemezhetőség végrehajtása érdekében.

Az adatbázis Rapidminer „Local Repository”-ba (helyi tároló/raktár) importálását követően az eredeti CSV (pontosvesszővel tagolt) kiterjesztésű fájlt a szoftver Apache POI (Poor Obfuscation Implementation, szó szerint: „gyenge homályos implementáció” – humorosan utalva ezzel a fájl típusok sokféleségére) bővítményével XLSX kiterjesztésű Microsoft Excel fájlra konvertáltuk, amellyel egy méretben is kisebb (180 Mbyte helyett 50 Mbyte), jobban kezelhető és rendezettebb adathalmazt kaptunk a kezdeti ősatadbázishoz képest.

¹² Sz.n.: Ki robbantgat itt 25 éve? Nem tudjuk; 2014, <https://www.origo.hu/itthon/20140113-robbantatos-merenyletek-magyarorszagon-a-rendszervaltas-ota.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹³ MANIKANDAN, Hariharan: A Walk-through the Rapid Miner; <https://www.analyticsvidhya.com/blog/2018/10/rapidminer-data-preparation-machine-learning/>, 2018 (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

Az előző bekezdésben megfogalmazott kritériumok alapján a „Turbo Prep” vizsgálatot követően az alábbi kulcsfontosságú változók (összesen 63 darab) maradtak meg:

Eventid (egyedi azonosító – „integer”, azaz egész szám);

Iyear, imonth, iday (a terrorcselekmény éve, hónapja, napja – „integer”);

Extended (az adott cselekmény hossza tovább tartott-e 24 óránál? – „binominal”, azaz binominális, tehát kéttagú – igen, nem);

Country_txt, region_txt, provstate, city (elkövetés helye – ország, régió, tartomány, város – „polynomial”, azaz polinominális, tehát 2-nél több tagú);

Latitude, longitude (a cselekmény szélességi és hosszúsági foka – „real”, azaz lebegőpontos szám);

Location (a cselekmény milyen város vagy régió közelében történt – „string”, azaz karakterlánc);

Summary (szabadszöveges összefoglaló a terrorcselekményről és részleteiről – „string”);

Doubttr (vitatható-e, hogy az adott esemény kimeríti a terrorcselekmény fogalmát? – „polynomial”; a változó 1997-től került bevezetésre – ez persze nem jelenti azt, hogy a változót az 1997 előtti terrorcselekmények esetében nem pótolták az adatbázisban);

Alternative_txt (az előző pontban az igenleges válaszokra adott alternatíva 5 csoportba sorolva: egyéb bűncselekmény, állami szereplők, a szándékosság hiánya, csoporton belüli vagy csoportok közötti konfliktusok, gerilla akciók – „polynomial”);

Multiple (a terrortámadás összefüggésben állhat egy közelmúltbeli vagy a közeljövőben végrehajtandó másik terrorcselekménnyel? – „binominal”; a változó 1997-től került bevezetésre);

Success (sikeres volt-e a terrorcselekmény? Azonban ez a támadás típusától is függ – „binominal”);

Suicide (a cselekmény öngyilkos merénylet volt-e – „binominal”);

Attacktype_txt, targtype_txt, tartgsubtype_txt (támadás, célpont, alcélpont típusa – „polynomial”);

Corp1 (a célpontként megjelölt vállalat vagy kormányzat neve – „string”);

Target1, natlty1_txt (Konkrét cél, és annak nemzetisége – „string”);

Gname, gsubname (terrorcsoport, terror alcsoport neve – „string”);

Motive (motiváció, pld. politikai, gazdasági stb. – „string”, a változó 1997-től került bevezetésre);

Guncertain1 (kétes, hogy valóban a „gyanúsított” terrorszervezet követte-e el a cselekményt? – „binominal”);

Nperps, nperpcap (hány terrorista követte el a cselekményt, illetve mennyit fogtak el közülük? – „integer”);

Claimed (vállalták-e a cselekményt? – „binominal”, a változó 1997-től került bevezetésre);

Claimmode_txt (vállalás módja – „polynomial”, a változó 1997-től került bevezetésre);

Compclaim (csak egy vagy több egymástól független csoport is magára vállalta-e a felelősséget a cselekményért? – „polynomial”, a változó 1997-től került bevezetésre);

Weaptype1_txt, Weapsubtype1_txt (a fegyver típusa és altípusa, amellyel a terrorcselekményt elkövették; többfajta fegyver használata esetén a támadás során leginkább jellemző fegyvertípus került feltüntetésre – „polynomial”);

Weapdetail (a fegyverrel kapcsolatos kiegészítő információk pld. pontos típus – „string”);

Nkill, nkillus, nkillter, nbound, nboundus, nboundte (halottak száma, amerikai halottak száma, az elhunyt terroristák száma, a sérültek száma, az amerikai sérültek száma, a sérült terroristák száma – „integer”);

Property, propextent_txt – (a támadás okozott-e anyagi kárt, ha igen, mekkora anyagi kárt okozott különböző kategóriákra osztva? – „polynomial”);

Propvalue (a támadás okozta anyagi kár összege amerikai dollárban – „integer”);

Propcomment (az anyagi kárral kapcsolatos szöveges megjegyzések – „string”);

Ishostkid (a támadás során ejtettek-e túszokat vagy raboltak-e el személyeket? – „polynomial”);

Nhostkid, nhostkidus (túszok vagy elrabolt személyek, illetve amerikai állampolgárok száma – „integer”);

Divert (a túszok vagy az elrabolt személyek mely ország állampolgárai – „polynomial”);

Kidhijcountry (mely országban ért véget az emberrablás vagy a gépeltérítés? – „polynomial”);

Ransom (követeltek-e váltságdíjat – „polynomial”);

Ransomamt (váltságdíj összege – „integer”);

Hostkidoutcome_txt (a túszok és az emberrablások áldozatainak esetleges sorsa – „polynomial”);

Nreleased (kiszabadított/megszökött személyek száma – „integer”);

Addnotes (plusz szabad szöveges kiegészítő információk – „string”, a változó 1997-től került bevezetésre);

Scite1 (az első olyan forrás, ahol az adott eseményre vonatkozó információkat összegezték – „string”, a változó 1997-től került bevezetésre);

INT_LOG, INT_IDEO, INT_MISC, INT_ANY (a támadás logisztikai, ideológiai, vagy a hely, a célpont és a nemzetiség szempontjából rendelkezik-e nemzetközi szállal – „polynomial”);

Related (a „multiple” változó „Igen” válasza esetén rögzíti, hogy mely támadásokkal köthető össze az eredeti terrorcselekmény – „string”, a változó 1997-től került bevezetésre).

A kizárt változók jelentős része másodlagos, harmadlagos és negyedleges szinten rögzíti a további terrorszervezeteket és kisebb csoportokat, forrásokat, továbbá a támadás-, fegyver-, célpont-, alcélpont-típusokat és az ezekhez szorosan köthető egyéb rekordokat. Az általam elkészített elemzés ezek alapján tehát kizárólag az adatbázis primer adatait tartalmazza.

A 63 változót tartalmazó módosított adatbázis vonatkozásában a Rapidminer „Turbo Prep” segítségével az alábbi adattisztítási lépések kerültek még ezt követően végrehajtásra.

A binominal változóknál, valamint azon polynominal változóknál, ahol nem szövegesen, hanem numerikusan kerültek az attribútumok rögzítésre, az adatbázis könnyebb elemezhetősége okán ezen értékeket kicseréltük szövegesre a „Replace” operátorral (1 – „Yes”, 0 – „No”, „-9” és „-99” – „Unknown”). Ezen túlmenően a fentiek alapján ezen oszlopok típusait „Numerical”-ról „String”-re módosultak.

Az elsődleges adattisztítás végeredménye az előzőekben ismertetett 63 változóból és 191.297 sorból álló adatbázis volt. Ez fogja az alapját adni a tanulmány következő részében ismertetni tervezett adatvizualizációnak. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a tisztítás ellenére is számos hiányzó érték maradt a módosított GTD-ben, azonban ezeket a prediktív modell esetében már Rapidminerben, míg az adatvizualizáció során a Tableau-ban kezelem majd.

A prediktív modell megépítése

Másodlagos adattisztítás

A készülő prediktív modell segítségével megvizsgálom, mekkora eséllyel jelezhető előre, hogy egy terrortámadás összefüggésben állhat-e egy közelmúltbeli vagy a közeljövőben végrehajtandó másik terrorcselekménnyel.

Emlékeztetőül: a prediktív modellezés az adatbányászat azon ága, mely során a célkitűzés a függő változó értékének előrejelzése a független változók értékei alapján.¹⁴ Magyarul, a cél – ahogy már említettem – a múltbeli adatok tapasztalataira támaszkodva egy bekövetkező esemény valamely aspektusának lehető legpontosabb előrejelzése.¹⁵

A prediktív modellezés során az eredeti adathalmazon létrehozunk egy tanuló állományt, melyet a tanuló algoritmus használ fel, illetve egy tesztállományt, amelyen a modell pontossága ellenőrizhető a kimaradt adathalmazon.¹⁶ Ennek aránya szabadon választható, a Rapidminer alapértelmezett értéke például 60%-40%.

A CRISP-DM módszer első két lépését már az elemzés korábbi szakaszaiban elvégeztem, következik az adatok előkészítése, amely során a cél egy homogén, ismeretlen és hiányzó adatoktól viszonylag mentes adathalmaz létrehozása

¹⁴ TAN, Pang-Ning – STEINBACH, Michael – KUMAR, Vipin: Bevezetés az adatbányászatba; Panem Kft., 2011, https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0046_adatbanyaszat/ch01s04.html, (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹⁵ SALGA Péter: Mesterséges intelligencia és Big Data a cégvezetésben; 2019, <https://dyntellbi.hu/mesterseges-intelligencia-es-big-data-a-cegvezetesben/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹⁶ FAJSZI Bulcsú – CSER László – FEHÉR Tamás: Üzleti haszon az adatok mélyén; Alinea Kiadó, 2010. p. 121.

(másodlagos adattisztítás) olyan attribútumokkal, amelyekkel a lehető legpontosabban lehet előre jelezni a célváltozót.

A modellezés kezdetekor a Rapidminer „Turbo Prep”-pel ismét feltérképeztem a változókat abból a célból, hogy a fentiek okán kiszűrjem az ún. zajos adatokat. A „Select Attributes” operátorral kizártam azokat a változókat, amelyeknél az attribútumok legalább fele hiányzó érték volt, vagy a modellezés szempontjából indokolatlannak tűnt a beépítésük (pld. terrorcselekmény egyedi azonosítója). A megmaradt oszlopokból „Filter Examples” operátorral kiszűrtem azokat a sorokat, ahol az értékek hiányoztak, vagy ismeretlenként voltak definiálva (ennek részleteit az operátoroknál ismertetni fogom).

Ennek eredményeként kaptam egy 42.830 soros, 24 oszlopos homogén, hiányzó és ismeretlen értékekkel nem rendelkező adathalmazt.

A modellben négy különböző gépi tanuló algoritmust fogunk az adathalmazon lefuttatni: Véletlen erdő (Random Forest), Logisztikus regresszió (Logistic Regression), Általánosított lineáris modell (Generalized Linear Modell, GLM) és Bayes-háló (Naive Bayes). Ezek eredményeit az előző tanulmányban részletesen bemutatott konfúziós (tévesztési) mátrixokban, valamint ROC-görbéken fogjuk értékelni.

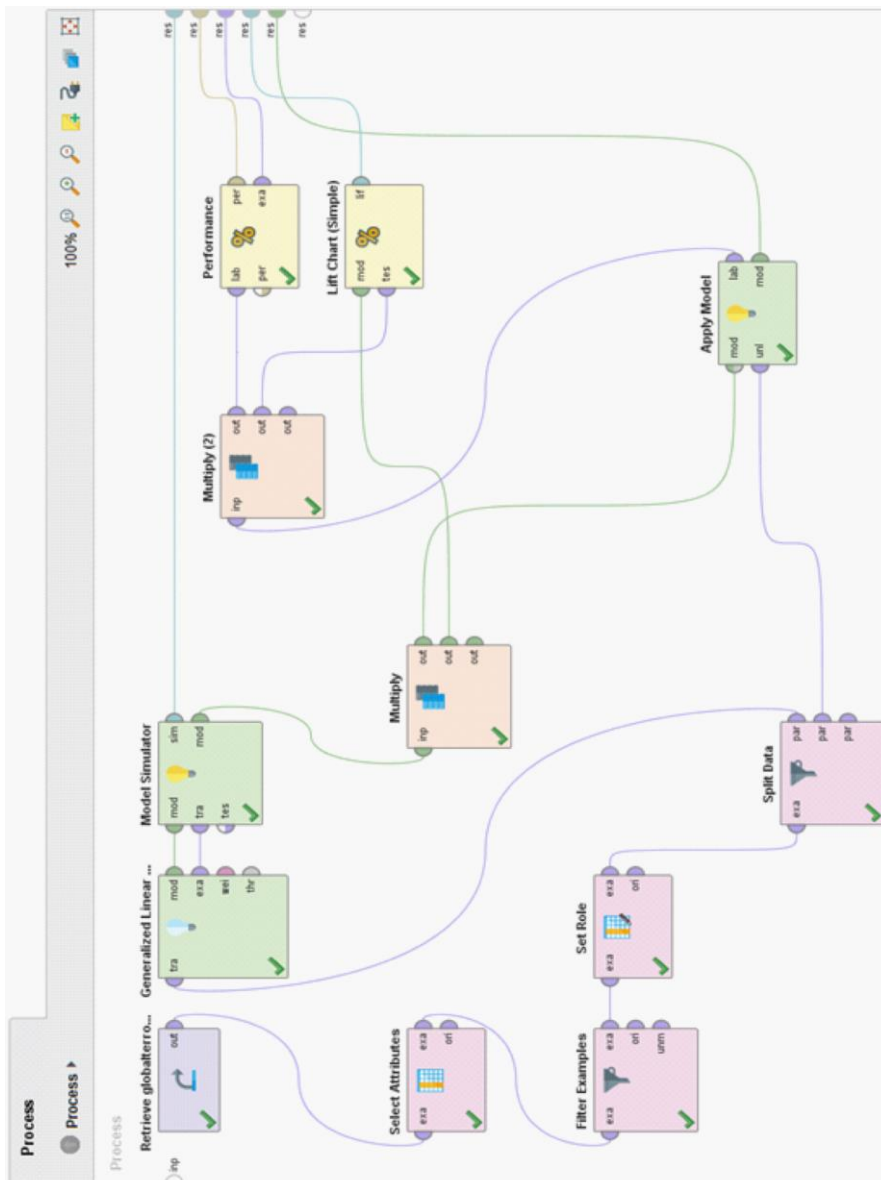
A célváltozó a „Multiple” oszlop lesz: a fő kérdés tehát az, hogy az adott terrortámadás összefüggésben állhat-e egy közelmúltbeli vagy a közeljövőben végrehajtandó másik terrorcselekménnyel. Pozitív osztályként a modellben az „igen” válasz került definiálásra. A modellek lefuttatása előtt a cél minimum 70%-os pontosság és 0.7-es AUC (Area Under the Curve – a görbe alatti terület) érték elérése volt. Ne feledjük, utóbbi mutatja meg, hogy a mintából „egy véletlen pozitív példa milyen valószínűséggel van a rangsorban előrébb, mint egy véletlen negatív példa”.¹⁷

A prediktív modell operátorai

1. **Retrieve „globalterrorrismdatabase transformed”**: Ebben a lépésben a korábban a „Local repository”-ba elmentett adatbázist töltöttem be. (a „Repository entry”-ben megadtam az elérési útvonalat);
2. **Select Attributes**: Ebben az operátorban kiválasztottam a modell építéséhez szükséges oszlopokat (attacktype1_txt, city, country_txt, doubter, extened, gname, guncertain1, individual, INT_IDEO, INT_LOG, INT_MISC, ishostkid, multiple, natlty1_txt, nkill, nbound, provstate, region_txt, success, suicide, targsubtype1_txt, targtype1_txt, weaponsubtyoe1_txt, weaptype1_txt);
3. **Filter Examples**: Ezzel az operátorral – az adattisztítás részben leírtak szerint – kiszűrtem a hiányzó és az ismeretlen adatokat. A „Condition class”-t „custom_filters”-en hagytam (alapszintű szűrés beállítása), az „invert filter”-t nem pipáltam be (nem volt szükség fordított szűrésre), az „Add filters” fülben

¹⁷ BÁNHALMI András: Modellek kiértékelése (osztályozás és rangsorolás); 2011, Microsoft Powerpoint előadás, www.inf.u-szeged.hu/~banhalmi/adatb/7_eloadas.ppt, p. 16. (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

- pedig beállítottam az érintett oszlopokat az „is not missing” (nem hiányzó az érték), illetve a „does not equal Unknown” (nem ismeretlen az érték) filterekkel;
4. **Set Role:** A következő lépésben definiáltam a prediktív modell célváltozóját: „attribute name: multiple; target role: label”;
 5. **Split Data:** A rendelkezésre álló adatbázis felosztása tanító- és tesztállományra. A modellezés során a 60%-40%-os alapérték helyett a 70%-30%-os felosztási arányt választottam. A tanító állomány a gépi tanulási algoritmusba, a tesztállomány pedig az „Apply Model” operátor „unlabelled data” bemeneti pontjába fog kapcsolódni;
 6. **Felhasznált modell algoritmus:** Négy különböző algoritmust helyeztem el a modellben, ezek a már említett: Naive Bayes, Random Forest, Generalized Linear Model, Logistic Regression;
 7. **Model Simulator:** Ez az operátor a modell lefutása után részletezni fogja annak kimeneti értékeit, predikcióit, az attribútumok megbízhatóságát. Ezért ennek az egyik output-ját már az eredmények (results) kimenettel is összekötöm. Az operátort úgy állítottam be, hogy a különböző gépi tanulási algoritmusok futtatása esetén – a könnyebb és reprezentatívabb összehasonlíthatóság érdekében – minden esetben ugyanaz legyen a tanuló és a tesztállomány;
 8. **Multiply:** Ezzel az operátorral valamennyi esetben másoltam a bemeneti operátort, így összesen kettő darabot helyeztem el belőle (gyakorlatilag a „Model Simulator”, valamint az „Apply Model” egy-egy kimeneti értéket duplikáltam, természetesen ez tetszőleg számban sokszorozható meg);
 9. **Lift Chart:** A „Model Simulator” output eredményét Lift Chart-on (oszlopdiagram) tudom ábrázolni. A „Parameters” fülön a „target class”-t „yes” értékre állítom be (tehát a célosztály az „igen” válasz lesz);
 10. **Apply Model:** Ez az operátor alkalmazza az eddig kialakított modellt a tesztállományon. Ennek eredménye szintén meg fog jelenni a „Lift Chart” operátor segítségével;

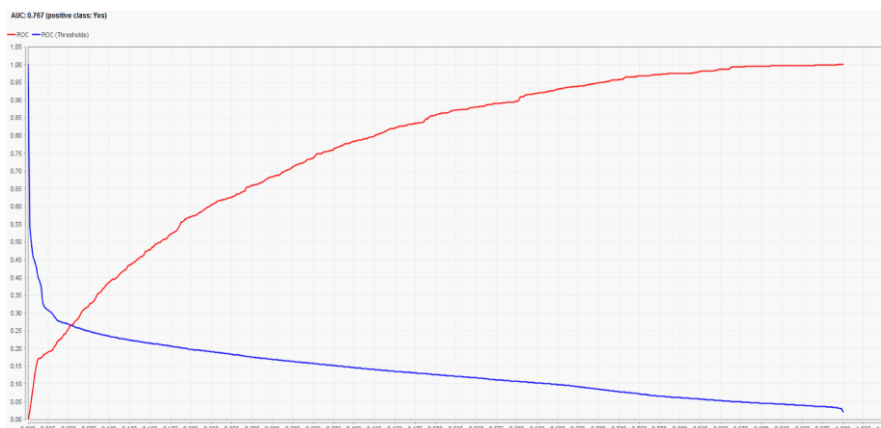
11. **Performance:** Ez az operátor fogja értékelni a konfúziós mátrix, valamint a ROC-görbe segítségével a modell teszttálmányon végrehajtott teljesítményét, így a különböző algoritmusok teljesítményét könnyebb lesz egymással összehasonlítani.

A gépi tanulási algoritmusok eredményei

Először az általánosított lineáris modellt futtattam le a Rapidminer-ben. Ez a lineáris regresszió általánosítása, mely „nem magát a függő változót, hanem annak egy transzformált értékét becsüli meg a magyarázó változók lineáris

függvényével”.¹⁸ A Rapidminer ezt a H2O 3.8.2.6. algoritmus segítségével hajtja végre a modell lefuttatásakor.¹⁹

pontosság: 85,40% (accuracy)			
	valójában „Nem”	valójában „Igen”	osztály precizitás (class precision)
„Nem” predikció	10863	1834	85,56%
„Igen” predikció	42	110	72,37%
osztály felidézés (class recall)	99,61%	5,66%	

4. ábra: Az általánosított lineáris modell eredményei a Rapidminer-ben (AUC: 0,767)

(Az adatok interpretálása a könnyebb megérthetőség érdekében:

bal felső érték – nem jeleztük előre és nem is volt összefüggés a két terrorcselekmény között (helyes előrejelzés)

jobb felső érték – nem jeleztük előre, de volt összefüggés a két terrorcselekmény között (téves előrejelzés)

bal alsó érték – előre jeleztük az összefüggést a két terrorcselekmény között, de nem volt (téves előrejelzés)

jobb alsó érték – előre jeleztük az összefüggést a két terrorcselekmény között, és volt is (helyes előrejelzés))

A modell lefuttatása után a konfúziós mátrixot megvizsgálva látható, hogy a modell összességében 85,40% pontosságú, mely jónak mondható. A modell precizitása – azaz a pozitív rekordok hányada a meghatározott csoportban – a nemleges válasz esetén 85,56%, míg az „igen” válaszok esetében 72,37%. Ugyanez a felidézés – a helyesen előrejelzett esetek hányada – esetében előbbinél 99,61%,

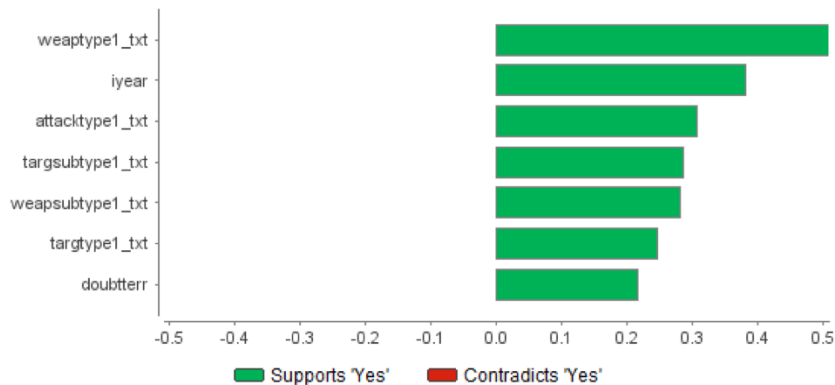
¹⁸ Klinikai Biostatistikai Társaság: Betűjegyzék; <http://www.biostat.hu/biostat-szotar/>, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

¹⁹ A Rapidminer hivatalos honlapja; 2019, https://docs.rapidminer.com/latest/studio/operators/modeling/predictive/functions/generalized_linear_model.html (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

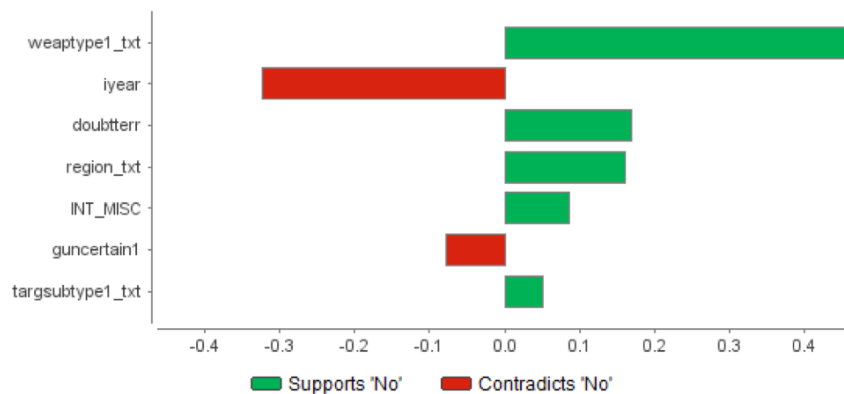
míg utóbbinál csupán 5,66%-os értéket ad. Az AUC értéke a ROC-görbén található érték szerint 0.767, amely szerint a modell inkább a közepes kategóriába sorolható.

A „Modell Simulator” adatai részről egyértelműen kiolvasható, hogy a modellt az adatbázis mely változói segítették a predikció kialakításában az „igen” és a „nem” válaszokhoz. Az „igen” válaszok esetében a fegyverek típusa és altípusa, a terrortámadás éve, a célpont és alcélpont típusa volt a legmeghatározóbb tényező. Ugyanez a „nem” válaszok esetében a fegyverek típusa, a terrorcselekmény jogi vitathatósága, a régió, valamint a támadás nemzetköziségének egyik dimenziója és a célpont altípusa volt.

Important Factors for Yes

Important Factors for No

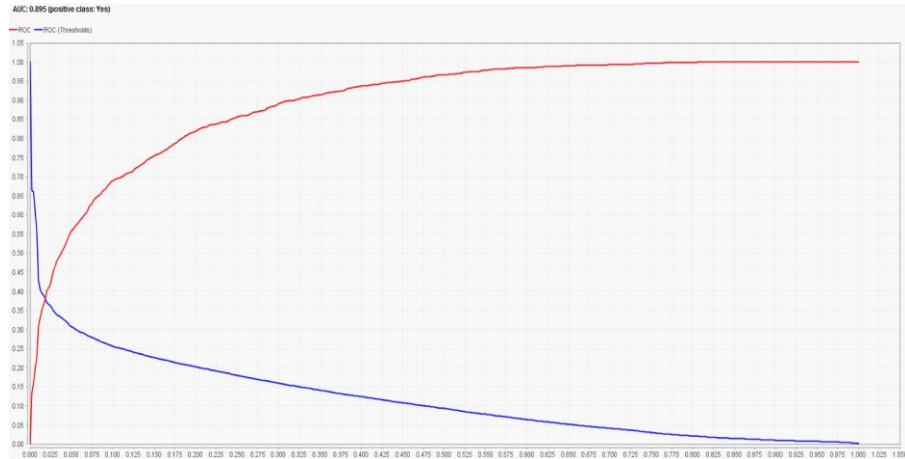
5. ábra: Az általánosított lineáris modell meghatározó változói

A második modell a „Random Forest”, azaz a Véletlen erdő nevű algoritmus. Ez olyan módszerek kombinált alkalmazását jelenti, amelyeket kifejezetten döntési fa (decision tree) osztályozók esetében használnak fel.

A Tan, Steinbach és Kumar könyv szerint „ekkor több döntési fa által adott előrejelzéseket kombinálnak össze, ahol mindegyik fa véletlen vektorok egy független

halmazának értékei alapján kerül létrehozásra. A véletlen vektorok egy rögzített valószínűségi eloszlásból jönnek létre”.²⁰

pontosság: 88,12%			
	valójában „Nem”	valójában „Igen”	osztály precizitás
„Nem” predikció	10812	1433	88,30%
„Igen” predikció	93	511	84,60%
osztály felidézés	99,61%	26,29%	

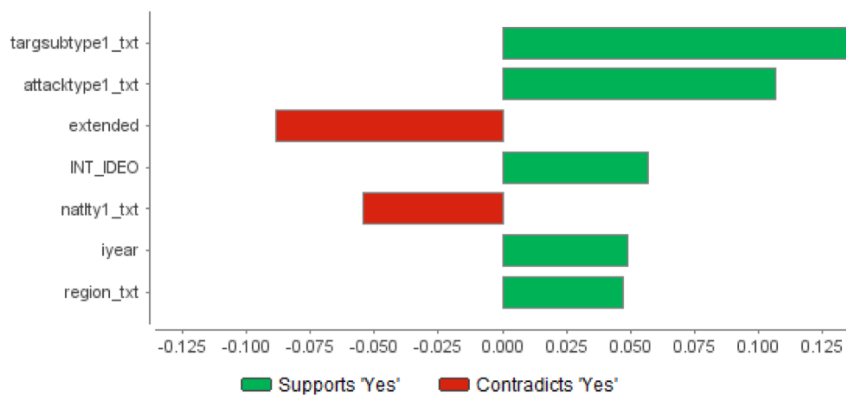
6. ábra: A Random Forest eredményei (AUC: 0,895)

A Rapidminer-ben alkalmazott Random Forest operátorban 100-ban maximalizáltam a fák számát. Ezek eredményét fogja a Random Forest operátor kombinálni egyetlen modellben úgy, hogy valamennyi, az operátor által létrehozott összes véletlen fán (Random Tree) lefuttatja az adatokat, és a legmagasabb átlaggal rendelkező kimenetelt fogja választani.

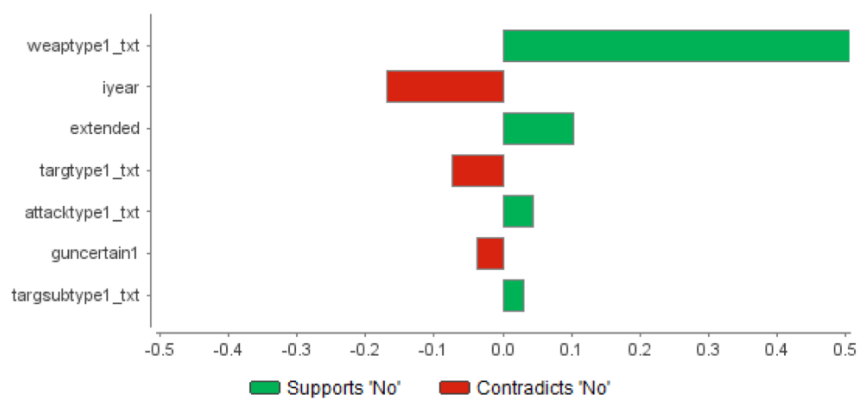
A második modell lefuttatása után a konfúziós mátrixot megvizsgálva látható, hogy a modell összességében közel 3%-kal jobban teljesített, mint az általánosított lineáris modell, mivel 88,12% pontosságú. A modell precizitása a nemleges válasz esetén 88,3%, amely szintén közel 3%-kal jobb, míg az „igen” válaszok esetében 84,6%, amely 12%-kal jobb eredményt produkált a GLM-nél. Ugyanez a felidézés esetében előbbinél 99,15% (amely csaknem fél százalékkal gyengébb az elsőnél), míg utóbbinál 26,29%, amely több mint 20%-kal jobb eredményt ért el a GLM-nél. Az AUC értéke a ROC-görbén található érték szerint 0.895, amely szerint a modell igen közel van ahhoz, hogy a „nagyon jó” kategóriába sorolható legyen.

²⁰ TAN – STEINBACH – KUMAR i. m.

Important Factors for Yes

Important Factors for No

7. ábra: A Random Forest meghatározó változói

A „Modell Simulator” adatai alapján az „igen” válaszok esetében a fegyverek altípusa és a támadás éve – az első modellhez hasonlóan – szintén meghatározó érték volt, ehhez csatlakozott a támadás típusa, valamint a támadás nemzetköziségének ideológiai aspektusa és a régió is. Ugyanez a „nem” válaszok esetében a fegyverek típusa – mely az elsőben is vezető helyen szerepelt –, valamint a terrorcselekmény időtartama, a támadás típusa, illetve a fegyverek altípusa volt.

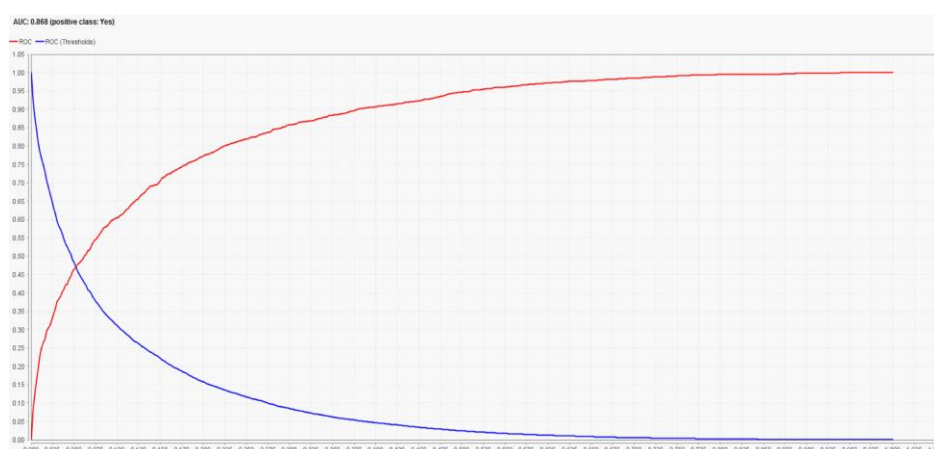
A harmadik választott algoritmus a logisztikus regresszió, amely „olyan többváltozós módszer, melynek segítségével esetek kategorizálását végezhetjük el a

függő változó kategóriái szerint”.²¹ A Rapidminer logisztikus regresszió operátora Stefan Rueping myKLR Java implementációját alkalmazza.²²

A logisztikus regresszió-modell lefuttatása után a konfúziós mátrixot megvizsgálva látható, hogy a modell összességében valamivel gyengébb eredményt produkált (87,71%) az eddig jobb eredményt elérő Random Forest-nél (88,12%).

A modell precizitása a nemleges válasz esetén az eddigi legjobb, 90,65%, mely 2%-kal jobb a Random Forest adatainál. Ugyanakkor az „igen” válaszok esetében a precizitás 63,23%, mely az eddigi leggyengébb (21%-kal kevesebb a Random Forest-nél és 11%-kal gyengébb a GLM-nél).

pontosság: 87,71%			
	valójában „Nem”	valójában „Igen”	osztály precizitás
„Nem” predikció	10398	1072	90,65%
„Igen” predikció	507	872	63,23%
osztály felidézés	95,35%	44,86%	

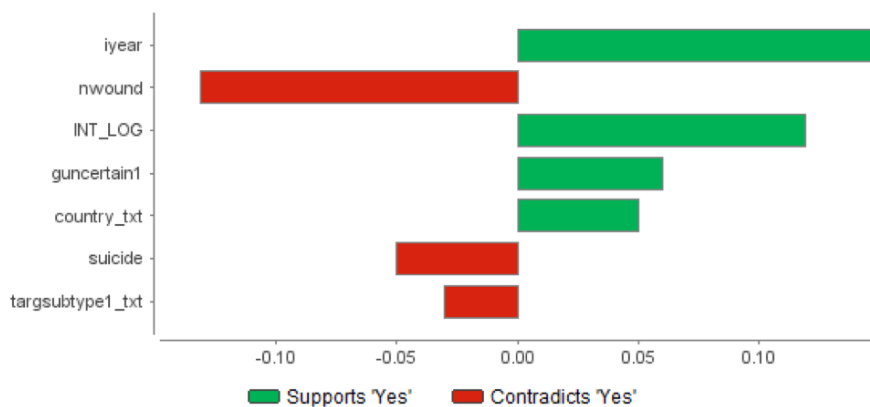
8. ábra: A logisztikus regresszió eredményei (AUC: 0,868)

Ugyanez a felidézés esetében a „nem” válasznál szintén a „leggyengébb” 95,35%-kal, ugyanakkor az „igen” válasz esetében az eddigi „legmagasabb” 44,86%-kal. Az AUC értéke a ROC-görbén található érték szerint 0.868, mely szerint a modell a „jó” kategória felső harmadába sorolható.

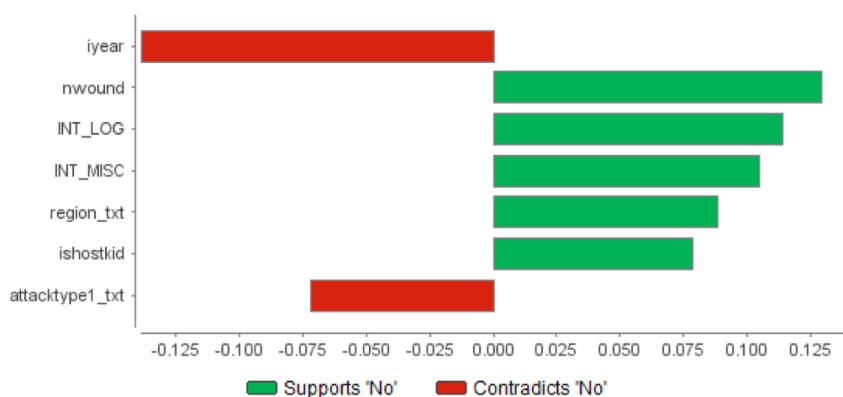
²¹ DR. SZILÁGYI Roland: Logisztikus regresszió; http://gtk.uni-miskolc.hu/files/12411/9E_Logisztikus+regresszi%C3%B3.pdf, p. 3. (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

²² A Rapidminer hivatalos honlapja; https://docs.rapidminer.com/latest/studio/operators/modeling/predictive/logistic_regression/logistic_regression.html, 2019 (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

Important Factors for Yes

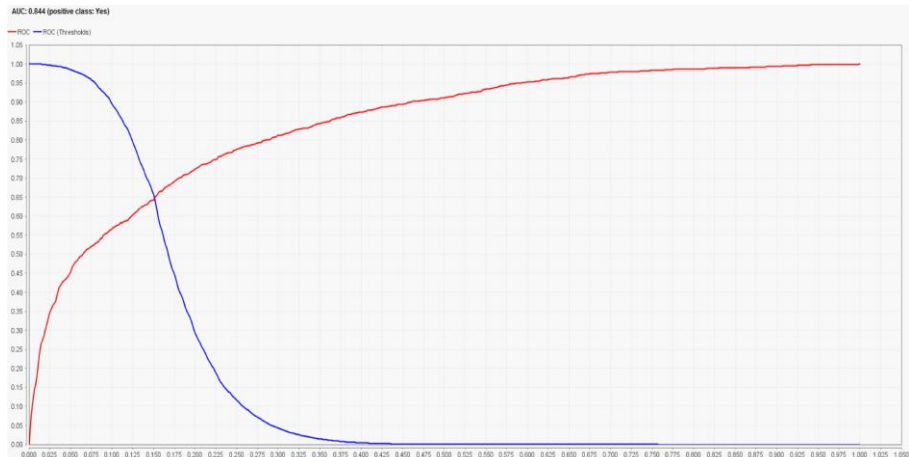
Important Factors for No

9. ábra: A logisztikus regresszió legmeghatározóbb változói

A „Modell Simulator” adatai alapján az „igen” válaszok esetében a támadás éve, a támadás nemzetköziségének logisztikai aspektusa, a terrorcselekmény elkövetésének helye (országa), valamint az érintett terrorszervezet felelősségének vitathatósága is meghatározó értéket képviselt. Ugyanez a „nem” válaszok esetében a sérültek száma, a nemzetköziség logisztikai aspektusa, a régió, valamint a túsok és elrabolt személyek megléte volt.

pontosság: 80,94%			
	valójában „Nem”	valójában „Igen”	osztály precizitás
„Nem” predikció	9081	625	93,56%
„Igen” predikció	1824	1319	41,97%
osztály felidézés	83,27%	67,85%	

10. ábra: A Naive Bayes algoritmus eredményei (AUC: 0,844)

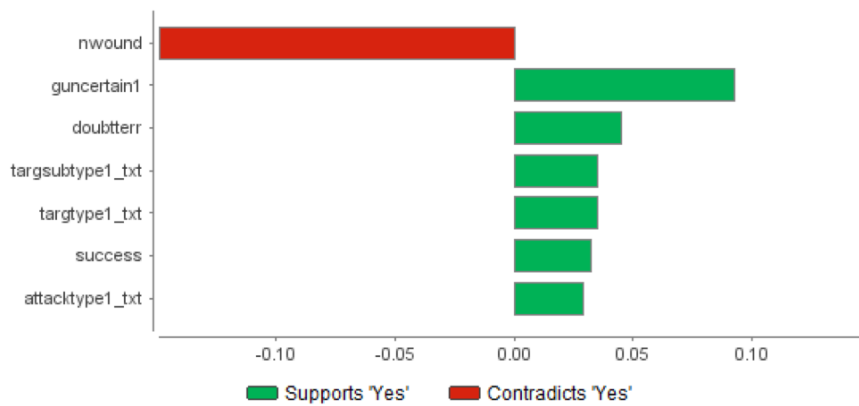
Az utolsó alkalmazott gépi tanulási algoritmus a Bayes-háló, amely az egyik legnépszerűbb modell a gépi tanulás területén, mivel kis minták és különböző nehézségű és típusú feladatok esetén is jól alkalmazható. A Bayes-módszerek valószínűségi következtetésként fogalmazzák meg a tanulást.²³ A modell azért „naiv”, mert „feltételezi, hogy adott osztály mellett az attribútumok feltételesen függetlenek egymástól”.²⁴

A Naive Bayes lefuttatása után a konfúziós mátrixot megvizsgálva látható, hogy a modell pontossága az eddigiek közül a leggyengébb, 80,94%. A modell precizitása a nemleges válasz esetén ugyanakkor a négy modell közül a legmagasabb értéket adja 93,55%-kal. Ugyanakkor az „igen” válaszok esetében a precizitás 41,97%, amely 21%-kal gyengébb még a logisztikus regresszió eredményénél is. Ugyanez a felidézés esetében a „nem” válasznál szintén a „leggyengébb” 83,27%-kal (amely 12%-kal kevesebb a logisztikus regresszió azonos eredményinél). Ugyanez az „igen” válasz esetében ugyanakkor a négy algoritmus közül a „legmagasabb” 67,85%-kal. Az AUC értéke a ROC-görbén található érték szerint 0.844, amely szerint a modell így is stabilan a „jó” kategóriába sorolható.

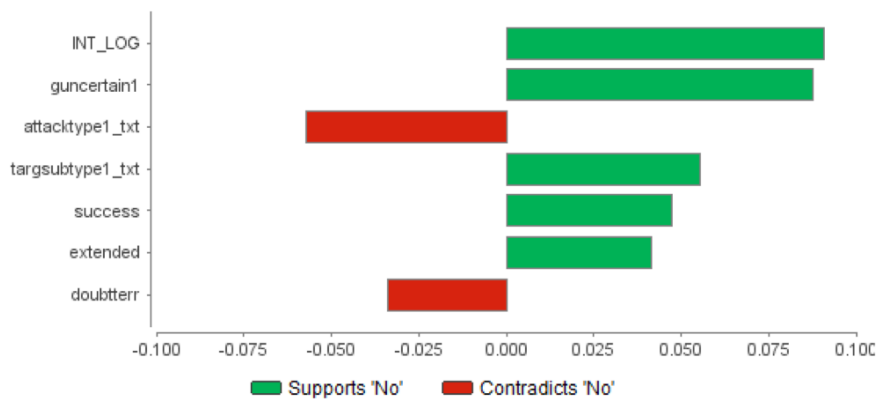
²³ Budapesti Műszaki Egyetem: Mesterséges Intelligencia Almanach; http://project.mit.bme.hu/mi_almanach/books/aima/ch20s08, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

²⁴ Budapesti Műszaki Egyetem: Mesterséges Intelligencia Almanach; http://project.mit.bme.hu/mi_almanach/books/aima/ch20s02, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

Important Factors for Yes

Important Factors for No

11. ábra: A Naive Bayes legmeghatározóbb változói

A „Modell Simulator” adatai alapján az „igen” válaszokat az érintett terrorszervezet felelősségének vitathatósága, a terrorcselekmény jogi vitathatósága, a célpontok és alcélpontok típusa, a terrorcselekmény sikeressége, valamint a támadás típusa határozza meg leginkább. Ugyanez a „nem” válaszok esetében a támadás nemzetköziségének logisztikai aspektusa, az érintett terrorszervezet felelősségének vitathatósága, a célpontok altípusa, a terrorcselekmény sikeressége, valamint a támadás időbelisége volt.

12. ábra: A „Compare ROC” operátor lefuttatásának eredménye
 (kék: Naive Bayes, zöld: logisztikus regresszió,
 sárga: általánosított lineáris regresszió, piros: véletlen erdő)

Az eredmények jobb prezentálása és összehasonlítása okán az eredeti modellbe belettem egy plusz operátort (Compare ROC), mellyel végrehajtottam a négy modell összehasonlítását.

Az előzőekben megállapított különbség itt is kirajzolódik. Leggyengébben az általánosított lineáris modell teljesített a maga 0.767-es AUC eredményével. Jó eredménnyel zárt a Naive Bayes (0.844) és a logisztikus regresszió (0.868), ugyanakkor a legjobb értékeket a Random Forest-tel (0.895) sikerült elérni.

A modell precizitás „nem” válasza esetén a legmagasabb értéket (93,56%) a Naive Bayes, „igen” válasza esetén pedig a Random Forest (84,6%) adja. A felidézés „igen” válasza esetén a legmagasabb értéket szintén a Naive Bayes (67,85%), nem válasz esetén pedig az általánosított lineáris modell adja (99,61%).

Utószó

A prediktív modell vonatkozásában az előzetesen elvárt eredményt (minimum 70%-os előrejelzési pontosság és 0,7-es AUC) elértük, sőt, a Random Forest tekintetében az AUC 0.895-ös értékével már megközelítettük a „nagyon jó” modell besorolás határát. A kipróbált modellek közül épp a fenti algoritmus érte el a legjobb eredményt, ugyanakkor a Bayes-háló és a logisztikus regresszió is jól szerepelt a teszteken.

Mint látható, az előrejelző modelleknek nem csupán az üzleti életben, hanem a nemzetbiztonság területén (titkosszolgálatok, rendvédelmi szervek) is óriási szerep juthat a közeljövőben, hiszen a jól megválasztott modellekkkel és adathalmazokkal jelentősen növelhető az előrejelzés, ezáltal a felderítés hatékonysága. Bár azt ki lehet jelenteni, hogy a prediktív modellek alkalmazásával sem lehet megakadályozni a jövőbeli terrorcselekményeket, hiszen teljesen pontos, helyre és időpontra vonatkozó adatok jóslására ezek nem alkalmasak. Ugyanakkor nagyobb hatékonysággal lehet

támogatni a terrorelhárításért felelős nemzetbiztonsági szervek munkáját a különböző tendenciák, illetve anomáliák kimutatásával, előrejelzésével.

Gondoljunk csak bele, egy éppen bekövetkező terrorcselekmény alapadatainak a modellbe való bevitel után nagy valószínűséggel lehet előre jelezni, hogy fogja-e azt egy másik támadás követni, esetleg kapcsolatban állt-e egy másik korábbi cselekménnyel. Az általunk felépített modell az elmúlt 20 év jelentősebb európai terrorakciói közül a 2004-es madridi (4 támadás), a 2005-ös londoni (4 támadás), valamint a 2015-ös Ile-de-France-béli (6 támadás) terrorcselekmények közötti összefüggést is sikeresen azonosította. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy az adatelemzés, és különösen a prediktív modellek új dimenziót nyithatnak a nemzetbiztonsági munkában.

A jövőben érdemes lehet a már felépített modellt az idén publikált 2019-es adatokkal újra tanítani, valamint tovább tökéletesíteni új változók bevonásával – akár az adatbázis külső forrásból való kiegészítésével is. Szintén érdekes lehet a modell lefuttatása más algoritmusokkal vagy célváltozókkal, esetleg a tanuló- és a validáló állomány arányának módosításával. A Rapidminer pontosabb megismerése és folyamatos fejlesztése során új operátorok és módszerek kipróbálása is teret nyithat a modell tökéletesítésében.

Az adatbányászat elmélete és gyakorlati példái után a tanulmányorozat zárásaként pedig a Tableau nevű szoftverrel fogok adatvizualizációs elemzést végrehajtani ugyanezen az adathalmazon.

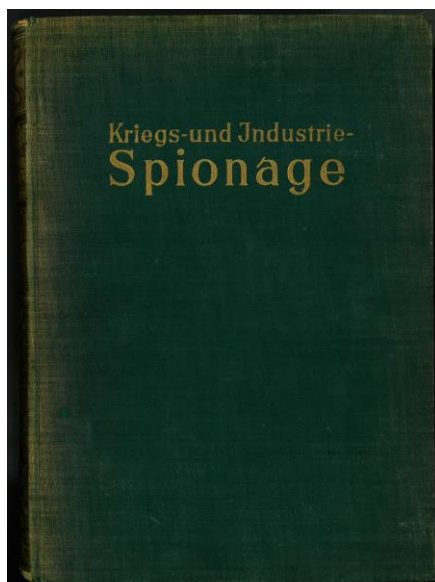
Felhasznált irodalom:

- A Rapidminer hivatalos honlapja; 2019, https://docs.rapidminer.com/latest/studio/operators/modeling/predictive/functions/generalized_linear_model.html (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- A Rapidminer hivatalos honlapja; 2019, https://docs.rapidminer.com/latest/studio/operators/modeling/predictive/logistic_regression/logistic_regression.html, (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- BÁNHALMI András: Modellek kiértékelése (osztályozás és rangsorolás); 2011, Microsoft Powerpoint előadás, www.inf.u-szeged.hu/~banhalmi/adatb/7_eloadas.ppt (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Budapesti Műszaki Egyetem: Mesterséges Intelligencia Almanach; http://project.mit.bme.hu/mi_almanach/books/aima/ch20s08, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Budapesti Műszaki Egyetem: Mesterséges Intelligencia Almanach; http://project.mit.bme.hu/mi_almanach/books/aima/ch20s02, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- DR. SZILÁGYI Roland: Logisztikus regresszió; http://gtk.uni-miskolc.hu/files/12411/9E_Logisztikus+regresszi%C3%B3.pdf (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

- FAJSZI Bulcsú – CSER László – FEHÉR Tamás: Üzleti haszon az adatok mélyén; Alinea Kiadó, 2010.
- Klinikai Biostatistikai Társaság: Betűjegyzék; <http://www.biostat.hu/biostat-szotar/>, évszám nélkül (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- MANIKANDAN, Hariharan: A Walk-through the Rapid Miner; 2018, <https://www.analyticsvidhya.com/blog/2018/10/rapidminer-data-preparation-machine-learning/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- SALGA Péter: Mesterséges intelligencia és Big Data a cégvezetésben; 2019, <https://dyntellbi.hu/mesterseges-intelligencia-es-big-data-a-cegvezetesben/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Sz.n.: 1989: Merénylet a piros metróban; 2008, https://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2008/02/17/1989_merenylet_a_piros_metroban/ (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Sz.n.: Ki robbantgat itt 25 éve? Nem tudjuk; 2014, <https://www.origo.hu/itthon/20140113-robbantasos-merenyletek-magyarorszagon-a-rendszervaltas-ota.html> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Sz.n.: Merénylő lőtt a nagykövet kocsijára; Pest Megyei Hírlap, 35. évfolyam, 299. szám, 1991. december 21., https://library.hungaricana.hu/hu/view/PestMegyeiHirlap_1991_12/?pg=224&layout=s (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- Szn.: <http://www.borsonline.hu/aktualis/antal-mindent-ver-boritott-a-robbantas-utan/124704> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- TAN, Pang-Ning – STEINBACH, Michael – KUMAR, Vipin: Bevezetés az adatbányászatba; Panem Kft., 2011, https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0046_adatbanyaszat/ch01s04.html (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- TÓTH Gergely: 24 éve volt az első magyarországi terrortámadás; 2015, https://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/12/23/ferihegyi_robbantas_24_eve/ (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja; 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, Codebook: Inclusion Criteria and variables; 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/downloads/Codebook.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 10. 08.)
- University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, About the GTD; 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/about/> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)
- University of Maryland: A Global Terrorism Database hivatalos honlapja, Codebook: Inclusion Criteria and variables, 2019, <https://www.start.umd.edu/gtd/downloads/Codebook.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 07. 08.)

SZABÓ KÁROLY

**RENDAHAGYÓ RECENZÍÓ: 90 ÉVE JELENT MEG MAXIMILIAN RONGE¹
KRIEGS-UND INDUSTRIE-SPIONAGE (ZWÖLF JAHRE
KUNDSCHAFTSDIENST) CÍMŰ KÖTETE**

Az Osztrák-Magyar Monarchia titkosszolgálatával kapcsolatos érdeklődés az elmúlt években reneszánszát élte. Ez annak tudható be, hogy az első világháború centenáriuma kapcsán számos aspektusból került feldolgozásra a hazánk számára is meghatározó történelmi eseménysor, így abban a Monarchia titkosszolgálatának szerepe, története is.

Ami Maximilian Rongénak, az Evidenzbüro utolsó parancsnokának személyes szerepét illeti, neve leginkább 2013-ban került újra reflektorfénybe, amikor is Alfred Redl² ezredes kémkedési ügyének 100. évfordulóján³ mint Redl tanítványáról, egyben leleplezőjéről emlékeztek meg. Ronge tevékenységével,

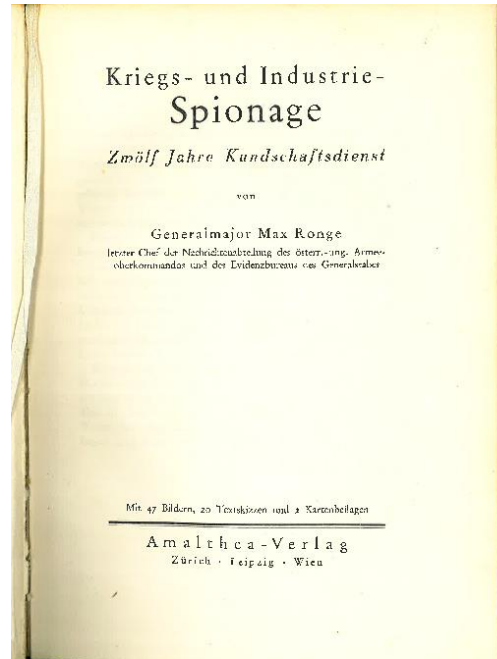
¹ Maximilian Ronge 1874. november 09-én született Bécsben. Tanulmányait követően 1896-ban avatták hadnaggyá. Századosi rendfokozatát 1903-ban szerezte. 1907 novemberétől a Kundschaftsgruppe („Hírszerző csoport”) vezetője lett. 1912-től őrnagy, 1914-től alezredesi rendfokozatot viselt. 1917. április 10-től már ezredesként az Armeoberkommando Nachrichtenabteilung (a Haderő-főparancsnokság hírszerző részlege) főnökeként dolgozott. 1934-1938 között Ausztriában a Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit („Közbiztonsági Főigazgatóság”) szervezetén belül az Evidenzbüro vezetője lett. Miután Ausztria német megszállás alá került, hónapokig Bécsben, Dachauban, majd Münchenben tartották fogva. Ronge 1953. 09. 10-én hunyt el szülővárosában.

² Alfred Redl 1864-ben, született a galíciai Lembergben. 1879-ben 15 évesen került a leMBERGI hadapródiskolába. Hadnagyként avatták tiszté 1886-ban. 1893-1894 között az a vasúti szállításokért felelős Eisenbahnbürónál (Vasúti Iroda) teljesített szolgálatot. 1899-ben egy oroszországi nyelvtanfolyam után 1900-ban került a vezérkarhoz, ahol az Evidenzbüro munkatársa lett. Alfred Redl ezredes 1903-tól 10 esztendőn keresztül volt az orosz cári kémiszolgálat az Ohrana ügynöke.

³ Alfred Redl 1913. május 25-én önkézzel vetett véget életének, miután leleplezték. A szokásainak megfelelően egyedül hagyták őt szobájában egy fegyverrel, megadva neki az öngyilkosság lehetőségét, amit ki is használt. Nem tartóztatták le, nem hallgatták ki részletesen, nem akarták, hogy az ügyből botrány kerekedjék, így akkoriban elmulasztották annak lehetőségét, hogy megállapítsák, pontosan milyen adatokat szolgáltatott ki, voltak-e bűntársai, vagy hogy miért kémkedett az oroszoknak.

illetve szakmai szerepvállalásával összefüggésben az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás megalakulásával kapcsolatos centenárium alkalmával is találkozhattunk.

A szakmatörténettel kapcsolatos ismeretterjesztés egyik újabb apropója lehet, hogy éppen 90 esztendeje, 1930-ban az Althea-Verlag Kiadó gondozásában jelent meg Ronge könyve, amely minden kétséget kizáróan az első olyan kiadvány, amely részletesen és meglepő hitelességgel tárgyalta az Evidenzbüro létrehozását, megszervezését, illetve működésének teljes vertikumát. A könyv több mint 400 oldalon keresztül foglalkozik a birodalom titkosszolgálatának tevékenységével. Ami külön értékessé teszi a könyv tartalmát, hogy objektív képet kapunk a szervezet felépítéséről, az intézményi háttérrel és a szerteágazó titkosszolgálati munkaszervezéséről is.

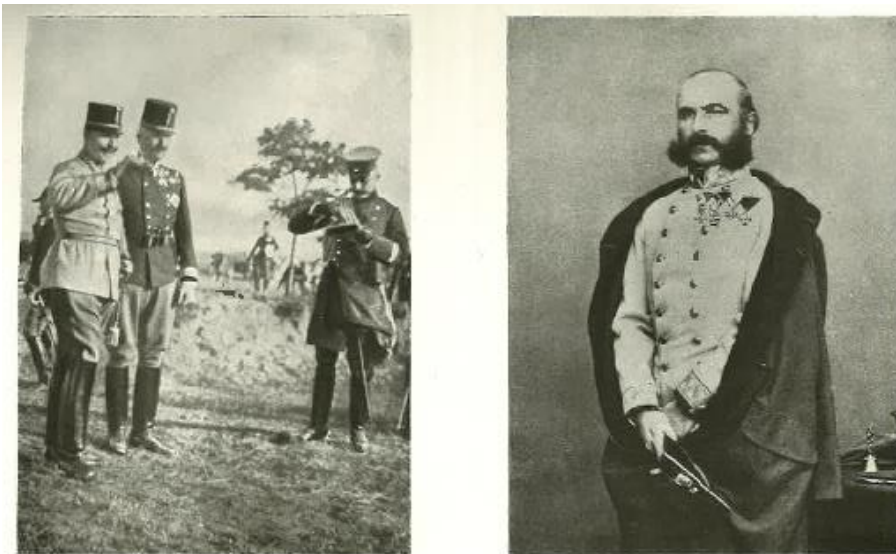

Ronge már könyvének bevezetőjében világossá tette, hogy nem pusztán visszaemlékezésről kíván értekezni, célja inkább az volt, hogy felhívja a figyelmet a hírszerzés és az elhárítás szükségességére és egyetemességére. Ez a szemlélet a könyv számos pontján visszaköszön, sőt, Ronge több esetben kifejezetten hangsúlyozza a biztonsággal kapcsolatos alapvető szabályok betartásának szükségességét. Ezt a szemléletet ma a biztonságtudatos magatartással kapcsolatos diskurzusokban érhetjük tetten.

A kötet elején átfogó képet kapunk a Monarchia titkosszolgálati szervezetének létrehozásáról és fejlődéséről. E részben a háborút megelőző időszak legfontosabb kémügyeivel is megismerteti az olvasót. A könyv talán legszemélyesebb része az, amely Rongénak az Evidenzbüroba történő belépésével kapcsolatos.

Ronge a háborút megelőző időszak egyes történéseit kiemelve foglalkozik többek között az annexió válsággal, a Balkáni háború eseményeivel és Ferenc Ferdinánd trónörökös szarajevói merényletével is. Ronge külön részt szentel az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző apparátusának világháborús alkalmazásáról, ennek körülményeiről részletes képet festett. A világégés kezdeti időszakában különösen az oroszok, és a szerbek elleni tevékenység központi szerepének bemutatására vállalkozott. A szakmai tevékenység egyes mozzanatainak között külön értekezett a hadifogoly-cenzúra felhasználásáról, a rádióhallgató szolgálat sikereiről, de önálló részben esztelen a kémelhárítás nehézségeit is, amely kifejezetten Magyarországot érintette.

A könyv vezérfonalát ezt követően az első világháború azon eseményei köré fűzi fel, amelyek a titkosszolgálati tevékenység szempontjából kiemelten kezeltek. Külön foglalkozik a jelentősebb katonai események közül például a gorlicei áttöréssel, Szerbia és Montenegró összeomlásával, valamint Olaszország világháborús szerepével és a Monarchiával szemben kifejtett katonai, illetve a mögötte meghúzódó ellenséges hírszerző tevékenységével. A kiemelt történelmi események sajátos bemutatása mellett olyan esetek is feldolgozásra kerültek, amelyek hitelesen adják vissza a korra jellemző titkosszolgálati tevékenységet, különösen a tipikus kémeseteket. Ezek inkább tárgyilagosak, mint meseszerűek. A Ronge által „elmesélt” történetek ugyanakkor jó érzékkel és ízléssel színesítik a tartalmat, egyben karakteresen érzékeltetik a soknemzetiségű Monarchia sajátosságait és ezeknek a biztonságra gyakorolt negatív hatását. A háború első két évét bemutató események kapcsán találkozhatunk például a bukovinai professzorok kémügyeivel, de éppúgy bemutatásra kerül a ruténekkal szemben folytatott kémpercek, a csempészek kémkedésben történő felhasználása, illetve egy, a cseh politikusok hazaárulásával kapcsolatos ügyről is részletesen beszámol.

*A kép bal oldalán II. Vilmos császár és Hordliczka ezredes, az Evidenzbüro parancsnoka látható, egy hadgyakorlat szemléljén.
Jobbra Anton von Kalik, az Evidenzbüro első parancsnoka (1850-1864) látható.*

Ronge az 1916-os év történelmi bemutatása kapcsán is számos ügy leírásán keresztül ad számot a hírszerzés tevékenységéről. Hiteles leírást kaphatunk a lehallgató szolgálat fejlődéséről, de kiemelten foglalkozik a román hadjárat történéseivel, a Monarchia számára katonai szempontból katasztrofálisan sikerült nyári időszakokkal, illetve sajátos nézőpontban mutatja be a Monarchia belső életét, amely Ferenc József császár halálának időszakát jellemezte.

Ronge külön foglalkozik a Monarchia titkosszolgálatára által folytatott békepropaganda hatásaival is, amellyel több esetben is komoly eredményeket értek el az olaszok, illetve az oroszok elleni titkos küzdelemben. A tábornok külön sikerként emlékezik meg arról, hogy ez a tevékenység milyen mértékben demoralizálta az olasz hadsereg állományát, amelyet nagyszámú dezertálás és több zendülés is sújtott.

Az 1918-as év és az Evidenzbüro felszámolásához vezető utolsó hónapok eseményei is feldolgozásra kerültek. Ronge ebben a részben részletesen ír a piavei csatáról és annak hírszerző szolgálat által végzett támogatásáról. Ez az utolsó hadicselelmény, amelyet a titkosszolgálati szakember szemüvegén keresztül is aprólékosan bemutat. Külön foglalkozik az antant hatalmak propaganda- és felforgató tevékenységéről, amelyet a piavei csatát követően fejtettek ki. Ez a korszak klasszikus titkosszolgálati összecsapásnak tekinthető.

Ronge a könyv leíró részének befejezéseként a hírszerző szolgálat felszámolásának mozzanatait teszi közzé. A könyv zárszavaként olyan, a titkosszolgálati tevékenységgel kapcsolatos megállapításokat tesz, amelyek a ma működő, ilyen tevékenységet végző szervezetek számára is megszívlelendők lehetnek.

A könyvnek tartalmi szempontból különösen értékes része a függelék, amely az Osztrák-Magyar Monarchia Evidenzbürojára, valamint a Császári és Királyi Hadsereg Főparancsnokságának Hírszerzési Osztályára vonatkozó információkat tár elénk meglepő alapaossággal. Magyar szempontból talán az 1917 áprilisi helyzetkép lehet érdekes, itt ugyanis két, a hazai titkosszolgálat-történet szempontjából meghatározó személy Dimitrije Stojakovič (Sztójay Döme)⁴ és Pokorny Hermann⁵ nevével is találkozhatunk.

A szervezetekre, illetve a személyekre vonatkozó adatközlés részletessége már-már zavarba ejtő. Az Evidenzbüro felszámolása után bő egy évtizeddel kiadott könyv rendkívüli részletessége egyértelműen arra utal, hogy Ronge mindvégig rendelkezett a kiadvány elkészítéséhez szükséges forrásokkal, dokumentumokkal. Munkája alapaosságát az is alátámasztja, hogy a könyv elkészítéséhez jellemzően az

⁴ Sztójay Döme (sz: Dimitrije Stojakovič), (1935-ig Sztojakovics Demeter) 1883-ban született Versecen. Szerb származású magyar politikus, diplomata, altábornagy. A Monarchia idején az Evidenzbüro Balkáni-csoportjának vezetője. 1919-től a Horthy-féle nemzeti hadsereg kémelhárító osztályán dolgozott, jelentős szerepe volt az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás megteremtésében. 1927-től katonai attasé Berlinben (még Sztojakovics néven). 1935. decembertől altábornagy, 1944. március 22-ig meghatalmazott berlini követ. Magyarország német megszállása után, 1944. március 23-tól augusztus 29-ig miniszterelnök és külügyminiszter. 1944. augusztus 24-én, amikor Horthy megújította különbéke-kísérleteit, lemondatta posztjáról. Sztójajt a Népbíróság mint háborús főbűnöst halálra ítélte, 1946-ban kivégezték.

⁵ Pokorny Hermann a morvaországi Kremsierben született 1882 tavaszán. Katonai pályáját hadapród-tiszthelyettesként kezdte 1897-ben. Az első világháborúban őrnagyként, majd 1917-től alezredesként különböző, elsősorban rádiófelderítő beosztásokban tevékenykedett. A Monarchia hadseregének rádiólehallgatásai az általa kifejlesztett rendszert követték, amelyet a háború végére az egész arcvonalra kiterjesztettek. Részt vett 1917-ben a breszt-litovszki béketárgyalásokon mint az osztrák–magyar delegáció tagja. Aktív szolgálatát 1935-ben fejezte be. 1960-ban hunyt el Budapesten.

1910-es évektől megjelent más, a témához kapcsolódó irodalmat is felhasznált. Ezek a munkák csokorba gyűjtve ugyancsak helyet kaptak a kötetben.

Az osztrák tábornok könyvének eddigi utóélet nem tekinthető bőségesnek, érdemes ugyanakkor ezekről szót ejteni. Ronge könyve ugyanis a legismertebb szakmatörténettel foglalkozó mű esetében is kiemelt forrásul szolgált. Pilch Jenő háromkötetes *A hírszerzés és a kémkedés története* című munkájában önálló fejezetben helyet kapó *A hírszerzés és a kémkedés története Ausztria-Magyarországon* rész szinte teljes egészében Ronge munkáján alapszik.

A könyv hazai „előéletével kapcsolatban feltétlenül érdekes körülmény, hogy azt minden valószínűség szerint a Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya gondozásában 1959-ben lefordították és felhasználták a BM II. Főosztály állományának képzése során is.⁶

Ronge könyve tizenkét év történetének sajátos lenyomata, amely több pusztá visszaemlékezésnél. A kötet vezérfonalát kétségkívül Ronge személyes indíttatása és a korszakban játszott szerepének (néhol bizonyosan részrehajló) bemutatása adja, ám az Osztrák-Magyar Monarchia titkosszolgálati rendszerének ilyen alapos és szakmai szemmel is páratlan bemutatása igazi kuriózum, amely megkerülhetetlen a téma és a korszak iránt érdeklődők számára.

⁶ Izsa Jenő ezredes, egyetemi docens szíves közlése (2007)

ICCECIP 2020

ICCECIP 2020 Conference

We are honoured to invite you to participate in the 2nd International Conference on Central European Critical Infrastructure Protection organised by Óbuda University Donát Bánki Faculty of Mechanical and Safety Engineering in Budapest in cooperation with Subotica Tech - College of Applied Sciences, Serbia, University of Žilina Faculty of Security Engineering Department of Technical Sciences and Informatics in Žilina, Slovakia, University of Defence in Brno, Czech Republic, Military University of Technology, Warsaw, Poland, Faculty of National Security of Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, National University of Kharkiv, Ukraine, Gheorghe Asachi Technical University of Iasi, Romania. The 2nd International Conference on Central European Critical Infrastructure Protection (ICCECIP 2020) will be held in Budapest, Hungary on November 16-17, 2020.

[\[Last Call\]](#)

[Submission Due Date](#)

[Sept. 30, 2020](#)

Paper Submission

E-mail

iccecip@bmk.uni-obuda.hu

[Conference](#)

[Date](#)

[Nov. 16-17, 2020](#)

About Conference

The ICCECIP 2020 - 2nd International Conference on Central European Critical Infrastructure Protection will be held this year as part of the Hungarian Science Festival in online form. The 2020 Pandemic brought new security challenges in critical infrastructure protection and security science.

The highlight new experience, research and solution results reached in Pandemic are a to everyone. The new motto of this year's conference is "*Pandemia challenge in critical infrastructure protection*". A key goal is to show the unity of our region in the Pandemic situation and giving space for all researcher around the World, experienced and young researchers, PhD students to share their latest results.

The common historical and cultural past of the region, as well as the common development path of the last centuries and the cooperation during the Pandemic, also connect our countries and lay the foundations for future common goals.

The ICCECIP 2020 also serves to foster communication among researchers and engineers working in a wide variety of scientific areas with a common interest.

The meeting will provide an opportunity to highlight recent developments and to identify emerging and future areas of growth in this exciting field. Also, the conference program includes online oral presentations and poster session from scientists working in similar areas to establish a platform for collaborative research projects in this field.

Committee of ICCECIP 2020 continues to make an effort to hold ICCECIP 2020 conference successfully by working with the best editor and reviewer teams.

Organizing and Partner Universities

Óbuda University Donát Bánki Faculty of Mechanical and Safety Engineering in Budapest, Hungary

University of Defence in Brno, Czech Republic,

University of Ljubljana, Slovenia

National University of Kharkiv, Ukraine

Gheorghe Asachi Technical University of Iasi, Romania,

Technical University of Ostrava, Czech Republic,

Subotica Tech - College of Applied Sciences, Serbia

Military University of Technology, Warsaw, Poland

Faculty of National Security of Jan Kochanowski University in Kielce, Poland

University of Žilina Faculty of Security Engineering Department of Technical Sciences and Informatics in Žilina, Slovakia

Milton Friedman University, Hungary

Óbuda University Doctoral School on Safety and Security Sciences, Hungary

Publication by

The peer-reviewed and accepted papers of the conference will be published in a suitable journal based on the scientific committee decision. The summary of every journal partnering with us is presented below:

[Hungarian Defence Review](#)
HU ISSN 2060-1506

[Haditechnika \(Military Technique\)](#)
ISSN 0230-6891

[National Security Review](#)
HU ISSN 2063-2908

[European Journal of Materials Science and Engineering \(EJMSE\)](#)
ISSN: 2537-4338
e-ISSN: 2537-4346

[Security Engineering of Anthropogenic Objects](#)
ISSN: 2450-1859
e-ISSN: 2450-8721

[Transactions of the VSB - Technical University of Ostrava, Safety Engineering Series](#)
ISSN: 1805-3238

[Critical Infrastructure Protection Review](#)
ISSN 2516-0095

[Cyber Security Review](#)

[Belügyi Szemle \(Interior Review\)](#)
ISSN 2062-9494 (Printed)
ISSN 2677-1632 (Online)

[Safety and Security Sciences Review](#)
ISSN 2676-9042

[Közéletésék](#)
ISSN 2498-7816

[Katonai Logisztika \(Military Logistic\)](#)
e-ISSN 1789-6398
ISSN 1588-4228

Conference logo is designed by - Attila Molnár, attila.molnar@softpress.hu

Made by Organization Board, Budapest, Aug 19, 2020

Sessions

- ◆ Physical Protection of Critical Infrastructure
 - ◆ Blast protection
 - ◆ Ballistic protection
 - ◆ Defence of Objects
 - ◆ Security of Transportation
- ◆ Cyber Security of Critical Infrastructure
 - ◆ Physical session of cyber security
 - ◆ IT session of cyber security
 - ◆ Safety awareness
- ◆ Political Security of Critical Infrastructure
 - ◆ Migration Politics
 - ◆ Defence of Terror threats
 - ◆ National and International Security
 - ◆ Public Security
- ◆ Individual Security of Critical Infrastructure
 - ◆ Health
 - ◆ Food and Chemical safety
 - ◆ Energy
 - ◆ Economy

Conference Registration

- ◆ The conference will be held online form due to the pandemic. Therefore, participation in the conference is **free. Registration is required!**
- ◆ [ICCECIP 2020 website](http://bgk.uni-obuda.hu/iccecip/2020/welcome): <http://bgk.uni-obuda.hu/iccecip/2020/welcome>

Venue and General information

- ◆ **Official Language**

The official language of the Conference is English.
Abstracts should be submitted in English. Presentations should be held either in English
- ◆ **Requirements of the article publication**

The organizers want to warn all authors, that the presentation of the article is required in the ICCECIP Conference, as in an oral or poster session for publishing in the journal. The organizers will publish only the presented articles.
- ◆ **Oral Presentation**

Online session, by program (15 min)
- ◆ **Poster Session**

Poster uploading to send in email to iccecip@bgk.uni-obuda.hu to 12.11.2020.
- ◆ **Required to Participate:**
 - ◆ Internet connection
 - ◆ Computer device / smart phone / tablet
 - ◆ Webcam
 - ◆ Microphone
 - ◆ Speaker

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. FARKAS ÁDÁM

**GONDOLATOK A NEMZETBIZTONSÁG FOGALMÁRÓL.
A NEMZETBIZTONSÁG ELTÉRŐ JELENTÉSTARTALMAINAK
SZERVEZETI – MIKRO – ÉS KORMÁNYZATI/RENDSZERSZINTŰ –
MAKRO – SZINTEKEN VALÓ ÉRTELMEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGE**

A szerző célja gondolatokkal kiegészíteni a nemzetbiztonság fogalmának multidiszciplináris elemzését. E körben a tanulmány a nemzetbiztonság szervezeti – mikro – és kormányzati/államrendszeri – makro – szintjére fókuszál a magyar és a külföldi szabályozás tekintetében egyaránt. A szerző arra kíván jogias szemlélettel rámutatni, hogy a nemzetbiztonság fogalmához párosuló több jelentéstartalom nem feltétlenül jelent ellenmondást. Emellett a tanulmány célja az is, hogy előrevetítse a makro- és a mikroszint közti kapcsolódást segítő mezoszint vizsgálatának szükségességét.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági szolgálatok, nemzetbiztonsági kormányzat

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

**GONDOLATOK MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI
STRATÉGIÁJÁBAN AZONOSÍTOTT, KIEMELT BIZTONSÁGI
KOCKÁZATOK NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAIRÓL**

Elkészült Magyarország új Nemzeti Biztonsági Stratégiája. A tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen összefüggések vannak a kibertámadások, a járványveszély és a hibrid hadviselés intézkedései között. A nemzet biztonsága szempontjából egyformán jelentős biztonsági kockázatok közül véleményem szerint ezek rendelkeznek leginkább aktualitással, a tudományos és a védelmi szektor figyelme napjainkban ezekre fókuszál.

Kulcsszavak: lawfare, hibrid hadviselés, nemzetbiztonság

CONTENTS

ÁDÁM FARKAS DR.

**THOUGHTS ABOUT THE CONCEPT OF NATIONAL SECURITY
POSSIBILITY OF INTERPRETING DIFFERENT MEANINGS OF
NATIONAL SECURITY AT ORGANIZATIONAL - MICRO - AND
GOVERNMENTAL/SYSTEMATICAL - MACRO - LEVELS**

The aim of the author is to supply the multidisciplinary analysis of the concept of national security. In this context, the study focuses on the organizational - micro - and governmental/systematical - macro - level of national security at the Hungarian and international regulation. The author wishes to point out with a legal aspect that multiple meanings associated with the concept of national security are not necessarily contradictory. In addition, the study also aims to anticipate the need to investigate the meso level that facilitates the connection between the macro and micro levels.

Keywords: national security, national security services, national security government

LÁSZLÓ HÓDOS DR.

**THOUGHTS ON THE NATIONAL SECURITY ASPECTS OF THE
PRIORITY SECURITY RISKS IDENTIFIED BY THE NATIONAL
SECURITY STRATEGY OF HUNGARY**

Hungary's new National Security Strategy has been completed. The study seeks to answer the links between cyber-attacks, epidemic threat, and hybrid warfare measures. Of the security risks that are equally significant for the security of the nation, in my opinion, these are the most topical, and the attention of the scientific and defense sectors is focused on them nowadays.

Keywords: lawfare, hybrid warfare, national security

KISVÁRI TAMÁS

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG RÉSZVÉTELE AZ ENSZ BÉKEFENNTARTÓ TEVÉKENYSÉGÉBEN

Kína az ENSZ megalakulása óta tagja a szervezetnek, és állandó tagállama a Biztonsági Tanácsnak is, de az Egyesült Államok 1971-ig nem járult hozzá, hogy Kínát az 1949-ben létrehozott Kínai Népköztársaság képviselje a szervezetben. Ezt a kommunista ország Kína belügyeibe való beavatkozásnak tartotta, ami miatt a 80-as évekig ellenségesen tekintett az ENSZ-re. A Kínai Népköztársaság 1989-től vesz részt az ENSZ békefenntartó tevékenységében, de továbbra is érzékeny kérdés a belügyekbe való beavatkozás problémaköre. Kezdetben csak katonai megfigyelőkkel vett részt ilyen missziókban, majd a 2000-es évektől folyamatosan csatlakozott katonai kontingensekkel is elsősorban afrikai műveletekhez, de csak egészségügyi, műszaki és szállító kapacitásokkal. A 2000-es évek végére a kínai ENSZ-szerepvállalás elérte a 3.000 főt. A részvétel minőségi változásának első lépése 2013-ban következett be, amikor Kína egy lövészsorozatot küldött Maliba, majd 2014-ben egy lövészsászlóaljat Dél-Szudánba. A minőségi változás második lépése 2018-ra tehető, amikor Kína először vezényelt helikoptereket a dárfúri ENSZ-műveletbe. Peking jelenleg körülbelül 2.500 fővel vesz részt az ENSZ-műveletekben, ami valóban a legnagyobb ENSZ-szerepvállalás a BT öt tagállama között, és jelenleg Kína az ENSZ békefenntartó költségvetésének második legnagyobb befizetője az Egyesült Államok után. Ezzel egyidejűleg a 2.500 fős részvétel a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg 2 milliós létszámahoz viszonyítottan valójában nagyon alacsonynak tekinthető, ugyanakkor példaértékű, hogy Kína alapfeltételként tekint az ENSZ felhatalmazására a békefenntartó és békekikényszerítő erők alkalmazásához.

Kulcsszavak: Kínai Népköztársaság, Egyesült Nemzetek Szervezete, ENSZ, békefenntartás

TAMÁS KISVÁRI

THE PARTICIPATION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN UN PEACEKEEPING

China has been a member of the United Nations and a permanent member of its Security Council since the establishment of the organization; however, it was not until 1971 that the People's Republic of China, established in 1949, became the acknowledged representation due to reservations held by the United States. As a result, the communist country remained hostile and highly suspicious of the UN until the 1980s and regarded it as an organization set up to interfere with the internal affairs of countries as it did with China. As such, China refrained from participating in UN peacekeeping missions until 1989 when it first sent military observers and then in 2000s military contingents to UN missions mainly in Africa. China's participation however remained limited to humanitarian assistance, including medical, engineering and transport contingents. At the end of 2000s the Chinese participation reached 3,000 soldiers. A significant milestone was reached in 2013 when China deployed an infantry company to Mali and in 2014 an infantry battalion to South Sudan. The next milestone in this regard came about in 2018 when China sent helicopters to the UN mission in Darfur. The People's Republic of China nowadays commits about 2,500 troops to UN missions which makes it the biggest contributor in terms of headcount among the five permanent members of UN Security Council and the second biggest financial contributor behind the United States for the UN peacekeeping budget. China's continuous insistence on UN authorisation for international peacekeeping or peace enforcement missions is exemplary, however it is important to note that the Chinese participation of 2,500 troops can be considered quite low in comparison to the 2 million personnel serving in the People's Liberation Army.

Keywords: the People's Republic of China, United Nations, UN, peacekeeping

MAJOROSI ADÁM

ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS EGYIPTOMBAN

Ebben a munkában az egyiptomi szélsőséges szervezetek merényleteit, támadásait elemzem. A munkát az aszimmetrikus hadviselés által lefektetett alapelvek szerint fogom megtenni. Az első nagyobb fejezet az aszimmetrikus hadviselés eszközeinek bemutatásának szentelem, majd utána az egyiptomi eseményeket fogom elemezni a bevetett eszközök alapján. A munkám alaptétele az lesz, hogy ezek a szervezetek nagyrészt hasonló eszközöket alkalmaztak, csak Sínai Vilajetnél jelent meg az öngyilkos merénylet, mint eszköz az Iszlám Állam hatására. A hadsereg konvencionális és brutális eszközökkel próbálta meg felszámolni ezeket a szervezeteket, sikertelenül. Ráadásul a lakosságot sem tudták megnyerni, mivel velük is kegyetlenül bántak. Emiatt eddig még nem sikerült felszámolni a terrorizmust az országban. Újabb színterek is alakultak ki, például az ország nyugati, sivatagos területén, amit a központi kormányzat képtelen ellenőrizni, így terroristák szökhetnek át Líbiából. Emiatt Egyiptom aktívabban avatkozik be a líbiai polgárháborúba Haftar tábornok oldalán, mivel úgy vélik, ő képes lehet rendet teremteni az országban, és felszámolni a terrorizmust.

Kulcsszavak: Egyiptom, Líbia, Terrorizmus, aszimmetrikus hadviselés, Sínai Vilajet

CSÓKA ATTILA

ABV-TERRORIZMUS

A terrorista tevékenységek egy speciális válfaját az ABV-terrorizmus képezi. A vegyi, biológiai, nukleáris és radiológiai anyagok/egyverek állami szintű kutatását, fejlesztését követően a terrorizmus általi felhasználáshoz egyenes út vezetett. Az ABV-tevékenységek részterületeinek, azaz a nukleáris, ezen belül az atomfegyverből és az iparból származó források, a vegyi terrorizmus, illetve a bioterrorizmus elemzésére, jellemzésére kerül sor, példákön keresztül.

Kulcsszavak: ABV-védelem, terrorizmus, ABV-terrorizmus

ÁDÁM MAJOROSI

ASYMMETRIC WARFARE IN EGYPT

In this essay I analyze the attacks of the Egyptian terrorist organizations on the principles of the asymmetric warfare. In the first chapter I would like to examine these principles, then in the other chapters I would like to focus on the attacks of the terrorist organizations on the Egyptian Security Services, to examine their tools. These organizations have used similar means, however the Wilayat Sinai has only used suicide bombings, because of the influence of the Islamic State. The military used conventional, old and harsh measures to eliminate the terrorist threat in the country, and this was unsuccessful. The military hasn't been able to win the heart of the population of Egypt, because the military also has used hard-favoured measures against them, and the people are generally uninterested in the conflict. New conflict zones have been created in the country, for example in the western, desert area, where the military couldn't control the border area with Libya and the terrorists can pass from the country without detection. Because of that, Egypt supports the army of Khalifa Haftar. In their opinion Haftar will be able to make order in Libya and eliminate the terrorist organizations in there.

Keywords: Egypt, Libya, Terrorism, Asymmetric Warfare, Wilayat Sinai

ATTILA CSÓKA

CBRN TERRORISM

CBRN terrorism is a special kind of terrorist activity. The governmental level research and development of chemical, biological, radiological and nuclear materials/weapons led to the usage by terrorists. The composition of CBRN activities such as radiological and nuclear-, chemical-, and bioterrorism are analyzed in this essay by examples.

Keywords: CBRN defence, terrorism, CBRN terrorism

PUSKÁS ANNA

“VÉRES MŰKINCSEK” – TERRORIZMUS – KULTURÁLIS HÍRSZERZÉS

A nemzetközi terrorizmus eszköztárában szisztematikusan jelenik meg a kulturális örökség célzott megsemmisítése. Ez lehet egyfajta pszichológiai fegyver az ellenségesnek tekintett etnikai, vallási közösség megtörése, az erőfölény demonstrálása érdekében, vagy ennek háttérében meghúzódó, rablásátásokkal, lopásokkal, fosztogatásokkal megszerzett kulturális javak illegális kereskedelméből való anyagi haszonszerzés, amely így hozzájárul a konfliktus finanszírozásához. E komplex problémakör felszámolására, megakadályozására kívánatosá vált a kulturális javak védelme szempontjainak, tevékenységeinek integrálása a katonai műveletekbe, a terrorizmus-finanszírozás elleni harcba, amelyet a „kulturális hírszerzés” (CULTINT) is nagyban elősegíthet.

Kulcsszavak: terrorizmus, kulturális javak illegális kereskedelme, kulturális hírszerzés, ENSZ, EU

DR. HABIL. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN

**A KÜLPOLITIKA MILITARIZÁLÓDÁSA FRANCIAORSZÁGBAN
(2012-2017)**

***A FRANÇOIS HOLLANDE KORSZAK KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁJA A
VÁLSÁGÖVEZETEKBE***

Nicolas Sarkozy „hiperaktív” elnökségéhez képest az elnökséget 2012-ben átvevő, szürkébbnek, ugyanakkor konszenzuseresőbbnek tartott François Hollande elnök külpolitikai ígéretei a mitterrand-i alapokhoz való visszatérést sugallták, koncepciózus, önállóbb diplomáciát eredményezve. Holland egyrészt szakítást ígért a Sarkozy-féle politikával, megígérve az afganisztáni csapatkivonást és a NATO-tagság felülvizsgálatát. Másrészt úgy tűnhetett, hogy egyfajta versenyfutás kezdődött az Egyesült Államokkal, és a francia diplomácia azon igyekezett, hogyan tudna az amerikai törekvésekre „rálícitálni” például Irán, Szíria, Mali vagy az Iszlám Állam (*Daech*) kapcsán. Egyesek már-már a francia külpolitika „neokonzervatív fordulatáról” írtak. Általánosságban véve megállapítható, hogy visszatérés történt a klasszikus francia diplomáciai ügyvitelhez, azzal a fontos „kilengéssel”, hogy a korábbiakhoz képest jelentősen megerősödött a hadügyminiszter szerepe az ország diplomáciája területén, a külpolitika militarizálódott.

Kulcsszavak: MAEDI, COS, Afganisztán, NATO, Daech, Chammal, Afrika, Serval, Barkhane

ANNA PUSKÁS

„BLOODY ANTIQUITIES” – TERRORISM – CULTURAL INTELLIGENCE

The targeted destruction of cultural heritage has been systematically applied by international terrorist organisations. It can be a kind of psychological weapon to break the morale of, to demonstrate one's dominance over the opposing ethnic, religious community, or to gain financial benefits from the illegal trafficking of cultural property acquired through illegal excavations, thefts, lootings, thus contributing to the financing of the conflict. In order to eliminate and prevent this complex issue, the integration of aspects, activities of cultural property protection (CPP) has become desirable in the fight against terrorism financing. One of the tools supporting this goal can be cultural intelligence (CULTINT).

Keywords: terrorism, illicit trafficking of cultural property, cultural intelligence, UN, EU

ANDRÁS ISTVÁN TÜRKE DR. HABIL.

THE MILITARIZATION OF FOREIGN POLICY IN FRANCE

(2012-2017)

FRANÇOIS HOLLANDE'S FOREIGN AND SECURITY POLICY IN CRISIS AREAS

Compared to the "hyperactive" diplomacy of President Nicolas Sarkozy, the promises concerning French diplomacy of President François Hollande (2012-) suggested a flip-flop towards Mitterrand's funds, with the result of a more autonomous and better thought-out diplomacy. Hollande promised to break with Sarkozy's policy, to withdraw troops from Afghanistan and to review the NATO membership. On the other hand, a competition started with the United States, it seemed that the French diplomacy sought to "outbid" American activity, for example in relation to Iran, Syria, Mali and Daesh. According to some analysts this is the "neo-conservative" turn in French foreign policy. In conclusion we can say that there was a return to classic French foreign policy, with a very important change that the role of the Minister of Defence was considerably strengthened in the field of the country's diplomacy. Foreign policy has been militarized.

Keywords: MAEDI, COS, Afghanistan, NATO, Daesh, Chammal, Africa, Serval, Barkhane

DR. ANDREIDES GÁBOR

ÖSSZEFONÓDÁSOK. NÉHÁNY ÉSZREVÉTEL A SZICÍLIAI MAFFIARÓL ÉS A POLITIKÁRÓL

Az olaszországi szervezett bűnözésről mindenki hallott, mégis kevés ismeretünk van ebben a témakörben. A szicíliai mafia (Cosa Nostra) az egyik leghatalmasabb, és tradicionálisan ezt a maffiát tekintjük a politikával legjobban összefonódó olaszországi bűnszervezetnek. A Cosa Nostra tulajdonképpen lététől kezdődően törekedett arra, hogy intenzív, ugyanakkor minél láthatatlanabb kapcsolatot ápoljon a hatalom köreivel. Milyen jellegzetességei voltak az elmúlt évszázad maffia-politika összefonódásainak, és mi a helyzet most? Hogyan változott az állam felfogása a mafia elleni harcban 1992-93-at követően? A tanulmány ezekre a kérdésekre is keresi a választ.

Kulcsszavak: Cosa Nostra, szicíliai mafia, politika, politikai referens, merénylet, politikai merénylet, pentito, latitante

KNAPP GÁBOR

AZ ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓBIZTONSÁG-TUDATOSÍTÁS FELADATRENDSZERÉNEK HONVÉDELMI ÁGAZATI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA ÉS KIHÍVÁSAI

Mi is az a tudatosság, milyen a biztonságtudatos felhasználói tevékenység, és hogyan tudom ezt elérni? Van-e kapcsolat a tudatosítási folyamat és a képzési rendszer között? A korszerű informatikai eszközök céges használata megköveteli ezt a nehezen értelmezhető, de elérni kívánt állapotot. A kormányzati és ágazati követelmények érvényesítése szempontjából keresem a választ a kérdésekre, amely során gyakorlati értelmezési példákat, saját tapasztalatokat vizsgálok. A cél érdekében lehetséges megoldási lehetőségekre teszek javaslatot, figyelemmel a honvédelmi ágazat sajátos helyzetére.

Kulcsszavak: biztonságtudatosítás, képzés, információbiztonság, honvédelmi ágazat

GÁBOR ANDREIDES DR.

ENTANGLEMENTS. SOME REMARKS ON THE SICILIAN MAFFIA AND POLITICS

Everyone has heard of organized crime in Italy, yet we have little knowledge of the subject. The Sicilian mafia (Cosa Nostra) is one of the most powerful, and we traditionally consider this mafia to be the most politically motivated criminal organization in Italy. Cosa Nostra, in fact, has strived since its existence to cultivate an intense yet invisible connection with the circles of power. What have been the characteristics of mafia policy mergers in the last century, and what is the situation now? How has the state's perception of the fight against the mafia changed since 1992-'93? The study also seeks answers to these questions.

Keywords: Cosa Nostra, Sicilian mafia, politics, specialist on political matters, assassination, political assassination, pentito, latitante

GÁBOR KNAPP

RESEARCH ABOUT THE SPECIALITY AND WAY AHEAD OF ELECTRONICAL SECURITY AWARENESS PROGRAM IN DEFENCE SECTOR

What does awareness mean, what is the security aware user's behaviour, how we can achieve this? Is there any relationship between security awareness process and the training system? Up to date IT equipment used in company environment requires those hard to interpretable, but wished to reach status. I look for the answer how the governmental and sectorial requirements can be applied, through investigating practical interpretation examples and own experiments. In order to this goal I propose some possible solutions, in point of view of the individual status of the defence sector.

Keywords: security awareness, training, informationsecurity, defence sector

BERECZKI DÁVID

ADATELEMZÉS FELSŐFOKON II. RÉSZ – A PREDIKTÍV MODELLEZÉS ÚTVESZTŐJÉBEN

A tanulmány sorozat első részében megismerkedhettünk a „Big Data” és az adatelemzés fogalmával, típusaival, valamint betekintést nyerhettünk az adatbányászati technikák és modellek alkalmazásának és értékelésének elméleti hátterébe.

Ezek gyakorlati bemutatására jelen cikk tesz kísérletet: a legnagyobb interneten is fellelhető terrorizmussal foglalkozó nyílt adatbázist, a Global Terrorism Database-t felhasználva végezzük el CRISP-DM módszer részét képező adatmegismerést, adatelőkészítést, majd építünk fel egy prediktív modellt a Rapidminer nevű adatbányász szoftver segítségével.

Mert egy igazi elemző lételeme az előrejelzés. Megmondani a megmondhatatlant. A megrendelő igénye e tekintetben teljesen egyértelmű. Annak érdekében, hogy nagy hatékonysággal tudjuk kezelni a számunkra fontos biztonsági kockázatokat, a múlt összes tapasztalatára építve kell körvonalazni a jövőt. Természetesen irreális lenne annak előrejelzését elvárni, hogy pontosan mi, hol és mikor fog megtörténni, azonban a terrorizmust a terrorcselekményeken keresztül vizsgálva olyan tipológia, modus operandi (elkövetési módszer), vagy tendencia mutatható ki, amellyel a védekezés főbb irányai és fókuszpontjai is pontosabban meghatározhatók.

Kulcsszavak: Adatelemzés, adatbányászat, prediktív modell, ROC-görbe, konfúziós mátrix, mesterséges intelligencia, gépi tanulás, Rapidminer

DÁVID BERECZKI

ADVANCED DATA ANALYSIS PART II – IN THE MAZE OF PREDICTIVE MODELING

In the first part of the article series, we got acquainted with the concept and types of „Big Data” and data analysis, as well as gained insight into the theoretical background of the application and evaluation of data mining techniques and models. The present article attempts to present these in practice: using the largest open-source terrorism database on the Internet, the Global Terrorism Database, we perform data acquisition and data preparation as part of the CRISP-DM method, and then build a predictive model using data mining software called Rapidminer.

Because forecasting is the lifeblood of a true analyst. To predict the unpredictable. The customer’s demand in this regard is quite clear. In order to be able to manage the security risks that are important to us with great efficiency, we need to outline the future based on all the experiences of the past. Of course, it would be unrealistic to expect a prediction of exactly what, where and when it will happen, but examining terrorism through terrorist acts reveals a typology, modus operandi, or trend that can more accurately determine the main directions and focus points of defense.

Keywords: Data analysis, data mining, predictive model, ROC-curve, confusion matrix, artificial intelligence, machine learning, Rapidminer

SZERZŐINK

Dr. Andreides Gábor	PhD, ELTE Történelemtudományi Doktori Iskola, oktató
Bereczki Dávid	százados, a KNBSZ munkatársa
Csóka Attila	NKE, Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Dr. Farkas Ádám	főhadnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa, a NKE HHK Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék, tudományos segédmunkatárs
Dr. Hódos László	őrnagy, NKE, Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Knapp Gábor	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Kisvári Tamás	alezredes, NKE, Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Majorosi Ádám	őmt. százados, Civil-Katonai Együtműködési és Lélektani Műveleti Központ, értékelő-elemző tisztt
Puskás Anna	NKE, Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Szabó Károly	ezredes, NKE, Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Dr. habil. Túrke András István	Szegedi Tudományegyetem Frankofón Központjának tudományos főmunkatársa, a svájci Europa Varietas Institute igazgatója

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Árpád Zoltán	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Berek Tamás	alezredes, PhD, NKE HHK, Műveleti Támogató Tanszék, tanszékvezető egyetemi docens
Dr. Hány Szabolcs	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kaiser Ferenc	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanszékvezető
Dr. Kassai Károly	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, NKE c. egyetemi tanár
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Simon László	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Soós Eszter Petronella	PhD, Milton Friedman Egyetem Nemzetközi és Politikatudományi Tanszék, adjunktus
Szabó Károly	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Szendrei Ferenc	NKE Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék, tanszékvezető, egyeti docens

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területetémáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail-címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pld. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.